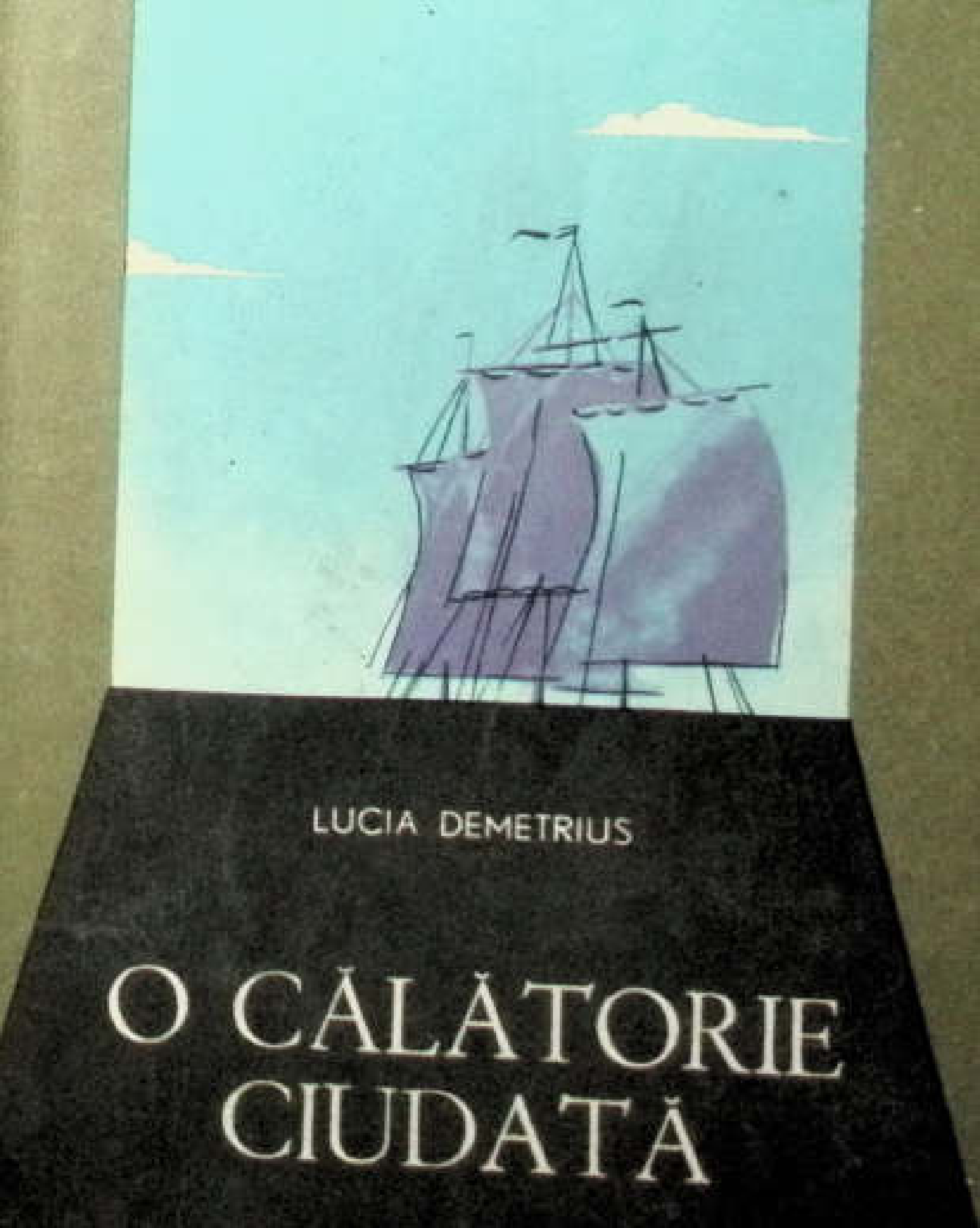

LUCIA DEMETRIUS

O CĂLĂTORIE CIUDATĂ

O CĂLĂTORIE CIUDATĂ

Coperta de HARY GUTTMAN

LUCIA DEMETRIUS

O CĂLĂTORIE CIUDATĂ

EDITURA TINERETULUI

POVESTEA UNEI IUBIRI

În raza de soare care intră pe fereastra deschisă, capul chimistei pare o castană coaptă, lucioasă, rotundă. Sandu aşteaptă să ridice ochii plecaţi asupra microscopului, ca să-i vadă şi faţa. Casca de păr şaten se opreşte retezată scurt deasupra gîtului ars de soare, înalt, care iese graţios din halatul alb. Oare nu l-a auzit intrînd pe uşa pe care scrie : „Intrarea oprită" sau vede acolo ceva atît de pasionant, încît nu vrea să înalţe capul ? E singură în tot laboratorul ăsta ? Prin fereastră se văd arborii ruginii din grădină, clătinîndu-şi încet ramurile încă împodobite cu aur, de vîntul care s-a stîrnit.

Deodată fata îşi dezlipeşte ochiul de lentilă, întoarce faţa, îl vede, şi încruntă sprîncenele. A fost la mare ! se gîndeşte Sandu. Are o faţă rotundă de copil. Are ochii negri şi puţin oblici ! E supărată pe mine că am intrat aici. Vai ! Ce serioasă e ! Ce mă fac acum ? Toate astea îi trec iute prin cap, una peste alta, în vreme ce caută cuvîntul cel mai potrivit cu care să se scuze.

— Mă iertaţi ! Am văzut că nu e voie...

— Atunci de ce aţi intrat ? întreabă sever fata.

— Am o analiză.

— Dimineaţa, la medicul care vă tratează.

— N-am vreme dimineaţa, sînt la lucru.

— Cereţi-vă liber o oră, o dată. Pentru policlinică se acordă.

— Lucrez afară din oraş, mi-ar trebui trei ore.

— Rugaţi prin telefon medicul să vă primească într-o după-masă.

Sandu nu mai ştie ce să spună. Fata e neînduplecată şi are dreptate. E severă şi frumoasă. Şi e tînără, vai! ce tînără e!

— Vezi că sînt bolnav! spune Sandu cu o voce comic desperată, şi se reazămă de peretele din spatele lui.

Fata îi priveşte ochii mari, albaştri-verzui, deschişi larg, care cer ajutor, şi deodată zîmbeşte. Zîmbeşte cu dinţii ei foarte albi în faţa foarte neagră, şi-i stă bine, îi stă grozav. Peste severitatea ei zîmbetul vine ca o sărbătoare.

— Veniţi cu mine la fişier. Analiza dumneavoastră trebuie să fie la dosar.

Sandu merge în urma ei şi se minunează ce repede calcă, cu picioruşele ei mici în sandale albe. E toată mică, iute, rotunjoară şi atît de severă, grozav de severă!

Da, rezultatul analizei lui se află în dosar, la fişier. Fata îl citeşte repede şi-l pune la loc.

— Normal, spune ea. Nici un fenomen deosebit. Veniţi la medic, să vă interpreteze el analiza.

Sandu se linişteşte în privinţa bolii, dar grozav ar vrea să aibă rezultatul ăsta ca să se ducă la un prieten medic, să nu mai ia drumul policlinicii. Întinde mîna.

— Nu mi-o daţi?

— Nu v-o pot da.

— Măcar o copie după ea!

— N-am dreptul.

Sandu mai încearcă odată efectul ochilor lui albaştri-verzui, se uită lung şi melancolic la fată, se uită „ca un copil bătut" cum spune Marga, care se înduioşează totdeauna de privirea asta, şi murmură:

— O mică excepţie, ca să nu mai vin pînă aici. Pentru medicul instituţiei în care lucrez.

— După ce vă vede medicul nostru. Aici nu e un laborator independent, e laboratorul unei policlinici şi execută analize pentru această policlinică. Bună seara!

Simplu, fără tărăgăneli. A băgat foiţa de hîrtie în dosar, dosarul în raft şi a plecat uşor, repede, aşa cum a venit.

Sandu se răsuceşte şi el pe călcîie şi iese în stradă. Nu are încotro. Trebuie să-şi facă timp să vină aici, la

medicul cel ursuz, cînd prietenul lui i-ar fi soluţionat atît de repede necazurile. Ar fi venit la el, seara, şi ascultînd o bandă de magnetofon, bînd o cafea, i-ar fi spus ce şi cum e cu ficatul lui.

Dar ce drăguţă era fata. Un pui, o fetiţă, nu o chimistă. Poate că nici nu e chimistă, poate că e o laborantă care face practică aici. Ce frumos se uita drept la tine cu ochii ei negri, puţin oblici, şi-ţi spunea în faţă: „Nu, nu se poate". Dacă are să mai vină aici, la medic, şi trebuie să vină, are să facă tot ce poate ca s-o mai vadă, ca să se convingă că e atît de drăguţă. Cum a intrat azi prin „Intrarea oprită", aşa are să intre şi data viitoare.

La şapte şi jumătate are întîlnire cu Marga la ceas, în piaţa Universităţii. E obosit, ar fi vrut s-o poftească acasă, dar mama, care are multă simpatie pentru toţi prietenii şi prietenele lui, nu poate s-o sufere pe Marga. I se pare că rîde prea mult şi că e superficială.

E cam rece pe seară, e o toamnă grăbit rece toamna asta. Soarele stă acolo, încă la marginea cerului, îl zăreşte printre case, la capătul străzilor, dar globul lui roşu, ca desenat cu compasul, nu pare să aibă nici un fel de legătură cu frigul, cu căldura, cu aerul ăsta străin, venit de departe, din munţi, care a poposit de ieri în oraş. Şi-a luat numai trenciul, şi dîrdîie.

Uite-o pe Marga. Înaltă cum e, cocoţată pe tocuri nesfîrşite, depăşeşte cu pieptănătura ei ca un cozonac de aur din care îi scapă cîteva şuviţe drepte, ţepene, peste ochi, toată marea asta de oameni care coteşte de pe un bulevard pe altul. Are scurta ei de piele roşie şi fusta plisată, în carouri. Îl ia repede de braţ şi-i explică tare, cu vorbe învălmăşite, că a întîrziat, că ea a venit cu bilete la un film italian ca să-i facă o surpriză, că uite, acum, au să piardă începutul şi asta în cel mai bun caz, dacă au să le dea drumul înăuntru, că era să-şi scrîntească un picior alergînd pînă aici, că acolo vor fi şi prietenii lor Relu şi Dora, care în sfîrşit s-au hotărît să se căsătorească şi care în seara asta vor să meargă, după film, toţi patru, la un restaurant, să sărbătorească deocamdată hotărîrea. Nu, logodna propriu-zisă are să fie mai tîrziu, Dora vrea o logodnă

adevărată, dar astă-seară vor bea primul pahar în onoarea a ceea ce va fi.

Adevărat, vorbeşte mult ! se gîndeşte Sandu. Are o voce foarte frumoasă, dar vorbeşte mult.

La film Marga rîde cu hohote prelungi, chiar cînd sala tace. Sandu e stingherit. Îi strînge mîna pe care o ţine într-ale lui, ca s-o facă să tacă. Dar Marga răspunde tare : „Tu nu vezi ce comic e ? Au un umor, italienii ăştia !" şi iar dă drumul unei cascade de rîs limpede şi sonor.

Rîde frumos, dar rîde prea mult. Dora şi Relu rîd cîteodată numai de rîsul ei. E o plăcere să mergi undeva cu Marga, te antrenează şi te ia în vîrtejul ei ca pe o frunză.

La restaurant, Sandu bea şi el în ritm cu ceilalţi. Doamne şi cît mai bea Marga ! Pahar după pahar, fără să se ameţească. Se îmbujorează numai, ochii îi sclipesc, se face foarte frumoasă, dar nu-şi pierde şirul, nu-şi pierde capul. E puţin agresivă, ia pe toată lumea peste picior, nimeni nu mai poate scoate un cuvînt, şi ea străluceşte şi se amuză nebuneşte. Sandu e luat şi el de vîrtej, e beat de admiraţie, şi se gîndeşte că ar trebui să facă şi el ca Relu, să se hotărască să se însoare. Poate chiar acum ! De ce să mai stau pe gînduri ? Mama n-are să fie bucuroasă, ce să-i faci ! Ar trebui să se hotărască acum, pe loc. Marga ar primi. Marga îl iubeşte şi vrea să se mărite. De asta e sigur. Dar nu poate, nu-i vine să rostească cuvintele decisive. Mai bine mîine, cu capul limpede. Mai bine mîine.

După ce se întoarce de la Marga, pe care a condus-o acasă, Sandu simte că-l doare capul. A băut prea mult ? A răcit ? Îl doare capul şi are un fel de lehamite, de nemulţumire în suflet. De ce ? Doar a petrecut atît de bine ! E parcă altceva care se ascunde îndărătul gîndurilor, ceva greu de prins, greu de deslușit. Şi în zori, după mai multe treziri, i se pare că l-a supărat, sau îl supără acum în auz rîsul Margăi, vorbăria ei multă. E vulgară, fata asta ! îşi spune el deodată, şi după ce a făcut descoperirea asta, după ce a avut revelaţia lucrului care îl supăra, adoarme buştean.

Se scoală tîrziu şi aleargă la şcoală. Bine că azi are ore de la zece. Pînă acolo, în sat, la şcoala medie, face un ceas cu tramvaiele şi autobuzele, şi asta în zilele în care are noroc, în care vin la ţanc. În primii ani de profesorat trebuie să fii foarte exact, trebuie să faci o impresie foarte bună. Nu, băutura nu e pentru el, o ştie dintotdeauna. Bea mai puţin decît toţi ceilalţi şi îi e mai rău decît tuturor.

În curtea şcolii, frunza castanilor s-a sfrijit, arsă, prăfuită. Cu cîtă bucurie a privit primăvara trecută cum se deschideau mînuţele frunzelor, cum creşteau, cum se făceau palme de voinic, cu degetele răşchirate. Şi acum, uite ! Pe jos sînt castane multe, ici rodul rotund şi tare, colo coaja ţepoasă, căsuţa lor despicată. Ce semăna ieri cu o castană ? De ce îi aduc aminte castanele ? Ah ! da, capul rotund al laborantei aceleia, capul ei cu cască de păr lucios, cafeniu, aplecat peste microscop. Ce serioasă era ! Cîtă demnitate sobră se adunase pe feţişoara ei rotundă, arsă de soare, cu ochii mari, şi totuşi puţin oblici. Are s-o mai vadă, pentru că e obligat să se ducă la policlinică. Ficatul ăsta nu merge de loc.

Peste o săptămînă, săptămînă plină de ore îmbulzite, cu elevii noi din anul ăsta pe care trebuie să-i cunoască şi să le întocmească fişe individuale, aşa cum a făcut şi anul trecut, primul lui an de profesorat, — şi cum s-a dovedit a fi foarte rodnic, — Sandu ajunge în sfîrşit la policlinică. Doctorul cel ursuz îl cercetează pe toate părţile, îi cercetează şi dosarul, şi ajunge la concluzia că n-are nici o boală organică. E, poate, vorba de nervi la stomac şi în general de o nervozitate prea mare.

— Poate că ar trebui să repetăm analiza ! stăruie Sandu.

— Inutil. Analizele noastre sînt exacte.

— Să mai vin pe aici ?

— Dacă n-ai altă treabă !

Ah, ce doctor ursuz ! Se duce la cuier, îşi scoate halatul, îşi ia pardesiul. Pesemne că e ora lui de schimb. Pleacă acasă. În cazul ăsta... în cazul ăsta, pleacă şi

alţii acasă, toţi cei care au lucrat de dimineaţă. Da, fata era atunci aici după-masă. Poate că ei lucrează în ture. Să vedem.

Sandu se plimbă în faţa porţii policlinicii, pînă la colţ şi înapoi. Ies medici, ies surori, ies fel de fel de oameni. Parcă el ştie care sînt medici şi care surori? Or fi şi femeile astea doctoriţe. Alţii intră. Sandu se aşază după colţ, îi e parcă ruşine de portar să se învîrtească atîta în faţa intrării. Stă după colţ şi pîndeşte. Uite, la asta nu s-a gîndit. Fata dacă nu iese din policlinică, atunci intră, e în tura de după-masă, dar tot trebuie să treacă odată.

Şi cînd i se urăşte de aşteptare, cineva mic, iute la pas, foarte serios, iese pe poartă.

Sandu o salută adînc. Fata răspunde scurt, ca şi cum nu l-ar cunoaşte, apoi privirea i se opreşte pe ochii lui, şi se vede pe faţa ei că l-a recunoscut. În ochi îi pîlpîie o lumină mică şi parcă, parcă se îmbujorează puţin. Sandu are o idee colosală, care i-a venit nici el nu ştie cînd, acum, pe loc. Pe o fată ca asta n-o poţi acosta numai pentru că ţi-a căutat odată o fişă. Trebuie s-o interesezi, trebuie s-o înduioşezi.

— Tovarăşă, vă rog să mă iertaţi. Sînteţi absolut sigură că analiza mea n-a putut fi confundată cu alta? Nu, nu la laborator, vă rog să mă iertaţi, la fişier vreau să spun.

Fata îl priveşte lung, serios.

— Asemenea confuzii nu se fac la noi. Dacă ar fi o greşeală, numai de către laborator s-ar putea face. Şi eu nu ştiu să se fi făcut vreodată una.

— Vedeţi că eu sufăr, şi se pare că n-am nimic.

— La ce medic aţi fost?

— La doctorul Lăzărescu.

— E un medic bun.

Uite, merge alături de ea şi vorbesc ca două cunoştinţe. Gata! Începutul e făcut. Acum esenţialul e ca el să continue, să-i mai vorbească de boala lui, să nu-i dea răgaz.

— Dacă ar fi o problemă de nervi, cui ar trebui să mă adresez?

— Specialistului ! răspunde fata şi, iute ca o căprită, sare în tramvaiul care tocmai porneşte din staţie, în faţa lor.

Sandu rămîne năuc. Cum trebuia să procedeze ? Să se recomande ? Dar ea îi ştia numele de pe fişă. Să sară în tramvai după ea ? Nu i-ar fi făcut o impresie bună. Cum să vorbeşti cu o fată care nu vrea să vorbească cu tine ? De obicei ochii lui verzi-albaştri au avut totdeauna efect, de obicei privirea lui a îmblînzit multe studente, colege de facultate, şi chiar necunoscute, pe stradă, dar erau altfel de necunoscute, mai puţin grave, mai puţin demne.

Trec alte săptămîni pînă cînd Sandu izbuteşte s-o mai întîlnească, „din întîmplare", pe fata de la microscop, cum îi spunea el, pe culoarele policlinicii. Se aruncă în faţa ei ca un sinucigaş în faţa trenului. Se aruncă, pentru că Marga vorbeşte din ce în ce mai mult şi mai tare, şi e mai vulgară. Pentru că a început să-şi petreacă serile acasă, singur, în odaia lui despărţită de a mamei printr-o arcadă şi o perdea, şi să aştepte în serile astea ceva necunoscut bine, ceva liniştit, care făgăduieşte seninătate, gînduri profunde, o căldură stranie.

Fata se opreşte şi se reazămă, surprinsă, de perete. Crede că a stat în drumul cuiva care voia să treacă, în fugă, mai departe. Cînd îl recunoaşte, se îmbujorează bine de data asta. Culoarea de vară, de mare, s-a şters de pe chipul ei. E acum albă, trandafirie, şi parcă părul adînc castaniu îi stă şi mai bine, parcă ochii ei sînt şi mai negri.

— V-am căutat la laborator ! minte deodată Sandu, fără să ştie ce va spune mai departe.

— Pe mine ? se miră fata.

— Pe dumneavoastră sau pe altcineva, dar nu era nimeni acolo. Mi s-a pierdut o analiză.

— La noi ? S-a pierdut ? Cerută de care medic ?

— De... doctorul Lăzărescu.

— S-o căutăm.

O ia înaintea lui. Ajunge la fişier. Caută în dosarul lui.

— Cînd aţi fost la doctorul Lăzărescu ?

— Nu știu exact, la începutul săptămînii.
— N-a scris nimic pe fișă.
— Ciudat ! Să fi uitat ?
— Știți sigur că ați fost la doctorul Lăzărescu ?

În glasul ei e atîta precizie, atîta duritate aproape, încît Sandu se simte descoperit. Se reazemă și el de zid, desperat, și se uită la ea lung, dezolat.

— Cred că n-am fost. Cred că sînt un mincinos ! spune el foarte încet și dulce. Dar altfel, cum să fac ? Dumneata sari în tramvai, dumneata pleci. Nici nu știu măcar cum te cheamă. Am mai fost la laborator după masă, pentru că dimineața nu pot pleca de la școala unde sînt profesor, și am întîlnit o doamnă înaltă și rea și una grasă și distrată, care nu m-au primit înăuntru. Ce să mă fac ?

Fata zîmbește ca prima oară, zîmbește cu toți dinții ei foarte albi, se înroșește ca focul și spune, cu ochii în jos :

— Mă cheamă Liliana Velescu. Sînt studentă la chimie în ultimul an. Fac practică aici, la laborator.

— Și eu unde pot să vă văd, ca să nu vă țin calea în oraș, ca să nu vă invit la cinematograf, ceea ce n-ar fi destul de respectuos, ca să nu vă pîndesc după colțuri ?

Fata se gîndește adînc, ca la o problemă foarte serioasă, apoi ridică ochii și-l privește fățiș :

— De ce trebuie să mă vezi dumneata ?

— Ca să-ți aduc niște cărți ! izbucnește Sandu, negăsind altceva.

— Cărți ? întreabă fata, de parcă l-ar lua în serios. Ce fel de cărți ?

— De literatură, firește.

Fata se mai gîndește o clipă, pare că renunță la ceva în mintea ei, apoi spune hotărît :

— Mi le lăsați la portarul policlinicii. După o săptămînă le luați tot de la portar. Vă mulțumesc. La revedere !

Și pleacă, repede ca o nălucă.

Sandu e furios. Mai deschis decît a vorbit el nu se putea vorbi. A jignit-o în vreun fel ? Nu i-a spus decît că vrea s-o vadă. Asta e expresia unui interes, unei sim-

patii. Da, dar poate că ea n-are nici un fel de interes şi de simpatie pentru el. N-are nici încredere. Un om venit din lumea largă, care declară că vrea să te vadă. Stai puţin, e doar profesor, scrie şi pe fişă, nu e un vagabond oarecare. Ar fi trebuit să caute alte punţi spre ea, cunoştinţe comune, oameni care să-i vorbească despre el ca despre un intelectual serios, care locuieşte cu mama lui... şi mai ce ? care trăieşte cu Marga, după care întorc capul oamenii pe stradă, atît e de stridentă şi vulgară. Dar, în definitiv, ce are el cu fata asta ? Pentru că zîmbeşte din an în Paşte cu mutriţa aceea îngheţată a ei şi pentru că are ochi mongoloizi ? Poate fi şi proastă, şi meschină, şi plată. Ce ştie el despre ea ? O fărîmă de femeie, şi l-a dat gata. Aleargă pentru ea pe la uşile policlinicii. Gata. N-are să-i aducă nici o carte. N-are cărţi de pierdut pe la portari, şi de altfel povestea cu cărţile a fost o vorbă de clacă, cînd se încurcase de tot. A fost un pretext şi ea e o şireată, s-a făcut că ia în serios pretextul. Mai bine te-ai pregăti de aspirantură. Ar fi un lucru mai de folos.

Peste trei zile însă, Sandu aduce un pachet de cărţi, bine învelit, la portar. Peste o săptămînă îl ia înapoi, cînd aduce altul, aşa, de curiozitate, să vadă ce va ieşi de aici. Şi în pachetul pe care îl ia, găseşte şi o cărţulie străină, mică, legată. E un soi de album japonez cu text şi cu planşe colorate, despre florile din Japonia. Drăguţ din partea ei. Ce drăguţ ? Colosal ! O atenţie de o gingăşie deosebită. Binecuvîntate cărţi ! Chiar dacă n-ar scrie nimic în ele, chiar dacă ar fi zgîriate de o gheară de pisică, ce prilej unic de legătură între oamenii sfioşi, bine crescuţi, stîngaci şi atraşi unul de altul în chip irezistibil.

Sandu are curaj acum s-o aştepte la ieşire. Liliana e mai puţin distantă şi îngheţată, — cărţile şi-au făcut efectul, era printre ele şi „Tristan şi Isolda" de Bédier, — merg împreună cu tramvaiul, vorbesc despre literatură, şi Sandu o conduce pînă la poarta casei ei, în strada Răsurii. Asta se poate numai seara cînd Sandu n-are cursuri, cînd Liliana lucrează după masa.

Îl farmecă din ce în ce mai mult liniştea ei, înţelepciunea cuvintelor ei puţine şi bine venite, graţia ei fe-

minină fără nici un fel de ostentaţie, discreţia cu care se îmbracă, de parcă s-ar îmbrăca într-adevăr pentru ea însăşi, nu pentru priviri străine. Tăcerea ei parcă ascunde o mare profunzime, vocea ei catifelată şi joasă o căldură clocotitoare, stăpînită. Măsura pe care o pune în toate îl intimidează pe Sandu, care nu ştie sigur dacă are măsură şi bănuieşte că n-are, ca o mare superioritate, ca o maturitate la care rîvneşte să ajungă. E mai mică decît el cu trei ani, şi totuşi pare „mare", pare un om sigur pe picioarele lui. Tocmai împletirea asta de frăgezime şi maturitate, de naivitate şi chibzuinţă îi plac mai mult decît orice în făptura ei mică şi sigură. Ar vrea să vadă casa în care trăieşte, odaia în care îşi toarce gîndurile şi preocupările, să-i cunoască părinţii, să i-o arate mamei lui ca pe ceva deosebit de tot ce a cunoscut ea vreodată, deosebit de ce a iubit el vreodată şi deosebit de Marga, ca cerul de pămînt. Marga a rămas undeva, departe, într-o pîclă uitată, cu bluzele ei colorate, cu pieptănătura ei înaltă, cu ochii ei fardaţi, cu rîsul ei zgomotos, în cascade, şi cu toată vorbăria ei de duh, nesfîrşită. Cu toată vulgaritatea ei !

Vine şi ziua în care Liliana îl poftește la ceai şi Sandu îi cunoaşte mama cu ochelari, potolită şi blajină, tatăl care e chimist şi el, miroase foarte tare a laborator, — Liliana miroase a levănţică ! — şi se preocupă mult de transformarea gazelor în materiale plastice. Îi vede odaia cuminte, cu cretoane înflorate pe fotolii şi divan, cu bibliotecă mare, cu cîteva jucării pe raftul de jos, jucării de cînd era mică, pe care nu le-a stricat pentru că ea n-a stricat niciodată nici o jucărie, şi de care nu se poate despărţi nici acum. Etajera asta care are pe raftul de sus un Pascal şi un Montaigne şi pe cel de jos un căţel de blăniţă albă, cu limba scoasă într-o parte, e parcă expresia cea mai completă a Lilianei. Sandu e înduioşat pînă la lacrimi. Numai ea poate să rămînă atît de copil la vîrsta asta, numai ea poate fi atît de înţeleaptă la douăzeci de ani !

Mamei lui Sandu îi place Liliana cum nu i-a plăcut nimeni niciodată. O fetiţă ca asta ar fi vrut ea să aibă, o fetiţă care s-o privească făţiş cu ochii ei curaţi şi sin-

ceri, despre care să fii sigură că dacă spune „da" sau „nu", înseamnă „da" sau „nu" fără rezerve mintale.

Sandu ar cere-o numaidecît de nevastă, dacă ar avea unde să locuiască cu ea. Acasă, la mama lui, nu e loc pentru ei, la părinţii Lilianei e destulă înghesuială, sînt patru, cu bunica cu tot, în două odăi şi un hol. De altfel nici nu poţi face altceva cu Liliana decît s-o ceri de nevastă, asta a înţeles de cînd a sărutat-o prima oară, — cu cîtă emoţie ! — şi ea l-a privit cu o încredere desăvîrşită, o încredere fără margini. Să alerge acum după casă la Sfat ? El nu prea ştie aşa ceva, nu se prea descurcă, nu are timp, nu-i vine la îndemînă.

Norocul însă îi vine în întîmpinare lui Sandu. O colegă de şcoală, o profesoară mai în vîrstă, ar vrea să-şi părăsească garsoniera, să se mute undeva, într-o familie în care să i se dea şi masa. A obosit de singurătate, s-a săturat de vorbit seara cu pisica, de curăţat după ea însăşi. Mama lui Sandu se grăbeşte să se ofere ca să-i dea şi de mîncare, să ţină şi locul pisicii, dacă profesoara vrea să locuiască după perdeaua care acoperă arcada, numai să poată Sandu să se însoare cu fata pe care o iubeşte şi care merită toată dragostea din lume.

În ziua în care au aranjat garsoniera proaspăt zugrăvită, Sandu a fost animat şi cu sufletul la gură, de parcă şi-ar fi dat a doua oară examenul de stat.

— Punem divanul în firidă ?

Liliana, cu un şorţ alb dinainte, stă o clipă pe gînduri şi spune încet, cu precizie.

— Nu, biblioteca. Vine mai bine !

Adevărat, biblioteca vine foarte bine acolo. Ea a văzut dintr-o privire. Ea se roteşte iute printre mobile, nu se loveşte de nici una, cumpăneşte o clipă şi ştie pe loc cum e mai potrivit şi mai frumos. Şi e aşa de comică, de drăguţă cu şorţul ăsta alb cu dantele, ca o subretă de operetă, o subretă serioasă ! Ea ştie să scoată din ladă paharele unul cîte unul, uşor — el a şi spart o cupă de şampanie ! — şi să le aşeze de-a dreptul în dulap, după ce le-a mai şters o dată cu cîrpa de vase.

— Cîtă zestre! Vai! cîtă zestre! rîde Sandu, fermecat de gesturile ei mici, sigure, de om care toată viaţa a făcut gospodărie.

Din altă ladă se ivesc jucăriile. Ei, nu! la asta nu s-a aşteptat. A adus cu ea şi căţeluşul, şi păpuşa, şi elefantul gras, pe care îl cheamă Piţirel! Asta are să încălzească grozav atmosfera odăiţei lor. Are să-i readucă la copilărie, şi cît e de bine să păstrezi toată viaţa o fărîmă de copilărie, să nu te aspreşti, să nu te acreşti, să nu te anchilozezi. Adevărat că toate astea sînt încă departe de ei, dar oricine e pîndit de ele. Lui, lui Sandu, dacă are să fie vreodată morocănos, să-i arate căţeluşul cu limba scoasă sau pe Piţirel — s-o mai fi chemat vreodată pe lume un elefant Piţirel? Ce idei comice a avut Liliana cînd era mică! şi făgăduieşte că are să se aşeze în patru labe, să latre ca un căţel şi să se dea de trei ori peste cap. Uite aşa! Vai! a răsturnat măsuţa cu lampa! S-a spart? Bine că nu s-a spart. E atît de neghiob, atît de greoi şi stîngaci, ca un pui de urs, dar peste cap tot are să se mai dea, ca să rîdă Liliana ca acum! Cu toţi dinţii ei albi, cu ochii ei oblici care se urcă şi mai mult spre tîmple cînd rîde, şi Dumnezeu ştie unde au să ajungă o dată cu codiţele lor cu gene lungi, dacă mai rîde mult!

În primele timpuri ale căsătoriei lor, Sandu o descoperă necontenit pe Liliana. Are o răbdare neţărmurită, şi cînd îi împleteşte lui, care e mare cît o dihanie, un pulover, şi cînd descurcă un scul de lînă încurcat, şi cînd vine frîntă de oboseală de la laborator şi, după ce face de mîncare — şi cum găteşte Liliana! — se aşază la masă şi învaţă pentru examenul de stat trei-patru, cinci ore chiar, neclintită de la biroul mic, la care nu poate lucra cu rîndul decît unul dintre ei. Se gîndeşte că, în adevăr, ar trebui să-şi pregătească şi el aspirantura, ca să poată fi numit într-un post de cercetător la Institutul din Bucureşti, lucru la care a visat de cînd a început facultatea. Dar deocamdată nu poate, deocamdată stă şi se uită în extaz cum învaţă seara Liliana, fericit să-i facă o cafea, un ceai, dacă ea vrea să accepte, dacă îl lasă să se ostenească pentru ea.

Uneori, rar, ies la un teatru, la un cinematograf. Atunci Sandu e bucuros că Liliana se gătește, oh ! nu țipător ca alte femei, ci sobru, discret, așa cum e ea toată. Poate că nimeni din cei care îi întîlnesc, cunoscuți sau necunoscuți, nu bagă de seamă că fetița lui s-a gătit, dar el, care a văzut umbra de roz pe care și-a dat-o pe buze, chipul în care și-a pieptănat îndelung părul, în care și-a călcat rochia, el care a simțit picătura de parfum pe care și-a pus-o pe tîmplă, o găsește foarte elegantă, de necomparat cu nici una din femeile de pe stradă, din sala de spectacol. Și cît e de mică, cît se ține de drept, cît merge de iute. Cum judecă spectacolul de măsurat, de cald, în vreme ce el se repede ca Haplea, ori să-l facă bucăți, ori să se tăvălească de admirație. De la ea trebuie să învețe să fie ponderat, obiectiv, uman !

Cînd Liliana își dă examenul, Sandu se învîrtește în odaie ca o vulpe în cușcă. E frămîntat de emoție, de grijă. Dacă n-are să-l treacă ? Și dacă are să-l treacă, dar cu note mediocre, obosită cum e și de laborator, și de gospodărie, și de învățătură, și n-au s-o oprească pe postul de la laboratorul la care a lucrat temporar și la care are dreptul cel care absolvă cu cele mai mari note ? Atunci are să fie trimisă undeva, în provincie, cine știe unde. Dar el n-are s-o lase, el are să trudească să mai obțină o jumătate de normă pentru el undeva, sau să dea lecții particulare la toți corijenții din orașul ăsta, și s-o păstreze acasă. Un om atît de mic, de delicat, nu poate bate drumurile. Și nici nu vrea să se lipsească de ea.

Liliana ia însă examenul cu cea mai mare notă cu putință. E oprită numaidecît la laborator, angajată definitiv.

Sandu răsuflă ușurat și umple odaia de flori. I-ar aduce Lilianei luna de pe cer, dacă ea i-ar cere-o. Face cîteva tumbe în mijlocul odăii, răstoarnă măsuța cu ceștile de ceai, pregătește el singur sandvișurile — care ies prea sărate și prea pipărate, — pentru un mic festin în doi, aici, acasă, pentru că nicăieri nu sînt mai fericiți decît în casa lor.

Acum are să urmeze o epocă de odihnă şi de destindere, de petreceri şi de plimbări, acum vine vacanţa tinereţii lor. Dar Liliana, chiar la masa asta sărbătorească, la care căţelul de blăniţă albă a fost pus în capul mesei, să prezideze, îl vesteşte că are de gînd să înveţe mai departe, pentru aspirantură. Sandu se întunecă puţin. Nu chiar aşa de intens ca pînă acum, a înţeles, dar plimbările ? Dar destinderea ? Şi pe urmă, în sfîrşit, pentru aspirantură voia să înveţe el, şi la biroul ăsta mic n-au loc amîndoi. Liliana lămureşte liniştit că poate să-i lase biroul lui, că ea are mult de învăţat şi la bibliotecă, iar acasă are să se aranjeze foarte bine aducînd o măsuţă scundă în faţa divanului. Are o asemenea măsuţă acasă, la părinţii ei, şi are s-o aducă.

Sandu pricepe, îi sărută mîinile harnice şi fruntea cuminte, dar îi rămîne un fir de amar în suflet. Nu va fi vacanţă ! Şi pe urmă trebuie să se apuce şi el de lucru, dacă ea învaţă mai departe, el, care a spus de mult, nu-i aşa, că vrea să dea aspirantura, nu poate rămîne în urmă. Visează doar de atîţia ani la un post de cercetător în Bucureşti ! Două săptămîni numai, două săptămîni îi cere în dar, două săptămîni în care să meargă împreună la munte sau la mare, unde vrea ea, ca să uite toate frămîntările astea care i-au ţinut cu sufletul la gură în ultimul timp. Liliana rîde şi-l face caraghios. Nici nu i-a trecut prin cap să nu-şi ia concediu anul ăsta. N-au vorbit despre aşa ceva, pentru că n-a avut cînd, nu s-a gîndit decît la examenele pe care le-a trecut, la postul pe care nu trebuie să-l piardă. N-a văzut mai departe în faţa ei. Au să plece într-un sat de munte, în care se ducea cu părinţii ei cînd era copil, un sat în care nu calcă picior de orăşean, în care e o mare linişte. Pădurea începe să urce din spatele casei, a casei aceleia ţărăneşti la care au tras totdeauna, o pădure mare, adîncă, plină de păsări, de jivine şi de ciuperci.

— Vrei cumva într-o staţiune cu lume multă ? E zgomot şi e şi mai scump. Cum vrei tu, Sandule. Poate că ţi-e dor de puţin zgomot, după ce am stat atîta închişi în casă.

— Nu mi-e dor de zgomot! Mi-e dor de tine. Nu mă duc pentru oameni, mă duc oriunde pot fi liniştit cu tine. Te pricepi la ciuperci?

— Nu!

— Ţi-e frică de jivine?

— Da!

— Grozav! Grozav! strigă Sandu, şi i se pare că Liliana, cu toată gravitatea ei aparentă e, de fapt, nemaipomenit de comică, de năstruşnică. Numai un ochi grosolan, care nu ştie să vadă în adînc, ar putea să nu deosebească aparenţa de fondul ei nuanţat, fantasc.

— Şi pe urmă, spune ea cuminte, pentru o staţiune modernă, ar trebui să ne mai facem haine, şi noi avem nevoie de bani pentru tablou. Nu cumpărăm acel Tonitza?

Adevărat! Vor să cumpere un Tonitza de la o cunoştinţă. Nu e mai bine decît haine pentru ochii altora? Ea se gîndeşte la toate. E uimitor! Şi pregătirea pentru aspirantură se mai îndepărtează puţin în viitor. Eşti mai liniştit.

O toamnă bogată aureşte frunzişul şi scutură ultimele roade în livada de sub pădure, în care Liliana îl duce pe Sandu. Stau pe iarba înaltă, puţin îngălbenită de cît soare a băut, şi aud merele cum pică pe pămînt, unul aproape, unul departe, cu un pocnet mic, plin, gros. Apoi se aude alt pocnet, de mai departe, mai mic şi mai uscat: cad nucile din nucul cel mare de lîngă zăplaz. Din livezile vecine vine mirosul tare şi cald al fînului cosit, ultimul fîn din anul ăsta. Ei stau culcaţi alături, pe o cergă, cu o carte uitată lîngă ei, şi se uită la furnicile care aleargă grăbite peste cergă către treburile lor care nu le slăbesc o clipă, care trec peste braţele şi picioarele lor arse de soare, furnicile mărunte, negre, harnice, încărcate de grăunţe mari, pe care le duc cu îndîrjire. Cerul e mereu senin, marile ploi de toamnă întîrzie, soarele arde încă ziua, dar seara vine o răcoare usturătoare, pătrunzătoare, din munţi. Liliana încă păstrează în păr, în carne, mirosul fînului cosit şi al merelor încălzite de soare, şi e bine s-o ţii în braţe şi să-ţi înfunzi faţa în părul şi în gîtul ei.

Uneori pleacă amîndoi în pădure. Urcă spre ea ţinîndu-se de mînă, apoi, sub copacii mari, se rătăcesc, se pierd unul de altul, se strigă, se caută, se găsesc cu bucurie de parcă s-ar fi pierdut de tot, şi pornesc din nou alături, hotărîţi să nu se mai piardă. Culeg brebenei vineţi, cu tulpini fragede şi albe, culeg plase mari de ciuperci din care gazda aruncă trei sferturi, se opresc sub cîte un mesteacăn mai subţiratic şi-l scutură, ca să se cearnă în razele galbene de soare frunzele lui galbene ca soarele, ploaie de bănuţi uşori şi mătăsoşi. Pe cerul înalt, deasupra copacilor, rotesc cîrduri de păsări, rotesc de plecare, îşi iau rămas bun de la pădurea asta. Odată Liliana îl ia de mînă pe Sandu şi-l trage cu putere, porneşte în goană cu el spre sat. Nu e o glumă. Pare speriată. A văzut într-o mocirlă dintr-o rarişte urma mistreţului cu pui, urma picioarelor lui care se afundă adînc şi a picioruţelor mici, multe la număr, a purceilor care au rîmat şi s-au tăvălit în mocirlă. Sandu află abia jos, la poala pădurii, de ce au alergat aşa. Mai întîi că mistreţul, chiar dacă e pe aproape, fuge cînd aude glas de om, cînd simte miros de om. Pe urmă, lui nu i-e frică de mistreţi. Numai unei făpturi atît de mici şi de fricoase ca Liliana îi poate fi teamă. Nu cumva se teme şi de veveriţe? Doar se reped la om şi-l mănîncă! Se simte mare, se simte puternic, se simte ocrotitor, şi liber, fără amintiri şi fără griji de viitor. De ce să te gîndeşti mai departe? Sigur, casa lor e o încîntare, e o colivie de cintezoi, viaţa lor e o viaţă dulce şi caldă, armonioasă, o viaţă în care nu se plictisesc niciodată, dar vezi că nu e chiar uşoară, cu drumurile lungi, pe care trebuie să le facă el zilnic, cu orele ei infinite de laborator şi cu, în sfîrşit, cu învăţătura care îi aşteaptă. Toate astea nu i le spune Lilianei, ca să n-o mîhnească, dar îi trec uneori prin minte şi le alungă iute. Nu, acum trebuie să fie numai fericit!

Într-o zi o ploaie lungă şi rece îi ţine ţintuiţi în casă. Citesc împreună, se uită pe fereastră cum face apa băltoace mari în curte, băltoace în care bobocii de raţă din anul ăsta se bălăcesc cu voluptate, cum se scurg şiroaie de pe acoperişul de şiţă al bucătăriei de vară, cum gazda aleargă de la hambar la bucătărie cu haina lui

bărbatu-său în cap şi cu fusta sumeasă peste gleznele goale şi stropite de noroi, cum se aciuiază pisica tărcată pe banca de lemn din faţa bucătăriei, sub streaşină, şi pîndeşte să se deschidă uşa, ca să se repeadă înăuntru, la căldură.

În odaia lor e frig. Li se face foc, dar soba de zid scoate fum. Deschid geamul şi intră umezeala. Îl închid la loc, şi e din nou fum. Cîinele ciobănesc, negru, Budai, care se ţine veşnic de Liliana, intră în casă şi începe să se scuture, să se scuture cu elan, de bucurie că e cu Liliana, că e la căldură, şi, în sfîrşit, că se poate scutura de apă. Miroase oribil a cîine plouat. Liliana rîde, doar n-are să miroase a iepuraş de şocolată ! Sandu nu-şi mai găseşte locul. Dacă s-a pus pe ploi, în ploi are s-o ţină cine ştie cît. O casă ţărănească nu e suportabilă decît atîta vreme cît poţi să stai cu fereastra deschisă, să-ţi intre mirosul pădurii, soarele şi luna în casă. O vilă într-o staţiune climaterică e cu totul altceva, dar aici sînt prea multe mirosuri şi prea multe lucruri îmbîcsite şi adunate de ani, — velinţe, fotografii, bibelouri de trei parale, străchini şi ştergare, — ca să te simţi bine, claustrat în odaie.

— Plecăm la Bucureşti, Liliano ? Nu mai e de stat. Dacă au început ploile...

— Poate că mîine se înseninează. Mai avem cinci zile de concediu.

— Şi dacă nu se înseninează, şi stăm, amîndoi de pe o zi pe alta, cinci zile închişi aici ?

Liliana perie cîinele, pe Budai, care stă cuminte, de parcă toată viaţa ar fi fost pieptănat şi dă numai încet şi rar din coada mare, stufoasă, din care încă mai aruncă stropi.

— Dacă vrei tu să plecăm, plecăm.

Sandu se simte puţin ruşinat că a obţinut prea repede ce voia. Poate că Lilianei îi pare rău, poate că Liliana cedează de dragul lui. N-ar trebui să-i ceară lucruri pe care ştie dinainte că nu le vrea şi că le acordă numai din dragoste. Uite, tot din dragoste ar fi trebuit să aştepte să spună ea întîi ce-ar vrea.

Cînd ajung la Bucureşti, sînt două zile foarte fericiţi. Odaia lor e frumoasă, odaia lor îi aşteaptă cu aminti-

rile, care le par vechi, ale primelor zile de intimitate. Tonitza luminează parcă întreaga încăpere şi o încălzeşte cu căldura culorilor lui adînci, catifelate, substanţiale.

A treia zi însă, cînd se întoarce din oraş unde a făcut o plimbare pe bulevardele pline de lume — îţi face parcă bine să vezi lumea asta multă, bine îmbrăcată, zgomotoasă, după toată liniştea care a fost în casa de sub pădure, — Sandu o găseşte pe Liliana stînd pe marginea divanului, cu o măsuţă dinainte, măsuţa pe care a adus-o de acasă.

A început să înveţe şi i-a lăsat lui biroul, ca să poată învăţa şi el!

— Te rog, Liliano! Stai la birou. Tot atît de bine ca şi tine pot şi eu învăţa pe divan. N-are nici un rost tu să te ghemui şi eu să mă lăfăi.

— Nu, eu sînt mică, ajung foarte bine la măsuţa asta. Tu te-ai chinui, ai picioarele prea lungi. Îţi vine şi lumina mai bine de la fereastră.

— Şi tu ai nevoie de lumină.

— Eu văd perfect şi de aici. Ştii ce ochi buni am. Ochi care deslueşesc la microscop! Tu te-ai plîns de ochi acum două săptămîni.

Nu mai e nimic de făcut. Cînd Liliana hotărăşte un lucru şi îţi spune şi toate motivele pentru care a hotărît aşa, nu ai cum să te împotriveşti şi nu poţi s-o combaţi nici logic, nici sentimental.

Acum trebuie să înveţe pentru aspirantură. Sigur, asta e şi voinţa lui, o dorinţă veche, pe care nu şi-a împlinit-o pentru că tot anul trecut a fost îndrăgostit de Liliana, a alergat după ea, s-au căsătorit, şi-au mobilat garsoniera, s-au ocupat de dragostea lor, de examenele ei. Acum a venit timpul.

Dar ploile încep şi la Bucureşti, şi Sandu răceşte în autobuze, în tramvaie, cu drumurile astea lungi şi sîcîitoare pe care le face pînă la şcoala din sat. Vine acasă cu febră, Liliana îl doctoriceşte, apoi începe să citească şi să-şi ia note. Sandu se uită la capul ei ca o castană coaptă, rotundă, lucioasă, înclinat pe gîtul năltuţ, la profilul ei mic, la ochiul oblic, singurul pe care îl vede din pat, care se mişcă repede sub pleoapa transparentă,

urmărind rîndurile. Cît e de stăruitoare şi de harnică ! Nici nu ştii cînd a făcut mica lor gospodărie, şi cînd s-a aşezat la învăţătură. Ar putea poate să stea mai mult de vorbă cu el, care are temperatură, chiar 37° dar dacă ea şi-a împărţit timpul aşa, e parcă umilitor s-o rogi să lase cartea şi să-ţi ţină ţie de urît. A propus doar ea ca orele după cină să fie cele pe care trebuie să le petreacă împreună, povestindu-şi, răsfoind albume, sau, cînd îi va trece lui răceala, ieşind la un spectacol, sau ducîndu-se la părinţii unuia dintre ei. La prietenii lui vechi a renunţat treptat Sandu, pe măsură ce începea s-o cunoască pe Liliana. Îi păreau toţi stridenţi şi superficiali pe lîngă ea, vulgari şi neinteresanţi. Ea are două prietene, două pisicuţe cum le spune el, una cu ochelari şi una tunsă ca un băiat şi fără nici un fason, tot ca un băieţel, care vin cîteodată duminica la ceai, vorbesc despre chimie, — amîndouă sînt chimiste — despre ultimele descoperiri relatate de revistele de specialitate şi despre cîte un film, care niciodată nu le place.

Liliana a propus ca orele după cină să fie „ale lor", dar propunerile Lilianei, deşi sînt făcute cu glas domol şi întrebător, nu ştiu de ce îi par lui Sandu totdeauna hotărîri şi le acceptă cu entuziasm, pentru că în clipa aceea îi par foarte bune, îi par singurele posibile. Ar trebui poate, măcar acum, cînd e bolnav şi dimineaţa face totuşi efortul de a se duce la şcoală, să mai lase puţin „hotărîrile" deoparte, să mai lase planul odată întocmit, şi să se uite atent, să vadă că el se plictiseşte, că nu-i arde să citească nici o carte din vraful pus pe parchet, alături de divan, că nu se simte bine de loc. Aşa, din cînd în cînd, un „Vrei ceva, Sandule ?" sau „Ce să-ţi dau eu ţie ?" la care el răspunde politicos şi grăbit : „Nimic, mulţumesc, nu te întrerupe !", nu ajung de loc.

Pe urmă vine un şir de zile în care Sandu trebuie să rămînă acasă, în pat. O aşteaptă pe Liliana, aşteaptă telefonul ei de la laborator, sînt singurele lui bucurii, şi cînd intră pe uşă îi pare nespus de frumoasă şi uimitoare. Dar după ce îl hrăneşte şi-l dădăceşte, învaţă iar, şi el iar se plictiseşte.

Gripa trece, şi Sandu e din nou zdravăn, plin de putere. Acum s-ar putea apuca de învăţat şi el. Şi-a adus chiar pe birou cărţi, caiete, nenumărate creioane, tocuri, cerneală, o reproducere după o madonă a lui Corregio care seamănă grozav cu Liliana, ca s-o aibă în faţa ochilor chiar cînd stă cu spatele la ea, care lucrează pe divan, dar parcă n-a intrat încă în atmosfera de studiu, nu i s-a deschis încă gustul de a învăţa. Prea vine obosit din sat ! Gripa asta a lăsat urme, a purtat-o prea mult pe drumuri şi a stat prea puţine zile în casă. Stă la masă, cu ochii pironiţi pe madonă, apoi şi-i mută pe fereastra prin care se văd acoperişurile mai scunde ale casei din faţă, acoperişurile de olane ude de ploaie, descurajante. Deasupra lor se întinde un cer plumburiu, scund, otova. Era bine acolo, în livadă, cînd se auzeau căzînd ultimele mere, cele mai din vîrful copacilor, care nu putuseră fi culese. Alerga în iarba deasă să găsească rodul căzut şi i-l aducea Lilianei. Rămăsese şi un alun lîngă zăplaz, un alun necules, uitat poate de gazde, din care fura zilnic un pumn de alune, ca să nu se cunoască, pînă cînd le furase pe toate şi se speriase de isprava lui. Unele alune aveau două găuri mici, făcute parcă cu un tirbuşon, exacte, rotunde, pe amîndoi obrajii alunei. Trecuse vreo veveriţă pe acolo şi o găurise cu colţişorii ei ascuţiţi, ştiuse să scoată miezul bun din ea. O găseai goală ! Oare cum o fi scos miezul ?

— Sandule ! Hai să mergem la cinematograf !

Sandu tresare. Cum, la cinematograf ? Acum ? Liliana nu vrea să înveţe ?

— Am văzut că tu n-ai chef de învăţat.

— După ce ai văzut ? Stau doar cu spatele la tine, ghicitoareo !

— N-am auzit paginile întorcîndu-se, n-am auzit scîrţîind vreun toc. Nu trebuie să te sileşti. Cheful vine singur. Hai la cinema !

Sandu se bucură, dar simte şi ceva neplăcut, abia ghicit în suflet. Stă cu urechea aţintită dacă el lucrează sau ba ? Sigur că asta nu înseamnă că îl spionează, dar e greu să lucrezi cînd cineva e atît de aproape de tine, încît îţi aude şi-ţi înţelege fiecare mişcare, pentru că e atent necurmat la tine.

Filmul e foarte frumos, dar Sandu îi găseşte mii de cusururi, pentru că e nervos. N-a citit un rînd, s-a uitat pe fereastră ca un copil, a fost adus la cinema, ca un copil !

Nici a doua zi, nici a treia zi nu poate citi. A pierdut obiceiul ? Nu-l mai interesează subiectul lucrării, pe care şi l-a ales de mult ? Îl supără prezenţa prea apropiată a Lilianei ? Ar face orice, ar citi orice, numai pentru aspirantură nu. E oribil să vrei să faci altceva decît lucrul la care eşti obligat. Cine îl obligă ? Vechea lui dorinţă, necesitatea de a avea un atù mai mare decît al celorlalţi, pentru a veni în Bucureşti. Dar nu i se poate cere unui om care cade frînt de drumuri şi zăpăcit de zgomotul şi uneori de neghiobia copiilor, să mai şi înveţe. Un asemenea om trebuie să se destindă, să se odihnească, să facă lucruri plăcute, nu muncă. Cine i-o cere ? Ei, şi-o cere el însuşi, şi poate, într-un fel, şi Liliana. I-o cere cu felul ăsta al ei cuminte de a se aşeza în faţa măsuţei, pe marginea divanului, şi a studia patru-cinci ore la rînd, după ce a venit de la laborator, după ce a încropit ceva demîncare sau a încălzit ceva ce gătise astă-noapte, după ce a spălat vasele şi le-a pus la loc. Şi niciodată nu se plînge de oboseală. Are o sănătate de fier în trupşorul ei mic şi o voinţă de fier. Îţi dovedeşte în fiecare zi că se poate, de vreme ce ea o poate.

După cîteva săptămîni de chin, Sandu se ridică hotărît de la biroul pe care a desenat multe pisici, a luat cîteva note sărace, a răsfoit uneori paginile fără să le citească, numai ca să li se audă zgomotul, şi s-a chinuit îngrozitor.

— Liliano !

— Da, Sandule !

— Eu trebuie să fac o pauză de cîteva săptămîni. N-am nici un soi de putere, m-a lăsat sleit gripa, m-a lăsat gol. La vîrsta noastră nu se poate învăţa ca în copilărie, pentru că trebuie ! La vîrsta noastră se învaţă cu entuziasm sau de loc. Trebuie să aştept să mi se întoarcă entuziasmul.

I-a trebuit curaj ca se le spună astea toate, şi le-a spus dintr-o suflare. Liliana e absolut de părerea lui.

Se aştepta la o oarecare rezistenţă, se aştepta să-i demonstreze că trebuie să facă un efort, iar el să-i ţină piept şi să-i explice contrariul, dar Liliana e de acord cu el. Da, are să-i vină singură pofta de învăţătură, gripa l-a epuizat. Sandu e dezamăgit. Se pregătise pentru o mică luptă, şi nu se dă nici una.

— Am să ies puţin la plimbare, spune el.

— Du-te, Sandule, ia puţin aer. Azi e o zi uscată.

Simplu de tot! „Du-te, Sandule", de parcă se aştepta la asta, cînd lui, cu o clipă înainte, nici nu i-a trecut prin cap să spună că vrea să se plimbe. Se îmbracă ursuz şi iese. Nici n-a propus să vină cu el! Îl lasă singur. Dar el, el i-a cerut să vină? Vai de mine, pentru prima oară în viaţa lor comună a plecat fără s-o întrebe, fără s-o ia cu el. Şi Liliana nici n-a protestat. S-a supărat oare? Nici n-a clipit cînd el, ca un bădăran, a declarat că pleacă să se plimbe. N-a fost supărată, sau poate n-a vrut să arate că e? A început s-o plictisească prezenţa lui, ar vrea să aibă linişte ca să înveţe singură, sau e foarte mîndră şi nu vrea să arate cînd o doare ceva? În orice caz el s-a purtat urît. Nu ştie dacă trebuie să se întoarcă numaidecît acasă sau să mai întîrzie puţin. Aici e nevoie de sinceritate sau de o tactică oarecare? N-are ce face singur pe străzi. De doi ani, de cînd o iubeşte, toate plimbările se fac împreună. Nu ştie încotro să se îndrepte, i-e dor de casă, se simte ca un cîine bătut. Intră într-o florărie, cumpără cîteva flori şi aleargă acasă.

Liliana îl primeşte zîmbind, ca şi cum n-ar fi plecat pe neaşteptate, singur, ca un nebun. Se stăpîneşte sau nici n-a băgat de seamă, prea ocupată cum e de treburile ei? Ar merita să repete plecarea asta şi altădată, ca să-şi dea seama despre ce e vorba. Dar uite ceva neaşteptat, şi-a pus pe măsuţă, în faţa cărţilor, căţeluşul alb. Niciodată n-a învăţat cu jucăria asta pe masă. I-o fi fost urît? A făcut-o anume, demonstrativ, ca să-i arate că a fost lăsată singură?

— Ce e cu ăsta aici? întreabă Sandu cu un ton prefăcut amuzat.

Liliana se înroşeşte cumplit, aruncă repede căţelul pe raftul de jos al etajerei. N-a făcut-o demonstrativ!

— L-am pus așa, în glumă... bîiguie ea. Ca să nu simt că tu lipsești.

Drăguța de ea ! Fata asta crîncenă cînd e vorba de muncă, e numai un biet copil, nedeprins să fie singur ! Sandu se simte iar puternic, ocrotitor. O ia în brațe, o învîrtește prin toată odaia, îi sărută lăbuțele astea mici și harnice, care știu încă să se joace cu căței de blăniță.

Trec zilele și săptămînile, dar Sandu nu se mai apucă niciodată de învățat. Se așază la birou adesea, biroul i-a rămas lui, dar citește literatură, răsfoiește albume, se uită peste acoperișurile de olane acoperite de zăpadă, fumează. Uneori Liliana îl trimite chiar ea la plimbare și alteori se duce singur, cînd nu mai poate îndura tăcerea. Odată s-a dus chiar la cinematograf fără ea ! Ce să faci ! Prea stă în casă fetița asta și prea n-are alt gînd în cap decît aspirantura. La cinematograf s-a întîlnit cu doi din vechii lui prieteni, care au rîs de el că e îndrăgostit ca un adolescent și că are să moară, probabil, de dragoste, înecat în atîta dragoste. L-au dezgustat, l-au speriat cu vulgaritatea lor, și a alergat acasă ca la o oază de puritate.

Într-o zi Liliana vine acasă strălucind de fericire. Au înaintat-o cu o treaptă acolo, la laborator, au făcut-o șef. Șef, cu toate că nu a împlinit nici un an de cînd a fost angajată definitiv, și i-au mărit și salariul. Sandu se bucură, dar se simte și foarte mic și oropsit. Pe el nimeni nu l-a înaintat nicăieri. Dimpotrivă, săptămîna trecută a fost chiar criticat într-o ședință, la școală, pentru indiferența lui față de elevi. I s-a spus că ar trebui să aibă mai multe legături cu familiile lor, să știe mai bine ce fac în timpul liber.

Fișierul acela pe care îl întocmise chiar el cu doi ani înainte a rămas cu desăvîrșire părăsit. Elevii de la clasa la care e diriginte se pare că sînt cei mai nedisciplinați, și pentru asta e învinuit el. E o serie rea, o serie afurisită, au să-i scoată peri albi, și tot el e criticat. Nici nu i-a mai povestit asta Lilianei, ca să n-o întristeze, dar de cîteva zile îi e mai greu. Și acum ea vine cu un asemenea succes ! Dacă e atît de sănătoasă ! Niciodată n-o doare capul, niciodată nu se plînge de oboseală, niciodată nu răcește ! E sănătoasă ca un animal ! Ce

ciudată e atîta sănătate într-un trup atît de mic ! Adevărat că e mică, dar e parcă şi pătrată. Vai de mine ! Nu pătrată, dar nu e destul de subţirică pentru mărimea ei. De cînd s-a măritat, s-a mai împlinit. Ciudat ! Atîta muncă, şi se îngraşă. Are să ajungă cît el !

Gîndurile astea urîte îl dor. Toată lumea are dreptate să-l critice, şi cei de la şcoală, şi maică-sa, care îl întreabă din cînd în cînd ce are de gînd cu aspirantura, şi Liliana, care n-o face niciodată, dar ar putea s-o facă într-o zi. Liliana se înţelege foarte bine cu mama lui, se înţelege în toate, îşi fac mici daruri una alteia, se poftesc la masă, se răsfaţă. Numai cînd mama vorbeşte de aspirantura lui, Liliana tace mîlc, apoi schimbă repede vorba. Îl apără ! Şi Sandu se simte foarte nenorocit că are nevoie să fie apărat.

Uneori se gîndeşte că e poate o înţelegere între ele două, că Liliana i-a cerut mamei lui să aducă mereu vorba despre studiile lui, ca să n-o facă ea. Dar aşa ceva nu e cu putinţă, Liliana e prea sinceră, prea directă. El e bănuitor, şi nu numai bănuitor ci şi ticălos, cînd îi trec prin minte asemenea lucruri. Liliana îi e superioară din punct de vedere moral, ea n-ar bănui niciodată un om. Ea rămîne încremenită şi nu vrea să creadă cînd vede limpede, fără putinţă de îndoială, că cineva a mînţit, a înşelat, a săvîrşit ceva rău.

Dar dragostea mamei lui i-a furat-o. Nu de tot, se înţelege, dar i-a furat ceva din ea. Cînd vin amîndoi la mama, Liliana e cea dintîi sărutată, ea e aşezată pe divan, cu perne la spate, pentru ea se scoate dulceaţa cea mai bună. Dacă mama are de cerut un sfat, şi nu numai în legătură cu gospodăria, cu percepţia sau cu comisia de femei sau cu propria ei sănătate, i-l cere Lilianei, nu lui. Există o solidaritate între femei, o mafie chiar, împotriva căreia un bărbat nu poate nimic. Îi vine să creadă că dacă Liliana s-ar întîlni cu Marga să spunem, de care e atît de deosebită, cu care n-are nici un fel de potrivealâ, ar găsi totuşi amîndouă un punct comun, ceva care le-ar uni împotriva lui. Nu făţiş împotrivă, pentru că Liliana nu i se opune pe faţă în nimic, dar ascuns, întrezărit, simţit cu al şaselea simţ. Parcă fac parte din marea armată, numită „docilă", a femei-

lor. Din masa asta, la prima vedere informă, care e de fapt foarte organizată, foarte sigură de ea, şi pe punctul de a cuceri lumea !

Cînd ajunge cu gîndul aici, Sandu pufneşte în rîs. A luat-o razna, bate cîmpii !

— De ce rîzi ? întreabă Liliana de la masa ei. Se uită la el cu ochii ei oblici, plini de curiozitate, în care s-a şi aprins o scînteie de zîmbet. E gata să rîdă o dată cu el, aşteaptă să audă lucrul comic care i-a trecut lui prin cap, ca să rîdă cu hohote şi ea. Azi e veselă, azi are nevoie de destindere şi ea. A venit atît de fericită de la laborator, şi el, după ce a sărutat-o pe amîndoi obrajii şi a felicitat-o, s-a aşezat numaidecît la birou, de parcă cine ştie ce avea de lucru. Atunci s-a aşezat şi ea la măsuţa ei şi a început să citească. Se aştepta poate s-o sărbătorească în vreun fel, s-o poftească în oraş sau să propună să întocmească aici, în odaie „un chef în doi", cum au mai făcut şi în alte împrejurări. Nu s-a gîndit la asta, nu s-a gîndit de loc la asta.

— Rîd pentru că s-a prins păcăleala ! spune el.

— Care păcăleală ?

— M-am făcut că lucrez şi tu, cuminte, te-ai aşezat numaidecît la lucru. Dar petrecerea ? Dar „cheful" ? Îţi închipui tu că o avansare trece aşa, nebăgată în seamă ?

Liliana străluceşte toată de bucurie. E modestă sau e ipocrită ? se întreabă Sandu. Putea să propună singură, de la început ! Nu, e mîndră ! Dacă nu i se oferă, nu vrea să se pună în valoare. Ah ! ce mîndră e, şi de fapt cît e de exigentă ! Eu trebuie să mă gîndesc, eu trebuie să propun, ca îmi face graţie să accepte ceea ce dorea dar nu voia să spună.

„Cheful" însă reuşeşte din plin. Liliana bea un pahar întreg de vin, e veselă ca niciodată, e expansivă, face planuri de viitor, pentru ziua în care, amîndoi doctori, vor avea salarii mari, vor face şi excursii în străinătate, îşi vor cumpăra un covor foarte frumos şi cărţi multe, de artă, frumos legate şi frumos tipărite. Sandu se entuziasmează o dată cu ea. Nu, el are altă idee, au să-şi cumpere o maşină, să plece în fiecare sîmbătă în munţi, uneori la mare, în sfîrşit, pretutindeni.

Dar toată noaptea nu poate dormi și în zori, cînd capul îi e foarte limpede, se gîndește că femeia asta nu face decît să-l pîndească și să aștepte ziua în care se va așeza la învățătură, ziua în care își va lua examenele. Cu munca ei nesfîrșită, cu tăcerea ei mocnită, cu eforturile pe care le face la laborator, în gospodărie, la studiu, vrea numai să-i dea exemplul hotărîtor, să-l oblige să fie robot ca ea, mașină ca ea. Ei, nu poate toată lumea să se transforme într-un mecanism exact, învîrtit de un șurub ca să meargă fără oprire pînă la punctul X, care pentru ea se numește poate un ideal. Trece tinerețea în vremea asta, trec zilele cele mai bune, în care ai putea pune o fărîmă de fantezie. Asta e, Liliana n-are fantezie, n-are necesități psihice, ea are numai un punct fix în fața ei, la care trudește să ajungă, ca un cal la potou. N-are fantezie !

Niciodată, din seara aceea, nu mai e vorba despre aspirantura lui Sandu. Liliana nu scoate un cuvînt, iar Sandu vorbește despre spectacolele pe care le vede singur, despre prietenii pe care îi întîlnește, despre primăvara care a început să se simtă la șosea. Ostentativ, ca să înțeleagă ea că viața trebuie trăită, că el n-are de gînd să renunțe complet la tinerețe.

Uneori, cînd vine obosit de la școală și se culcă pe divan, o lasă pe Liliana, venită de la laborator, să se ducă după cumpărături, la piață, la magazine. Odinioară făcea el treaba asta, era ajutorul pe care i-l dădea în casă. Acum se uită la ea cum pleacă cu fileul și cu coșul. Își spune în gînd : „Du-te ! Tot îți place să muncești și nu obosești niciodată ! Du-te, că ești sănătoasă ca un cal. Tot ai dreptul să votezi, să conduci un laborator — mîine, poimîine, să te aleagă și deputat te pomenești. Ai destule drepturi ! De ce să ți-l iau pe cel de a merge la piață ? Ăsta e un drept mai vechi, tovarășă, să nu călcăm în picioare tradiția !"

Pe urmă simte că a fost rău, că e dezgustător și egoist, și-i vine să plîngă de rușine și necaz. Uite ce face femeia asta din el, un egoist ! Atunci pleacă repede de acasă, să nu-l găsească la întoarcerea ei, să nu-i vină lui să-i cadă la picioare, să-i ceară iertare, să facă o scenă sentimentală.

Odată însă, cînd se întoarce tîrziu de la teatru, o găseşte pe Liliana cu ochii roşii. A plîns ! A plîns, ea care nu plînge niciodată ! I se sfîşie inima neaşteptat, e cuprins de panică, nu ştie ce să facă.

— Liliana mea ! Dragostea mea ! Ce ai ? Uită-te la mine ! Spune-mi ! Ai plîns ? De ce ?

— N-am plîns ! spune domol Liliana.

— De ce ? De ce ?

— N-am plîns ! repetă ea. Am citit poate prea mult. Lampa asta...

Dacă nu mărturiseşte, a plîns din pricina lui, nu mai încape nici o îndoială. Sandu nu ştie ce să-i facă, cum s-o mîngîie, cum s-o răsfeţe. Nu trebuia s-o lase singură, nu trebuia s-o lase seară de seară singură în ultimul timp. Dacă ea se încăpăţînează să nu iasă din casă !

— De azi înainte, între 8 şi 9 seara, facem amîndoi o plimbare pe jos. Să vezi ce bine ai să înveţi pe urmă, şi eu am să stau aici, lîngă tine, să citesc. Făgăduieşti ?

— Să încercăm. Mai am atîta material de parcurs, pînă cînd încep să-mi scriu lucrarea.

— Şi la vară mergem la mare. La vară faci o pauză.

— Am concediu abia la începutul lui octombrie. Aşa s-au aranjat concediile la laborator.

— Pentru ce eşti tu victima ?

— Pentru că o colegă naşte în iulie şi cealaltă pleacă, trimisă în străinătate, în septembrie.

— Şi în august ?

— Cea care naşte, stă acasă, firește.

— Şi bărbaţii ? Că doar sînt şi doi bărbaţi acolo ?

— Oh, ei s-au aranjat de mult, pentru că unul are o astenie şi celălalt examene.

— Bravo lor ! Bărbaţii s-au aranjat de mult !

Liliana zîmbeşte. Sandu se simte prost. Asta era probabil şi în capul ei. Ei, dar ce-ar fi vrut ? Să se poarte ca nişte cavaleri medievali cu doamna inimii lor, azi, cînd femeile au pătruns peste tot şi lucrează cot la cot cu ei, gata să-i dea la o parte ? Unul are astenie, săracul, şi celălalt are examene, poftim ! ca Liliana, care se pregăteşte şi ea de examene. Grav în toată treaba asta e că nu vor avea vacanţă în acelaşi timp. Poate chiar

pentru asta a plîns Liliana, şi nu vrea să spună. Drăguţa de ea ! E atît de mică, de serioasă, de cuminte. Şi cînd suferă, tace, ca să nu-l îndurereze pe el. Pentru că, uite, suferă şi ea. Se vede pe feţişoara ei rotundă, pe mîinile mici, care încă tremură. O iubeşte, o iubeşte cumplit !

O săptămînă întreagă ies la plimbare între opt şi nouă seara, dar Liliana e enervantă, la nouă vrea neapărat să se întoarcă acasă, să înveţe. Odată se întîlnesc în Cişmigiu cu trei vechi prieteni ai lui, care îi cunosc pentru prima oară nevasta, care stăruie foarte mult să meargă toţi să ia masa la Capşa, şi toată seara sînt cu ochii la Liliana, ochi în care Sandu citeşte simpatie şi admiraţie. Se vede bine că apreciază alegerea lui, şi, despre orice se vorbeşte la masă, Liliana e la curent, — afară de micile poveşti şi intrigi ale grupului din care Sandu s-a smuls o dată cu căsătoria, — Liliana poate susţine conversaţia, nu cu verva goală, niţel batjocoritoare a Margăi, odinioară, ci aşezat, sensibil, înţelept.

Sandu se întoarce acasă îmbătat de o preţuire nouă pentru nevasta lui. E frumoasă, e o intelectuală adevărată, e o femeie cum n-are oricine norocul să găsească. Norocul ăsta l-a avut numai el !

Dar treptat, în săptămînile următoare, entuziasmul îi scade. Prea seamănă o zi cu alta ! El vine obosit de la şcoală, şi femeia asta nu născoceşte nimic, nu găseşte nimic să-l distreze. Ea nu e amuzantă sau frivolă, vai de mine ! e înţeleaptă ! Are să plesnească într-o zi de atîta înţelepciune. Sau vrea să se transforme aşa, vie, într-un monument : monumentul cumpătării ! Atît de cumpătată, o fi crezînd ea, nu poate fi decît o femeie !

Uite-o cum citeşte ziarul, cu ce atenţie, cu ce gravitate ! Grozav o interesează politica internaţională. Parcă soarta Vietnamului depinde de ea, parcă acum are să lase gazeta din mînă, ca să hotărască ceva definitiv pentru viaţa ţărilor din sudul Asiei ! Şi asemenea făptură se ia în serios, nu glumeşte !

O mai găseşte odată seara, cînd întîrzie, cu ochii plînşi. Nu cumva asta are să devină un sistem ? Dar ce-a făcut el ? A chefuit ? A venit beat acasă ? Are o

iubită pe undeva ? Şi felul ăsta de a nu-i cere nimic, niciodată nimic, ca şi cum totul 'ar fi perfect, ca şi cum ar trăi amîndoi fericirea deplină ! Sufere, tace, e demnă, îşi şterge ochii, şi pune supa la fiert ! Cînd te gîndeşti că la început numiseră modul ăsta de viaţă : „fericire" ! Îi ia din mînă o ceaşcă plină de lapte, pe care el o ţine strîmb, şi o pune repede pe masă, frumos. Îndreaptă covorul pe care el l-a luat în picioare şi l-a lăsat în urma lui mototolit. Pune la loc, în raft, cărţile pe care le-a lăsat răspîndite prin casă. Astea toate ca să-l umilească, ca să-i dovedească că e neglijent. A început să-şi lase anume ciorapii pe masă şi furculiţa pe divan, ca să vadă cum le strînge tăcînd, ca s-o silească să vorbească odată, să izbucnească. Poate că atunci toate au să fie mai clare.

Şi Liliana vorbeşte odată. În una din serile în care el vine tîrziu şi o găseşte cu ochii plînşi. Vorbeşte încet, în întuneric, după ce s-au culcat şi au stins lampa. Vorbeşte aproape de urechea lui, cu glas scăzut, şters.

— Sandule, de ce eşti nefericit ?

— Eu ? Ţi se pare ! De unde ai scos năzbîtia asta ?

— De ce nu poţi tu suferi calităţile mele ? Vorbesc limpede, calităţile mele te enervează, nu defectele. Ştiu că am şi defecte, că nu sînt frumoasă, că sînt cam mică şi îndesată. Că mă pricep mai puţin la literatura care te interesează pe tine şi mă preocupă mai mult chimia. Că nu ştiu să mă pun în valoare nici măcar la slujba mea, şi aştept să mă descopere alţii cînd vor. Ştiu. Că nu sînt în stare să vorbesc, să comunic, sînt o mocnită şi tu eşti un expansiv. Şi altele încă. Dar pe tine te enervează mai ales ceea ce fac bine. Şi asta în fiecare clipă. Zilnic. De ce, Sandule ?

Sandu încremeneşte. Uite ce a putut ieşi din mintea ei ! Uite ce-o taie capul ! Adică i se socoteşte net superioară, i-o spune în faţă, şi crede că ăsta e tot necazul căsniciei lor. Se stăpîneşte şi vorbeşte şi el pe întuneric, tot foarte limpede :

— Nu, Liliano. Pe mine mă exasperează lipsa ta de imaginaţie, platitudinea ta. Lipsa ta de elan, de tinereţe. Convingerea ta, chiar asta pe care ai mărturisit-o adineauri, că „faci bine tot". Sentimentul tău de supe-

rioritate, de perfecţie. Atît ! Ceea ce crezi tu, nu ceea ce faci. Eşti ca o piatră, fetiţa mea, pe care nimic nu o poate urni din loc.

Tăcerea pune stăpînire pe odaie. Nu li se mai aude nici măcar respiraţia. Nu ştiu unul despre altul dacă au adormit sau dacă sînt treji.

Tîrziu de tot, glasul Lilianei mai răsună o dată :

— Atunci, mîine am să mă întorc la părinţii mei.

Sandu e prea îndîrjit ca să-i mai răspundă ceva. O să se întoarcă la părinţii ei ? Aşa de repede se trece la represalii ? Aşa de repede se strică o căsnicie ? Adică ei îi vine atît de uşor s-o strice ? Asta e marea ei iubire ? Dacă e aşa, atunci n-are decît să se ducă. Să-şi ia şi jucăriile cu ea, ca să nu se plictisească în orele libere. Dacă are ore libere. O asemenea maşină nu şomează niciodată. Nu şomează, pentru că nu-i trece prin cap că există pe lume şi odihna, şi privitul pe fereastră, măcar ca să vezi cum trec norii pe cer. Şi asta e o privelişte. Dar pe ea n-o taie capul să se uite vreodată la cer. Cum, vai de mine ? Omul se uită în microscop, sau pe jos, la covoare, dacă n-au fost deranjate de un picior neglijent.

A doua zi de dimineaţă Sandu plecă la şcoală grăbit. Are doar de luat un tramvai şi un autobuz, el nu lucrează lîngă casă, după trei cotituri. E încă bosumflat, răscolit, amar.

La şcoală însă îl prind remuşcările. Urîte cuvinte i-a spus aseară Lilianei ! Şi nedrepte. Dar ea l-a provocat. Are să-şi ceară iertare, are să-şi ceară şi ea. Dar dacă... totuşi.. S-ar putea ? S-ar putea să n-o mai găsească acasă ? Ea se ţine de cuvînt. De un cuvînt spus la ceartă ? Nu, e peste putinţă. Nu se strică atît de repede o căsnicie, mai ales cînd iubirea n-a trecut. Nu-i poţi cere dragostei să fie prospătă ca în primul ceas, dar e acolo, asta e sigur. El o simte dureroasă în piept, şi Liliana n-a dat pînă azi nici un semn că nu-l mai iubeşte. Cine nu se ceartă pe lume ? Soţii cei mai legaţi, părinţii şi copiii cei mai devotaţi, prietenii cei mai fideli. Se ivesc împrejurări, divergenţe. Are să-i ducă flori, are să alerge să facă el cumpărăturile. La nevoie, nici n-are să mai plece în vacanţa care se apropie. Rămîne acasă lîngă

ea. Să-i facă viaţa mai uşoară. Seara au să meargă la lacuri, să se plimbe cu vaporaşul. La anul, după ce ea îşi va fi luat doctoratul, lucrurile au să fie cu totul altfel.

La sfîrşitul orelor aleargă acasă. E pustiu. Nu s-a întors încă. Uneori vine înaintea lui, uneori după el. Trec ceasurile. Nu vine. Lucrurile ei sînt în dulap. Jucăriile pe raftul de jos al etajerii. Ceva lipseşte. Da, lipsesc cărţile şi caietele de pe măsuţa scundă. Poate că le-a luat ca să înveţe la laborator, să-l pedepsească, să se întoarcă tîrziu. Atîtea cărţi ? Un sac ! S-a dus acasă ! S-a dus acasă, la părinţii ei !

Sandu aleargă înnebunit prin odaie. Aşa ceva nu se poate. N-are rost. N-are temei. Aleargă la casa aceea în care a rîvnit cîndva atîta să fie poftit şi în care a intrat cu atîta emoţie. Îi deschide bătrînul, care miroase tare a substanţe chimice, şi care îşi freacă mîinile, încurcat şi tulburat. Da, Liliana s-a întors acasă, şi şi-a rugat părinţii să nu-l primească pe Sandu. Nu vrea să stea de vorbă cu el acum. Mai tîrziu, cînd se va linişti. Bătrînul îl roagă frumos să nu stăruie, să nu intre la fetiţă, care e foarte nenorocită şi are nevoie de singurătate.

Sandu pleacă prăpădit. Casa lui goală e îngrozitoare. Umbra ei, ca umbra cuiva care a murit, i se năzare în toate colţurile. Cum umplea odaia Liliana lui cea tăcută, cu prezenţa ei activă, vie. Lucrurile şi le-a lăsat, asta înseamnă că are să se întoarcă. Cu maşina cu care şi-a dus cărţile, putea doar să-şi ia şi rochiile, toate hainele. Să se ducă mîine, s-o aştepte cînd iese de la laborator ? S-o mai lase ? Să-i scrie ? Poate că e mai bine să n-o grăbească în nici un fel. Doar şi-a lăsat lucrurile aici !

Peste două zile însă tatăl Lilianei vine cu două valize să ia ce e al ei. Oh ! nu, nu mobilele ! spune el stingherit. Dar fetiţa are nevoie de haine. Mama ei n-a vrut să vină cu nici un chip, pentru că e supărată pe Sandu. L-au trimis pe el, care nu se pricepe şi face şi acasă fel de fel de încurcături, şi care nici n-ar fi vrut să se amestece în situaţia asta penibilă şi dureroasă.

Bătrînul n-are nimic de imputat, nu se amestecă în fondul problemei, e numai foarte stîngaci şi foarte jenat cînd scoate din dulap rochii şi bluze. Sandu nu ştie dacă trebuie să-l ajute sau să se împotrivească, să apere dulapul, să-i smulgă hainele din mîini. Rochia asta, asta albastră cît îi vine ei atît de bine! Parcă o smulge din inima lui, din măruntaiele lui.

Bătrînul se învîrteşte zăpăcit prin odaie, se opreşte în faţa etajerei, şovăie, apoi se hotărăşte şi începe să aşeze nedibaci jucăriile în valiză.

— Nu! Ăsta nu! strigă Sandu, şi-i trage din mîini căţelul alb.

Bătrînul se uită buimac prin ochelari, îşi cere parcă scuze.

— Ah! Bine, bine. Iartă-mă! Credeam...

Sandu scrie scrisori lungi la care nu primeşte răspuns. Aşteaptă în faţa laboratorului şi Liliana trece pe lîngă el, înclinînd uşor din cap. O ia de braţ să-i vorbească, şi ea tace, împietrită. Nu se poate doar lupta pe stradă cu ea, n-o poate lua pe sus, în văzul lumii. O caută repetat acasă, la părinţi, şi nu e primit.

O singură dată primeşte şi el o scrisoare de la ea: „Nu-ţi prăpădi vacanţa. Du-te şi te odihneşte. Eu sînt o piatră pe care nimic n-o poate urni din loc, cum ai spus tu. L."

E încăpăţînată, e mîndră, e insensibilă! izbucneşte Sandu. Ei bine, are să-şi facă vacanţa! Are să plece la mare! Are să uite. A suferit destul de la ea şi cînd erau împreună, şi după plecarea ei.

La mare sînt oameni mulţi şi feluriţi, e zgomot. Se petrece fie că ai chef, fie că te prefaci că ai. Sandu petrece şi el. I se năzare foarte des capul cuminte, ca o castană coaptă, lucioasă, plecat pe gîtul năltuţ, profilul cu un ochi ciudat ridicat spre tîmplă, glasul sigur şi încet, mîngîios şi potolit. Sigur, nimeni nu seamănă cu ea nici pe departe, dar accepţi o aventură de cîteva zile, te minţi, te înşeli, te ruşinezi de tine. Dimineaţa marea te spală de toate păcatele.

Apoi vine iar toamna, începe iar şcoala. Liliana a pornit divorţul. Sandu aduce în casă o fată cu picioare

lungi şi păr despletit, capricioasă şi plină de exigenţe, pe care are s-o ia poate de nevastă într-o zi. Le vin oaspeţi şi se petrece în casa lor. Nu se plictisesc. Numai în fundul sufletului rămîne ceva inform, care nu se mai cheamă amintiri, ceva care doare, care seamănă a regret şi a remuşcare, ceva ca o neîmplinire, ca o ruşine, ca o mare renunţare, ceva ca o infirmitate pe care ştie că n-are s-o mai vindece niciodată. Acum, într-adevăr, existenţa pare foarte scundă şi limitată, cu toate că e mult mai zgomotoasă decît în trecut. Acum nu mai e nimic înainte, în schimb zilele sînt foarte pline.

TIBI

Războiul se sfîrşise o dată cu vara. Tibi nu fusese la război. Nu fusese nici taică-său. Tibi pentru că era debil, taică-său pentru că era în vîrstă. Tibi nu mai era atît de debil cum fusese cu cîţiva ani înainte, cînd trebuise să recruteze, nici taică-său atît de în vîrstă, dar un prieten colonel le aranjase treaba asta frumos, fără prea multe tărăgăneli. Tatăl lui Tibi era directorul unei fabrici de postav, şi colonelul o simţise de multe ori, împreună cu familia lui, foarte bine îmbrăcată.

Altfel, tatăl lui Tibi era un om relativ corect, sensibil la muzică şi mare iubitor de teatru. De cîte ori poposea o trupă în oraş, directorul fabricii de postav îşi cumpăra locuri în primul rînd, şi se ducea cu nevasta şi cu Tibi. Ba, cum în vremea aceea era şi obiceiul subvenţiilor acordate trupelor particulare de către autorităţi cînd ajungeau într-un oraş mai mare, tatăl lui Tibi socotea şi el fabrica autoritate şi ajuta trupa cu o sumă oarecare, în calitatea lui de girant al treburilor ei.

Războiul trecuse. Familia directorului Mureşan respirase din adînc, pentru că înţelesese că nu vor mai muri atîţia oameni, de care se înduioşau, şi va pieri apăsarea morală în care trăiau de cîţiva ani. Într-un oraş cu mulţi saşi şi cu mulţi unguri, nu fusese prea plăcut pentru un român care nu făcea politică, dar care se simţea atît de român încît o numea pe cea dusă de stat „politică nemţească", — o numea acasă la el între patru pereţi, — nu-i fusese uşor să trăiască şi să lucreze, ba încă să aibă şi un post de încrederee la fabrica unui sas. Îi trebuise multă abilitate, multă măsură şi tăcere, ca să-i fie pe plac patronului lui, fără să-şi calce prea mult pe inimă, pe înclinările şi pe vagile lui principii. Dar, din

păcate, la mai puțin de un an, la cîteva luni după încheierea armistițiului, Mureșan se îmbolnăvise grav și murise repede, în suferințe cumplite. Făcuse un cancer la stomac. Văduva lui, care îl iubise mult, rămăsese năucă de durere și surprindere. Cu Tibi mult timp nu putuse vorbi nimeni. Stătea necurmat lîngă maică-sa, ținînd-o de mînă, dar cum venea cineva să-i condoleze, fugea în odaia lui în care se și încuia, așa nu putea îndura să vadă oameni străini și să audă cuvinte care i se păreau spuse pe dinafară.

Un timp nici nu se gîndiseră, maică-sa și el, că trebuie să mănînce, că trebuie să trăiască. Îi hrănea cu sila vechea lor bucătăreasă, fosta dădacă a lui Tibi pe vremuri, Maria. Dacă s-ar fi întrebat de unde vine mîncarea și-ar fi răspuns senini că din cămară, fiindcă de acolo venise totdeauna. Mama lui Tibi, care avea niște bani în dulap dăruiți de bărbatu-său să-și cumpere o blană nouă, luase din ei, de parcă ar fi fost sac fără fund, de cîte ori trebuiseră bani pentru cavou, pentru bustul de acolo al lui Mureșan și pentru ce spunea Maria că mai are nevoie. Asta știe mai bine Maria.

Și într-o zi, spre mirarea ei, banii se sfîrșiseră. Se sfîrșiseră și cei dăruiți de fabrică cu titlul de „ajutor de înmormîntare", cuvînt care o jignise grozav.

Atunci abia intervenise unchiul Romulus, fratele mamei, cu toată autoritatea lui de om în vîrstă, a cărui pricepere și chibzuință era recunoscută în familie. Începuse să cerceteze cu Silvia, mama lui Tibi, toate actele și hîrtiile rămase de la răposat. Avea unchiul Romulus bănuiala că Mureșan trebuie să fi depus bani la bănci și să aibă acțiuni, după atîția ani de activitate ca director și girant al unei fabrici mari. Găsiră un singur carnet de cecuri, în valoare de o sută douăzeci de mii de lei, nimica toată, în clipa în care începuse și amenința inflația. Ce însemnau o sută douăzeci de mii de lei ? Un fleac, un inel pentru Silvia, un inel cu diamante, nu cu briliante, așa cum îi cumpărase adesea Mureșan. Unchiul nu renunțase, cercetase la bănci, dusese corespondență cu altele, din alte orașe, la care Mureșan ar fi putut depune ceva, în speranța că neglijența răposatului cumnat era numai aparentă, că putea zăpăci hîrtii,

dar nu putea avea inconştienţa să cheltuiască tot ce cîştiga. Că doar nu şi-o fi cîştigat numai salariul ! Se dovedise însă că nicăieri nu se afla depus nici un ban pe numele lui August Mureşan. Omul ăsta fusese nebun, se gîndea unchiul Romulus, nebun şi iresponsabil, îşi închipuise că va trăi cît lumea, că va muri după nevasta şi după propriul lui copil pesemne, de vreme ce nu le asigurase viitorul.

Silvia se oferise să-şi vîndă bijuteriile, nu foarte multe, destul de frumoase, mai mult frumoase decît preţioase, dar Romulus o oprise cu energie. Ce soluţiona cu asta ? Ar fi avut cu ce trăi doi ani ? Şi încă nici asta nu era sigur, de vreme ce banul scădea. Şi după doi ani ce mai vinzi ? Blănurile ? Bine. Şi mai trăieşti un an. Şi pe urmă vinzi mobila din casă, argintăria din bufet, perna de sub cap şi colivia cu canar. Şi mai tîrziu ? Nu, astea nu erau soluţii, Tibi trebuia să lucreze, şi Silvia n-avea decît să vîndă din cînd în cînd cîte un obiect mai mic, ca să împlinească nevoile, peste salariul sau cîştigul, care ar fi fost el, al lui Tibi.

Dar ce ştia Tibi să facă ? Fusese atît de debil în copilărie, atît de delicat şi bolnăvicios, încît nu sfîrşise nici liceul. Învăţase acasă, dăduse examenele an de an, şi cînd se aflase în faţa bacalaureatului, i se păruse un efort atît de greu şi lui, şi maică-si, un obstacol atît de dificil de sărit, — tocmai atunci avea iar o umbră la plămînul drept, — încît îl convinseseră pe Mureşan că e mai bine să rămînă acasă, în pat, şi să se doctoricească. Dacă Mureşan avea să cumpere o moşie, cum dorea de mult, Tibi avea să stea acolo, la aer, în soare, şi să-şi conducă moşia culcat pe un divan înflorat, într-o verandă largă, plină de iasomie. Venise războiul, moşia nu mai fusese cumpărată. Cu ce bani ? se întreba Romulus. I-a avut şi i-a păpat în timpul războiului sau şi-a închipuit că o să-i aibă odată, că are să adune, că are să împrumute, şi are să trăiască o vecie, ca să achite împrumutul ? Nu, nu putea înţelege nimic unchiul Romulus din cumnatul lui decedat, care trăise atît de larg, încît îi lăsase impresia că ştie foarte bine să-şi conducă barca.

O mai fi avut pe undeva o altă casă August Mureşan, amantă, copii din flori care îi sorbeau banii şi de care nimeni nu ştiuse nimic ? Greu de crezut, într-un oraş de provincie în care se află tot înainte de a se înfiripa chiar. Romulus se dusese la mormîntul lui la ore ciudate, dimineaţa în zori şi seara, pe întuneric, doar o surprinde o altă femeie cernită şi alt copil îndurerat, dar niciodată nu se întîlnise cu nimeni.

Unchiul Romulus era om de afaceri, avea un magazin de coloniale în oraş, cu două sucursale în alte două tîrguri vecine, se pricepea şi cum se fac şi cum se ţin banii. Nu crezuse niciodată că Mureşan nu se pricepe. Dacă ar fi bănuit măcar, nu i-ar fi dat-o în ruptul capului pe soră-sa, pe Silvia de nevastă, acum treizeci de ani !

Ce ştia să facă Tibi ? N-avea de loc de gînd să-l ia în magazinul lui. Un vînzător oarecare, în văzul lumii nu-şi putea lua nepotul, ca să-l bîrfească oraşul că a făcut slugă din el, iar în birou, în administraţie, la contabilitate, găgăuţă ăsta n-ar fi fost bun de nimic. N-avea cap pentru aşa ceva. Să-şi ţină el sora şi nepotul ? Doamne fereşte ! Avea patru fete, dintre care măritase numai una, şi încă destul de greu, cu toată zestrea ei. Erau saşii fetele lui, aşa voise soarta să fie, nu te puteai supăra pe ele, te puteai enerva numai în fiecare zi cînd vorbeau cu tine şi se uitau cu un ochi la lampă şi unul la furculiţă, te puteai enerva bine, întrebîndu-te cine o să le ia. Şi încă după război, cînd s-au rărit bărbaţii !

Ce putea să facă Tibi ? Citea toată ziua vrafuri de cărţi, — pentru ele ştiuse să-i dea puzderie de bani taică-său, — cărţi în limbi felurite, mari şi mici, legate, aurite, ilustrate, cărţi în care era vorba despre pictură, despre dans, despre muzică şi literatură. Îi era capul îmbuibat de ele şi, din Elveţia, unde îl trimisese odată, înainte de război Mureşan, întovărăşit de Silvia, să vadă ce e cu plămînii lui, nu se întorsese ca un om cu cap cu cîteva duzini de cămăşi, care să-l ţină o viaţă şi cu o colecţie de cravate fără moarte, ci tot cu cîteva lăzi de „exemplare rare", cum spunea el, pe care le ţinea în mare cinste. Ah ! da, şi mai ştie să cînte la pian.

îi aduseseră acasă cei mai buni profesori din oraş. N-avea nici un fel de diplomă, ca să intre profesor de muzică pe undeva — dacă şi asta e o meserie! — dar stătea ore întregi în faţa pianului, cînd cu ochii aţintiţi la clape, de parcă le cerea socoteala că nu-i răspund cum le cere el, cînd cu ochii la cer, ca sfînta Cecilia, şi înlăcrimaţi tot ca ai ei. Şi acum Tibi voia să-şi cîştige viaţa cu pianul lui!

Băiatul ăsta era căzut din lună. Ce să facă cu pianul? La cinematograf nu se mai cînta de mult, de cînd dispăruse filmul mut şi venise filmul cu zgomote care îţi împuie urechile. La restaurant, într-o orchestră, era mai mare ruşinea să zdrăngăne la pian fiul directorului Mureşan şi nepotul proprietarului marelui magazin de coloniale „La Lupoaica" — vezi Romulus şi Remus, o idee a unchiului! — Atunci ce să facă cu pianul lui? Să dea lecţii, alergînd din casă în casă, ca Fraulein Mitzi Strauss, care şi-a rupt multe pingele pe praguri străine şi nu se vede pe ea că-i merge bine. Poartă aceeaşi pălărie neagră cu trei flori albe pe bor, iarna şi vara, de zece ani poate, şi mănîncă la prînz la „Mamaia, ca la mama acasă", birt economic de lîngă piaţa mică. Sigur că o meserie bănoasă, de viitor, nu-i poţi găsi lui Tibi, dar măcar una care să aducă ceva şi să-l înveţe cu munca.

Unchiul Romulus a căutat mult şi în sfîrşit a găsit. A venit într-o după masă triumfător la Silvia, s-au aşezat în salon, l-au poftit şi pe Tibi care citea în odaia lui, şi le-a spus ce-a hotărît. Venise momentul să hotărască, nu să întrebe sau să propună, pentru că nefericiţii ăştia doi se aflau pe marginea prăpastiei. Nu mai aveau mult şi-i cădeau lui în braţe, să facă cu ei ce-o şti, adică să-i ţină, ce mai vorbă!

Exista în oraş o fabrică de mezeluri, de mezeluri excelente. Fischer, fabricantul, avea legături cu nordul Transilvaniei, din întîmplare nu cu sudul şi nu cu vechiul regat. El, unchiul Romulus, avea o maşină veche, pe care n-o vînduse, spre fericirea lui Tibi, cînd cumpărase maşina nouă. Cu maşina asta veche se putea duce Tibi pe Olt în jos, oprindu-se în oraşe şi în satele mai acătării, să vîndă mezeluri cumpărate de la Fi-

scher. Pentru prima încărcătură de mezeluri, îi împrumuta bani unchiul Romulus, pentru că aşa înţelegea el lucrurile, atît simţea de acut legăturile de familie. Banii ăştia avea Tibi să-i dea înapoi în cinci rate, după ce de cinci ori avea să vîndă mezelurile cu cîştig, la preţuri fixate de el, Romulus. Oamenii sînt bucuroşi să le duci marfa acasă, dau un ban mai mult. Cumperi de la Fischer la preţ de fabrică şi vinzi la preţ ceva mai mare decît la magazin, pentru că duci marfa la scară. Poftim, Tibi avea să cîştige mai mult decît el, Romulus, care plătea şi dări mari pentru prăvăliile lui. Pentru că deocamdată, cît se va putea, nu era nevoie să facă declaraţii la fisc pentru negustoria lui ambulantă. Mai tîrziu, s-o vedea cînd. Tibi nu ştia să conducă o maşină ? Şi la asta se gîndise unchiul Romulus. Cunoştea el un şofer serios, şomer în momentul ăsta, care fusese la o casă mare şi fusese dat afară pentru că se îndrăgostise cucoana de el. Nu fusese vina lui, dar boierul îl dăduse afară. Pe şoferul ăsta avea să-l plătească Silvia o lună, două, cu banii luaţi pe un inel, să vedem care, pe care tot el, bietul Romulus avea să-şi bată capul să-l vîndă. Poate chiar avea să-l ia pentru fiica lui cea mai mare, Augusta, de ziua ei. Să vedem. Nu era pregătit să-i facă un dar atît de scump, dar Augusta plîngea că n-avea decît un inel de fetiţă, de cînd era copil, şi că vrea să se împodobească şi ea. Gîscă ! Îi plăcuse un inel cu diamante şi perle al mătuşi-si. Pe urmă Tibi va putea să plătească şoferul din banii lui, după ce va strînge capital.

Unchiul Romulus aştepta rezultatul lungului lui plan, bine întocmit. Silvia stătea cu ochii în jos, tăcută. Tibi îşi încleştase una în alta mîinile cu degete lungi, şi părea gata să plîngă. Totuşi Silvia izbucni cea dintîi în plîns şi Tibi veni lîngă ea, pe canapea, s-o consoleze. Stăteau alături pe marginea canapelei, ca două vrăbii plouate şi zgribulite pe o sîrmă de telegraf, strînşi unul de altul ca în faţa unei mari primejdii, şi erau atît de înspăimîntaţi, încît nici n-aveau curaj să se uite la unchiul Romulus. În tăcerea salonului nu se auzeau decît suspinele Silviei şi chiotele unor copii care se jucau afară, în drum, sub fereastră. Romulus mai aştepta

puțin, apoi vorbi cu vocea lui de zile mari, vocea stăpînită și mîrîitoare, ca un tunet îndepărtat, vocea cu care își înspăimînta nevasta, fetele și vînzătorii din magazin :

— Cînd tata m-a dat pe mine băiat de prăvălie la „Steaua de Aur", n-ai plîns așa, domnișoară. — Silvia avea pe atunci cinci ani, și, în adevăr, nu plînsese. — Acum îi găsesc fiului tău o meserie independentă, bănoasă, frumoasă, și te jelești de parcă ar fi murit a doua oară Mureșan, Dumnezeu să-l ierte că n-a avut grijă de voi ! Poate prințișorul ăsta al dumitale să deschidă o fabrică ? E doctor și poate să aibă un cabinet ? Ți-a adus acasă vreo fată cu moșie sau cu prăvălie în centru ? Stă în casă și citește ! Frumoasă ispravă ! Productivă mai ales. Bine că nu se duce și la manifestații, cum se duc toți leneșii, ca să fie desăvîrșit. Ce-ai vrea pentru îngerașul dumitale ?

Silvia simțea că partida e pierdută. Dacă Romulus începea cu „domnișoară" și „dumneata", însemna că trecuse de limitele răbdării și că hotărîrea lui era luată.

— Cîntă la pian ! mai suspină ea, ca să se agațe de ceva.

— Serios ? A dat concerte la Praga, la Viena, la Paris ? Abia îl așteaptă impresarii să-l trimită la Scala din Milano ? aici lui Tibi îi veni să zîmbească, cu toată amărăciunea lui, dar se stăpîni, cuviincios. Și fetele mele cîntă toată ziua tangouri și fox-troturi, dar nu așteaptă să le facă academicieni pentru asta ! Așa că băgați-vă mințile în cap !

Tibi înțelese că unchiul Romulus o luase razna, dar că scăpare nu mai are. El însuși nu știa să găsească nimic. El stătea cu brațele încrucișate. Și mama ? Din ce avea să trăiască mama ? Un om cu suflet nobil nu stă la gînduri în asemenea împrejurări. Un om cu suflet nobil se aruncă în apă, înoată, sau dacă nu știe înota, se înecă. Rimbaud se făcuse negustor în Africa de Nord și Spinoza făcea lentile. Meserie mai curată, e adevărat, dar vezi că o știa. Pe cînd el...

— Mamă ! Unchiule ! Vă rog ! Eu am să încerc... eu am să mă duc... Da' ce ? Parcă e greu ? Am să mă

descurc. O să vedeți. Îți mulțumesc, unchiule. Parizer trebuie să vînd ?

— Parizer și de toate, cîrnați, mă rog, salam. Ai să vorbești tu cu Fischer, spuse unchiul mai îmblînzit. Parcă nu-i mai bubuiau atîtea tunete îndepărtate în piept. — Vezi că băiatul e mai înțelept decît tine ?

Tibi se bucură că a fost făcut „înțelept". Așa a rămas el de cînd era mic. Dacă, copil, spunea cineva pe stradă : „Ce băiețaș drăguț !" era vesel pînă seara, pentru că se credea un băiețaș drăguț. Adolescent, era destul să-i spună profesoara de pian, Fraulein Mitzi Strauss sau mai tîrziu domnul Onoriu Cișmaș că a cîntat bine o sonată, ca să fie fericit o săptămînă întreagă. Astea toate nu-l făceau înfumurat, nu-i creau o bună și durabilă părere despre sine, dar îi dădeau o mare bucurie pe care o ascundea de toată lumea și cu care se hrănea pe tăcute. Uite, acum fusese înțelept. El voise să fie nobil, dar nici înțelept nu era rău. Era chiar foarte bine, cînd venea de la un om exigent și cumpătat ca unchiul Romulus.

— Și unde are să se ducă el cu... cîrnații ăia ? mai geme o dată Silvia, căreia spaima nu i-a trecut de loc.

— Asta am eu grijă. N-o să plece doar ca orbul, pe dibuite, cu priceperea lui...

Tibi se întristează iar. Vezi, nu e de loc priceput, nu e priceput la nimic, și asta o știe toată lumea. Degeaba e înțelept.

— Eu, prin legăturile mele, am și obținut o serie de adrese de la diferiți oameni. Am obținut pînă și de la cel care a făcut pînă acum treaba asta, pentru că a mai fost un om iscusit, care a desfăcut peste munți mezelurile lui Fischer și acum s-a lăsat, din cauză de boală și fiindcă a rotunjit o sumă bunicică. Poate să înceapă altceva. Așa cum și Tibi, dacă e cuminte cum îl știu, are perspectivă ceva mai tîrziu, peste cîțiva ani.

Tibi se simte cuminte și e iar împăcat cu sine.

— Completez eu lista și v-o dau. Și pe urmă, pe drum, faci alte cunoștințe, găsești alți mușterii, alte locuri de desfacere, merge treaba. Nu-i așa, Tibi, băiete ?

Tibi dă din cap, supus. Asta e! Are să-şi dea osteneala. Uite, unchiul Romulus are atîta grijă de el şi de mama încît a aranjat treaba asta în toate amănuntele ei. Pînă şi lista de muşterii a întocmit-o! Cine ar fi crezut vreodată, Doamne, cine ar fi crezut? Pînă azi a rostit de mii de ori cuvintele „sonete", „simfonii", „poem", „epopee", „gravuri", „transcendental" şi „suprarealist" şi parcă niciodată cuvîntul „muşterii". Asta e!

Unchiul Romulus pleacă mulţumit, şi mama rămîne să suspine pe canapea, după ce şi-a murmurat recunoştinţa. Maria încearcă zadarnic s-o facă pe doamna să mănînce măcar un iaurt, măcar un compot de vişine. O doare cumplit capul, şi deşi duce mereu mîinile la inimă, vorbeşte despre migrenă sau nevralgie.

După ce mama s-a culcat şi Tibi i-a adus un pahar cu apă, două aspirine, o dulceaţă, două crăiţe rupte din grădină, tot ce s-a priceput, pe măsuţa de noapte, după ce a sărutat-o şi i-a pus o sticlă de apă caldă la picioare, a plecat pe vîrful degetelor în salon s-o lase să doarmă. Acolo, în salon e pianul cel mare, pianul lui, pianul care are o mie de suflete în el. Tibi ridică uşurel capacul, atinge uşurel clapele, ca să nu se audă pînă la mama, apoi uită şi le atinge mai puternic, apoi îşi cîntă „Appassionata" o dată, de două ori, de nenumărate ori la rînd. Sufletul lui e ca un vîrtej în care nu mai poate deosebi nimic, clocoteşte şi dă pe dinafară. Uneori se potoleşte ca o apă adîncă, o apă de şes fără valuri, în fundul căreia se petrece ceva necunoscut. Uneori peste apa asta pluteşte capul de medalie al Olgăi, capul ei iubit, zîmbetul ei pierdut pentru el de cînd s-a măritat, pluteşte imaginea ei ca un abur, apoi se stinge. Se opreşte cîteodată asupra unui acord pe care îl repetă la infinit, şi o parte din el, din Tibi, o parte care nu e cuprinsă în acel vîrtej, se minunează de puritatea, de perfecţia acestui acord, de parcă l-ar auzi pentru prima oară, de parcă degetele lui nu l-ar şti pe dinafară. Din cînd în cînd i se pare că se surpă tot, că se surpă fizic şi moral peste pian, că nu mai are putere nici să stea pe taburet, nici să-şi încordeze degetele, apoi muzica îl ridică pe coama ei ca

un val, îl poartă, îl depărtează de el însuşi, îl duce nu ştie unde, într-o lume fără muşterii, fără cîrnaţi, fără unchi, într-o lume impalpabilă, din nou într-un ocean foarte albastru şi adînc, în apele căruia se cufundă, se cufundă mereu, fără să ajungă la fund.

Tîrziu de tot închide pianul şi pleacă în odaia lui. Se răstoarnă pe pat ca un butuc greu şi adoarme. Visează pianul lui, pianul negru şi lucios. Pe el se ridică un munte de crenvurşti pe care încearcă să-i culeagă cu un cleşte de foc ca să nu-i atingă cu mîna, să-i culeagă şi să-i arunce, să cureţe pianul. Poate că nici nu visează, poate că aiurează, poate că vede în febră imaginea asta cumplită, pentru că arde tot şi plămînul, plămînul lui drept doare. Poate că plămînul ăsta are să se îndure de el, să se îmbolnăvească iar, să trebuie tata să-l trimită din nou în Elveţia, să-l scape de mezeluri! Tata? Dar tata nu mai e. Tata a murit. El e singur cu mama şi trebuie să se apuce de negustorie. Unchiul Romulus stă în faţa lui cu un uriaş salam în braţe şi-i cere să se scoale, să plece la drum, la muşterii, dacă nu vrea să-i spargă pianul în bucăţi.

Peste trei zile Tibi plecă la drum. Unchiul a grăbit lucrurile, le-a rînduit în pripă, ca să nu mai aibă vreme să se răzgîndească nimeni. Cu Mureşanii ăştia fără minte, începînd cu August Mureşan care nu pusese bani deoparte, te puteai aştepta la orice prostie.

Tibi pleacă la drum cu şoferul Luţă, care pare în adevăr un om foarte serios, pleacă alături de el pe canapeaua din faţă, pentru că tot fundul maşinii e încărcat cu mezeluri. Are în buzunar un carnet de adrese, are o listă de preţuri pe care le-a plătit şi alta de preţuri pe care trebuie să le ceară. Toate sînt în ordine, frumos ticluite, cu ajutorul unchiului Romulus.

Tibi e emoţionat. Luţă e nepăsător. Luţă se uită numai înaintea lui, la şosea, la volan, la răscruci. E tăcut. Tibi se frămîntă pe canapea, fumează o ţigară după alta — au să-i facă foarte rău la plămîni, mai ales la cel drept, dar nu se poate opri, — şi se uită în dreapta şi-n stînga. Lumina peste cîmpuri începe să păleasică, în stînga se albăstreşte, în dreapta cerul adună jăratic, şi pe deasupra lui o boltă de aur topit, revăr-

sată cît ţine zarea. E frumos. Tibi se pomeneşte cîntînd cu degetele pe genunchi ceva din Bach, şi se opreşte brusc. de ruşinea lui Luţă. Luţă nu fumează, nu se uită la peisaj, nu vorbeşte, nu cîntă cu degetele pe volan. E un om foarte serios.

Dar Tibi ar vrea să strige de bucurie că cerul e atît de frumos, mai ales acum, cînd încep să se ridice culmi care au să se prefacă curînd în munţi adevăraţi, culmi cu brazi rari, negri, care îşi desenează trupul drept, ţepos, pe cerul auriu. Ar vrea să spună cuiva cît e de frumos, dar nu cutează să-i spună asta lui Luţă, care e un om atît de grav.

Au intrat între munţi. Pe stînga, Oltul curge cumplit de negru, ca o apă de noapte, ca o apă de iad, plină de taine. E frig. Tibi îşi strînge fularul în jurul gîtului, fularul lui albastru, de mătase, ultimul dar al tatii. L-a luat la primul drum, ca să-i aducă noroc. Uite primul sat mai mare. Aici are şi prima adresă, la o cîrciumă, la lelea Tinca, aşa i s-a spus. Lelea Tinca! Lui Tibi îi bate iar inima. Uitase, uitase ce are de făcut şi de ce a pornit la drum, atît de frumos era cerul, atît de spăimîntător şi ademenitor în acelaşi timp era Oltul. Curaj, Tibi! Îşi spune singur. Acum ai să ai de-a face cu muşteriii! Eşti negustor, nu laşi din preţ, faci complimente ca să cîştigi cumpărătorul, lauzi marfa, te vaiţi că te-a costat scump, că numai benzina... şi aşa mai departe, cum a spus unchiul Romulus. E greu? Nu-i greu de loc! Poate să fie chiar distractiv. Curaj, Tibi!

Tibi coboară din maşină, deschide portiera din fund.

— În ce le iei? întreabă Luţă de la volan.

În ce? La asta nu s-a gîndit! În braţe! Trebuia să aibă un coş, o paporniţă, o pînză, ceva, mă rog. Acum, ce să faci? Le iei în braţe. Salamurile lungi, parizerele, lebervuşturile, e mai uşor, parcă ai duce un braţ de lemne. Dacă vor şi crenvurşti însă, ai încurcat-o de tot. Te pomeneşti că trebuie să ducă pereche cu pereche de la maşină în prăvălie. Mai bine nici nu le spune că are crenvurşti. Mai departe, într-un oraş, poate face rost de nişte ziare.

Cu braţele pline, clătinîndu-se de greutatea mezelurilor, Tibi intră în cîrciuma cu uşile date de perete. Ce linişte e! Aici nu intră nimeni? N-au „muşterii“? Şi nici la tejghea nu e lelea aia, Anicuţa, ba nu, Tinca? Ce sat fără cîini o fi ăsta? În fund uşile spre casă, spre casa leliţii ăştia cîrciumărese, sînt şi ele date de perete, şi parcă se zăreşte lumină, parcă se aude zgomot, parcă răzbesc voci. Voci ciudate, care cîntă, care bolborosesc, care urcă şi coboară. Tibi trece şovăind pragul, cu „marfa“ în braţe, intră într-o săliţă, pătrunde mai departe, ca fascinat, în odaia din fund, în care se vede o lumină pîlpîitoare, ciudată.

În mijlocul încăperii, pe o masă, se află un sicriu. Un sicriu înconjurat de lumînări, acoperit de flori, sub care se zăreşte un chip foarte galben, foarte ţeapăn, foarte supt, un chip de femeie cu buzele lipite, a răutate sau a dispreţ, cu ochii închişi, înfundaţi în orbite.

Mai sînt acolo nişte femei îmbrăcate în negru, care se clatină somnoros şi mormăie ceva. La vederea lui Tibi, toate umbrele astea negre parcă prind putere, se îndreaptă din şale, şi murmurul lor devine plînset, cîntec, bocet.

— Te-ai dus Tinco, şi ne-ai lăsat! Te-ai dus Tincuţo şi nu te-ai mai gîndit la fete şi la nepoţi! Un'te duci, Tinco, şi nu-ţi pasă de noi? Ai lăsat tu cîrciuma şi tejgheaua ta, şi te-ai dus, Tincuţo!

Un glas mai înalt şi mai ascuţit se avîntă cu un elan nou: — Uite şi domnul cu salamuri, leliţă, uite şi domnul cu cîrnaţi, şi tu stai aici, leliţă, şi nu mai vrei să ştii de nimic.

Toate umbrele se clatină a jale mare. Tibi simte că se clatină şi el. Îi vin lacrimile în ochi, vede cum joacă lumina lumînărilor, cum pînza neagră de pe oglindă flutură încetinel de curent. Stă cu braţele pline, înţepenit, şi nu ştie ce să facă, în vreme ce bocetul urcă şi coboară, cu acute care-i sfredelesc inima. Ce înseamnă asta? De ce cîntă? Doar e vorba de un mort! Plîng sau cîntă? Toate sînt rudele ei? În viaţa lui n-a auzit aşa ceva lîngă un catafalc. O fi un obicei aici, peste munţi, sau sînt atît de disperate femeile astea, în-

cît nu mai știu ce fac ? În sfîrșit, Tibi se rupe din loc și simte că fuge cu povara lui. Ceva i-a scăpat pe jos, ducă-se, acolo să rămînă. Bocetul parcă vine după el.

Cînd ajunge în fața ușii îl vede pe Luță, în umbră, rezemat de colțul casei, stînd de vorbă cu o fetișcană cu iie și fotă, care se fandosește, ca gîdilată. Luță se apropie.

— A murit cîrciumăreasa, mi-a spus veverița asta, rostește el, și fața îi e tot atît de nepăsătoare și gravă ca pe drum.

Fata se topește în întuneric. Luță deschide portiera din fund a mașinii și-l lasă pe Tibi să-și arunce, cum poate, mezelurile înăuntru.

Pornesc mai departe, în seara cenușie.

— Să nu-ți faci gînduri negre, domnule, să nu crezi că e un semn. Semne nu există. Cîți iepuri mi-au tăiat mie drumul în viața mea, și uite-mă teafăr și sănătos. Vedem noi mai departe. Te descurci dumneata.

Lui Tibi îi pare bine că Luță are încredere în el. Are să se descurce, sigur. Asta îi dă putere, cu toate că în urechi îi răsună încă bocetul femeilor și în ochi i joacă flacăra lumînărilor peste chipul acela atît de galben, atît de țeapăn, și palmele îi sînt unse, cleioase, lunecoase parcă. Noroc că în jurul lui sînt munții care îi trimit răcoare, că în stînga susură Oltul. Că lumina e ciudată, de parcă în curînd are să se petreacă ceva sus, pe cer, deasupra munților.

Uite și primul oraș. Întîi ulițe strîmte, case pitice, lumini puține. Apoi un bulevard cu copaci mari, ruginii în raza becurilor electrice. Din bulevardul ăsta trebuie să cotească el pe o stradă la dreapta, Strada Trandafirilor, la numărul 17. O fi un restaurant acolo ? O prăvălie de coloniale ? Nu, la nr. 17 e o casă particulară. I s-a spus că aici se cumpără mult ! Într-o casă particulară ? Ciudat ! E o casă mare, adevărat, cu cîteva ferestre la stradă luminate toate, cu etaj și balcon, cu intrare prin curte și scară scundă, cu parmaclîc de piatră. Stă o familie bogată aici. Dar oricît ai fi de mare, ce să facă o familie cu mezeluri multe ? Să ia din mașină o șuncă, un salam de Sibiu, două piepturi

de gîscă afumate, lucruri mai delicate, sigur. Mai mult nu cumpără o familie.

Tibi urcă scara cu braţele pline şi, foarte greu, ridicînd coatele, strîngînd la piept povara lui grasă şi mirositoare, izbuteşte să atingă soneria cu un deget întins. Întîi nu se aude nimic în dosul uşii mari, cu geamuri cerate, ocrotite de un grilaj de fier înflorat, deşi înăuntru se vede lumină. Apoi deodată se aude un ropot de paşi iuţi, pe tocuri înalte probabil, care sună ca nişte nuci aruncate pe parchet. Uşa se deschide şi în cadrul ei nu stă o femeie de serviciu, sau de serviciu o fi, dar e foarte fardată, foarte cîrlionţată, foarte decoltată. Să fie stăpîna casei ? Prea e îmbrăcată ca pentru un bal costumat, cu o rochie roşie ca focul, foarte creaţă şi foarte scurtă, mărginită pe jos cu blăniţă şi tivită la gît cu mărgele, ca să fie stăpîna. Tibi îşi fereşte privirea, să nu-i lunece în decolteul adînc al femeii şi nu ştie dacă trebuie să întrebe de stăpînă sau să trateze ca cu o stăpînă. Dar femeia nu-l lasă mult timp în cumpănă. Trage un chiot şi-i întoarce spatele, se repede înapoi, spre cuprinsul casei, dar nu mai aleargă, se dă parcă pe gheaţă pe parchet tîrşindu-şi tălpile şi strigă cît o ţine gura :

— Fetelor, a venit ăla cu mezeluri ! Care cumpără ?

Tibi şovăie pe prag, şi intră. E un salon acolo, un salon mare în odaia de mijloc a casei, cu canapele aurii, cu scaune şi fotolii, cu multe măsuţe şi cu un pian ! Cînd vede pianul, lui Tibi i se aprinde ceva în piept. În toată lumea asta străină, ceva cunoscut, apropiat, scump. Dacă au un pian, trebuie să fie nişte oameni cumsecade, nişte oameni fini ! îşi spune el, şi se linişteşte puţin. O uşă se deschide şi lasă să treacă o domnişoară foarte înaltă şi subţire, cu părul lung, blond, desfăcut pe spate şi cu o rochie, nu, cu o cămaşă de noapte de voal parcă, prin care, vai de mine ! multe se văd. Probabil că a ieşit din pat şi a uitat să-şi ia capotul, se gîndeşte el, şi încearcă să n-o privească, ca să nu se sperie fata cînd şi-o da seama cum a venit. Şi ce fardată e şi ea ! Ce tare miroase a parfum ! A zambile parcă !

În acelaşi timp se mai deschide o uşă şi iese altă domnişoară, asta într-o rochie neagră cu pene de struţ pe umeri, cu părul negru ca păcura, cu ochii negri, vopsiţi tare. Şi ea miroase a parfum, şi ea e decoltată.

Şi se mai deschid nişte uşi — Tibi n-a băgat de seamă că sînt atîtea în salonul ăsta, — şi ies alte domnişoare, care toate miros a parfum, a fel de fel de parfumuri, toate sînt fardate, toate au părul creţ, toate sînt decoltate. De bună seamă că în casa asta se pregăteşte un bal. Prost a nimerit cu mezelurile lui. Cui o să-i ardă?

Dar toate domnişoarele astea vin către el, îl înconjoară, îl înghesuie lîngă pian, unde s-a oprit, îl ciupesc de obraz, îi iau salamul din braţe, îşi smulg şunca una alteia, ţipă, rîd, se îmbrîncesc. Una mai în vîrstă, îmbrăcată în catifea albastră, cu pungi care tremură sub ochi, încearcă să facă ordine în haosul ăsta. Trebuie să fie mama lor.

— Mai adu, mai adu, băieţele! spune ea. Nu vezi că trebuie să le potolim pe nebunele astea? Mai ai afară? Hai, galop! Adu mai mult material!

Tibi iese năuc, îşi încarcă braţele la întîmplare cu ce nimereşte şi se întoarce în casa luminată.

— Cu cît dai asta, puiule? îl întreabă o domnişoară.

Alta îl sărută pe obraz cu zgomot mare şi strigă:

— Mie îmi laşi mai ieftin, că sînt favorita ta! N-ai observat, ştrengarule?

Şi toate, şi cea cu pene de struţ, care i se păruse mai distinsă, şi cea cu rochie roşie, care i-a deschis uşa, şi cea cu mărgele albastre, şi cea cu părul despletit, toate domnişoarele astea care miros tare a parfum, îl sucesc şi îl răsucesc, îi trag lebervurştul din mîini, îi ciufulesc părul, ţipă desperat, rîd cu hohote, se ocărăsc urît, chicotesc. Tibi simte că a început să se uite saşiu ca fetele unchiului Romulus.

O domnişoară pune un skindervurst pe pian, gata să taie din el o felie cu un cuţit adus în grabă din odaie, dar doamna în catifea albastră îi dă una peste mînă, şi domnişoara şterge repede pata pe care a fă-

cut-o pe pian, cu juponul pe care îl trage de sub fusta pe care şi-o suflecă.

— Mie nu-mi dai pe datorie ? se lipeşte de Tibi una mică de tot, care abia îi ajunge cu capul cîrlionţat la piept. N-are nas aproape de loc, are ochii mari şi lăcrimoşi, ca de pechinez şi o gură vopsită pînă la urechi.

— Mie pe gratis ! spune cu încredere alta cu părul roşu, care îi face cu ochiul şi-i arată uşa unei odăi.

— Linişte, fetelor ! strigă răguşit doamna în catifea albastră. Scoateţi gologanii, să plece puştiu ! Hai !

Tibi respiră uşurat. I-a venit în ajutor. Scoate din buzunar lista de preţuri şi se încăpăţînează, aşa cum l-a învăţat unchiul Romulus, să nu lase un ban. Numai celeia mai mici, care are ochii plini de lacrimi ca un pechinez şi vrea neapărat un salam de Sibiu, i-l lasă mai ieftin, pentru că prea vrea salam şi prea n-are parale.

Iese din casă ca un iepure scăpat dintr-o cursă. I se pare că şi urechile i s-au lipit de cap, ca la iepuri cînd fug. Îşi şterge obrazul sărutat de multe guri fardate, lipicioase, şi simte că şi-l unge şi mai tare cu mîinile lui unse. Afară, lîngă uşă, stă Luţă, foarte lipit de o domnişoară, cu o mînă cufundată parcă în decolteul ei. În întuneric Tibi nu mai deosebeşte de care. Cînd îl vede, Luţă se desparte foarte greu de ea şi vine, serios, la maşină, în urma lui Tibi.

— Aici aţi făcut treabă bună, nu-i aşa ? spune el politicos, şi porneşte maşina.

E întuneric de-a binelea. E ora nouă. Aşa a spus unchiul Romulus că trebuie desfăcută marfa, seara, pe întuneric, cînd e răcoare, ca să nu se strice şi să nu te vadă toată lumea cine eşti şi ce aduci. Nu doar că asta ar fi contrabandă, dar vezi că încă nu plăteşti nimic la fisc. La iarnă poţi porni mai devreme, la iarnă e frig şi se întunecă de la cinci.

În raza unui felinar Tibi îşi vede fularul cel frumos, albastru, ultimul dar al tatii. E pătat de grăsime îngrozitor. Pieptul pardesiului lui e şi el gras şi slinos. Vrea să-şi aşeze părul răvăşit de fetele alea care numai domnişoare nu erau, lasă că a înţeles el, l-a mai dus odată un prieten mai mare, cînd avea şaisprezece ani, într-o

asemenea casă, dar vezi că arăta altfel, cu totul altfel, de asta n-a recunoscut-o mult timp, şi simte că şi-l năclăieşte cu mîinile lui murdare. Vrea să scoată batista de la piept să-şi şteargă mîinile, şi scoate un strigăt de desperare. Acolo, în buzunarul de la piept era lista cu preţurile pe care trebuia să le ceară. Şi el ce listă a scos, acolo, în salonul cu multe parfumuri ? Pe cea din buzunarul pantalonilor, lista cu preţuri plătite de el la fabrica lui Fischer.

Luţă se întoarce către el, cînd îl aude gemînd, şi-l vede căutîndu-se prin buzunare :

— V-au furat portofelul, veveriţele alea ? întreabă el liniştit. Să întorc ?

— Nu, nu ! Mergi înainte. Îmi făceam eu nişte socoteli.

Va să zică aici n-a cîştigat nici un ban, la atîta marfă, la atîta marfă ! Ba a mai şi lăsat din preţ, pentru că doar... fata aia ca un pechinez spunea că n-are bani. La lelea Tinca, fie-i ţărîna uşoară, a pierdut din braţe ceva, salam sau şuncă, — şi nu s-a mai întors să ridice. Cum ajunge el acasă ? Ce-o să spună unchiul Romulus ? Ce-o să spună mama ? Mama are să plîngă, asta e sigur. Tibi ar vrea să plîngă şi el, dar nu mai e timp. Au ajuns într-un tîrg mare, în care are o mulţime de adrese, la o mulţime de birturi.

Intră, vinde, iese, iar intră, iar vinde. Aici urlă nişte beţivi, dincoace lămpile cu acetilenă pîlpîie şi miros, în alt loc negustorul se tocmeşte la sînge şi are o gură şi un vocabular care îl ameţesc. Undeva e închis şi în alt loc cumpără şi muşterii care consumă în local, nu numai patronul. Îl înconjoară, îi spun, „şmechere" şi „mă", îl apucă de un nasture, unul îl ia de gît şi-i cîntă la ureche cu „oof" şi „auleo". În alt loc o doamnă tînără, cu beretă, sandale şi taior, cu o faţă rumenă de sănătate, îl întreabă dacă merge spre Tîrgu-Jiu, şi-l roagă s-o ia în maşină. Tibi se înghesuie în fund, printre mezelurile care i-au mai rămas, ca să-i lase doamnei locul din faţă, de lîngă Luţă, să nu se murdărească pe bancheta slinoasă.

Sînt iar într-un defileu între munţi. Luna e acum în mijlocul cerului, bate în apă şi luminează pădurile

negre de brazi, pădurile veştede de fagi. Luţă tace, doamna tace.

În toate birturile, la toate luminile, Tibi s-a văzut cît e de murdar, de unsuros, de jegos. Şi-a stricat pardesiul, şi-a stricat fularul, şi-a stricat pantalonii. Într-o oglindă şi-a văzut şi faţa şi s-a speriat de el însuşi. Faţa lui totdeauna bine spălată — şi doamna de acolo, din salonul cu fete i-a spus „puştiule" atît arată de tînăr, ăsta a fost singurul lucru care i-a făcut plăcere în seara asta de coşmar, — faţa lui bine rasă şi bine spălată e acum unsă ca o cratiţă în care s-au prăjit cîrnaţi. Degeaba vrea s-o şteargă cu mîinile, că o mînjeşte mai tare. Cu batista, care e ca o otreapă, că îşi unge şi ochii. La Tîrgu-Jiu au să se oprească, la Tîrgu-Jiu au să doarmă la un hotel, şi acolo are să ceară o baie caldă, să se spele, să se cureţe. Or fi băi în hotelele din Tîrgu-Jiu ? Ei, cum să nu fie !

Trec prin faţa unei vile răznite la marginea şoselei, într-un buchet de copaci. Ferestrele sînt luminate. O fi zece ? O fi unsprezece ? O fi miezul nopţii ? Ceasul lui nu mai merge, a uitat să-l întoarcă aseară, cînd adormise frămîntat de debutul lui de azi. N-are curaj să-l întrebe pe Luţă, pentru că prea e serios şi nu-i arde de vorbă.

Prin ferestrele vilei se răspîndeşte o muzică. De la un radio pesemne. Tibi se apleacă peste geamul pe care l-a coborît al maşinii şi prinde din goană, din zbor, cîteva note grave şi furtunoase. Appassionata ! E Appassionata ! Dumnezeule ! Asta există pe lume, a existat şi pentru el pînă ieri, şi azi... Uite, acum are să plîngă. Dar nu aşa, încet, discret, nu, are să plîngă tare, cu hohot, şi Luţă are să se mire, şi doamna asta cuminte are să se sperie.

— Opreşte, domnule Luţă ! Te rog opreşte puţin !

Luţă opreşte. Vila a rămas mult în urmă, vila nu se mai zăreşte. Tibi sare din maşină, trece peste şanţul drumului, coboară în fugă malul rîpos, ajunge la rîu. Rîul clipoceşte şi susură şi joacă peste pietre, e negru sub maluri şi auriu în mijloc, acolo unde bate luna. Din iarbă, din tufe, din pădure, din apă iese o răcoare aspră, pătrunzătoare, dar toate sînt de o frumuseţe ciu-

dată, vrăjită. Am să răcesc, își spune Tibi, apoi își desface larg pardesiul și haina la piept, să răcească odată bine de tot. Appassionata îi răsună în auz. Plînge, plînge cu hohote adînci, de frumusețe, de jale, plînge de mila lui însuși, a tatii care e în ceruri, a leliței Tinca, cea palidă între luminări, care stă acolo cu fața supță și buzele lipite, a fetelor celora cu o meserie atît de urîtă și tristă, a pagubei pe care a avut-o acolo, a salamului pierdut la răposata, în cîrciumă. Și iar de mila lui, care n-are să mai poată cînta Appassionata cu mîinile astea care vor fi veșnic unsuroase de acum înainte, care n-are s-o mai vadă pe Olga, care are să moară de plămîni, pentru că acum răcește bine și temeinic, a mamei care va rămîne singură pe lume, și va fi luată de fratele ei Romulus, să trăiască între patru fete care au să-i ceară toate inelele! Dar el nu mai poate trăi, nu, ta-ta-ta-ta-tam-ti! așa sună acordul acela minunat din a cincea, da, așa! El nu mai poate trăi și noaptea e atît de frumoasă, de absolut frumoasă!

Cînd urcă malul și ajunge la mașină, Luță nu e la volan. Nu e nici doamna. Unde s-or fi dus? Pesemne că a stat el prea mult în vale, lîngă rîu, a stat ca un egoist, fără să se gîndească la ei, doi oameni cărora le e somn, și se grăbesc să ajungă la Tîrgu-Jiu. S-or fi coborît să meargă puțin, să se dezmorțească. Urît s-a purtat cu șoferul și cu musafira! Sună ușurel claxonul, ușurel ca să nu sperie tăcerea, să n-o strice, și să nu-l jignească pe Luță, chemîndu-l ca pe o slugă.

Peste o clipă, dintr-un șanț, de aproape, se înalță Luță și după el doamna cea tînără. Vin la mașină.

— Am văzut un licurici, spune Luță indiferent, și ne-am dus să-l prindem. Dar nu l-am găsit.

Doamna nu spune nimic și se așază repede în mașină. Pare puțin stingherită. Luță pornește motorul. E foarte serios, foarte tăcut. Tibi își stăpînește suspinele care îi mai zguduie din cînd în cînd pieptul, și încet-încet adoarme, răsturnat, peste crenvurști.

— Tîrgu-Jiu! răsună un glas care îi sfîșie somnul ca pe o pînză. Se deșteaptă tresărind.

— Ăsta e hotelul? Unde e hotelul?

— Păi altul nu-i.

— Asta e... cam mic. Cred că n-are baie, domnule Luţă.

Luţă ridică din umeri. Cum o să aibă baie ? Asta e, aşa cum îl vezi, şi probabil că e mai bine înăuntru, decît sub cerul liber.

— Şi doamna, unde e ?

— A coborît la marginea oraşului. Acolo locuieşte veverita asta cu soţul ei. Am lăsat-o la poartă. La cîte pornim mîine, domnule ?

— La cinci ! şopteşte Tibi şi se înfioară de pe acum. Aşa a spus unchiul Romulus „trebuie să porneşti cu noaptea în cap, cît e încă răcoare şi nu e prea multă forfotă prin prăvălii".

Doamne, ce frig va fi la ora cinci !

Vin lunile de toamnă, vin lunile de iarnă. Tibi poartă acum un halat mare peste pardesiu sau peste palton. Are şi două coşuri, şi un cearceaf mare de doc în care înveleşte mezelurile cînd le suie în maşină, ca să nu mai năclăiască aşa canapeaua. Ştie pe de rost toate adresele şi a învăţat preferinţele muşteriilor lui. Nu mai ia la drum lista de preţuri pe care le-a plătit domnului Fischer — din ce în ce mai mari ! — ci numai pe cea pe care trebuie să le ceară el, tot mai mari şi ele. Marfa e acum rară şi scumpă, trebuie să te fereşti mai tare cînd o desfaci, pentru că dacă nu eşti prăvălie, ci particular, se cheamă că eşti speculant, că vinzi la negru, şi vai de tine dacă te prind. Ba încă trebuie „să ungi" poliţiştii, treabă foarte dificilă pentru că nu ştii dacă omul nu e cinstit, dacă nu-l jigneşti, dacă nu-l revolţi. Cînd e surprins de poliţist în vreun birt sau o cîrciumă, Tibi închide ochii, îi pune repede domnului cu uniformă o şuncă în braţe şi aşteaptă neclintit. De obicei poliţistul se face nevăzut cu şunca lui şi Tibi respiră adînc şi simte cum i se potoleşte inima. Mare mirare ! A fost abil ! S-a descurcat şi de data asta ! Treaba asta „cu unsul" e cea mai grea din toate, mai grea decît gerul care îl muşcă de cîte ori se dă jos din maşină, mai grea decît penele de automobil în timpul cărora Luţă intră în cîte o casă, să ceară apă pentru motor sau o sîrmă care îi lipseşte, sau o şurubelniţă

pe care a uitat-o acasă, şi nu mai vine cîte un ceas întreg, mai grea decît murdăria meseriei ăştia care a început să-i aducă oarecari bani, dar care îl unge mereu cu grăsime, tot, din cap pînă în picioare, cu tot halatul lui.

E ciudat că domnul Fischer are din ce în ce mai puţină marfă, dar el, Tibi, cîştigă din ce în ce mai mult spre primăvară, atît de mari preţuri se dau acum pe slănină şi pastramă, preţuri fixate de unchiul. Lui Tibi îi e ruşine să le ceară, dar lumea le dă, ba chiar se repede să le dea şi să înhaţe bucata de carne.

Şi vine vara. Tibi nici nu se mai uită la pian acasă, în salon, cînd vine obosit frînt de la drum. Trece pe lîngă el cu capul întors în altă parte, ca să nici nu ştie că e acolo. Cărţile lui cele mari, frumoase, le răsfoieşte numai duminica, după ce s-a scăldat bine sîmbătă seara şi încă o dată duminică dimineaţa, şi tot i se pare, că le mînjeşte.

Dar vara e grea, vara e cumplită. Seceta a început din primăvară şi durează, durează. Mezeluri găseşti tot mai greu de cumpărat, deşi muşteriii îl aşteaptă ca pe o zi de sărbătoare. Cineva i-a dat odată să vîndă şi un sac de mălai, pe care l-a desfăcut într-o clipită, dar l-a desfăcut în pagubă, atît păreau de flămînzi oamenii aceia care s-au repezit să-l cumpere. Nu vrea să se mai amestece în asemenea treburi, asta chiar e speculă dacă o faci în folosul tău, nu mai e negustorie, şi dacă o faci în folosul lor, ce naiba îi mai aduci mamei acasă?

Şi uite că mama nu e sănătoasă. Stă în pat, slăbeşte, geme, aţipeşte în plină zi de zeci de ori şi nu doarme noaptea nici un ceas. Mama, care are numai cincizeci şi doi de ani! Maria vorbeşte despre plecare, despre alt stăpîn pe care l-a găsit în vecini, pentru că îşi dă seama că la familia Mureşan a devenit o povară şi la masă, şi cu salariul ei. Dar mai stă încă, stă lîngă mama, o îngrijeşte cît lipseşte Tibi de acasă şi el lipseşte mult. „Am să plec pe urmă!" spune ea, şi acest „pe urmă" pe care nu vrea să-l înţeleagă îl înnebuneşte pe Tibi, îl îngrozeşte. Unchiul Romulus vine acum mai rar în casă, mai cumpără de la Tibi cîte un lucru pe care

îl doresc fetele lui „ca să-l ajute în boala maică-si", şi-i dă încă sfaturi bune, practice, solide. Dar mult mai rar.

Într-o zi, către toamnă, cînd vine de la drum zdrobit de mizeria şi jalea pe care a văzut-o în sate din pricina secetei, Tibi o găseşte pe Silvia moartă. Stă în salon, pe masa adusă din sufragerie, stă cu faţa galbenă şi suptă, cu buzele lipite şi ochii înfundaţi cum stătuse şi lelea Tinca în prima lui noapte de negustorie, între luminări, acoperită de flori. Maria curăţă mereu mucurile luminărilor şi plînge, cu basmaua neagră trasă peste gură, în vreme ce unchiul Romulus şi două dintre fetele lui stau la masă, în sufragerie, şi beau un ceai.

Tibi se prăbuşeşte pe prag. Se trezeşte mai tîrziu pe o canapea, ud leorcă de apa cu care l-au stropit, foarte murdar de grăsime, secat de puteri. Aude vocea unchiului Romulus care îi spune:

— Hai, Tibi! Eşti bărbat! Curaj!

Trec două zile înfiorătoare, în care mama care e culcată acolo, şi indiferentă, seamănă mai mult cu lelea Tinca decît cu ea însăşi, şi e cu totul altfel decît tata cînd era pe catafalc la biserică, şi părea viu, adormit, gata să se trezească şi să coboare din sicriu.

— Noroc că biata Silvia a avut prudenţa să-i facă un cavou lui taică-tău, noroc că n-a mai fost nevoie să cheltuieşti tu o grămadă de bani! spune unchiul Romulus care îl aduce de braţ pe Tibi.

Tibi se miră şi el de atîta noroc.

Apoi unchiul Romulus îl învaţă să vîndă o mulţime de lucruri de prisos, şi să-i dea drumul Mariei, să închirieze casa şi să se mute în una mult mai mică, ca să ia o chirie mare şi să plătească puţin, şi-l sileşte, ca să nu se mai gîndească, să pornească iar la drum, cu ce-o mai putea să-i vîndă Fischer, pentru că unul care stă locului şi se frămîntă se îmbolnăveşte şi nu mai e bun de nimic.

Tibi pleacă la drum năuc, şi numai peisajele îl mai înviorează cîteodată, dar pe urmă îl fac să plîngă amar. Luţă îl lasă fără milă ceasuri întregi în maşină, pentru că îi trebuie un bidon de apă de la o verevită pe care a văzut-o la fereastra unei case, şi Tibi dîrdîie

și așteaptă, cîntîndu-și în gînd un preludiu de Chopin, sau plîngînd după mama. Nu știe cînd a venit iarna, nu știe cînd a venit primăvara. Pe unchiul Romulus aproape că nu l-a mai văzut. Nu mai vine la el, de teamă probabil că îi merg treburile prea prost și că s-ar putea încărca într-o zi cu nepotul ăsta al cărui tată n-a avut destulă minte să-i asigure viitorul. Abia a izbutit să-și mărite a doua fată cu un moșier mic, care avea nevoie de capital.

Dar la începutul verii, deodată, se întîmplă ceva neașteptat. Cînd Tibi se duce la fabrica de mezeluri vede la poartă alte mutre decît cele cunoscute. Vrea să intre la patron. I se rîde în nas. Pe ce lume trăiește? Nu știe că de două zile marile întreprinderi s-au naționalizat? N-a citit ziarele? A dormit? Nu, Tibi n-a dormit, dar e adevărat că a stat trei zile în pat, răcit. Cum „s-au naționalizat"? Au trecut la stat? Toate? Și prăvăliile mari! Ia te uită! Nemaipomenit!

Îl apucă o bucurie năvalnică. N-are să mai umble cu mezeluri! N-are să mai cumpere și să vîndă nimic! N-are să-i mai miroasă pînă și visele a carne afumată! S-a isprăvit! Din ce o să trăiască? Nu știe! N-are nici o importanță. Poate că are să moară, dar are să moară acasă la el, curat, spălat.

Se duce într-o fugă acasă, în odaia mare cu bucătărie mare și ea, în care, după o perdea și-a instalat o baie, și se repede la pian. Ah! dragul meu, iubitul meu, tu cel cu o mie de suflete și de glasuri, dragostea mea cea mare, părăsită de mult, îmi răspunzi? Îmi mai răspunzi? Și clapele îi răspund prietenoase, ca și cînd nu le-ar fi abandonat niciodată. Uite aici Beethoven, și Bach, și tu, adoratul meu Mozart! Nu v-am uitat, nu v-am uitat!

Tibi rămîne în casă o săptămînă, două, și nu se clintește din fața pianului decît ca să se cufunde în albumele de pictură pe care s-a așezat praful. Mănîncă pîine veche, un salam pe care l-a uitat cîndva pe o poliță, cînd pleca la drum.

Apoi iese din casă în sfîrșit, să vadă cum arată orașul, acum, cînd toate sînt „de stat". Orașul arată la fel. E cald, în prăvălii se îmbulzesc oamenii. În

prăvălia mare de coloniale a unchiului Romulus e lume multă. Are dever, are dever unchiul ! Dar stai, că şi asta o fi trecut la stat ! Vai de mine ! La asta nu s-a gîndit. Sigur, înăuntru sînt alţi vînzători, altă casieriţă. Cei vechi or fi trecut la altă prăvălie. Şi unchiul Romulus ? Mai are două fete de măritat, chiar pe cele mai sașii ! Ei, o fi pus el ceva deoparte. Trebuie să se ducă să-l vadă. Să-l condoleze, sau să nici nu pomenească de asta, să fie discret ? Să vedem, cum o fi atmosfera.

Atmosfera la unchiu e foarte rea. Romulus se răsteşte la el şi la toată lumea din casă, de parcă toţi ar fi vinovaţi, de parcă toţi ar fi Statul. Nici nu-l întreabă şi pe el cu ce trăieşte şi de ce are de gînd să se apuce. Nu-l interesează. Nu-l mai interesează nimic pe lume, decît, eventual, o plecare în Elveţia, unde are nişte bani, dacă s-ar putea. O plecare definitivă. Dar să-şi ţină gura Tibi, îi pare rău că a vorbit în faţa lui care e un bleg şi nu pricepe nimic din nimic. Să-şi ţină gura, a auzit ?

Tibi făgăduieşte că îşi va ţine gura şi pleacă copleşit de tristeţe că e atît de bleg. Şi, ca să-i fie ziua şi mai amară, pe drum se întîlneşte cu Olga, care merge la braţ cu soţul ei. E zveltă, vioaie, părul de aur îi iese de sub pălăriuţa mică de paie, vorbeşte atîta şi se uită atît de ţintă la bărbatul ei, încît nici nu-l vede pe Tibi, care schiţează un salut emoţionat şi stîngaci, lipindu-se de zid.

Şi mai trece o toamnă, mai trece o iarnă. Tibi a vîndut şuba lui taică-său, astrahanul maică-si, paharele de cristal şi covorul persan din fostul lor salon. E cam jerpelit, nu pentru că şi-a isprăvit hainele, dar pentru că nu prea ştie să le cureţe, să le calce, să le coasă nasturii căzuţi şi să le prindă buzunarele pe care le agaţă. Al naibii ştiu să se prindă clanţele în toate buzunarele lui, parcă le ochesc !

Îşi găteşte singur, oh ! nu mare lucru, cartofi cu unt, iaurt cu zahăr, compot de mere. Din cînd în cînd, îl vizitează Maria, care mai spală o rufă două, mai pune ordine în haosul din odaie, îi mai fierbe o supă bună care ţine două-trei zile. El cîntă la pian.

Cîntă pentru toţi anii în care a vîndut mezeluri şi n-a atins clapele. Uneori se gîndeşte că ar trebui să caute de lucru. Uneori chiar îşi vizitează un vechi prieten şi face o aluzie vagă, discretă, depărtată, la nevoia lui de a găsi un post. A găsit pînă acum două. N-a avut tăria să-l primească pe primul, paznic de noapte la nişte ateliere. I-a fost frică să nu adoarmă în post şi a refuzat. Celălalt, de casier la ghişeul din parc, casier la bărci, i-a părut mai potrivit cu el, dar l-au ţinut acolo numai în timpul verii, cît au mers bărcile pe lac. Veneau uneori şi cunoştinţe, unele îşi aduceau aminte de el şi altele parcă îl uitaseră. I se întîmpla cîteodată să-i vorbească cineva printre dinţi, conspirativ, ca un aliat oropsit, dar el nu pricepea bine de ce trebuie să se uite sanchiu la „cei de azi". Slujba era plăcută, stătea în aer curat, se uita la apă, îi venea un miros de pădure. Păcat că la începutul toamnei l-au concediat. Se băgaseră bărcile în magazie! Nu putea fi supărat pe nimeni, pentru că oricine ştie că n-are nici un fel de studii şi că taică-său a fost director de fabrică. Ce vrei, n-aveau oamenii încredere! Dacă societatea se aşezase pe alte baze, cum spuneau amicii lui, cum puteau avea încredere? Taică-său şezuse pe bazele vechi! Îl cunoşteau intim parcă pe el, să ştie ce e în mintea lui? Cînd se întîlnea pe stradă cu unchiul Romulus, la care nu se mai dusese de frică, de cînd îl primise atît de prost, îl saluta pînă la pămînt. Unchiul însă trecea mai departe, cu pălăria înfundată pînă peste sprîncene, cu mîinile la spate, cumplit de ursuz, nu se oprea, mormăia ceva şi îşi vedea de drum.

Abia în toamnă se întîlni Tibi cu un prieten pe care nu-l văzuse de mult, unul cu care fusese coleg la cursul de pian al domnului Onoriu Cişmaş. Cînd îl văzu, Tibi îşi acoperi întîi gulerul cămăşii cu mîna stîngă, pentru că tocmai azi îşi pusese o cămaşă cam zdrenţuită la gît, apoi îi întinse bucuros dreapta.

— Ce faci, Tibi? Unde te-ai îngropat? Mă gîndeam la tine zilele astea.

Tibi e încîntat că se gîndea Traian la el şi ruşinat că el nu s-a gîndit de mult la Traian.

— Stau în casă... cînt... îngînă el.

— Mai cînți, Tibi? Mă, tu ai vreo diplomă?

— Nu, n-am.

— Cîți ani ai studiat cu domnul Cișmaș, că eu am stat numai un an și mi-am văzut de drum? Prea n-aveam talent. Sînt și azi pasionat de muzică, dar talent n-am avut. Tu cîți ani ai studiat?

— Cinci!

Traian fluieră. Ori i se pare mult, ori fluieră a pagubă, nu se știe.

— Și cum naiba ai făcut să nu mergi mai departe, să faci studii complete? Tu, cu talentul tău!

— Am fost bolnav.

Așa e, se gîndește Traian, Tibi era mereu bolnav. Și cam răsfățat el.

— Vrei să mergem la tine acasă, să-mi cînți ceva? Tibi înflorește tot. De cînd n-a mai cîntat pentru altcineva!

— Poftim! Poftim!

Traian îl ia de braț și vrea să pornească spre parc.

— Nu, spune Tibi sfios, nu! Nu mai locuiesc acolo, m-am mutat pe strada Tăbăcarilor.

În odaia lui Tibi e o dezordine peste care Traian trece cu vederea. Oala de supă stă pe măsuța de lîngă pat și niște ciorapi mototoliți pe marginea ferestrei. Pianul însă e strălucitor, n-are fir de praf. Traian se așază pe un fotoliu de pe care dă la o parte peria de haine și două mere, iar Tibi se așază la pian.

Doamne! ce clare sînt ideile omului ăstuia cînd e vorba de muzică, cît de logic se înșiră! Ce catifelat și totuși puternic atinge clapele, ce proaspătă și pură iese nota! Ce ritm precis și diabolic are!

— Mare pianist ești, Tibi! Naiba să te ia de netot! Cîți ani ai?

— Treizeci și trei.

— Poftim! La vîrsta asta se mai poate studia? Gata! Cine te mai primește într-un conservator? Cine îți mai dă ție o bursă de azi înainte? Au venit alte generații, e dreptul lor. Și ce faci tu toată ziua?

Tibi ridică din umeri, dezarmat.

— Vrei o slujbă?

Vrea, cum să nu!

— Eu sînt director la Teatrul de păpuși care se va deschide peste o lună în oraș.

Auzi, Traian e director! Ce noroc pe el, pe Tibi. Poate că are să-l ia casier la casa de bilete, permanent, nu ca la bărci, sezonier.

— Vrei să cînți la pian la spectacole?

Tibi încremenește. La pian? La teatru? Chiar așa, fără diplomă? Dar Traian ăsta e un înger, e un zeu, e o pîine caldă, e... e...

— Nu vrei? Salariul n-o să fie grozav, dar poate că o să crească în timp. Treabă e, repetiții, spectacole. Se deschide și un Teatru mare în oraș, poate că te strecurăm și acolo, dacă n-or avea pe altul, la spectacolele la care e nevoie de muzică. Ce zici?

— Adevărat? întrebă Tibi.

— Ei, caraghiosule, crezi că-mi arde de glumă? Nu vrei?

Tibi nu zice nimic. Rîde. Pe urmă îi vine să plîngă. Pe urmă ar vrea să-l sărute pe Traian, dar se sfiește. Pe urmă spune: „Da, vreau, mulțumesc!" cu un glas strangulat și, în loc să se ridice să-i strîngă mîna lui Traian, se culcă tot peste claviatură cu zgomot mare de coarde, și începe să hohotească. Spunea unchiul Romulus că n-o să facă niciodată nimic cu pianul lui, spunea unchiul Romulus că...

Apoi, deodată, se îndreptă pe scaun și cîntă pentru Traian, una după alta, un scherzo și trei rondo-uri jucăușe, în vreme ce în fața ochilor vede o horă de păpuși dolofane care țopăie în ritmul muzicii lui. O cortină mică se lasă, o cortină mică se ridică și Tibi cîntă, cîntă, beat de fericire.

ÎMPLINIREA

În grădina care se întindea din faţa casei pînă la poarta depărtată, pe dinaintea căreia treceau tramvaiele huruind, Irina n-avea mult timp să stea odihnindu-se. Semăna primăvara flori, le uda un timp, dar în toiul verii, cînd începeau să se îndesească şi să se încîlcească, petunii de-a valma cu begonii şi tufe de calendula, copiii vecinilor din curte făceau asemenea prăpăd în ele, le băteau şi le culcau atît de tare cu sandalele lor mici, ca nişte copite nesinchisite, încît i se făcea lehamite să le mai stropească, să le plivească de buruieni, să piardă vremea cu ele. Şi cu toate astea, la capătul fiecărei ierni lungi, în care tînjise după flori şi iarbă, se apuca din nou, cu aceeaşi stăruinţă, să sape răzoarele, să pună răsaduri şi seminţe. Era poate un obicei, o deprindere prostească, prea veche ca să mai lupte cu ea, un chip al ei propriu de a răbufni într-un fel în primăvară, cu nişte năzuinţe clocite, necunoscute toată iarna.

Maică-sa, Nastasia, o privea din dosul ferestrei închise, îi bătea uneori cu degetul în geam ca să-i explice cu un glas pe care Irina nu-l auzea din curte şi cu gesturi din care ghicea sau se prefăcea că ghiceşte, ce şi cum şi unde să semene. Titus venea la prînz de la birou, niţel obosit, niţel încălzit de primăvara pe care, chiar rece, trupul lui viguros o simţea, venea de-a lungul aleii pietruite, cu pălăria pe ceafă, cu servieta sub braţ, şi se bucura, ca în fiecare an, cînd o vedea săpînd în grădină. Uita, firește, ce se alegea din florile astea pînă în iulie, şi îi arunca un „Bravo! Bravo, Irino! Mîncăm?"

Gabi avea aerul că nici nu vede straturile negre, noi, proaspete, că nici nu știe cînd și cine le-a făcut. Ea nu știa niciodată cînd se fac toate cîte îi veneau de-a gata în casă, și nici nu se întreba dacă au fost plătite cu efort sau au fost lesne împlinite. Se cuvenea doar să fie făcute toate, pentru că uite, ea trebuia să învețe. Dacă n-ar fi învățat, nu s-ar fi supărat toată lumea pe ea ? Pentru că toți, dar absolut toți cîți erau în casă, se amestecau în învățătura ei, se informau, se îngrijorau, de parcă treburile ei ar fi fost ale fiecăruia, de parcă la vîrsta asta n-ar fi știut și singură că trebuie să ajungă să-și ia examenul de stat, n-ar fi știut că trebuie să isprăvească bine și chiar foarte bine facultatea asta pe care nu și-o dorise, ca să capete la sfîrșit un post mai bun, mai apropiat de oraș, nu la capătul țării. Ar fi vrut să facă pictură, Gabi, să plece la București să urmeze Institutul, dar... tata voise să rămînă acasă, de vreme ce facultatea era în oraș, de Științe Economice fie ea, că doar și contabilitatea e o meserie frumoasă. Și mama nu protestase, nu, nu protestase destul. Adică nu se certase cu tata, nu pusese piciorul în prag, ea, care își plîngea și acum vocea frumoasă, cu care rămăsese în gîtlej fără să-i dea drumul niciodată cît era de mare și bogată, pentru că și tatăl ei, la vremea lui, nu voise să-i plece fata departe de casă.

Acum Gabi se ducea seara la Școala Populară de Artă, se ducea de trei ani de cînd mergea și la facultate, nu pe ascuns, cu știrea părinților, dar, ca să se răzbune parcă pe ei, nu le arăta niciodată nici o schiță, nici un desen, nimic. Cînd Irina sau Titus o întrebau ce face acolo seri întregi de-a rîndul, Gabi răspundea uscat „planșe", și nu voia să dea nici un amănunt. Cel puțin atît să fie al ei, al ei pe de-a întregul, taina ei, bunul ei, în care să nu se amestece nimeni. Irina se întrista, Titus ridica din umeri, nu-și strica el buna dispoziție numai pentru atîta lucru. Fie și planșe, de care or fi ele, numai să nu se smiorcăie nimeni în casă că nu ajunge la ceea ce dorește, cînd bietul de el muncea singur pentru patru persoane, și fata asta mai avea doi ani buni pînă să cîștige și ea un ban.

Dimineţile Irinei se petreceau toate în bucătărie. După masă numai, şi încă tîrziu, după ce mîncau toţi, veniţi la ore diferite acasă, după ce spăla vasele, putea citi o carte, putea, rar, ieşi în oraş. Uneori Nastasia venea gemînd în bucătărie s-o ajute, şi, pe cînd curăţa păstăile de ată sau cartofii de coajă, îi povestea îndelung ce o doare, cum o doare azi, cît simte că o s-o doară de tare către seară. Îşi oprea mîna cu degete uscate şi strîmbate de reumatism în aer, cu coaja încîrlionţată, abia scoasă de pe măr sau cu ardeiul copt, bun de curăţat, şi încremenea aşa, pînă sfîrşea de descris foarte bine, foarte în amănunt, durerea din şale, din picioare, din ceafă.

Irina asculta pătrunsă, dezolată că nu poate curma nici una din aceste dureri, resemnată dinainte să asculte pînă la capăt, doborîtă de tristeţea dimineţilor ăstora în care era veşnic vorba de suferinţă, şi în fiecare din ele de o suferinţă nouă, ciudată, fără leac. Parcă în biata Nastasia îşi dăduseră întîlnire toate bolile din lume, viclene ca şerpii, de nesurprins de vreun doctor, schimbătoare, jucăuşe ca diavolii, perfide.

Şi ce bine şi-o aducea aminte numai cu zece-doisprezece ani înainte pe mama asta scheletică acum, şi palidă, şi strîmbă, pe mama asta care fusese atît de frumoasă, de trupeşă, de clocotitoare de viaţă. Cînd ea însăşi era foarte tînără şi colorată poate nu de o frumuseţe adevărată, ci de frumuseţea pe care o are fiecare tinereţe în ea, cît de palidă, de fără vlagă, de fără haz părea alături de maică-sa. Şi doar Nastasia avusese şase copii, şi doar viaţa ei nu fusese uşoară, dar gîlgîia de putere şi de sevă, ca un copac crescut pe o culme, în plin soare, fără vecini care să-i sărăcească solul mustos.

Cei şase copii crescuseră, se căpătuiseră, muriseră unii, se împrăştiaseră în toată ţara alţii, bărbatul îi murise şi el, şi Nastasia rămăsese tot dreaptă, tot iute în mişcări cu toată rotunjimea trupului ei, păstrase aceiaşi ochi negri, scînteietori, în apele cărora treceau necontenit unde de mînie repede şi unde de veselie neaşteptată, păstrase aceeaşi fire vulcanică, gata să ţîşnească şi să clocotească de bucurie sau să spumege de

supărare. Şi, deodată, acum zece-doisprezece ani, Irina nu mai ştia bine cîţi, Nastasia se prăbuşise brusc. Crezuseră, ea şi Titus, că a izbucnit în bătrînă una dintre acele boli grozave care macină omul repede şi necruţător, că se va răsturna ca un pom retezat de la rădăcină, dar boala venise repede şi creştea încet, treptat, zilnic, ani de-a rîndul. Medicii ridicau din umeri: „bătrîneţe!" spuneau ei, şi din traista cu medicamente în care Nastasia ricîia toată ziua cu mîinile ei care se zgîrciseră ca nişte labe de găină, nici unul n-aducea o alinare adevărată, o îmbunătăţire statornică. Scînteierile de veselie, vorbele de duh, izbucnirile optimiste ale Nastasiei se făcuseră din ce în ce mai rare. Pe vremuri, fantezia ei scornea cuvinte, imagini, asocieri atît de neaşteptate şi comice, încît Irina şi Gabi, orice le-ar fi preocupat sau le-ar fi muncit, începeau să rîdă, iar Titus, în fotoliul larg în care îşi citea ziarul, holotea atît de tare, încît clătina şi fotoliul, şi duşumeaua veche de scînduri, şi vitrina în care paharele zăngăneau.

Acum Nastasia stătea ghemuită pe colţul canapelei, mică, mică de ţi se părea că ar putea încăpea într-un cărucior de copil, şi-şi urmărea fiecare durere, fiecare junghi, fiecare mădular căruia îi venea rîndul să sufere în ziua aceea, şi-l urmărea în tăcere dacă era singură în odaie, sau cu glas tare, dacă se mai afla acolo cineva.

Irina se ducea la piaţă, curăţa casa, făcea mîncare, alerga la maică-sa să-i ducă un ceai, un sirop, o cataplasmă, spăla şi călca rochiile Gabrielei, ca să nu le găsească fata cusur, ca să-i placă să le îmbrace, dădea la masă, rînduia bucătăria. Cînd era tot gata, nu mai rămînea vreme de odihnă. Cînd să te mai culci? Se însera. Abia de avea timp să frunzărească un ziar, o carte, să dea drumul la radio, şi venea cina. Titus da, el se culca după masă, dormea sănătos două ore, apoi ieşea în oraş să ia aer, să vadă un om, să bea o bere. După atîtea ore de birou, de încremenire pe un scaun, de dosare, chitanţe, acte şi clasoare, avea şi el nevoie să-şi primenească gîndurile.

Cum primăvara venise cu nazuri în anul acela, cum plecase Domnul ştie unde după ce mîngîiase pomii şi

le grăbise mugurii, ca să lase în urma ei un cenuşiu îngheţat, străbătut de vînturi năprasnice, ziua aceea în care de dimineaţă soarele irupsese de dincolo de dealurile scunde, curat, nou-nouţ ca un ban bine frecat, şi se ridicase pe urmă triumfător, de aur topit, cald şi atotputernic în aerul care nu mai avea urmă de nor, Irina simţise din zori o veselie ciudată, o veselie din alte vremuri, întoarsă pe neaşteptate în sufletul ei tăbăcit parcă de mult. Treburile casei erau uşoare, uşoare cum nu mai fuseseră. Şi fotoliile grele erau uşor de ridicat ca să mături sub ele, şi vasele multe, lăsate de Gabriela şi Titus — numai ei ştiau pe lumea asta să murdărească atîtea ceşti şi farfurii deodată pentru nimica toată! — se spălau uşor, şi apa care îi cădea pe degete din robinet avea un fel de haz, pentru că se oprea uneori, cînd cineva deschidea cişmeaua la etaj şi pe urmă se pornea bolborosind, grăbită ca o nebună, rece şi zgomotoasă. Cînd se aplecă să spele baia, cînd se hotărî să spele şi ferestrele odăii de baie, pentru că, uite, lumina asta de aur de afară se împiedică parcă în sticla nu destul de limpede din pricina ploilor trecute, Irinei îi veni deodată să cînte. Cîntecul pornea din ea, din străfunduri, din pieptul lărgit parcă deodată, din gîtlejul liberat de nu ştiu ce încleştare de care nu-şi dăduse seama pînă atunci. Pornea, cum cursese apa adineauri din robinet, oprindu-se cîte puţin, năvălind, umplînd odaia cu clocotul lui... „*Manon, voici le soleil — C'est le printemps, c'est le réveil*"... Era pătat aici geamul? Era zgîriat? Nu, era murdărit cu apă de gură. Titus... „*C'est l'amour, maître des choses!*" Merge, merge încă glasul! Şi pervazul l-a murdărit omul ăsta. Pesemne că se uită pe geam, cînd se gargarisește. Ce obicei... „*Manon, voici le soleil. C'est le printemps, c'est...*" Lună l-a făcut! Ce-ar fi să spele şi faianţa? Nu prea e nevoie, dar vezi că aici, în baie, departe de... în sfîrşit, aici, unde eşti singură, poţi să mai cînţi. „*C'est l'amour maître des choses!*" Şi aria lui Manon, aria din operă, stai! cum era? Şi-o mai aduce aminte? Da. „Nu sînt eu Manon? Nu e mîna mea?" Doamne, bine e să cînţi! Dar uite că s-a sfîrşit şi cu faianţa, şi mai e şi piaţa de făcut, şi mai e... ce? mai sînt destule

lucruri. La drum Irino, la drum! îşi cîntă Irina în gînd şi se îmbracă repede, pentru că azi e zi de tîrg şi mai tîrziu nu mai găseşti nimic cumsecade.

Nastasia stă cocîrjată pe colţul canapelei şi se uită la ea cum se îmbracă.

— Ai cîntat azi! rosteşte bătrîna încet, şi din constatarea asta nu deslueşti nimic, nici dacă i-a făcut plăcere, nici dacă a enervat-o. Nici Irina nu vrea să deslueşească.

— Ai încă destulă voce tu! mai mormăie Nastasia. De ce, de ce m-or fi durînd pe mine aşa picioarele? Uite, începe de aici, de la degetul mare, trece înspre glezne, iar se urcă pe fluier, se roteşte în jurul genunchiului, dar ştii cum se roteşte? Ca un cerc de foc, şi pe urmă pe sciatic parcă pînă în şale. Apoi mă lasă genunchiul, nu-l mai simt parcă nici nu l-aş avea şi mă doare numai fluierul şi coapsa. De ce m-o fi durînd aşa, Irino? Altele, la vîrsta mea...

Irina e gata. A auzit şi n-a auzit. Parcă n-are putere azi să audă.

— Eu mă duc repede la piaţă, mamă. Ai nevoie de ceva de la farmacie?

— Nu mai iau nimic, uite, nu mai iau nimic în viaţa mea. Nu vezi că iau degeaba doctorii cu ghiotura? M-am săturat. Să nu vă mai prind că-mi mai aduceţi vreun doctor, că-l dau afară!

— Poate te mai slăbeşte... poate trece...

— Ca să mă doară altceva. Hai, du-te. Ce stai cremene şi te uiţi la mine? Parcă poţi să-mi faci ceva? Du-te, că poate îmi trece! încheie mai blajin Nastasia şi încearcă chiar să zîmbească.

Irina se rupe din loc şi pleacă. Bine că maică-sa a zîmbit. Înseamnă că tot începuse puţin să-i treacă.

Ah! ce soare! Ah! ce soare uluitor şi darnic! Ce limpezime în aerul ăsta care miroase a grădini răscolite. Vine şi un miros mai ascuţit, mai usturător, de fum. Ard gunoaiele, ard frunzele veştede prin curţi, prin grădini. Şi ăsta e miros de primăvară, îl ai în nări de cînd ai început să înţelegi primăvara pe lume, e legat de toţi anii copilăriei, de toată tinereţea în care fiecare primăvară, de fiecare dată, era parcă un bun pen-

tru prima oară întîlnit, un dar nou, necunoscut, fericitor, tulburător. Să ia tramvaiul ? Nu, se poate merge atît de bine pe aleea de sub arini, pe aleea asta care ajunge aproape o dată cu tramvaiul în spatele pieței. Se merge atît de bine cînd ai piciorul iute, cînd ești subțirică și ușoară, cînd a venit primăvara. Un pîlc de fetișcane gonesc pe sub copacii încă goi, încă fără frunză, printre ramurile cărora se vede atîta cer intens albastru, încît îți vine să țipi ca ciocîrlia către el. De unde au scăpat fetele astea ? Au fugit de la școală ? De la facultate ? Ce păcat că n-a fugit și Gabi o dată cu ele, ce păcat că nu aleargă acum și ea pe aleele pe care nisipul mustește încă de ploile trecute și strălucește ud în soare. Gabriela stă acum în bancă la curs, stă și vede primăvara prin ferestre. Lui Titus i-ar părea rău s-o vadă printre strengărițele astea care au tras chiulul școlii, dar ea s-ar bucura, oh ! cum s-ar mai bucura !

In piață e lume multă, e forfotă, e zgomot. Toți vorbesc mai tare decît au nevoie, toți se foiesc mai mult decît trebuie, din pricina primăverii, sigur. Și pe tarabe, mai nimic. Prazul din iarnă, cartofii din toamnă, semințe de roșii și ardei, cîteva ciuperci uscate, ouă, brînză, mălai ! Ce vrei, nu poate fi nimic nou deocamdată. La capătul pieții cîntă un difuzor, își aruncă undele de muzică peste zgomotul și înghesuiala de țărani și tîrgoveți. O voce de femeie încearcă să plutească peste masa asta de oameni, între ea și cerul albastru, și să convingă pe toată lumea care n-o ascultă, că : „Vezi rîndunelele se duc..." Ce bine am cîntat azi de dimineață ! îi vine în minte Irinei, îi răsare mai mult în inimă decît în minte, ca un zvîcnit, ca un val de sînge cald. Și valul ăsta îi înfierbîntă încă o dată tot trupul, îi dă o vioiciune nestăpînită. Uite și Florica Arghir, se tocmește cu o țărancă pentru niște mere rotunjoare, mici, lucioase, se tocmește de parcă de merele astea ar atîrna fericirea ei. Așa e Florica, are pasiunea tocmelii, și e încăpățînată ca un catîr. Rîde cu toți dinții ei frumoși cînd Irina o prinde iar cu năravul ei vechi, dă deodată cît îi cere precupeața și o invită stăruitor pe Irina să vină la ea. Ce naiba, n-a

mai fost de luni de zile, are benzi noi de magnetofon, are un pisoi siamez care acum merită să fie văzut cît e pui şi smintit ca un spiriduş!

Ea a ieşit acum din spital, între două operaţii, a ieşit pentru zece minute cît e sala ocupată de alt chirurg, să-şi cumpere fructe, că doar spitalul e acolo. Irina promite că are să vină, da, are să vină chiar azi, şi e convinsă că are să se ducă. A stat destul în casă, stă prea mult în casă. Şi treburile se mai pot lăsa uneori pe a doua zi, de atîta stat în casă are să mucezească! „Arăţi grozav!" încheie doctoriţa şi se repede la o tarabă pe care a văzut urdă proaspătă, pentru că grozav vrea să se tocmească şi pentru urdă.

Uite şi ghiocei! Uite şi brebenei! Şi destul de mari. Are să cumpere pentru mama şi pentru Gabi. Chiar dacă asta nu era prevăzut în bugetul zilei. Cîţiva lei! Are să le ducă lor primele flori. Şi miros, ah! cum miros a pădure! Cu plasa plină şi cam grea, Irina se întoarce acum pe linia tramvaiului de data asta, amînînd să-l ia din staţie în staţie, pentru că uite, e prea plin, şi pe drum e atît de frumos.

Ferestrele Şcolii de Artă Populară sînt deschise. Cineva face vocalize. Cineva care probabil că lucrează seara şi are dimineaţa timp liber. E un tenor nesigur, care dibuie notele, care ia mereu gama de la început, care îşi pipăie fără curaj glasul, şi nimereşte uneori în plin. Ah! Cum ar intra acum Irina în şcoală, cum şi-ar pune plasa alături de pian, cum ar da drumul glasului ei rotund şi vibrant! Aşa, din toate puterile! Vezi, dacă măcar şcoala asta ar fi existat în vremea tinereţii ei! Dacă măcar cursul ăsta de amatori ar fi putut prinde fiinţă pe atunci, pe vremea cînd cînta ea în corul bisericii şi răsunau bolţile cînd se ridica glasul ei peste celelalte. Nu! nu! Mai bine să nu se gîndească la ceea ce n-a putut fi şi n-a fost. Gata! E bine, e bine că glasul mai e şi acum acolo, în piept, în gîtlej. Simţi că îl ai şi eşti parcă puţin bogat şi tu cu ceva. Ştii că încă îl mai ai!

Ies de la Sfat, de la o şedinţă. Ce-or fi vorbit acolo? Se risipesc pe drum, se despart, se cheamă, pleacă în grupuri. A fost şi ea la cîteva şedinţe, oh! la puţine,

— e atîta treabă acasă ! — la şedinţe cu femeile din cartier. Era interesant. Se spuneau şi naivităţi, se spuneau şi lucruri pasionante, despre pace, despre copii. Îţi făcea plăcere să vezi că femeile vorbesc despre astea toate. Ar fi putut poate şi ea.

Dar vezi, cu mama, care e bolnavă, cu mesele astea neregulate care trebuie pregătite cît e ziua de lungă... Asta e ! Păcat ! Gata ! Nici la asta nu ne mai gîndim. Am găsit ghiocei în piaţă ? Am găsit ! Şi caş pentru Titus, care se prăpădeşte după caş ? Şi asta s-a găsit.

Nastasia stă tot pe marginea canapelei, dar s-a mai destins. Şi faţa îi e mai limpede.

— Ai venit, mamă ? întreabă ea liniştit. M-a mai lăsat.

— Durerea ? se bucură Irina. Uite, mamă !

— Ghiocei ! Mie mi i-ai adus ? Vin la mama, să te sărut ! Fată ca a mea !

— De ce n-ai spus „fetiţă" ? rîde Irina. Şi e bine, şi e bine că mama nu se chirceşte şi nu se vaită, că în ochi îi aleargă o clipă sclipirile jucăuşe de altădată, că glasul ei e încă întreg în piept, că e un fleac să faci o supă de praz şi o tocăniţă cu cartofi. Un fleac ! Ce curios că sînt zile în care toate par grele !

Cînd porneşte către bucătărie şi trece pe lîngă pian, Irina ridică uşurel capacul, îşi plimbă degetele peste clape, odată în fugă, încet, se înfioară, i se pare că i-a spus pianului o taină şi că el i-a răspuns, apoi îl închide iute, fără zgomot. Nu mai e timp de joacă, şi mîncarea trebuie odată făcută.

Titus vine tîrziu, mănîncă bine, mult, cu plăcere, şi se culcă cu pofta cu care a mîncat. Gabi vine în fugă, după ce a adormit taică-său, umblă în vîrful picioarelor să nu-l trezească, intră o secundă în odaia ei, dar pesemne că n-a văzut brebeneii, pentru că nu pomeneşte despre ei şi nu mulţumeşte. Pleacă, morocănoasă cum a venit. Un fior de frig pătrunde în inima Irinei. Fata asta nu se înviorează de primăvară ? Are oare supărări pe care nu le mărturiseşte ? N-are poate pic de sensibilitate ? Ce ciudat copil i-a dat viaţa. Nu seamănă nici cu Titus, care laudă orice de-a valma, ciorba şi

florile, totdeauna bine dispus, nici cu ea, care... În sfîrşit, un copil ciudat, pe care ar vrea să-l mulţumească cu ceva şi nu izbuteşte niciodată.

Şi uite că s-a făcut cinci. Acum are să se îmbrace şi are să plece la Florica. Are să se îmbrace cu rochia albastră. Iar cu rochia albastră ? De cîte ori a fost la Florica în ultimii ani, a pus tot rochia asta. Ce să-i faci ? Cealaltă, cea cenuşie, e uzată din cale-afară. Rochia ei albastră e rochia nouă. Nouă de cînd ? Nici n-a băgat de seamă că e nouă de vreo şapte ani. Ei, nu-i nimic, Florica poate că nici nu ia aminte, rar cum se duce la ea, Florica, care are atîtea rochii. Dar ea n-are copii, n-are o mamă, şi are o meserie. N-are bucuria de a avea un copil ! încheie Irina, şi-şi pune rochia albastră. E încă destul de frumoasă, îi vine destul de bine după ce a scurtat-o. La vară are să-şi facă două rochii noi, poftim, două deodată, pentru că materialele de vară sînt ieftine. Dacă mama ar mai avea mîinile de aur pe care le avea odinioară, mîinile ei iuţi care coseau pentru băieţi şi pentru fete cu atîta pricepere, ar fi greu să-şi facă două rochii deodată ? Săraca mama, cum îi îmbrăca pe toţi, cum trăgea de iute la maşină fluierînd ca un voinic, cum îi învîrtea la probă cu o singură mînă, cum învîrteşte olarul oala, cu gura plină de ace, cu sprîncenele încruntate, în genunchi pe podea în faţa lor, ca să le potrivească tivurile. Biata mama, cum cuprindea tot, cum făcea tot, mai mult decît face ea astăzi, cum îi dezmierda şi-i ocăra pe rînd, cum trecea de la necaz la bucurie cu iuţeala cu care se dezdoaie un arc, cum îi mînuia şi-i conducea pe toţi ca un căpitan de oşti ! Auzi-o ! Geme în odaia cealaltă. Cine ştie ce dureri or fi apucat-o iar ! Dar ea n-are de gînd să lipsească mult, o oră, o oră şi jumătate şi se întoarce. E încă şi Titus acasă, doarme. Titus pleacă, e adevărat, azi e joi şi joia se întîlneşte cu prietenii lui cu care joacă table, dar între plecarea lui şi întoarcerea ei, n-o să treacă multă vreme. Parcă dacă stai lîngă ea, lîngă mama, poţi s-o alini cît de cît ?

— Ce e, mamă ? Iar te-a apucat ?

— Ficatul ! geme Nastasia. Aici, sub coastă, e ficatul, nu-i aşa ? Ei, de ce mă doare acum şi ficatul ? Spune, de ce ?

Irina ridică din umeri.

— Ia ceva, un calmant.

— Am luat.

— Să-ţi fac un ceai ?

— Ce să-mi mai faci ? Văd că te-ai îmbrăcat !

— Pot să fac întîi un ceai şi pe urmă să plec.

— Lasă, dacă eşti pe plecate, pleacă. O să-mi fac singură ceai, sau ai să-mi faci tu deseară, sau mîine...

Irina se înroşeşte şi strînge buzele, ca să nu spună nimic. Uite, aşa e mama, aşa a fost totdeauna.

— Şi unde te duci ? La cine ?

— La cine mă duc eu o dată la trei luni ? La Florica, sigur.

— Ei, hai du-te la Florica. Nu te mai uita atît de lung la mine, pentru că probabil că n-am să mor în lipsa ta. Ai să mă mai vezi. Şi dacă aş muri, şi-ar face Dumnezeu o pomană şi cu mine, şi cu voi. Fiindcă trebuie să vă fi săturat şi voi de atîta boală şi zăcere.

— Mamă !

— Du-te la Florica, văd că te-ai gătit. Du-te, că mie tot îmi trece, vorba voastră.

— Cînd am spus noi... ?

— Aţi spus sau v-aţi gîndit, e totuna... „Lasă, că ei îi trece !" Pînă într-o zi, pînă în ziua în care n-o să-mi mai treacă. De-ar veni mai repede şi ziua aia !

Irina iese iute din odaie, ca să nu spună nimic. Aprinde focul, face un ceai. Îi vine să plîngă. N-are să se mai ducă. Cum să te duci, cînd ştii că acasă cineva suferă pentru că e singur şi bolnav ? Mai ai acolo vreun pic de linişte ? Mai ai vreun pic de chef să asculţi muzică şi să vezi pisici siameze ? Ai tihnă să stai pe scaun bînd cafea, cînd acasă poate că ziua aceea de care vorbeşte mama, ziua în care n-are să-i mai treacă, e poate chiar ziua de azi ?

Îi duce ceaiul bătrînei, şi intră înapoi, în dormitorul în care Titus doarme atît de bine, să-şi scoată rochia albastră, să-şi pună capotul din fiecare zi. O clipă are poftă să calce în picioare rochia asta veche de şapte

ani, rochia asta cu cute care nu se mai poartă şi cu guleraş puţin decolorat, ba uite, decolorat bine de tot, dar se stăpîneşte şi o pune uşurel în dulap. O rochie, o rochie nu-şi poate îngădui, o bluză nouă măcar, o pereche de mănuşi, ca să nu le mai poarte pe astea cîrpite cu atîta meşteşug, încît numai ea o ştie, dar o ştie de mult.

Intră iar la Nastasia. Unde să stea? În dormitor Titus sforăie, în odaia Gabrielei nu-i place să intre, ca să nu vadă dezordinea pe care fata o păstrează cu sfinţenie şi pe care nimeni nu trebuie s-o atingă. Şi pe urmă acolo face focul abia pe seară, de vreme ce Gabi e la şcoală ziua. A rămas acasă pentru mama, în sufragerie, cu mamă, se cuvine să stea. Cel puţin să-i fie la îndemînă, dacă are vreo nevoie.

— Nu mai pleci? De ce te-ai dezbrăcat? Ştii că nu-mi plac sacrificiile! Ştii că nu-mi place să mi se scoată ochii cu tot ce se face pentru mine! Nu vreau să se jertfească nimeni pentru mine, nu vreau să amărăsc viaţa nimănui. Vreau să mor aici, singură ca un cîine. Atîta lucru vă cer!

Irina tace. Unde să se ducă, unde să se ascundă? În bucătărie? E ora la care mirosurile bune din timpul prînzului s-au sleit în aer, s-au răcit. În care toate duhnesc a rînced, a lături abia scurse prin canal. Rămîne aici. Acum, la Florica, se aprind lămpile mici cu abajur de pergament, se aduce cafeaua pe măsuţa cu picioare subţiri; se fumează o ţigară bună, parfumată, aşa cum nu miroase tutunul lui Titus. Pisica aceea năstruşnică face tumbe printre fotolii, şi din vatra cu portiţa largă, deschisă, butucii îşi aruncă lumina jucăuşă şi căldura. Da, ăsta a fost cheful Florichii, să aibă o vatră mare cu lemne, cu toate că are şi calorifer în toate încăperile.

Dar drumul! Drumul pînă acolo! Zările care trebuie să fie încă vinete cu un fior de alburiu în ele, transparenţa aerului ăsta de primăvară, vîntişorul care s-a stîrnit, uşurel şi blajin, aşa cum l-a simţit prin geamul deschis al bucătăriei, nu aspru şi sălbatic ca zilele trecute! Seara asta de primăvară are s-o mai prindă vreodată în viaţa ei? Din ce în ce mai rare sînt zilele

de care „își dă seama", sînt serile pe care le vede, deosebite din lungul șir al celorlalte, din lungul șir otova, ca niște mătănii cenușii, nesfîrșite, ale serilor obișnuite. Seara asta e pierdută pentru totdeauna, și cine știe cît, cine știe cît trebuie să mai treacă — poate chiar ani! — pînă cînd are să mai răsară din noianul celorlalte una ca asta. Sau poate că niciodată n-are să mai vină una la fel, una la fel cu asta, la fel cu cele de acum douăzeci de ani sau douăzeci și cinci, cînd se ducea tot la Florica.

Ce bine stăteau în fundul divanului în odaia Florichii, în casa cea veche care se afla pe locul pe care au ridicat mai tîrziu vila, și cum puteau să-și vorbească de apropiat, de deschis. Atunci viitorul se întindea ca o apă mare în fața lor, și n-aveau decît să ridice pînzele, ele, cele două fregate iuți, ca să pornească, cu vîntul în aripi, departe, oriunde, în necunoscutul sperat, bănuit, strălucitor. Florica voia să facă medicina, ca canto. Și Florica a făcut medicina. Și iubirea, iubirea cît avea să fie de profundă, de fantastică, de surprinzătoare. Cît de minunați erau bărbații văzuți de departe, cu ceva dumnezeiesc în ei, ceva plin de mister, de un mister de care aveai să te apropii odată cu ardoare și sfială, ca să descoperi ardoare, putere, și cine știe cît farmec necunoscut încă. Poate că Gabriela are să aibă noroc de o mare iubire. Sigur, de mult întîlnirile cu Florica n-au mai fost același lucru, n-au mai semănat cu cele din tinerețe, dar uneori se ivea cîte un minut, iute ca un fulger, în care vraja veche răsărea de undeva, înfiora sufletul, era și nu era, ca o imagine zărită printr-un văl de ceață, și pierea iute, cînd voiai s-o prinzi și s-o oprești, lăsîndu-ți gustul de altădată, amintirea binelui de altădată. Uite, în seara asta, dacă s-ar fi dus la Florica, cum e și primăvară afară, poate că ar fi fost ca atunci, măcar o clipă ca atunci. S-ar mai putea duce încă, s-ar mai putea îmbrăca o dată... Nu. Iar să treacă pe la mama, iar să-i vadă chipul mustrător și nemulțumit, iar s-o întrebe și ea să trebuie să-i răspundă? Nu. Uite-o cum stă acolo, pe colțul canapelei. Poate că nici n-o mai doare, poate că i-o fi trecut, dar a rămas în aceeași atitudine, pen-

tru că știe că i-a stricat o bucurie și se rușinează acum să arate că i-a stricat-o degeaba.

Ce-i reproșează de fapt ei, singurul copil care a rămas lîngă ea? Adevărat că cei doi băieți mai mari au părăsit-o fără voia lor, au murit în război. Raluca s-a măritat foarte tînără și a plecat la Oradea, de unde, cît a trăit, s-a ocupat atît de mult de bărbatul și de copiii ei, încît rar a mai venit să-și vadă mama și rar i-a scris. Sanda s-a supărat pe mama din timpul războiului încă, pentru niște nenorocite de mobile pe care le trimisese Ralucăi, și nimeni nu mai știe ce face la Timișoara, unde era profesoară de gimnastică. N-a mai dat niciodată nici o veste, cu toate că mama i-a scris de multe ori. Grigore? Stă bine unde stă, la Piatra Neamț, scrie că are casă și grădină, vine uneori cu treburi în oraș și găzduiește aici, dar niciodată, niciodată nu s-a gîndit s-o poftească pe mama la el, nici cînd era mai sănătoasă decît acum. Nici daruri nu i-a trimis vreodată, el, copilul ei cel mai iubit, pentru care mama a lucrat cu acul ca să-l țină la politehnică într-o vreme în care învățătura costa, nu glumă. Știe că Titus muncește pentru toți, că Titus își ține și soacra de la care n-a avut niciodată nimic, știe că ea însăși, sora lui, Irina, n-a putut face studii, cum ar fi vrut, pentru că trebuia să studieze el, că ea, Irina, cînta în corul bisericii pentru cîteva sute de lei pe care i le trimitea lui la București, bani de buzunar, cînd era student, dar nu-și simte nici un fel de obligație față de nimeni. Și totuși mama pe el îl iubește! Cînd spune „Grigore" i se luminează fața. Îi duce grija de parcă ar fi tot mic și neajutorat, îi așteaptă cărțile poștale ca pe niște vești extraordinare din Cosmos, îl plînge că poate nu cîștigă destul ca să-și răsfețe nevasta și copiii. Ce-i reproșează ei, Irinei? Nu, astea sînt lucruri pe care n-ai să le pricepi niciodată. Uite, stă acolo, pe colțul canapelei, cu ochelarii pe nas, cu ziarul în mînă, pe care nu-l citește, sigur că nu-l citește pentru că nu l-a întors o singură dată, și clocește în ea gînduri ostile. Fata ei a vrut să iasă la plimbare, în vizită! Asta e. La piață da, să se ducă în fiecare zi, să vină încărcată ca un măgar,

să aducă de mîncare, să gătească, să spele. Astea toate trebuie, astea sînt bune. Dar o destindere, un moft de bucurie, nu, nu e voie, e un păcat faţă de suferinţele ei. Azi de dimineaţă, cînd a cîntat în baie, cum s-a uitat la ea ! Îţi arde de cîntec ? spunea privirea ei. Ei uite, îmi arde cîteodată de cîntec, şi niciodată, niciodată n-am să te iert nici pe tine, nici pe tata, că nu s-a putut face şi pentru mine un efort, un oarecare efort. Pentru mine a fost bun profesorul meu de la liceu, care s-a îndurat să-mi dea şi cîteva lecţii acasă la el cu preţ redus şi cîteva gratis, de dragul vocii mele. Pentru mine a fost bun postul de la poştă, unde puneam ştampile pe scrisori, pînă cînd m-a luat Titus de nevastă. Vai, ce noroc ! aşi strigat toţi. Un băiat care de la vîrsta asta e sub-şef de birou ! Şi drăguţ, fără angarale — adică fără familie ! — şi te iubeşte ! Şi n-o să trebuie să te duci ca Sanda sau ca Raluca la capătul ţării, că e din oraş, de aici. Natural, rămîneam acasă să am grijă... Ce Dumnezeu e cu mine ? Pînă unde am să ajung cu gîndurile ? Astea sînt gînduri urîte, murdare. Nu trebuie. Esenţialul nu e să taci, e să nu gîndeşti urît. Auzi ! s-a sculat Titus ! Tuşeşte, dă drumul la radio. Iar un taraf ! El nu-l aude. Îi e indiferent. El vrea zgomot, atît. Se îmbracă probabil, şi-i trebuie zgomot şi în vremea asta. Mama tot n-a întors pagina ziarului. O fi adormit îndărătul lui ? Nu, pentru că îşi freacă un genunchi cu mîna. Slab e becul ăsta de sus. Să cîrpeşti, la lumina lui, e o nenorocire.

— Eu am plecat niţel în oraş ! irupe vocea lui Titus o dată cu zgomotul uşii, al uşii pe care parcă o rupe din clanţă cînd o deschide. Să aduc ceva ? Pîine avem ?

— Avem, mulţumesc.

— Merge, merge, mamă ? Vezi, Irino, şi de ciorapii mei. Praf i-am făcut. La revedere !

A ieşit, lăsînd în urmă o mireasmă bună de lavandă tare şi un miros greu, de tutun prost. S-a dus. Şi bine a făcut ! Asta e casă în care să stai altfel decît de nevoie ? Bine ai făcut. Nu e încă un om bătrîn. Nici eu, nici eu nu sînt bătrînă, şi uite...

Gîndurile Irinei se încîlcesc, îşi iau cîmpii, dau tîrcoale pe unde au mai colindat odată, se ghemuie şi se desfac.

Nastasia nu e în stare să citească un rînd. Stă cu gazeta în faţa ochilor, ca să nu-i urmărească Irina gîndurile din priviri. Pentru ce a făcut şi a crescut şase copii ? Pentru ce ? Pentru că aşa a vrut Traian, şi pentru că aşa făcea toată lumea pe atunci. Leafă mică, leafă mare, turnai copii. După primul, după Sterie, Dumnezeu să-l ierte, s-ar fi putut schimba ceva în viaţa ei. Atunci s-a ivit acel Alberto Albini, acel italian cu ochi de aguridă, cu faţa măslinie, cu părul negru şi ondulat, care zugrăvea biserica din sat. Atunci l-a cunoscut şi a înţeles că dragostea e altceva decît să te mărite părinţii cu notarul public din tîrg şi să ai un copil de care să fii foarte mîndră. Albini era din Veneţia — din Veneţia ! — şi după ce s-a plimbat năuc seri întregi prin faţa casei popii Iancu, tatăl ei la care venise să se odihnească după naştere, a intrat în casă poftit cum se cuvine, la masă, de preotul care înţelegea să cinstească pictorul străin. Apoi, după ce i-a făcut ei chipul pe uşile împărăteşti, la altar, cu pruncul în braţe — cam ciudată ieşise Precista aceea, prea ochioasă, prea focoasă — a început să-i vorbească de dragoste, cînd o găsea singură în livadă. Vorbea românește stricat, cu multe cuvinte italieneşti amestecate te miri cînd, vorbea românește încîntător cu glasul lui care cînta, îi spunea ore întregi cum e ea, cum e Veneţia, cum e Italia, cum e lumea. Călătorise pretutindeni, ştia orice. Lumea întreagă se revărsa în livada popii cînd povestea el, cînd îi arăta albume, ei, care făcuse şcoala profesională şi, odată măritată cu Traian, se minunase de eleganţa şi civilizaţia din Făgăraş. Apoi se plimbaseră cîteva nopţi în cimitir. Da, ieşea pe fereastră după ce adormea copilul şi se plimba cu Alberto Albini, şi numai Dumnezeu sau Albini însuşi o ferise de păcatul cel mare, pentru că ea însăşi nu se mai putea feri. În toamnă, italianul sfîrşise biserica. Îi ceruse să plece cu el, să fugă sau să divorţeze, cum i-ar fi fost ei mai uşor. Şi abia atunci se dezmeticise, abia

atunci își dăduse seama că nu-i poate face asemenea rușine lui taică-său, preot stimat în patru sate, că nu-i poate face asemenea bucluc lui Traian. Și copilul ? Să-l lase ? Să-l ia ? Să fugă cu un copil în scutece pe brațe, în lumea aceea necunoscută, imensă, cu un om necunoscut și el, care îi era mai aproape de suflet decît orice pe lume, și totuși venit și aparținînd încă unui univers depărtat și străin ? Asemenea lucru nu era cu putință, asemenea lucru depășea puterile ei de femeie care nu împlinise încă douăzeci de ani. Se rupsese de Albini cu durerea cu care și-ar fi retezat un braț, un picior, cu o durere mai mare poate, și se întorsese, sîngerîndă ca o rană, năucă și estropiată, la Făgăraș, la Traian. Apoi născuse, unul după altul, încă cinci copii. Devenise aprigă, iute, puternică. Căpătase, din lupta asta împotriva ei, un soi de echilibru în împrejurările grele ale vieții, iar în manifestările mici cotidiene, un soi de instabilitate pe care lumea din jurul ei o numea farmec. Muncise. Oho ! cît mai muncise ! Îi crescuse oameni. Pe toți. Și cei doi mari, care muriseră în război, ce oameni ar mai fi fost dacă ar fi trăit !

Pentru că nu mai e bună de nimic, își bat joc. Adică nu-și bat joc, dar nu le pasă. Nu, nu le pasă. Se îmbracă, se plimbă, se duc. Trăiesc ! Și Irina, adineauri, voia să se ducă. De ce nu s-a dus ? A oprit-o ea ? Nu, n-a plecat demonstrativ, ca să arate că se sacrifică. Că e greu de trăit cu asemenea mamă. Dacă odată, un ceas, într-o singură zi, ar durea-o piciorul sau pîntecul sau capul așa cum o doare pe ea, ar înțelege. Și are s-o doară, are s-o doară cînd are să vină și peste ea bătrînețea. Doamne ferește ! Cît mai tîrziu ! Dar vezi că lucrurile astea dacă nu le simți, nu le pricepi. O doare pe mama, dar îi trece. S-a stricat robinetul sau scaunul, îl dregem. Om — scaun, pentru ei e totuna. Au să îmbătrînească și au să vadă. Cînd era tînără și nopți întregi le cosea sau spăla, ca să fie totdeauna curați și arătoși în fața oamenilor, ce bună era mama ! Cînd le veghea bolile și nesomnul, ce bine era cu mama. Și acum, a venit primăvara, a rînjit soarele o zi, gata ! Toți s-ar risipi care încotro ca vrăbiile, și ar lăsa-o cu durerile ei, cu amarul ei. Azi de dimineață a și

cîntat! A uitat cu desăvîrşire că aici, pe canapeaua asta nenorocită şi desfundată — de cînd trebuia să cheme tapiţerul s-o repare! — zace un om bătrîn, un om care ţi-a dat toată tinereţea şi viaţa şi puterea din el, un om care se chinuie şi geme, şi a cîntat de parcă toată fericirea din lume se adunase în casa asta. De Titus nu e nici o mirare, Titus e un străin, un om obosit de munca la birou, un bărbat, ce vrei!

Dar ea, Irina? Îi reproşează poate că a măritat-o cu Titus? De ce n-a fost în stare să cucerească ea singură un bărbat mai bine, cu avere sau cu situaţie? O mamă scoate din buzunar bărbaţi pentru fetele ei? Ea n-avea timp să umble oraşul, să le caute soţi, cînd avea acasă rufe şi podele de spălat, mai ales după moartea lui Traian. Îi pare rău şi azi că n-a făcut canto. Putea s-o ţină la Bucureşti şi pe ea, şi pe Grigore? Grigore a ajuns un inginer bun, şi Irina poate că n-ar fi ajuns o cîntăreaţă mare. Eşti sigur de ceea ce vezi cu ochii, nu poţi fi sigur de ceea ce nu s-a întîmplat. Grigore e un copil bun, scrie mereu cărţi poştale, n-o uită nicăieri unde se duce, pe cînd ăştia, de aproape, te uită chiar avîndu-te sub ochi.

Şi Gabriela! Fetiţa asta care era atît de blajină şi de mîngîioasă cînd era mică, pe care a îmbrăcat-o ca pe o păpuşă cît îi mai mergeau încă mîinile pe ac, pe care a plimbat-o prin parcuri şi a răsfăţat-o, nu se mai gîndeşte acum decît la ea! Vine şi pleacă din casă ca un automat, te priveşte cu ochi de sticlă, rar te mai întreabă ce faci. Are gîndurile ei — ce fel de gînduri or mai fi şi în tărtăcuţa asta necoaptă încă? — are preocupările ei. Are viaţa ei. Toţi au viaţa lor. Dar ea? Ea nu mai are viaţă. Nici n-a avut. Ar fi putut avea. Ar fi putut pleca atunci cu Alberto Albini la Veneţia — la Veneţia! — şi ar fi trăit! Azi de dimineaţă, cînd a năvălit aşa soarele prin ferestre, s-a sculat deodată cu chipul lui în minte. După atîţia ani! Poate că îl visase. Poate că dimineaţa asta a semănat cu una de atunci, pierdută în memorie, cu una în care s-a deşteptat aşa, cu soarele arzîndu-i pleoapele şi cînd s-a uitat pe fereastră, în livadă, el era acolo şi se prefăcea a căuta nişte flori pe care voia, stilizate, să le pună chenar

pe o frescă. Da, a fost o dimineaţă aşa, îşi aduce aminte, în care Alberto umbla năuc în livadă, aşteptînd s-o vadă. Ea s-a dus la geam şi el a ridicat ochii lui ca agurida, a zîmbit cu toată faţa lui măslinie, a şoptit „Cara, carissima !" şi a plecat. Ar fi trăit, dacă pleca cu Alberto. S-ar fi înecat poate curînd în nişte ape întunecate, zbuciumate, dar ar fi trăit. Şi uite că acu' are să moară ! Durerea asta, asta de sub coasta dreaptă, sau poate astălaltă, din pîntece, sau cea din ceafă, au s-o omoare.

Şi Irina stă acolo, cîrpeşte, se uită ţintă la ciorapii lui bărbatu-său de parcă n-ar mai exista nimic altceva pe lume, se uită de parcă treabă însemnată ca asta n-ar mai fi făcut nimeni pe lume, şi tace. Taci tu ? Tac şi eu. Parcă avem ce vorbi ? Dacă ţi-aş spune acum că mă doare capul, mi-ai răspunde că poate are să treacă. Mulţumesc de asemenea răspuns !

Uşa vestibulului scîrţîie lung. „N-am uns-o încă, am uitat", se gîndeşte Irina. „Dacă aş fi eu în picioare, n-ar mai scîrţîi nimic în casa asta, şi n-ar mai exista canapele desfundate ! Că şi canapele, şi droturi, ştiam să dreg pe vremuri !" îşi spune Nastasia.

Iar scîrţîie uşa ! Iar ştiu toţi că m-am întors ! murmură Gabriela. Acum trebuie să mă duc să dau bună seara. Acum nu mai mă pot strecura în odaia mea prin bucătărie, să fiu liniştită măcar un ceas ! Acum trebuie să povestesc unde am fost şi ce-am făcut. Sau, dacă nu povestesc, se uită toţi cu mîhnire la mine — cu mîhnire, de parcă le-aş fura ceva ce e al lor, — şi mama oftează resemnată.

Stau amîndouă în sufragerie, faţă în faţă, şi tac. Stau ca în fiecare seară, triste, abătute, parcă cine ştie ce nenorocire li s-ar fi întîmplat, parcă n-ar fi normal dacă eşti bătrîn să fii bolnav şi dacă nu lucrezi afară, pe undeva, să lucrezi acasă. Parcă stupida asta de gospodărie ar fi un motiv de jale, de extenuare.

— Bună seara !

— Bună seara, fetiţo. Ai venit ?

Ei, acum trebuie să răspunzi că ai venit, dacă eşti un copil politicos.

— Da, am venit.

— Ai avut curs la Şcoala Populară ? Văd că e nouă şi jumătate.

Altă dată nu se uită la ceas, altă dată întreabă, dacă e nouă : „e zece ?" şi dacă s-a făcut zece, întreabă : „e unsprezece ?" Totdeauna i se dă în dar un ceas-două în plus, totdeauna se subliniază faptul că a venit tîrziu, că se duce la şcoala asta la care s-a înscris singură şi se suspină a mustrare, adică „prea te oboseşti."

— Da, am fost la şcoală.

Mare minune ! Nimeni nu mai întreabă nimic. Nimeni n-o pofteşte să stea jos, să povestească ce mai e nou. Gabriela se repede la uşă cît mai e timp, cît n-a deschis încă nimeni gura să mai spună ceva.

A făcut focul în odaia ei. E cald. E prea cald. Asta nu e vreme să faci atîta foc. Fata deschide fereastra şi-şi pleacă trupul peste marginea ei, peste grădina cu răzoare de curînd săpate, cu pămînt răscolit, umed, miresmat. E întuneric afară, un întuneric străveziu, un întuneric în care vezi pînă departe, printre trunchiurile pomilor mai negre decît noaptea, pînă la gardul scund dinspre stradă. Pe stradă trece cu zgomot un tramvai, trece spre oraş, şi în cutia lui de sticlă, care aleargă repede, se văd siluete neclare. Se duc, se duc în oraşul din care ea se întoarce acum, se duc să petreacă, la restaurante poate, la prieteni, cine ştie unde. Era atîta forfotă pe străzile oraşului, era o veselie ciudată, zgomotoasă. În toate glasurile sunau parcă zurgălăi. Fetele rîdeau tare, trecînd pe strada principală la braţ, în şiruri lungi, tăind trotuarul de-a latul. Prin parcul prin care a trecut adineauri se strecurau perechi care şopteau încet şi fierbinte, care rîdeau încet şi fierbinte. Şi ea venea singură, frecîndu-se parcă de ziduri ca să le facă loc celor care mergeau în pîlcuri, ca să se ferească de veselia lor jignitoare. De veselia asta pe care o disprețuieşte, pentru că nu e în stare de ea. I se pare ridicolă tinereţea asta care se zbenguie şi rîde, necontrolată, destrămată, ostentativă, tinereţea asta care îşi dă aere că e tînără, care strigă că e tînără. Se fereşte de colegi şi colege de parcă s-ar putea mo-

lipsi de ridicolul lor, se fereşte pentru că nu poate rîde ca ei, nu poate glumi, nu poate petrece. Aleargă acasă, către linişte, din zgomotul şcolii sau al facultăţii, sau al străzii, şi aici, din linişte, ar vrea să fugă, să fugă acolo, în zgomot, să rîdă ca ei, să petreacă aşa cum petrec ei, să iasă din tiparul ăsta care o strînge.

Un vînt rece, miresmat, grăbit, îi trece peste obraz ca o aripă mare. Oare aşa are să treacă toată tinereţea, aşa, fără să poată ieşi din tiparul ăsta, din teaca asta lipită de ea ? Are să ajungă bătrînă ca mama, fără să fi ştiut vreodată ce înseamnă să-ţi pierzi controlul ăsta uscat şi duşmănos, propriul tău control ? De ce nu se îndrăgosteşte de ea un băiat care să-i placă, de ce n-a iubit-o unul dintre băieţii care i-au plăcut ? De ce nu-i place nici unul dintre băieţii care au iubit-o puţin, vreme scurtă, şi au fugit repede, departe ? De ce se uită în pămînt cînd trece pe lîngă un om pe care-l socoteşte frumos, sau inteligent, sau interesant ? Un cuvînt, un sfert de cuvînt nu poate să scoată în faţa unui om care îi place. E blestemată ? E neroadă ? E anormală ?

Dacă cel puţin la şcoală, seara, ar fi mulţumită de ceea ce face ! Unul dintre desene, o acuarelă, o schiţă a ei să i se pară vreodată bună, şi ar simţi că nu mai e atît de neroadă sau de stîngace. Să deseneze un pom şi să simtă în faţa desenului ei bucuria aceea ciudată pe care o simte în faţa pomului adevărat, a pomului care se înalţă, robust, vulcanic sau revărsat, îmbrăţişînd cît mai mult aer şi cer între crăcile lui întinse. Să picteze odată un chip de om, al unuia dintre acei oameni care sînt aduşi ca modele la şcoală, şi să vadă în pictura ei că pîlpîie ceea ce pîlpîie în privirea lui neliniştită sau profundă, că dăinuie peste faţa zugrăvită de ea una din nenumăratele unde de gînd care trecuseră peste faţa modelului cînd stătea încremenit acolo, pe scaun, ca un manechin, dar plin de toate amintirile lui, de toate preocupările lui, de întreg universul pe care îl închidea acel necunoscut. Dar niciodată, niciodată n-a avut o tresărire de mulţumire în faţa unui lucru făcut de ea, niciodată n-a recunoscut în el, dusă la capăt, realizată, intenţia cu care îl por-

nise, cu care luase înfrigurată cărbunele sau pensula în mînă. Asta înseamnă că n-are nici talent. Poate să treacă profesorul de desen sau profesoara de pictură pe lîngă şevaletul ei, să mormăie un „interesant" sau să zîmbească îngăduitor, să-i spună şi „Bine, Gabrielo!" uneori, dacă ea nu simte că a împlinit ceva, înseamnă că tot e zadarnic. Şi atunci unde să găsească mulţumirea aceea pe care o vede la ceilalţi? Învaţă bine la facultate? Ei şi? Învaţă pentru că trebuie să înveţe. Dar bucurie? Unde e şi cum arată bucuria?

Grea, grea şi urîtă e tinereţea, tinereţea asta împiedicată, plină de sfieli, de emoţii, de ruşini — ai mereu, dracu' ştie de ce, sentimentul că eşti ridicol! — de elanuri sugrumate, de jigniri nemeritate, despre care nici nu ştii pînă la urmă dacă au fost chiar jigniri, de senzaţia că lumea toată se uită la tine, că trebuie să fii foarte demn şi indiferent, şi tocmai cînd vrei să pari mai indiferent şi mai demn, atunci te poticneşti pe drum de pildă, de o piatră şi dai să cazi în nas, atunci scapi servieta din mînă, atunci spui o prostie mai gogonată fiindcă ai vrut să fii deşteaptă, o prostie atît de mare, încît ţi-ai da jumătate din viaţă ca s-o poţi înghiţi înapoi, ca să fie toţi ceilalţi surzi, ca să cadă trăsnetul pe ei şi să-i facă praf, înainte de a rîde de ce-ai spus. Nu mai trece odată şi tinereţea? N-ar putea dormi cîţiva ani, ca să se trezească matură, fie şi bătrînă, să nu mai vrea nimic, să nu mai rîvnească la nimic, să nu se gîndească decît la ceea ce se petrece în burta ei şi în rinichii ei, ca bunica?

S-a făcut frig de-a binelea. Acum tramvaiele trec goale spre centru şi pline spre cartier. Aţi obosit şi voi, v-aţi săturat, v-aţi adunat, vă e somn. Foarte bine. Toată lumea să se culce. Toată lumea să doarmă, să doarmă adînc, să nu mai petreacă nimeni. Şi să viseze! Dar ce visează ceilalţi? Visează poate că se plimbă pe mare, pe mări nesfîrşite, că se îmbrăţişează cu oameni pe care îi iubesc, şi visul prelungeşte, dublează fericirea iubirilor lor. Eh! iubiri stupide, vulgare! Numai cînd auzi cuvintele de mîngîiere pe care şi le spun, cuvintele schimonosite şi gingaşe, ca de copii care n-au învăţat încă să vorbească bine! Cînd vezi fetele cum

se scîlcie din tot trupul pe strada principală, ca să fie mai grațioase, cum zvîrle din picioarele lor subțiri, nesigure pe tocurile prea înalte, ca niște mînze abia fătate, care vor să alerge și nu le țin gleznele ! Cînd vezi băieții cu breton, cu pulovere lăbărțate, răgușiți sau pițigăiați, împingîndu-se nesinchisiți pe promenadă și îmbrîncind și pe alții, că deh ! viața e a lor, nu le pasă... și cine știe ce dobitocii le mai trec prin cap, îți vine să te sihăstrești. Pînă și Pavel, Pavel care e atît de frumos și vorbește la seminarii atît de scînteietor, cu un vocabular atît de ales, de intelectual, cînd pornește la plimbare sau în pauze, începe cu : „Ascultă, tipule..." sau „Domniță, te fac o cafea în centru ?" Se poate trăi ? Se poate trăi ?

E frig de tot. Degeaba închide geamul, că s-a făcut frig și în odaie. Dacă are să aprindă acum iar gazul în sobă, au s-o întrebe de ce l-a aprins și dacă tușește o singură dată, la cină, au să sară să-i facă un ceai de ceapă sau de patlagină. Și, în definitiv, de ce nu dau la masă ? Pentru că n-a venit încă tata ? Nu s-au învățat încă că joia tata poate veni și la douăsprezece, cu tablele alea idioate ale lui. Ea a muncit azi, n-a stat pe canapea acasă. Asta înseamnă să-ți iubești copilul ? Să nu te întrebi dacă îi e foame sau nu ? Știi însă să sari cu ceaiul de ceapă, ca să miroase la facultate și la atelier cale de-o poștă.

— Gabi ! La masă ! răsună vocea mamei.

Gabi ! Iar Gabi ! De cîte ori a rugat-o să-i spună Gabriela, întreg, serios. N-are să se învețe niciodată. Asta pesemne e însă o dovadă de dragoste pentru ei. Gabi ! Pufi, Bubi ! Cuțu-cuțu ! Nu-i totuna ?

Tăieței cu brînză ! Iar tăieței cu brînză ! Toată viața tăieței cu brînză. Bine, n-avem bani mulți, știu, dar cu aceeași cheltuială nu se poate face ceva mai variat și mai bun ? Cine își dă osteneală să gîndească în casa asta ? Nimic, mecanic, indiferență. Să fie pus ceva pe masă. Să avem de ce spune pe urmă că am muncit.

Nastasia culege din farfurie, de ici și de colo, o bucățică de brînză. Mutra îi e scîrbită, de parcă ar alege brînza aceea din noroi. Bodogăne în gînd : Știe bine că nu-mi plac tăieței cu brînză, că îmi plac macaroanele,

dar face tăieței. Ce-i pasă ei de mine? Eu aveam șase copii și mă trudeam să le fac o plăcere la masă, ea are o singură mamă, și nu-și dă osteneala pentru ea. Se gîndește că azi-mîine tot am să mor, și nu merită să te mai trudești pentru un muribund. Pentru cei vii, muribunzii sînt niște morți care mai stau încă pe scaun. Și Gabriela asta! Cum mănîncă! Pune coatele pe masă, și începe să înfulce. La ce i-or fi gîndurile? Nu se uită în jurul ei, nu te întreabă de sănătate, parcă a intrat într-o garderobă cu paltoane, nu între oameni care respiră.

Irina nu are de loc poftă de mîncare. Cînd le vede, în stînga și-n dreapta ei, mîncînd una cu scîrbă și cealaltă ca un cal la iesle, cu nepăsare, îi vine să plîngă. De asta a făcut aluat de casă? De asta a pus în tăieței unt proaspăt și fărîme de șuncă, felia ei pe care anume n-a mîncat-o dimineața la ceai? De asta le face seara mîncare caldă, cînd aproape în toate casele cunoscute se mănîncă la cină resturi, lucruri reci, o ceașcă de ceai, și gata? Fata asta, fata asta împietrită și ursuză, e chinul vieții ei. Poate că dacă n-o avea, nu era prea tîrziu nici după ce s-a măritat să urmeze canto. Să fi plecat de la Titus, să fi plecat după ce și-a dat seama că... în sfîrșit... Parcă toate căsniciile înseamnă dragoste? A vrut la un moment dat să plece, ăsta e adevărul, i-a trecut prin minte să plece, să muncească orice la București și să urmeze Conservatorul. Dar a rămas însărcinată. Un copil! Un copil poate că e o fericire, și-a spus, e o împlinire în orice caz. Și uite copilul! Trudești pentru Titus, trudești pentru mama, trudești pentru copil, și uite, uite...

„Șase am crescut, și mi-e bătrînețea atît de amară!" se gîndește Nastasia.

De ce se uită amîndouă așa la mine? se întreabă Gabriela. Oare m-a făcut ca să fiu o distracție la casa omului? Uite că nu pot să fiu o distracție. Mi-e și mie viața destul de grea, ca să mă mai scălîmbăi și pentru alții.

— De ce vă uitați la mine?

— Ai avut vreo supărare, fetițo?

— Nu. Am avut o mie de bucurii, dar nu vreau să vi le spun ! mîrîie Gabriela.

— De ce eşti tu obraznică ? ţîşneşte Nastasia, şi în ochii ei stinşi se aprinde deodată flacăra mare de odinioară, flacăra pîlpîitoare şi prevestitoare de rău. De ce latri, în loc să vorbeşti ?

Irina pune repede mîna pe mîna care tremura pe furculiţă a Gabrielei. Vrea s-o oprească. O priveşte cu ochii ei mari, de castană coaptă. O priveşte rugător şi ochii i se aburesc de lacrimi.

Gabriela îşi înghite cuvintele. E furioasă şi-i e ruşine. Dar tace, se simte umilită. Dacă răspunde, are să fie grosolană. Iar grosolană. E mereu grosolană. Mai bine pleacă în odaia ei, repede, fără nici un cuvînt, şi se închide acolo.

Irina adună de pe masă farfuriile din care nu s-a mîncat tot, curăţă, deschide un geam, face patul Nastasiei.

Nastasia tace, adunată ca un motan furios, gata să sară, şi să zgîrie.

Irina duce vasele în bucătărie şi le spală. Nu sînt ultimele pe ziua de azi. Are să vină şi Titus, şi va trebui să-l hrănească şi pe el, să cureţe şi după el. E prea mult, e prea mult. Nimeni nu e mulţumit aici. Poate Titus, dar nu ştiu cum, pentru că îl mulţumeşti uşor, nici n-o mai simţi. Atunci... atunci nu e oare vina ei în toate ? Dacă nu ştie să se bucure că măcar un om din toată casa asta e satisfăcut şi împăcat, înseamnă că vina e a ei. Că ea însăşi nu ştie să se poarte cu ceilalţi, că nu e atentă, că nu-şi dă osteneala, că nu pricepe ceva, nu ştiu ce. De pildă, mama ! S-a obişnuit cu durerile ei. E uşor să te obişnuieşti, cînd nu te doare pe tine. Dar bătrîna nu s-a deprins, pentru că pesemne cu durerea nu te poţi deprinde. Te plictiseşti sau oboseşti că ţi-o spune mereu. Ea însă, mama, se plictisea vreodată de durerile celor şase copii ai ei ? Obosea vreodată să-i tămăduie cu prişniţe şi oblojeli, şi medicamente scumpe chiar, de la farmacie, şi fel de fel de leacuri ? Cînta mama cînd, pe vreunul din ei îl durea ceva şi se ducea în vizită cînd unul avea gîlci să spunem, cel mai simplu şi mai frecvent lucru la

copii? Le spunea „lasă, că îţi trece" cu tonul istovit cu care i-o spunea ea Nastasiei, sau cu un glas convingător, fierbinte, energic, smuls parcă din măruntaie o dată cu suferinţa ei că copilul suferă şi cu nădejdea ei crîncenă că are să se vindece?

Irina îşi şterge cu dosul mîinilor ude faţa udă de lacrimi, şi pune toate vasele la loc.

În sufragerie mama a adormit. Irina o înveleşte bine, stinge lampa, îi vine s-o sărute, dar se teme să n-o supere sau să n-o trezească, şi intră în vîrful picioarelor în dormitor. Sub uşa Gabrielei se zăreşte o dungă de lumină. Nu, nu e fericit copilul ei. Ea nu-i poate da, ca alţi părinţi, haine frumoase, mereu noi, n-o poate duce în vacanţă la mare, şi fata asta sălbatică nu vrea să se ducă cu colegii, în tabere. N-a putut-o trimite la Bucureşti, la Institutul de Arte Plastice pentru că n-a vrut Titus, şi cînd nu vrea Titus nu-l poţi urni din loc ca pe o casă. Poate că ea, ca mamă, ar fi trebuit să se împotrivească atunci mai mult, să se certe, să lupte, dar a fost slabă, a fost laşă. Titus avea atunci salariul grevat pentru nişte datorii făcute cînd zugrăviseră casa şi reparaseră baia, se temuse că, chiar avînd o bursă la Bucureşti, Gabriela va mai avea nevoie de bani, se temuse poate în felul lui aşa, cam oblu, cam nenuanţat, să trimită fata singură departe de casă, — Titus a rămas încă niţel demodat, săracul! — şi declarase că pentru o femeie idealul e să fie funcţionară, nu să lupte cu rivalităţile şi intrigile din lumea artiştilor.

Şi acum, fetiţa, Gabi, putea să-şi ierte mama că fusese laşă? Sigur că nu putea. Oh! aşa ceva nu se iartă. N-a ştiut să fie lîngă copil, a vrut să păstreze liniştea casei. E o lichea în fond, o secătură informă, nu o mamă adevărată. Tocmai ea, care ştia ce înseamnă asta. Şi se mai bucură că are încă glas! Ar trebui să-i secce de ruşine. Fetiţa s-a înăsprit, s-a sălbăticit de supărare. Şi de ce n-o iubeşte nimeni, că doar e frumoasă, e deşteaptă, e cuminte? De ce n-o iubeşte nimeni? Ştie că Gabriela, chiar dacă ar fi iubită, n-ar spune un cuvînt, dar s-ar vedea pe ea. Oh! cum s-ar vedea! Ar străluci, poleită de iubire, aşa cum stră-

lucea Florica, cînd se îndrăgostise Petrişor de ea. Sau poate e îndrăgostită şi nu i se răspunde? Cine ştie! E mama ei, şi nu ştie nimic. Şi nu se pricepe să-i lumineze viaţa cu nimic. Nici măcar nu-şi dă osteneala să-i gătească ce i-ar plăcea. Nimic. Stă aici, între două femei pe care le adoră, cărora le datorează tot, şi nu le dă nimic.

Irina îşi înăbuşe suspinele în pernă. Ce poate să facă, ce poate să facă pentru ele? Uite cum nu se pricepe la nimic!

Nastasia nu dormea, cînd intrase Irina în odaie. O urmărise cu gîndul, cum curăţă, spală şi freacă. Îi văzuse ochii plini de lacrimi la masă. Şi i se făcuse milă. Ea stătea aici, sub pătură, la căldură, stătea degeaba, trîndăvea de doisprezece ani, şi Irina n-avea un ceas de tihnă. Pentru ea, seara şi dimineaţa erau la fel. Blestemată viaţă are femeia asta. La patruzeci şi doi de ani nici o bucurie, nici o plimbare, nici o petrecere. Şi azi, cînd a vrut să se ducă la Florica, ea s-a văitat, şi Irina s-a dezbrăcat şi a rămas acasă. De ce nu poate să nu se vaite? De ce nu e în stare să-şi ţină niţel gura? Parcă cu Irina acasă sau plecată, nu i-ar fi fost la fel de rău? O cenuşăreasă, o cenuşăreasă e Irina asta, şi niciodată n-are să mai fie altceva pînă la sfîrşitul vieţii ei. A măritat-o la nici douăzeci de ani, a măritat-o cu Titus, în sfîrşit... cu Titus, şi au început toţi să-i aşeze pe umeri cît poate duce şi mult mai mult încă. Azi de dimineaţă a cîntat! Ah! ce glas, ce glas a avut şi mai are încă! Te miri, mititica, că mai iese din ea, că nu i s-a sleit ca o fîntînă părăsită. Şi i-a adus, de la piaţă ghiocei. „Uite, mamă!" a zis. Cu ce bucurie, de parcă ea i-ar fi primit.

Cînd a venit s-o mai acopere o dată, ar fi vrut să-i sărute mîinile alea grijulii şi muncite, dar s-a sfiit, s-a ghemuit în ea şi s-a prefăcut că doarme. Mai bine i le săruta. Mai bine o lua în braţe şi o strîngea la pieptul ăsta uscat, şi o păstra aici, să n-o mai lase niciodată la osteneli şi eforturi. Uite, acum de pildă n-o doare nimic, e teafără, poate ar fi şi puternică dacă s-ar da jos din pat, poate ar putea face o treabă oarecare,

o treabă pe care să nu mai trebuie s-o facă mîine Irina. Nu i s-o fi părînd cumva că e atît de bolnavă ? N-o fi asta ipohondrie, n-o fi lene ?

Uite, Gabriela nu e ca Irina, oh ! nu e ca ea. E uscată, e egoistă, e rece. Nici nu poţi spune că are parte, acasă, de o atmosferă care s-o încălzească. Vine de la şcoală, şi găseşte boală, încremenire, mohoreală. Unui copil trebuie să-i dai, ca unei flori, nitel soare, să-l înconjori cu puţină veselie. Nu e nici destul de bine îmbrăcată, poate că nu se simte la largul ei între celelalte. Ehei, dacă ar mai fi ea în stare să coasă, cum ar mai îmbrăca-o din petice, din mai nimic, să ia ochii tuturor ! Are nouăsprezece ani Gabriela, la vîrsta asta... la vîrsta asta, pe ea a iubit-o Alberto Albini ! Da, da ! Chiar la vîrsta asta. Cîtă frumuseţe, cîtă strălucire, cîtă nemaipomenită bucurie i-a adus Albini ei în viaţă, la vîrsta de acum a Gabrielei. Şi Gabi ? Vine ca un manechin, pleacă ca un manechin, şi nimeni nu se apropie de ea. Ehei, dacă s-ar fi apropiat cineva, ar fi simţit-o ea de mult, aşa cum a simţit-o cînd au fost iubite Raluca, Sanda, Irina. Chiar Titus ăsta cînd a iubit-o pe Irina, la început, a deşteptat în ea o lumină, o vioiciune, o feminitate pe care pe urmă Irina nu le-a mai avut niciodată. Toate semănau în clipele acelea cu ea însăşi, acasă, la ţară, în vara aceea, cînd se privea în oglindă sau cînd se uita la icoana Precistei de pe uşa împărătească. Gabriela e stinsă ca un tăciune stins. Biata fetiţă ! Biata fetiţă ! Nici pictură n-a făcut ! Cîtă pictură se poate face la şcoala asta de seară, cu pictorii noştri din oraş ? Ce-i dăm noi copilului ăsta ? Eu vaiete şi gemete, maică-sa tăieţei, şi Titus... ei, face şi Titus ce poate, munceşte destul.

Parcă începe ceva în ficat. Nu, mai jos, în pîntece. Întîi aşa, ca un şurub care se învîrteşte, pe urmă mai tare, mai tare. Parcă mi-ar toarce cineva maţele. Şi piciorul. A început şi piciorul stîng. Furnică, acum zvîcneşte, acum arde şi înjunghie. Să mă gîndesc la ceva, să mă gîndesc repede la ceva plăcut, poate mă fură somnul şi adormind nu mai simt. Copiii pe care nu-i mai legeni îşi cîntă singuri în cap un cîntec de leagăn. Tot am dat în mintea copiilor. Ceva plăcut ?

De unde să iau ? Atîţia ani de muncă, pe urmă ani de boală. De unde să iau...? Livada de acasă ! Livada de acasă în vara aceea. Numai în vara aceea am văzut-o, deşi crescusem în ea. Alberto mi-a arătat un album. Pictorii italieni puneau în spatele sfinţilor lor o cîmpie, o grădină, o pajişte. A pus şi el în spatele Precistei livada noastră. Dar cum a făcut-o ? Altfel decît era. Nu-mi mai aduc aminte. Nu-mi mai aduc aminte de loc. Nişte pomi în fund, unul, în dreapta, sau nu... nu mai ştiu... Simţeai cum o coace soarele şi cum o bîzîie albinele, numai cînd te uitai pe icoană... Ah ! cum mă sfredeleşte în picior. Ce boală, ce boală afurisită o fi asta ? Parcă am în el un drot de foc, care se strînge şi se întinde. Pomii erau în fund ? Rodiţi ? Ar trebui să mă duc în sat, s-o mai văd o dată, înainte de a muri. Să mă duc ? Cum să mă duc ? Cu picioarele astea ? Ah ! cum mă înjunghie !

Latru în loc să vorbesc ! Latru în loc să vorbesc ! se gîndeşte Gabriela. Dacă fiecare om te descoase în casa asta, fiecare te priveşte, şi te cercetează, şi te piseză, şi vrea să se bage în sufletul tău ! Bunica ar fi în stare să mă şi pălmuiască, dacă n-ar şti că m-ar apăra mama şi dacă ar ţine-o mîinile alea zgîrcite şi tremurătoare. Are nişte mîini la care ţi-e şi frică să te uiţi, ca nişte gheare de uliu mort. Ce curios, s-ar spune că asemenea mîini dovedesc avariţie, meschinărie, şi ea, mi-aduc aminte, cînd eram încă mică, mai lucra din cînd în cînd cîte o dantelă migăloasă, ca să aibă un ban al ei, să-mi cumpere ceva, să mă gătească. Era darnică ! Mă iubea. Poate că mă iubeşte şi acum, dar nu se mai simte. Parcă ea simte că eu o iubesc ? Ei, doar nu sînt un monstru, sigur că o iubesc. Poate că n-am timp, dar le iubesc. N-am timp ! Ce fac eu cu timpul meu ? Nu cel în care învăţ sau pictez, cu celălalt vreau să spun, cu timpul în care mă gîndesc. Atunci mîrîi, atunci mă întreb de ce nu sînt eu iubită. Pentru că latru ca un cîine, cum spune bunica ? Adevărat, latru ca un cîine. Nici nu ştiu dacă mai am voce de om. Mama, adineauri, la masă, a avut ochii plini de lacrimi. Acum e în bucătărie, spală vasele şi

plînge. Ea nu plînge niciodată în faţa noastră, dar peste vase am prins-o de mai multe ori plîngînd. Crede că n-am băgat de seamă. Toată viaţa ei e un lung şir de vase spălate, care se murdăresc la loc. Cum de nu-şi ia cîmpii? E atît de mică, de subţirică mama, de fragilă, şi are atîta putere. Şi e sensibilă. Ascultă muzica, ştie, pricepe. Trebuie să fi refulat, să fi zdrobit în mugure multe năzuinţi. Mama! La asta nu m-am gîndit niciodată. Nu, eu sînt o bestie, sînt o brută. Nu văd, nu-mi pasă şi nu-mi dau osteneala să înţeleg. Mi-a pus brebeneii ăştia pe masă şi nici nu i-am mulţumit. N-am vrut. Mi-a fost scîrbă de maimuţăreli: „Mulţumesc, mămico!" „Îţi plac, fetiţo?" „Vai, ce mult îmi plac!", amîndouă cu gura unsă cu miere. Dar ea a aşteptat poate, şi a fost tristă că nu i-am văzut. Eu îi aduc ei vreodată flori? Da' de unde? Dar mie mi se cuvine. Eu sînt lucru mare! Sînt un animal mic şi egoist. Să mă duc acum la ea în bucătărie? Să-i spun că-mi pare rău? Nu pot, are să plîngă mai tare. Să nu-i spun nimic, să mă duc numai să-i iau vasele din mînă, să le spăl eu. Nu se poate, are să se mire ce m-a apucat, are să mă laude. Cuţu, după ce a mîrîit, face frumos! Dacă mă mai tocmesc mult cu mine, isprăveşte de spălat. Auzi, a închis uşa bucătăriei. Acum intră în sufragerie s-o învelească pe bunica. O dată în viaţa mea n-am învelit-o pe bunica! De ce? Că nu m-am gîndit. Şi acum, cînd mă gîndesc? Pentru că mi-e ruşine să fiu sentimentală. Dar ea zace, zace şi o doare, şi se vaită, şi se ghemuie. De cînd n-a mai ieşit bunica pe stradă? De cîţiva ani. Şi mama spune că era frumoasă, iute, plină de viaţă. Şi în fotografia de pe pian e frumoasă. Eu nu sînt ca ele. Eu sînt mai aspră la trăsături. Am şi o privire urîtă. O privire rea. Ştiu bine. Îmi cunosc privirea. De ce sînt rea? Nu mă doare nimic aşa cum o doare pe bunica şi nu mi-e viaţa sfîrşită, aşa cum e viaţa mamei. Eu poate mîine, poimîine, am să pictez ceva... sau am să iubesc tare... sau am să plec într-o călătorie mare. Eu mai pot. Eu pot orice.

Auzi! a venit tata. Mama lăpăie cu papucii în bucătărie şi-i încălzeşte mîncarea. Îi dă să mănînce acolo,

ca să n-o mai deranjeze pe bunica în sufragerie. Dacă m-aş duce măcar acum, să-i spun mamei „Du-te să te culci, îi dau eu de mîncare tatii !" Ce s-ar mira amîndoi ! Nu, nu se poate, nu le pot îndura mirarea, şi nu le pot da explicaţii. Dar mîine, mîine am să le aduc şi eu flori din oraş, mamei şi bunichii. Multe ! Am bani, n-am mai mers cu tramvaiul de două săptămîni, am strîns. E atît de greu să vii cu flori şi să zîmbeşti ? E atît de greu să întrebi un om ce mai face şi să-l înveseleşti ? Doar o iubesc, o iubesc pe bunica ! O iubeam atît de mult cînd eram copil, încît dragostea aceea trebuie să mai fie pe undeva, nu se poate să fi pierit, dar n-am găsit-o eu, pentru că n-am căutat-o. Şi pe mama ? Mi-aş da viaţa pentru ea. Cînd o văd cîteodată în genunchi, frecînd podelele, şi ridicînd ochii ei mari şi blînzi să mă privească, ochii ei care se luminează cînd mă privesc, îmi zvîcneşte ceva în inimă şi intru repede în odaia mea, ca să nu bage de seamă. Nu vreau să facem teatru. O iubesc, sigur. Dacă ar şti ! Cît s-ar bucura dacă ar şti ! S-ar bucura şi ea de ceva în existenţa asta otova şi incoloră care e existenţa ei. Mîine, mîine am să-i aduc flori şi am să-i povestesc tot ce-am făcut la facultate, fără să mă întrebe.

Cînd se ivesc zorile, cînd soarele bate în ferestre cu lumina lui violentă, cînd vrăbiile pornesc un soi de ceartă veselă în pomii înmuguriţi din faţa casei, cînd prin ferestrele deschise intră aerul nou, usturător parcă de rece şi proaspăt şi curat ce e, Gabriela se trezeşte cu sufletul amar. A visat că lucra la un desen mare, încîlcit, care ar fi vrut să reprezinte un castel pe un vîrf de stîncă, profilat pe cer, dar pe măsură ce lucra, castelul se dărîma în alt colţ al lui, în aşa chip încît desena la infinit o ruină, ruină pe care ea ar fi vrut-o castel. Era desen şi de la un timp devenea ceva real, era un castel adevărat, la care punea pietre cu uşurinţa cu care ar fi pus cutii de carton, dar cu toate că făcea cu totul altceva decît începuse, numea mereu în vis asta „a desena" şi desenul se surpa ca o casă adevărată. Pe lîngă ea treceau mereu, cu zgomot, tramvaie pline de oameni care se duceau undeva, veseli că se duceau în

acel loc. Îi vedea pe colegii ei amestecaţi, pe cei de la facultate cu cei de la Şcoala de Artă, perechi, îmbrăţişaţi în tramvaiele acelea, dar ea trebuia să rămînă pe loc, să „deseneze" castelul acela care se surpa necontenit, care era cînd mare, cînd mic cît un coteţ de găini, şi în jurul căruia alerga nebuneşte.

Şi acum răsărise şi soarele ! La ce bun ? Ca să deseneze mereu castele care se surpă şi să-i vadă pe ceilalţi, pe toţi ceilalţi, trecînd pe lîngă ea către viaţă, îmbrăţişînd viaţa, chicotind, alergînd ? Sigur că visul ăsta avusese ceva profetic. Era unul dintre rarele vise care spune ceva, care te vesteşte de cum va fi mai departe.

Mama a intrat pe cînd dormea încă şi i-a deschis fereastra, după ce a învelit-o bine, se înţelege. S-a sculat cu noaptea în cap, s-a sacrificat iar pentru toţi ceilalţi şi a lăsat urma sacrificiului, dovada, ca s-o vadă bine toţi. Are să găsească şi cafeaua pregătită în bucătărie, şi pîinea prăjită, învelită într-un şervеţel curat, toate ca de obicei, să nu lipsească nimic. O mamă perfectă ! Cu alte cuvinte : „Vezi ce copil neisprăvit eşti tu şi ingrat, lîngă o mamă atît de perfectă ?"

Gabriela se strecoară spre baie. Din sufragerie se aude vocea bunichii croncănind monoton : „Mă doare în pîntece. Iar e durerea aia de săptămîna trecută. Nici cînd am născut copii nu m-a durut mai tare. Nu mă ia şi pe mine odată Dumnezeu ?" Şi vocea mamei, domoală, egală : „Stai liniştită, mamă, că poate trece. Să-ţi dau un belergon ?" Ah ! liniştea asta blajină, înţeleaptă ! De unde scoate atîta înţelepciune în doze zilnice ?

În odaia de baie miroase a apă mentolată, a lavandă tare şi a tutun prost. A trecut tata pe aici. Se vede bine că a trecut tata, pentru că pe jos e un lac care îţi moaie dintr-o dată papucii şi pe oglindă sînt pete de pastă de dinţi. Pe scaun zace o cravată pătată groaznic de grăsime — a muiat-o aseară în vreun borş, în vreo maioneză, cînd a luat „o gustare" pe cînd juca table — şi acum mama are să i-o cureţe.

Ce bine că mama nu e în bucătărie, să nu trebuie să mai facă conversaţie. Nici în sufragerie nu e, pentru că nu se mi aud decît, rar, gemetele bunichii. O fi plecat la

piață ! Gabriela mănîncă repede, fără să știe ce. Are acum două ore de curs, pe urmă două ore de seminar. Abia are vreme să alerge acasă și să îmbuce ceva, după masă urmează alt curs plicticos, și pe urmă, în sfîrșit, atelierul. Ca să ridice castelele care se dărîmă ! Nu, nici asta nu mai e o bucurie. A început cu atîta elan, cu atîta nădejde școala asta de pictură, și uite că nu iese nimic. Și poate că niciodată n-are să iasă nimic. Să intre la bunica, s-o vadă ? Of, are să înceapă iar cu moartea care nu mai vine odată, cu durerea din pîntece sau din ceafă, are s-o apuce de mînă cu mîna ei ca o gheară ca s-o țină pe loc și să-i mai spună încă, să-i spună tot. E grăbită acum, nici n-are timp.

Cînd trece spre poartă o vede pe mama, îmbrăcată într-o flanelă veche, ghemuită peste răzoare. Plivește, sădește, ea știe ce face.

— Pleci, Gabi ?

Probabil că nu se vede !

— Da, plec.

— Samăn aici niște ceapă, pentru că lui Titus îi place atît de mult ceapa verde proaspătă. Spune că are cu totul alt gust decît ceea pe care o aduc de la piață și a fost scoasă din pămînt cu o zi înainte. Să nu răcești, mamă, te-ai îmbrăcat cam subțire. Vremea e încă înșelătoare și...

Gabriela nu mai aude. A ajuns în stradă. Tata are nevoie de ceapă proaspătă și eu de haine groase. Doamne, ce lipsă de orizont, ce lipsă de orizont ! I-a intrat în cap că trebuie să se devoteze și nu mai știe nimic altceva ! E și ăsta un fel de orgoliu : „Eu sînt cel care mă devotez !“

Uite cum pleacă fără să spună măcar : „La revedere, mamă“, se gîndește Irina, cu fața aplecată spre pămînt. Azi e treabă, e atît de multă treabă ! Trebuie spălate niște așternuturi și niște cămăși ale lui Titus. Ar fi putut chema spălătoreasa, dar ia cincizeci de lei pe zi, le mocosește două zile, o mai și hrănești. Lasă, cînd s-or aduna rufe mai multe. Cu suta asta economisită se pot cumpăra sandale pentru Gabi. Vine primăvara, le-a prăpădit pe cele de anul trecut. Niște săn-

dăluțe frumoase, cochete, nu de duzină ca acelea de anul trecut. Pe urmă, trebuie să gătească. Ceva care să le placă. Tăieței de aseară erau poate, în adevăr, cam pospăiți. Dacă se usucă rufele, poți și să calci după masă. Mîine e iar zi de piață. Poimîine ar trebui curățite dulapurile din toată casa. Mai ales bufetul din bucătărie. Naiba știe de unde a intrat atîta praf... Și pe urmă vine vara, praful se face mai gros. Vine toamna cu noroaiele. Vine iarna cu frigul, și gheața, și cu tot ce se aduce pe picioare în casă. Și tu trebuie să trăiești, trebuie să trăiești nici tu nu știi de ce, și să cureți praful verii, noroiul toamnei, zăpada iernii. Pentru că așa ai început și acum e prea tîrziu să mai fie altfel. Și niciodată n-are să mai fie altfel. Să poți să deschizi acum portița, încet, pe tăcute, și să te duci, să te duci pînă la capătul Dumbrăvii, și mai departe încă, peste pădure, peste cîmp, peste dealuri, pînă în munții Cibinului, pînă acolo unde zăpezile nu s-au topit încă de tot, sau s-au topit, și curg la vale pîrîiașe sprintene, clinchetitoare, curg printre mormanele de frunze putrede pe care le răscolești cu piciorul ca să răspîndească miros de pămînt și umezeală. Și bate ciocănitoarea, și poate cînta pupăza, și se furișează veverițele care au ieșit din ascunzători, și pică în tăcerea aceea mare cîte o ghindă din anul trecut, pică cu un zgomot mic, rotund, singur. Și tu începi să cînți, să cînți ca un voinic care colindă pădurea, să cînți tare, așa cum nu se poate în casa asta, din tot pieptul, și te îmbeți de cîntecul tău, și nu te mai oprești!

Dar uite că nu se poate, că trebuie să intri în casă, să pui cearceafurile la muiat, să-ți pleci fața peste albia din care ies aburi grei și puturoși, și să freci, bine, bine, cămășile lui Titus, că tare le mai murdărește la guler, sărăcuțul.

— Mamă, eu trebuie să spăl azi rufe! Mai vin din cînd în cînd în casă, să văd ce faci.

— În cutia de scrisori te-ai uitat? N-a mai venit nici o carte poștală de la Grigore?

— Nu, n-a venit.

— Ce-o mai fi și cu el, drăguțul, de n-a mai scris? Sufletul mamei!

— Eu mă duc...

Aşa ! Iar rămîn singură ! se gîndeşte Nastasia. Iar rămîn cu durerile mele, pentru că nimănui nu-i pasă de ele. Unul se duce la birou şi uită tot ce-a lăsat în urmă. Acolo lume, du-te vino, glume, farse chiar cîteodată, pe nimeni nu-l doare nimic, o plăcere să lucrezi cînd eşti zdravăn şi sînt oameni senini în jurul tău. Alta se duce la facultate, între tineri plini de viaţă, îşi umple capul cu învăţătură şi află cît n-am aflat eu în şaptezeci de ani, trece pe străzi, vede forfotă, ce fericire ! Să poţi să ieşi numai pe stradă şi să te plimbi în sus şi în jos ! Să te bată soarele în obraz şi să-ţi intre vîntul în păr ! Parcă ei îşi dau seama cît sînt de fericiţi ? Iar ea ? Ea n-are să mai iasă oare niciodată din casă ? Uite, în clipa asta n-o mai doare nimic. Dacă ar fi unul dintre ei acum aici, unul dintre ei trei, l-ar lua de braţ şi încetinel, binişor, ar ieşi măcar în grădină, pînă la poartă. Dar parcă ei sînt vreodată aici cînd ai nevoie de ei ? Ei ştiu să spună numai : „Stai liniştită, mamă, că poate îţi trece !“ Acolo le e nădejdea, că poate ţi-o trece şi scapă ei de grija gemetelor tale. Nici doctor nu i-au mai adus de mult. Să aducă unul mai priceput ! Auzi copiii vecinilor au şi ieşit în curte. Urlă cît îi ţine gura. Oameni fără cap, în loc să-i ducă la grădiniţă ! Ca să împuie urechile altora.

Tu stai aici, şi auzi şi ce vrei şi ce nu vrei. Stai aici, stai !

Să se fi sfîrşit oare viaţa ? Să nu mai vină vindecarea niciodată ? Bine, nu de tot, nu vrea doar să se facă tînără la loc, nu e absurdă, dar nişte zile mai bune, mai tihnite, în care să poţi să ieşi puţin, să te duci poate odată în sat, acolo, lîngă Făgăraş. Să mai mergi cu tramvaiul, să mai mergi cu trenul. Să poţi să uiţi că urîta asta cu coasa e lîngă tine, te aşteaptă, te pîndeşte. La şaptezeci de ani ? Cine moare la şaptezeci de ani ? I-a intrat ei pesemne în cap o nerozie. Au dreptate copiii cînd spun că toată boala ei e o boală de nervi. E destul să vrei ; să se încordeze, să gîndească altfel, ca să mai trăiască. Ca să se mai plimbe !

Primăvara vine repede, își înșiră una după alta zilele din ce în ce mai calde, mai uscate. Pomii au înfrunzit cu o grabă care „nu-i de-a bună", a spus Nastasia, dar care s-a dovedit bună, temeinică. Liliacul de la poartă a înflorit, s-a revărsat peste stradă și peste curte cu ciorchinii grei, din care a aruncat miresme în patru vînturi. Din ce în ce mai anevoie, mai vag a văzut Gabriela tramvaiul din odaia ei ale cărei ferestre dau în curte, din ce în ce i-a zărit mai slab luminile printre pomii care s-au umplut de frunze, printre liliecii care-i acoperă gardul. Acum, de cînd grădina s-a îmbrăcat, lumea e parcă și mai departe, viața e parcă și mai departe, sau ea e mai departe de viață, în lumea asta vegetală, neclintită, ca îmbrăcată într-un strat de vată verde, uneori umedă, alteori prăfuită. Nu s-a îndrăgostit în primăvara asta, n-a iubit-o nimeni cu dragostea aceea pe care o așteaptă de mult, cu dragostea aceea cu care n-a fost iubită, o dragoste care s-o facă să-și înfrîngă sfielile, rigiditatea, să-și piardă mintea, să-și uite zilnicele aversiuni, enervări, nemulțumiri. Învață pentru examenele pe care știe că are să le ia — tata o întreabă în fiecare zi : „Ei, examenele alea, ce faci cu ele ? Le treci ?" — și lucrează pentru expoziția de sfîrșit de an, pentru care n-a făcut încă nimic care să-i placă ei sau altcuiva. A rătăcit între portrete și peisaje goale de sens, colțuroase în desen și seci în culoare. Seara cînd se culcă și cînd privește litografiile după El Greco, Van Gogh sau Renoir, alese după nu știu ce preferințe care au stăpînit-o un timp și prinse cu pioneze pe pereți, în jurul patului și în fața măsuței ei de lucru, în vreme ce din sufragerie se aud gemetele sau bodogăneala bunichii și în bucătărie mama zăngăne pahare și farfurii, îi vine să-și muște mîinile de disperare cînd vede că ei sînt parcă pe alt tărîm, și ea rămîne mereu undeva, sub pămînt parcă, cu brațele grele de pămînt. Cum au văzut ei ? Cum au știut să zugrăvească ce vedeau, cu ce fel de degete, cu ce fel de peneluri, în ce soi de ceasuri binecuvîntate ? Vara se apropie, vara a venit aproape, cîmpul la care ies să facă peisaj s-a umplut de lumină țipătoare, verdele își strigă bogăția, florile palpită violete și roșii și galbene ca niște focuri mici, munții își

ridică tîmplele fumurii, albăstrui, şi le împlîntă în albastrul prea albastru al cerului, şi pe cartonul din faţa ei toate se usucă parcă, îşi pierd vibraţia, se lipesc asemeni unor petice moarte, alăturate la întîmplare.

Irina n-ai mai cîntat de mult. Intr-o asemenea casă nu-ţi vine să mai cînţi. Ce fel de casă e asta ? Bine, mama e bolnavă, e adevărat, un asemenea lucru ajunge ca să întristeze o familie întreagă, îşi spune ea. Dar uite, avem toţi ce mînca şi cu ce ne îmbrăca, Titus plesneşte de sănătate şi, cu toate că, în sfîrşit, nu răsfaţă pe nimeni, nici n-a jignit niciodată pe cineva ! Eu am destulă putere, nu sînt încă bătrînă. Gabi e tînără, Gabi are toată viaţa în faţa ei, niciodată nu ştii de unde poate ţîşni norocul sau bucuria. Ce fel de casă e asta ? De unde ne luăm dreptul să fim atît de mohorîţi, de cerniţi ? Sînt chiar în oraşul ăsta oameni care lucrează mai mult şi mai greu. Sînt case în care toţi sînt bolnavi, sau le-au murit copii, sau i-a ajuns altă pacoste. Şi uite, noi, feriţi de lucrurile cele mai rele... Ehei, dacă aş fi lucrat eu undeva, dacă aş fi fost între oameni, dacă aş fi măcar ca femeile alea care au nişte preocupări mai mari, ce trec de zidurile casei, ce bine mi-ar fi ! Ce bine mi-ar fi ! Aşa, între pereţii ăştia de pe care culeg în fiecare zi gîndurile de ieri, de alaltăieri, tot gîndurile mele, spînzurate în colţuri cu nişte pînze de păianjen, între pereţii ăştia dintre care n-am ieşit nici măcar ca să mă duc la Florica de şase luni... Ce să mai vorbim !

Nici vara, nici vara asta nu m-a vindecat cît de cît, se gîndeşte Nastasia. Ei, apoi atunci să ştii că toamna şi iarna care au să vină n-au să mă vindece ele. Şi nimănui nu-i pasă, toţi îşi văd de ale lor. O mamă trebuie să moară odată. S-au şi deprins cu gîndul.

Într-o zi, în iunie, la prînz, Gabriela trînteşte poarta şi intră în curte ca o furtună. Se repede în casă. Ţine sub braţ un carton mare, învelit în hîrtie, pe care abia îl poate duce. Intră cu el în odaia ei. Se încuie. Apoi se aude cum deschide iar uşa. După cîteva minute trece în sufragerie şi se uită lung, cu o privire ciudată, la Irina şi la Nastasia. O privire ciudată de luminoasă ce

SCARA

În drum spre şantier, Else, care se trezise dimineaţa în casa cea nouă, simţi deodată un fel de gol în inimă. Se deşteptase veselă, o bucuraseră perdelele noi, albe, călcate aseară de mama şi puse la ferestrele odăii ei în grabă mare, ca să le găsească venind acasă şi să nu-i pară pustie şi încă neisprăvită, străină, locuinţa lor nouă, o bucurase mica pajişte de sub ferestre, care fusese gata o dată cu zugrăvirea blocului şi cu punerea ultimelor geamuri. Din casa veche, în care se născuse, vedea întotdeauna aceleaşi ziduri cenuşii peste drum, peste străduţa îngustă şi prăvălită iute către Oraşul de Jos, aceleaşi obloane vechi la ferestre, puţin strîmbe, puţin cojite, acelaşi metru cub de aer care parcă nu se mai primenea niciodată, care parcă rămăsese acelaşi între aceleaşi case, de sute de ani. Aici, strada era largă, era noul bulevard care într-o zi avea să înconjoare tot oraşul cu salba lui de case albe şi înalte, ce creşteau în fiecare zi din pămînt în scîrţîitul prelung al macaralelor care ridicau de jos cîte un perete întreg şi-l puneau în picioare, copăcel. Cînd intrase sub duş, chiuise de plăcere. Chiar mirosul de zidărie proaspătă, de văruială încă neuscată bine, îi dăduse o senzaţie plăcută de prospeţime, de început. Cînd trecuse însă prin hol şi prin odaia bunichii Hanna, nimic nu mai semăna cu încercarea de ordine în odaia ei. Mobilele vechi erau atît de puse una peste alta, atît de bizar încurcate, păreau atît de dezorientate, ca nişte mari animale mînate într-un loc străin şi care, la înghesuială, nu ştiu încotro s-o apuce, — bufetul cel vechi, negru de vreme, între fotoliul bunichii cu care nu fusese niciodată vecin şi albia de zinc, scoasă din pivniţa cu bolţi înalte, — încît îi fusese o

clipă milă de ele, încremenitele de cine ştie cîte zeci de ani pe locuri din care nu le clintise nimeni niciodată, şi se amuzase pe urmă singură de mila ei neroadă. Ba chiar îi aruncase în treacăt un „Dar tu de unde ai mai ieşit ? Bună ziua ! Nu te cunoaştem !" unui vechi leagăn de copil, unui leagăn ca o cutie îngustă de stejar, de un cafeniu fără strălucire, un fel de sicriaş aşezat pe picioare înalte, bătute cu ţinte mari, înflorite, de aramă. Pe ăsta tot bunica trebuie să fi ţinut să-l aducă în casa cea nouă cînd desfundaseră podul. Dacă ea, Else, ar fi putut sta acasă în tot timpul mutării, dacă ar fi putut lipsi de la şantier, ar fi ştiut să se descotorosească de multe troace din astea străvechi, care nu mai aveau nici întrebuinţare, nici loc. Ce credea bunica ? Că într-un apartament dintr-un bloc poţi să înghesui toate „amintirile" de care poate nimeni nu-şi mai aduce aminte bine ? În sfîrşit, nu era prea tîrziu nici de acum înainte să le lepede, să cheme un negustor de vechituri şi să i le dea pe gratis sau să-i mai dea şi ceva bani pe deasupra, ca să cureţe locul de hodrobele. Dacă ea avea să aibă un copil după ce se va mărita cu Ionică, avea să-l culce în asemenea sicriu mucezit ? Gîndul o făcuse să rîdă, şi plecase de acasă rîzînd şi îngînîndu-şi un cîntec în gînd.

Dar pe drum, pe alte străzi decît cele prin care se ducea zilnic la şantier, o apucase, pe neaşteptate, strîngerea asta ciudată de inimă. Oare era adevărat ? Ieri chiar dărîmaseră casa cea veche ? Chiar ieri ? Atît de repede ? Dărîmaseră de tot, într-o singură zi, casa asta care stătea acolo de trei sute de ani, după cum spunea bunica ? Zidurile îi erau încă tefere, zidurile ei groase, late, atît de late încît pe pervazul adînc al ferestrei te puteai culca şi puteai trage un somn, ca pisicile, cînd bătea soarele în ferestre. Acoperişul de olane învelit în muşchi verde-cenuşiu, cu pete foarte roşii pe alocuri, unde fusese peticit din vreme în vreme cu olane noi, nu lăsa fir de apă să pătrundă peste tavanele cu bolţi şi ogive. Poate că niciodată casa asta n-ar fi fost dărîmată, poate că ar fi fost păstrată ca un monument istoric, ca toată partea asta a oraşului, dacă de vreo cincisprezece ani încoace n-ar fi început să

mustească în pivniţele ei adînci, să mustească şi pe urmă să curgă de-a binelea izvoare care inundau periodic temeliile, care făceau umezeala să cuprindă tot catul de jos şi să urce, în pete mari, şovăitoare, şi la cel de sus. O comisie de la sfat hotărîse să dărîme casa, să asaneze terenul, să clădească alta în locul ei, poate cu acelaşi stil în exterior, dar mult mai puţin incomodă şi insalubră în interior. Chiriaşilor li se dăduseră locuinţe noi, pe rînd, şi Else cu familia ei părăsiseră ultimii lăcaşul în care se pomenise neam de neamul maică-si.

Să fie, în adevăr, dărîmată casa? Dacă ar face un ocol, un ocol mic, că tot e devreme, să vadă, s-o mai vadă o dată, dacă cumva e încă în picioare? Ieri s-a desprins uşor de ea, nici măcar nu s-a mai uitat în urmă cînd camioanele grele s-au urnit la deal, către Oraşul de Sus, cînd bunica s-a urcat în maşină şi şi-a acoperit ochii cu mîinile, dar azi i se pare că s-a rupt ieri de o bună bucată din ea însăşi, s-a rupt fără durere, şi trebuie să se întoarcă, să găsească durerea aceea netrăită, să treacă prin ea, şi abia pe urmă să pornească teafără mai departe. Hai, un ocol mic.

Uite strada. Uite cotul repede, pe care iarna luneci şi te bate vîntul în piept, uite casa „burtoasă" cum îi spunea ea cînd era mică, casa al cărei prim cat se umflă către stradă, susţinut de două contraforturi care cresc în relief o dată cu catul, şi dincolo de ea... dincolo de ea... Doamne! E cer! E o ştirbitură adîncă, dureroasă, în şirul strîns al clădirilor, e un gol neaşteptat, care îţi soarbe parcă tot aerul din piept. Au dărîmat-o! Au ridicat şi piatra din care fusese clădită, pe măsură ce dărîmau, pesemne. Cîte mîini trebuie să fi lucrat deodată aici, pentru că într-o singură zi să nu mai fie! Au mai lăsat ceva. Un colţ de perete şi scara. Pesemne că i-a apucat seara lucrînd, şi s-au oprit la colţul ăsta. Şi scara a rămas agăţată în aer, nemaiducînd nicăieri, agăţată nu se ştie de ce, cu un capăt în vînt şi cu celălalt în ceea ce a fost odată gangul, gangul sonor prin care intram în goană cînd veneam de la şcoală, cînd veneam de la joacă, se gîndeşte Else.

Pe jos se cască guri mari, negre, prin care lumina pătrunde în cotloanele pivniţei care n-a văzut niciodată

lumină, pe jos sînt fărîme de cărămidă, olane sparte, bîrne frînte.

Și colțul ăsta de zid, colțul ăsta de un albastru închis cu flori mari de aur, ăsta a făcut parte din odaia bunichii, ăsta era colțul dinspre răsărit, unde se afla scrinul... ba nu ! ba nu ! Stai, e spre răsărit ? E spre nord? E spre nord, da, e colțul în care stătea jilțul ei, pe care era fotografia bunicului, fotografia rotundă, colorată, pe porțelan. Uite, pe zid se și vede urma ei în cerc, urma nițel mai vie, mai colorată a locului pe care îl acoperea de mult și-l ferea.

— Else !

— Ionică !

— Ai venit și tu ?

— Și tu ?

— Știi, mi-a fost puțin greu. Aici te-am cunoscut. M-am gîndit, în drum spre șantier, că niciodată n-am să mai vin aici, că niciodată n-ai să mă mai aștepți la ferestrele care erau aici, că aici am început să te iubesc.

— E trist, nu-i așa ? Să nu mai fie deodată !

— E ciudat. Cum de a rămas scara ? Tocmai scara !

— Da, te miri în ce se ține.

— Nu numai atît. Tocmai scara ? Nu ții minte ?

Else se lipește de Ionică. Da, ține minte. Dar pentru ea casa nu fusese numai atît, cu toate că scara de care pomenește el a fost poate cea mai frumoasă din viața ei, din viața ei de pînă acum. Casa însemna douăzeci și cinci de ani de viață, și de viață a tuturor celor pe care i-a cunoscut din neamul ei, al celor pe care nu i-a cunoscut, dar pe care îi simte în spatele ei, așa cum apa izvorului își aduce aminte poate sau mai păstrează încă în ea, cînd ajunge la șes, ceva din umbra văiugilor și din ciripitul păsărilor din muntele din care a pornit.

— Fuseșem la voi în după-masa aceea.

— De la facultate, cu o mapă plină de proiecte.

— Am învățat împreună. Eu te iubeam de mult, dar nu știam că și tu mă iubești.

— Eu te iubeam de mai mult timp încă, dar nu cutezam să cred că mă poți iubi.

— Mă uitasem tot timpul la mîinile tale, cînd desenau, ca să nu mă uit la tine şi să mă zăpăcesc. Şi erau atît de frumoase mîinile tale, niţel cam mari, cu degetele astea lungi şi care, cînd se mişcau pe planşe, parcă cîntau pe clape.

— Trebuia să plec, ştiam că trebuie să plec şi nu mă înduram. Mă uitam la gîtul tău plecat, atît de delicat, atît de înduioşător, la o şuviţă care îţi scăpase pe gît, mai lungă decît celelalte, şi care tremura, răsfirată, mătăsoasă. Mă gîndeam : „Dacă aş săruta-o acum ? Ce catastrofă ! S-ar speria, s-ar supăra. N-aş mai putea veni niciodată aici, să-i văd gîtul aplecat peste masă şi pleoapele plecate şi străvezii." Şi mi-a fost atît de greu să mă stăpînesc, încît m-am ridicat să plec.

— Te-am condus pînă la uşă. Apoi am ieşit pe scară cu tine. Eram disperată că pleci. Mi se părea aşa, că dacă pleci atunci, n-ai să te mai întorci niciodată, nici la cursuri n-am să te mai întîlnesc. Că ceva se sfîrşeşte inexplicabil, că e ultima seară. Nu pot să lămuresc sentimentul de jale care m-a cuprins atunci.

— Şi abia pe scară te-ai uitat la mine.

— Colo, pe treapta de sus. M-am rezemat de zidul care acum nu mai există, şi m-am uitat la tine.

— Atunci te-am luat de mînă, şi nu ţi-ai tras-o înapoi.

— M-am uitat la tine şi deodată am înţeles. Adică n-am înţeles cu mintea, dar am simţit că nu mai e nimic pe lume, nimic afară de tine şi de mine. M-am topit deodată în tine, da, asta am simţit, că mă topesc, că mă dizolv în tine. Că nu mai ştiu care sînt eu şi care eşti tu, că sînt tu mai degrabă decît eu.

— Atunci te-am sărutat. E ciudat, dar eu tocmai atunci mi-am dat seama mai bine decît oricînd de realitatea ta. Cînd te-am cuprins în braţe şi te-am sărutat. Pînă atunci mi se părea că iubesc o nălucă. Cînd te-am îmbrăţişat aici, pe scară, ai devenit o realitate şi te-am iubit şi mai mult.

— Mîine poate n-are să fie nici scara.

— E bine că am mai văzut-o azi. Să mergem la şantier. Lasă, nu te mai uita înapoi.

— Odată, Ionică!

— Nu te mai uita, Else, iubita mea. Dragostea merge cu noi. Nimic nu a rămas aici. Haide!

Toată dimineața Else are în fața ochilor vechea scară de piatră care se înălța în văzduh. Se înalță printre schelele robuste ale șantierului, imaginea ei urcă peste macaralele voinice care huruie și scîrțîie în cele patru 'aturi ale vastului teren răscolit din care izbucnesc trupuri masive de clădiri încă neterminate, pe deasupra betonierelor, a maldărelor uriașe de cărămizi. Fata își dă osteneala să fie atentă la calculele care îi stau în față, ridică din cînd în cînd ochii și-i zîmbește lui Ionică care lucrează la biroul din celălalt colț al odăii și care îi pîndește privirea ca să-i zîmbească și el, apoi privește iar șantierul peste care soarele își strecoară raze nesigure printre mase de nori și i se năzare din nou scara, singură, suspendată în golul ei îngust, cuprins între case care stau în picioare, și iar își apleacă ochii peste calcule.

Apoi coboară cu Ionică pe teren, la grupa 5, unde se toarnă betonul unor temelii, și e atît de absorbită de lucrul de acolo, încît scara i se șterge din minte. Cînd se face ora trei, toți inginerii și tehnicienii au o ședință de lucru, care se anunță scurtă, dar care durează pînă după cinci, pentru că s-au ivit niște probleme neașteptate în legătură cu materialele care sosesc într-un ritm mai lent decît cel al construcției.

— Vino să mănînci la noi, Ionică! îi spune logodnicului ei, cînd, în sfîrșit, ajung să se îmbrace de plecare.

— Adevărat că numai eu vă lipsesc acum, cînd toată casa voastră e încă vraiște și maică-ta n-o fi răzbind să facă puțină ordine.

— Atunci vino să ne ajuți să facem ordine!

La asta nu s-a gîndit! Băiatul se înroșește. Cum naiba nu s-a gîndit că acolo sînt două femei dintre care una e ocupată mai bine de jumătate de zi, și încă o a treia care nu mai poate face nimic, și căreia trebuie să-i crezi repede niște condiții mai bune? Chiar dacă n-ar fi hotărît ca în casa asta să se mute și el peste foarte

puţină vreme, chiar dacă n-ar fi în perspectivă şi casa lui, tot ar fi trebuit să-i treacă prin minte că Else trebuie ajutată.

O ia repede de braţ şi pornesc alături, în acelaşi pas, către casa cea nouă. La o răspîntie, se zăpăcesc, erau instinctiv s-o apuce spre Oraşul de Jos, spre casa cea veche, aşa cum au făcut împreună ultimii doi ani, în care în fiecare zi aproape a condus-o pînă la uşă. Se opresc, rîd amîndoi, apoi rîsul Elsei se stinge repede, acoperit de imaginea ştirbiturii aceleia ciudate între ziduri străine, a ştirbiturii în care se înalţă scara. Casa cea veche nu mai există ! Şi poate pentru prima oară în viaţa ei are sentimentul morţii. Pe bunic nu l-a apucat în viaţă, tata a murit cînd avea doi ani, n-a realizat dispariţia lui. Mama şi bunica trăiesc. Nu i-a murit de fapt încă nimeni, de vreme ce moartea tatii n-a simţit-o. Şi acum, deodată, i-a murit cineva, sau ceva, sau într-un fel copilăria şi adolescenţa de care nu se desprinsese de tot, pe care nu-şi dăduse seama că de fapt le-a depăşit de mult, de vreme ce toate amintirile prinse de ele se aflau încă în jurul ei. Pînă şi Ionică, care o strîngea acum de braţ şi se uita îngrijorat la faţa ei, — îl zărea cu coada ochiului cum se uită şi nu voia să-l privească ca să nu-i vină lacrimile în ochi, — pînă şi Ionică era legat de casa aceea, în care începuseră să înveţe împreună, de scara aceea, pe care o îmbrăţişase pentru prima oară.

Cînd urcă scara cu miros de var neuscat şi descuie uşa cu cheia mică, de yale, cheia pe care o avea de ieri în poşetă şi care i se părea un fleac, un soi de chibrit pe lîngă cheia mare, grea, butucănoasă cu care mîna ei era deprinsă de ani întregi, Else îşi sili faţa să zîmbească. Nu, n-avea să le spună nici mamei, nici bunichii că trecuse pe „acolo", că văzuse golul acela ciudat, şi nici de scară n-avea să le spună nimic, nici de colţul acela de zid care se înălţa trist, cu zugrăveala lui albastră cu flori de aur, aşteptînd parcă să-l spele ploile şi să-l culce vîntul. De ce să mai ştie şi ele, care aveau poate şi mai multe amintiri, de ce să se întristeze ? Bunica îşi acoperise ochii cînd se urnise ieri dimineaţă maşina.

În hol era încă o mare harababură. Mama lucrase toată ziua la odaia bunichii, care se refugiase în camera Elsei, cît de cît rînduită.

— Mîncaţi în bucătărie, copii. Else, vezi că sînt pe bufet două oale acoperite. Le încălzeşti şi mîncaţi cît puteţi.

Mama avea cearcăne la ochi de oboseală, dar nu voia de loc să se aşeze puţin, să stea locului. Mai erau încă atîtea de făcut.

În bucătăria cu faianţă albă erau adunate într-un colţ cîteva lămpi, cîteva pachete de cărţi, un teanc de farfurii care nu stătea prea bine pe podea.

— Ţii minte cuptorul ?

Ionică începu să rîdă şi o luă de umeri. Ce Dumnezeu, vorbea acum despre lucrurile de alaltăieri ca despre nişte minuni pierdute pentru totdeauna, şi a căror pierdere echivala cu o nenorocire. Adevărat, în bucătăria vechii case, în bucătăria aceea imensă, era o vatră uriaşă şi ea, cu plită mare, cu două cuptoare, cu un horn de cărămidă lipit de perete, una cu el. Ionică făcuse haz cînd intrase pentru prima oară în bucătărie cu Else, o întrebase dacă vatra aceea fusese clădită pentru nişte uriaşi, pentru nişte căpcăuni nesătui, dar văzuse şi el în timp cît de bune erau cele două cuptoare adînci şi întunecate ca nişte hrube, în care mîncarea lăsată la prînz era călduţă încă şi a doua zi.

Mîncară repede, ca să ajungă s-o ajute pe mama, pînă cînd nu se întuneca de-a binelea. Electricitatea fusese instalată în casă, nu încă şi lămpile, şi în fiecare odaie te descurcai greu, cu o singură lampă de masă, pusă la priză.

— Uite, am scos de aici şi am dus la bunica scrinul, patul ei şi dulapul. Lădiţa asta... eu ştiu... e frumoasă, era în pod. E atît de frumoasă încît am putea-o da unui muzeu. Uitaţi-vă şi voi la ea. Eu cred că e foarte veche. Dar unde s-o mai pui şi pe asta ? Şi s-o arunci, e păcat !

— Care ladă, Trude ? se aude glasul bunichii. Grozav auz a păstrat la vîrsta ei.

— Nu arunc nimic, mamă, pînă cînd nu-ţi arăt şi dumitale, o linişti Trude. Stai acolo, să mai descurcăm

puţin locul, şi pe urmă te aducem aici, să vezi vechiturile de care crezi că ne putem despărţi.

Bunica tace. Are încredere că n-au să arunce nimic fără ea.

Else, Trude şi Ionică se pornesc la treabă. Un dulap trebuie dus colo, altul mutat în alt unghi al odăii, pentru că în locul în care a fost pus la început nu venea bine de loc. Pianul lui Trude, ori cum l-ai întoarce, se dovedeşte a fi prea mare pentru apartamentul ăsta care, fără să fie mic, are ferestre prea late, după părerea ei, şi uşi prea multe, şi nu destule colţuri. Bufetul de stejar, doi coloşi cu uşi sculptate cu cerbi şi flori în relief, aşezaţi unul peste altul, atinge cu ultimele lui ramuri împletite tavanul. În odaia bunichii e, în sfîrşit, ordine, tocmai la ceasul la care trebuie aprinse lămpile, şi bunica poate fi în sfîrşit adusă la ea, ca să vadă dacă-i place cum i-au aşezat lucrurile şi dacă are să se simtă bine acolo. Oh ! pe bunica, la cei optzeci şi trei de ani ai ei, nu e nevoie s-o aduci pe sus. E destul să-i oferi un singur braţ, de care să ştie ea că se poate rezema la nevoie, şi merge bine, merge chiar prea repede pentru vîrsta ei. Numai că după ce a străbătut iute o bucăţică de spaţiu, cîţiva metri, nimica toată, trebuie să se aşeze repede pe un scaun, să respire din adînc, să aştepte să i se potolească inima.

Aşa face şi acum, se aşază iute în fotoliul ei cafeniu cu spetează înaltă, se cufundă bine în el, se reazemă adînc cu spatele în perna moale, şi răsuflă cuminte, regulat, rotindu-şi ochii în jurul ei.

— Unde e măsuţa mea de lucru ?

Adevărat, au uitat s-o aducă. Ionică se repede în hol şi o scoate de sub un vraf de paltoane, i-o pune lîngă fotoliu.

— Acarniţa mea !

Ei, uite, acarniţa trebuie să fie în vreo ladă pe care n-au deschis-o încă. Acarniţa n-a venit doar dintr-o casă în alta aşezată pe masa pe care îi e îndeobşte locul.

— O s-o găsim noi, mamă. N-ai să te apuci să împleteşti chiar acum !

— Puneţi sfeşnicul pe scrin, unde a fost totdeauna, nu pe fereastră.

Aici e aici ! Firul nu ajunge la priză dacă pui sfeşnicul pe scrin. Nici scrinul nu-l poţi muta, numai ca să aprinzi sfeşnicul.

— Mîine, mamă, mîine, cînd va veni să monteze lămpile de tavan, are să-ţi lungească electricianul firul.

— Aduceţi acum lădiţa pe care voiaţi s-o trimiteţi la muzeu.

Else şi Ionică se reped în hol să aducă lădiţa. E atît de grea, atît de grea, încît icnesc cînd o ridică de jos, şi Ionică se teme că e un efort prea mare pentru Else s-o poarte pînă în odaia vecină.

— E goală, bunico ? E atît de grea !

— Goală, socot. Cine ar fi putut uita vreo comoară în ea ?

Lădiţa mică, neagră, încinsă cu benţi late de fier care se înnoadă ca nişte panglici şi se desfac iar, cu colţuri de fier şi cu o broască mare, înflorată, stă acum în mijlocul odăii, luminată dintr-o parte de raza slabă a sfeşnicului cu o singură lumînare electrică, de pe pervazul ferestrei. Bunica o priveşte lung, bunica o priveşte tăcut, încearcă parcă s-o recunoască, încearcă să şi-o aducă aminte, încearcă să scoată bine din vraful amintirilor de care îi e plină mintea tot ce se leagă de lădiţa asta uitată de mulţi, de foarte mulţi ani.

— Da, spune ea deodată. Stai. E lădiţa străbunichii Friederike. Adică e lădiţa pe care spunea străbunica Friederike că a avut-o bărbatul bunichii ei, Hermine. Bunica mea Grette a murit tînără, la patruzeci şi şapte de ani, eu aveam pe atunci cinci ani, dar mama mea şi străbunica Hermine au trăit mult, au trăit ca mine, şi eu pe străbunica Friederike mi-o aduc aminte foarte bine. Ce vreţi, ea s-a prăpădit cînd aveam eu opt ani, s-a prăpădit la nouăzeci şi doi de ani. Bunica murise, şi străbunica rămăsese s-o plîngă. Se măritau devreme şi trăiau mult femeile din neamul nostru. Uneori îşi chemau singure moartea care nu mai venea, o rugau să-şi aducă aminte de ele, şi rar, foarte rar mureau ca bunica, sau ca alte străbune de care am mai auzit po-

vestindu-se, de boală, de ciumă sau de alte nenorociri... Să nu mai vorbim de ele, că asta nu-i treaba voastră.

— Şi cu lădiţa ce e? Cu lădiţa asta?

— A fost a bărbatului străbunei noastre Hermine. Asta, străbuna asta trebuie să fi trăit pe la şapte sute şi cine mai ştie cît. Adică duceţi-vă şi voi în cimitir, în deal. Piatra care a fost odată pe mormîntul ei şi al bărbatului ei, Johannes Binder, din breasla blănarilor şi starostele breslei ăsteia odată, piatra aceea care e rezemată de un perete, jos, de cînd mă ştiu eu, în biserica din cimitir, şi pe care mi-a arătat-o străbunica Friederike, e desenată cu chipurile lor. Şi azi se mai vede bine desenul, scrijelat în piatră, şi inscripţia se mai vede, şi semnul breslei, o bucată de blană ţesălată parcă cu un pieptene mare. Păi deschideţi capacul, trebuie să fie înăuntru, zugrăvit pe capac, şi semnul breslei, şi literele mari cu care începeau numele străbunului ăsta. Trebuie să fie acolo un J şi un B.

Capacul greu nu se deschide. E încuiat pesemne de mult, de zeci de ani, de mai bine de o sută de ani.

— Cheia? A fost şi ea pe undeva, a fost şi cheia. Am s-o găsesc odată, să vă descui lada, pentru că cheia am pus-o în una din casetele mele din dulap, care cine ştie unde va fi în iureşul ăsta. E ladă de călătorie asta, lada cu care străbunul pleca la drum să desfacă blănurile prin alte tîrguri. Avea taraba lui jos, în tîrg, colo, sub arcade, unde era şirul blănarilor, între al pielarilor şi al fierarilor.

Ionică se răsuceşte mereu pe scaun, cu ochii la Else. Ar vrea parcă să-i spună ceva, dar nu cutează s-o întrerupă pe bătrînă. Ea tace o clipă, cu gîndul pierdut foarte departe, şi îngînă, ca pentru ea:

— Cînd te gîndeşti că eu am optzeci şi trei de ani şi străbunica Friederike avea nouăzeci şi doi cînd a murit şi cînd îmi povestea mie toate astea, nu despre ea, despre bunica ei, înseamnă că eu vă spun vouă poveşti adevărate, petrecute acum două sute de ani şi mai bine. Ai crede că aşa ceva se găseşte numai în cărţi, nu că un om viu le păstrează, aşa cum au fost, de la alţi oameni care le-au ştiut bine, din neamul lor.

— Dar lespedea, piatra aceea de mormînt din biserică, rezemată de zid... Else ! Îţi aduci aminte ? Nu ? Cînd am fost noi doi în biserică să vedem stranele vechi, iarna trecută... Nu-ţi aduci aminte ? îndrăzneşte Ionică.

Else scoate un ţipăt mic de uimire. Cum să nu ! Îşi aduce aminte. Au suit amîndoi dealul cimitirului, în ajun ninsese mult, era o duminică friguroasă în care soarele ieşit pe neaşteptate făcea să strălucească ca un email zăpada tare, îngheţată în timpul nopţii. Priviseră îndelung stranele vechi, sculptate, pe care ea le mai văzuse de multe ori, dar care acum îi păreau nemaipomenit de frumoase pentru că le privea împreună cu Ionică, pentru că Ionică le admira, şi pe urmă merseseră de-a lungul pereţilor şi se uitaseră la lespezile ridicate în picioare, rezemate de ziduri, lespezile care fuseseră cîndva pe morminte. Şi se opriseră mai mult decît în faţa celorlalte, înaintea uneia pe care un desen ca de copil, rigid şi simplu, înfăţişa un bărbat şi o femeie alături, în picioare, privind drept înainte cu ochii lor abia schiţaţi, ea cu mîinile cuminte încrucişate peste pîntec, el cu braţele în jos. La picioarele lor, desenată stîngaci, o blană pătrată, cu fire lungi zgîriate în piatră, cu picioruşe boante, repede sfîrşite.

— Bunico ! Femeia are pe cap un fel de şal aşezat parcă peste un comănac şi o rochie cu cute mari, scorţoase ?

— Şi bărbatul un fel de căciulă şi un guler mare pe şuba sau antiriul pe care îl poartă ?

— Antiriu ! se supără bunica. E un fel de dolman. Are şi cizme înalte, cu bumbi, n-ai văzut ! Dacă ar fi fost antiriu, atîrna pînă la pămînt, nu s-ar fi văzut cizmele !

— Da, avea şi cizme ! strigă Else, şi-şi aduce aminte că s-a gîndit o clipă să le numere bumbii sau mai curînd să-şi spună în gînd, pe fiecare : „Mă iubeşte — nu mă iubeşte" ca pe petalele de margaretă din vara trecută, gîndindu-se la Ionică, bineînţeles. Şi tocmai cînd i-a venit să rîdă de gîndul ăsta năstruşnic, Ionică a întrebat : „Ce crezi, Else, oamenii ăştia s-or fi iubit ? Cînd îi văd în piatră, atît de severi şi de îngheţaţi, mă întreb

dacă s-au iubit şi ei vreodată sau dacă iubirea am inventat-o noi pe lume!" Şi o strînsese tare la braţ, în vreme ce ea se gîndea că sigur, oamenii aceia în vestminte umflate, care priveau departe, cu ochii lor morţi, nu se iubiseră niciodată.

— S-au iubit, bunico?

— Cine?

— Străbuna Hermine şi bărbatul ei Johannes?

— Despre iubire străbunica mea Friederike nu mi-a povestit niciodată nimic. Ea nici n-a apucat-o în viaţă pe Hermine. Ştia numai de la maică-sa că piatra aceea de mormînt fusese pe cripta lor, a bunicilor ei, sub podeaua de piatră a bisericii din deal. Au fost multe cripte acolo, în bolniţă, dar cum au fost prădate odată, prin o mie opt sute cred, cum s-au găsit oasemintele risipite în toată bolniţa şi fişii cafenii din vestmintele lor de moarte, că doar ştiţi, orice culoare ar avea catifeaua sau postavul sau moarul, în mormînt cafenie ajunge, ca pămîntul şi ca ciolanele... Da' ce spuneam? Că în o mie opt sute criptele au fost deschise şi prădate, morţii erau doar îngropaţi cu juvaeruri multe, nu ca acum. Lespezile erau date la o parte, unele fărîmate chiar, şi cîte au mai rămas întregi au fost aduse sus, în biserică, să le vadă lumea şi să-şi mai aducă aminte de cei duşi. Pe tîlhari nimeni nu i-a mai prins vreodată, trebuie să fi fost mulţi dacă au făcut asemenea prădăciune, numai răngi şi tîrnăcoape destule au rămas acolo, pe jos, în bolniţă.

— Şi despre iubire nu ţi-a spus nimic? se încăpăţînează Else.

— Eu mai curînd aş crede că n-a fost, se gîndeşte bătrîna. În neamul nostru, adică în neamul străbunilor mei, meşterii, că mai toţi au fost meşteri, cinstiţi în bresle, cinstiţi în Sfatul oraşului, îşi măritau fetele cu calfele lor. Pe calfă se întîmpla fata s-o iubească, nu de alta, dar pentru că era bărbatul pe care îl vedea şi ea mai des şi de mai aproape, dar se întîmpla şi să n-o poată suferi. Dar n-avea încotro, calfa o creştea meşterul, dacă n-avea băieţi, sau dacă îi mureau băieţii prin războaie, o creştea ca să-i lase meşteşugul, uneltele, casa şi fata.

Încerca să facă om din calfă, om cu frica lui Dumnezeu, şi cu pricepere şi hărnicie în meseria lui, şi pe urmă închidea ochii liniştit, că le-a lăsat pe toate pe mîini bune. Să-şi fi iubit Hermine bărbatul? Nu-mi vine să cred, pentru că prea s-a temut de el, după cîte am înţeles eu de la străbunica. S-a temut de el toată viaţa. Nu ieşea fără el din casă, — dar care femeie ieşea atunci fără bărbat? — nu se ducea decît duminica cu el la biserică, să stea în strană alături, meşterii aveau stranele lor, — gătită tare, îngreuiată de lanţuri de aur, de cingători şi de paftale, cu gîtul ţeapăn şi de cîte podoabe purta capul, şi de spaimă să nu-l întoarcă cumva şi s-o bănuie el că s-a uitat la cine ştie cine, iar cînd se supăra pe ea, pentru o mîncare greşită sau pentru vinul care nu era destul de rece, o poftea să iasă din casă. Nu să plece, nu! Uşa gangului era doar închisă şi cheia la el, dar să iasă pe scară...

— Pe care scară?

— Pe scara noastră, de piatră, pe scara care dă în gang. Să iasă din casă, ca să-i treacă lui furiile, să nu ridice cumva mîna asupra ei şi să-l supere pe Dumnezeu, că asta n-a făcut niciodată, şi să se întoarcă cînd o fi el liniştit. Şi cînd îşi număra banii o poftea să iasă din casă, deşi casa avea doar destule odăi. Dar el gîndea că e mai bine aşa, să nu audă femeia nici zornăitul banilor dintr-o odaie în alta, că ea de bani n-are nevoie. Are nevoie numai de găteli, cînd merge duminica cu el la biserică, ca să vadă tîrgul că meşterului Johannes îi merge bine, că are cu ce-şi împodobi nevasta şi pe sine. Şi îmi povestea străbunica Friederike cum, cînd pleca meşterul la drum cu marfa, cu fiul şi cu calfele lui, lua şi cheia gangului cu el. Ucenicii şi calfele rămase acasă lucrau în atelier, jos, tot acolo îşi aveau şi culcuşul, şi ieşirea de-a dreptul în stradă. N-aveau legătură cu gangul şi cu scara care ducea sus, în locuinţa meşterului. Hrană în casă destulă, dacă vrei aer deschizi fereastra, femeie. Doar dacă tragi să mori chemi preotul, tot pe fereastră, se înţelege, că trecători sînt destui pe drum sau chiar ucenicii au să te audă de jos să-l vestească. Şi preotul are şi el o

cheie la el, lăsată de meşter, preotul poate intra la o nevoie adevărată, ca asta.

Şi odată, cînd s-a întors din călătorie meşterul Johannes, a găsit-o pe străbuna Hermine moartă şi neîmpărtăşită, moartă acolo, pe scara de piatră. I-o fi fost rău şi n-a putut ajunge sus, să cheme de la fereastră un trecător, un ucenic, să-l trimeată după popă? O fi apucat-o cine ştie ce nebunie în casă, singură cum era, numai cu o femeie de ajutor, şi înăbuşindu-se acolo, a ieşit pe scară, la aer? Slujnica a fugit pe fereastră şi dusă a fost, iar pe Hermine au găsit-o moartă pe scară. Nimeni n-a bănuit vreodată slujnica, fiindcă Hermine nu părea ucisă de cineva. Era adunată acolo, pe trepte, îngheţată şi liniştită cînd au venit de la drum. Pesemne că n-a mai putut răbda pereţii, şi pe scară i s-a părut că e mai în libertate. Avea şaizeci şi trei de ani, şi vreo patruzeci şi cinci îndurase închisoarea aceea. Johannes a murit foarte curînd după ea. El era mult mai bătrîn şi nu putea suferi singurătatea. Se povestea că n-a putut trăi fără Hermine a lui. Aşa se spunea.

Fiul lui, Gotfried, meşter şi el, a moştenit tot de la taică-său. Mai avuseseră o fată îmi pare, dar murise de holeră, n-apucase să se mărite. Gotfried, rămas fără părinţi la vreo patruzeci de ani şi neînsurat, pentru că lui taică-său nu-i plăcuse nici o fată din tîrg pentru el, a făcut atunci un pocinog. S-a încurcat cu o romîncă.

Else începe să rîdă şi se uită la Ionică. Rîde şi Ionică şi se înroşeşte, stingherit.

— Auzi, Else? rîde mama. Ai auzit?

— Pocinog! spune încă o dată, foarte supărată, bunica. Atunci? Pe vremea aceea? Adevărat e că breslele nu mai aveau atîta putere, că piaţa nu mai era întreagă în mîinile lor, că începuse să vină marfă străină, făcută cu maşina, pe care n-o mai puteau opri, chiar în ultimii ani ai meşterului Johannes. Se lăudau şi blănarii, şi fierarii, dăduseră o mulţime de bani ca să dreagă turnurile lor de pe zidurile cetăţii, îmi spunea străbunica Friederike, dar o făcuseră numai de mîndrie, ca să arate că sînt încă tari, că au avere multă. Altfel, se clătinau binişor. Gotfried a luat o romîncă. O fată

dintr-un sat, o fată de țăran, de care s-a îndrăgostit la piață. Îl ajunsese, îmbătrînind mereu, a doua tinerețe. Marinchen o chema.

— Marinchen ?

— Ei, o fi chemat-o pe ea Mărioara sau Măriuța, dar Gotfried Marinchen i-a spus. Și l-au scos din breaslă, copiii mei ! L-au scos frumușel, după ce l-au judecat ca pentru nu știu ce vină mare. Era meșter acum, după moartea lui taică-său și n-avea voie să calce legile breslei, să strice sîngele săsesc, să ia o fată de țăran, să-și necinstească neamul bun din care se trăgea.

S-a zbătut greu atunci Gotfried și a trebuit la vîrsta lui să-și schimbe meseria. L-a ocrotit atunci groful Honiàyi, care avea o ceartă veche cu starostele breslelor, o ceartă pentru o bucată mare de pămînt pe care o cumpărase groful de la mănăstirea Dominicanilor, și pe care voise și starostele s-o cumpere. L-a luat pe Gotfried la cancelaria moșiei lui și i-a ridicat din nou onoarea și numele. Se pricepea Gotfried la socoteli, administra moșiile grofești... le administra strașnic, că au făcut mulți bani în anii aceia și el, și groful. Pe Marinchen a botezat-o, sigur, a doua oară, a făcut-o evanghelică din ortodoxă ce era, și fata ei, Friederike, din părinți evanghelici fără pată s-a născut.

N-a avut însă o viață fericită Marinchen. Gotfried a avut curajul s-o ia și s-o păstreze, cu toată ocara și paguba pe care i-a făcut-o breasla, dar n-a mai avut curajul mai departe s-o scoată în lume sau să iasă pe stradă cu ea. Pesemne că îl zguduise rău pățania lui, și cu toate că o iubea pe Marinchen, o ținea acasă ca pe o slugă, n-o îmbrăca mult mai bine decît pe o slugă devreme ce n-o arăta în lume, și nici măcar la biserică nu se ducea cu ea, de parcă ar fi fost holtei sau văduv.

Spunea la toată lumea că nevastă-sa nu-i destul de sănătoasă, că ba e prea frig, ba e prea cald pentru ea și se rușina grozav s-o vadă cineva. A făcut cu ea cinci copii, asta a mai putut, de asta nu i-a fost rușine, dar niciodată n-a dat un ospăț în casa lui după ce s-a însurat și n-a făcut vreo petrecere. În casa meșterului Johannes, de două ori pe an, nici mai rar, nici mai des,

de Crăciun şi în iunie, cînd era ziua lui de naştere, se întindea masă mare, cu purcei sau miei fripţi, cu curcani şi gîşte, cu butoaie întregi de bere şi vin, mese la care Hermine stătea alături de el în capul mesii, gătită ca o contesă, dar Marinchen n-a cunoscut aşa ceva. Fetele însă, cele cinci fete, dintre care Friederike era cea mai mare şi a moştenit şi casa părintească, au avut parte de altă viaţă. Gotfried se umpluse de bani şi Marinchen rîvnise destul la traiul altor femei, uitîndu-se pe fereastră la caleştile şi rădvanele care se duceau la nunţi sau la botezuri, la doamnele cu crinoline care abia încăpeau pe canapelele lor, la săniile trase de murgii cu clopoţei şi valtrapuri iarna, pe caprele cărora vizitii chiuiau. Dacă ea nu se bucurase de nimic, cel puţin fetele ei să se bucure! Şi s-au dus, străbunica Friederike cu surorile ei mai mici — care s-au măritat cu negustori din toată Transilvania fiindcă erau bogate — s-au dus la baluri şi la petreceri, la cîte nu fuseseră neam de neamul lor.

Ce mai baluri începuseră atunci, ce mai baluri! Nu se mai dădeau ca altă dată numai la conţi şi la prinţi, se dădeau în casele negustorilor bogaţi, şi meşterii bătrîni, din breslele şubrezite scrîşneau din dinţi că s-a stricat lumea, că merge spre pieire. Ce mai baluri! Pe fete le întovărăşea tatăl lor, nu mama, ca pe orice fată, pentru că „era prea frig" ori „prea cald", şi Marinchen le aştepta pe scară pînă noaptea tîrziu sau pînă în zori, pe scara noastră de piatră, chircită jos, ca ţăranii, învelită într-un şal, moţăind. Cînd veneau se trezea, le cerceta ghetuţele cu tocuri înalte sau pantofii de atlas, şi dacă i se părea că tocurile sînt roase sau strîmbate, înţelegea că au dansat mult, că au petrecut bine, şi se bucura grozav.

S-au măritat fetele cele mici şi au plecat. S-a măritat şi străbunica Friederike, ceva mai tîrziu ea, fiindcă fusese întîi logodită cu un ofiţer care plecase în armata austriacă în campania de la Leipzig şi nu s-a mai întors niciodată de acolo. Pe Friederike a luat-o tot un funcţionar de la administraţia moşiilor grofeşti, un coleg al lui taică-său, mult mai tînăr decît el, şi pesemne că şi mult mai puţin priceput la treabă.

Povestea străbunica că era foarte frumos, poate cel mai frumos om din oraş, că dansa la baluri neobosit şi uşor ca un fluture, dansa menuetul şi un dans „nou", cum spunea ea, cadrilul, pe care îl şi conducea, că se ţineau femeile de el şi bucuros s-ar fi ţinut şi el de femei, dacă nu s-ar fi temut că-l dă afară din slujbă. Căzuse groful la bătrîneţe la cuvioşie adîncă, voia ca toţi oamenii care lucrau pentru el să ducă o viaţă fără pată, viaţă de mucenici. Dacă străbunicului i se mai iertase să meargă la bal, nu i s-ar fi trecut cu vederea nici un fel de uşurinţă. Asta era mania grofului la bătrîneţe, să ştie tot ce fac oamenii lui, să aibă spionii şi pîrîtorii lui, să le ceară funcţionarilor să fie pildă pentru tot oraşul, că doar erau „curtea grofului Honiàyi". Şi pe el, pe bietul Hans, pesemne că tare îl chinuia stăpînirea asta pe care trebuia să şi-o impună. Firea lui cerea altceva. Şi atunci a prins un obicei.

A început să se închidă în casă şi să bea. Stătea la masă, faţă în faţă cu Friederike, şi golea ulcioare şi clondire. Ea se uita la el, la ochii lui frumoşi care se tulburau din ceas în ceas mai tare, la părul buclat care i se răvăşea, la trăsăturile care i se lăsau în jos ca de o mare oboseală, şi nu se îndura să se ducă să se culce, în nădejdea că poate îl va opri din băut. Şi asta seară de seară, noapte de noapte, pînă se iveau zorile.

— De ce nu l-a lăsat? izbucneşte Else.

— Să-l lase? Crezi că atunci era ca acum douăzeci de ani cînd maică-ta l-a lăsat pe taică-tău? Se putea aşa ceva atunci? Ce-ar fi zis oraşul? Ce-ar fi zis preotul? Ce-ar fi crezut băiatul lor, Gunther, bunicul meu, despre asemenea părinţi?

— Dar băiatul lor nu vedea cum trăieşte taică-său?

— Vedea, însă nu judeca, pentru că n-avea voie să judece. Era tatăl lui! Aşa voia el! Dar părinţii erau alături, nedespărţiţi. Şi Friederike cu ce ar fi trăit? Putea pe atunci să fie profesoară de liceu, cum a fost maică-ta? Putea femeia să facă altceva decît pîine şi bucate? Averea, cît avusese a ei, era doar acum pe numele lui, zestrea ce i se dăduse lui.

Povestea străbunica Friederike că spre zori Hans punea totdeauna capul pe masă şi plîngea. Redingota albastră sau cenuşie îi era plină de pete de vin, de lacrimi. Şi ei i se rupea inima. Ştia că plînge pentru că e beat, dar ştia că şi alta ar fi fost viaţa care i s-ar fi potrivit unui om frumos şi plin de patimă ca el. Cînd auzea pe seară, după ce venea Hans acasă, cum trage butoiaşul de vin din treaptă în treaptă pe scara de piatră, aproape unul în fiecare săptămînă, cînd auzea pe scară butoiaşul hurducîndu-se şi ştia ce noapte are să urmeze, îi venea să-şi facă seama. Dar nu şi-a făcut-o. A trăit nouăzeci şi doi de ani. A mai trăit patruzeci de ani după ce a murit el. Lui, beţia i-a scurtat viaţa, dar străbunica n-a uitat niciodată cît era de frumos. N-a uitat că nu-i spunea niciodată în faţă că ar vrea să-şi ia cîmpii sau că s-ar fi săturat de ea, ci că plîngea numai, ca un copil căruia i-e foame sau frig. Şi ea nu-l putea alina. Pînă a murit chiar, străbunica se ridica noaptea în pat, în capul oaselor, şi ciulea urechea : i se părea că Hans trage butoiaşul de vin pe scară în sus, cu zgomot mare, şi că acum-acum are să se aşeze în sufragerie la masă, în faţa paharului plin.

Fata ei, Grette, adică bunica mea, pe care eu n-am apucat-o, a murit devreme, cînd băiatul ei Gunther, adică tata, avea un an. A murit la treizeci şi unu de ani, şi se auzea că nu de moarte bună. Sigur că nu mama mi-a povestit vreodată ceva. Era foarte tăcută mama, şi socotea că nu-i bine să ştie copiii tainele familiei. Era vorba de propria ei mamă, i se părea că ar fi o necuviinţă să-i povestească nenorocirea şi crima. Străbunica Friederike s-a scăpat o dată cu un cuvînt şi noi, copiii, atît am descusut-o pe urmă şi atîta am chinuit-o, încît am aflat pînă la urmă ce se petrecuse cu nora ei, Grette. Da, da, am aflat. Străbunica era bătrînă, mai povestea uneori şi ce ar fi vrut să tacă.

Else şi Ionică aşteaptă. Mama pleacă ochii şi începe să rîcîie cu vîrful papucului o pată de var rămasă pe parchet. Pe urmă se apleacă toată, rîcîie şi cu unghia, şi parcă numai pata aceea o interesează pe lume, parcă de ea ar fi fost vorba pînă acum şi trebuie numaidecît curăţată.

— Crimă ? întreabă încet Else. Ce fel de crimă ?

Mama nu se îndreaptă, rămîne aplecată spre parchet, tresare numai. Bunica tace.

— Crimă, bunico ? stăruie Else.

— Asta nu poate fi numită o crimă ! spune mama brusc şi se ridică repede, se uită la bunica.

— Omorul e crimă, Trude, chiar dacă te omori pe tine. Viaţă de om n-ai voie să iei, nici pe a ta, nici pe a altuia, pentru că n-ai dat-o tu. Şi dacă naşti copii, viaţa tot nu le-ai dat-o tu, tu i-ai zămislit într-o noapte cînd nu te gîndeai la ei, ci la tine, i-ai purtat în pîntece că n-ai avut încotro, şi puteai să-i faci şi morţi. Tu naşti o bucată de carne. Dacă ţipă şi respiră carnea aia, e că aşa a vrut o putere mai mare. Eu nu-i zic Dumnezeu, pentru că am pătimit prea mult de cînd trăiesc şi pentru că de cîte ori l-am chemat nu s-a arătat să mă ajute, aşa că nu ştiu unde e şi dacă e. Uite, am trăit optzeci şi trei de ani şi nu ştiu. Dar viaţa n-o facem noi nici cu vrerea, nici cu măruntaiele noastre. Şi dacă nu sîntem în stare s-o facem, n-avem dreptul s-o luăm. Asta o cred neclintit, cum a crezut-o şi străbunica Friederike.

— Şi atunci... bunica dumitale, Grette, s-a omorît, bunico ? nu se poate potoli Else.

— S-a spînzurat ! spune simplu bunica, de parcă nu s-ar fi codit pînă acum s-o spună. S-a spînzurat pe scară. Gunther, bunicul meu, fiul străbunichii Friederike, o adusese pe Grette din alt oraş. Era aici fără neamuri şi fără prieteni. Se înţelegea cu soacră-sa care era bună cu ea, dar i se ura de moarte în casă. Povestea că la ea acasă avusese o grădină mare, avusese cai pe care călărea şi cîini care mergeau după ea, că aveau zilnic oaspeţi. Era de neam nitel nobil Grette, numele ei de acasă începea cu *von*, şi nu s-a priceput niciodată cum de l-a luat pe Gunther, care era numai ceasornicar. Adică ceva s-a priceput. Gunther repara ceasornicele mari, din toate bisericile şi catedralele din Transilvania. Învăţase meseria de la un meşter din Budapesta, unde l-a trimis Friederike. Cînd a ajuns în oraşul Grettei, în Oradea, a văzut-o mai multe zile în şir în catedrală, rugîndu-se şi plîngînd. Se zice că-şi plîngea o dragoste

care o înşelase. Gunther s-a îndrăgostit de ea. Taică-său i-a dat-o, probabil ca să plece cît mai departe de oraşul în care lumea îi cunoştea dragostea şi nenorocirea. A venit la noi. La noi, ştiţi casa. Obiceiurile de atunci nu le ştiţi. Noi n-aveam nici grădină, nici cîini, nici cai. Nici o femeie din neamul nostru nu se suise vreodată pe un cal. Astea se puteau petrece la nobili, nu la meseriaşi şi negustori. Grette stătea în casă şi-l aştepta pe Gunther din oraşele în care se ducea să repare orologii. Îl aştepta pe el, pentru că nu mai avea pe cine alt aştepta. Întindea ghergheful, ţesea. Broda, cosea, împletea. Voia să aibă un copil. L-a avut tîrziu, cu un an înainte de a muri. L-a avut cînd împlinise ea treizeci de ani, cînd pierduse nădejdea şi se socotea bătrînă. Abia atunci a avut-o pe mama.

Bunicul Gunther venise de la drum, se spălase, se culcase. În sufragerie se întinsese masă mare pentru cină, ca un fel de sărbătoare pentru că se întorsese el. Grette stătea în odăiţa mică din fund, care a fost odaia ta, Else. Toţi copiii din neamul nostru au crescut în odaia aceea. Stătea acolo cu fetiţa, cu mama adică, şi se trudea s-o înveţe să spună „tată" ca să-i facă o bucurie lui Gunther. Străbunica Friederike era la cimitir, cu o femeie care o întovărăşea cînd ieşea din casă. Grette stătea cu copilul care începuse să meargă de-a buşilea, şi-i spunea mereu „tata, tata!" doar o gînguri şi el după ea. Se îmbrăcase într-o rochie nouă, de tafta neagră cu dantele roz, cu turnel, şi-şi pusese pe cap o dantelă roz. Apoi i-a trecut prin minte să intre în sufragerie, să vadă cum e pusă masa. Şi în sufragerie a dat de Gunther care se trezise şi ţinea slujnica în braţe. Grette nici n-a ţipat, nici n-a trîntit uşa. S-a întors binişor la copil. Slujnica însă a văzut-o şi i-a spus lui Gunther. El n-a cutezat să se ducă numaidecît după nevastă. A stat, şi-a făcut socotelile ce să-i spună şi cum să se apere sau să rîdă de ea că n-a văzut bine, şi pesemne că a stat cam mult, pînă s-a întors Friederike de la cimitir.

Atunci s-a auzit de pe scară un urlet spăimîntător şi un bufnet. Căzuse străbunica. Urcase treptele în întuneric aproape, privind unde calcă şi cînd ridicase

deodată ochii, dăduse de o umbră mare, care atîrna de sus, de cîrligul de care se agăţa de obicei lanterna de fier. În umbra cenuşie deslușise într-o singură clipă fustele de tafta ale Grettei, dantelele roz care spînzurau şi ele sfîşiate de ultima ei zvîrcolire.

Pe Gunther nu l-a iertat niciodată străbunica. Pe Grette au trebuit s-o înmormînteze la marginea cimitirului, lîngă zid, fără preot şi fără slujbă, departe de mormintele familiei. Dar nici pe Grette n-a iertat-o, că a luat ceea ce n-avea dreptul să ia, că a săvîrşit un omor. Şi-a revărsat toată dragostea asupra nepoatei ei, a mamei adică, şi a crescut-o ca pe o sfîntă, ca să răscumpere copila păcatul maică-si.

Şi mama a fost o sfîntă. Asta pot să ţi-o spun şi eu, şi Trude care e aici de faţă şi care şi-o aduce aminte bine, pentru că mama a trăit nouăzeci de ani. Aşa trăim noi, femeile din neamul nostru, afară de biata Grette, care era o străină, şi nu s-a simţit niciodată bine între noi. Sfeşnicul de colo, de pe fereastră, v-aţi uitat vreodată bine la el? Aţi văzut ce frumos e, cu îngeraşii lui îngenunchеaţi care ţin în mînuţele lor grase o făclie de aramă? În făclie se punea odată lumînarea. Vouă v-a plăcut să-l prefaceţi, să-l faceţi electric, şi eu nu spun că e rău. E sfeşnicul bietei Grette. A venit de la părinţi cu el şi cu alte lucruri frumoase şi delicate, cu nişte pahare subţiri ca aerul, care s-au spart de mult, cu zaharniţe grele de argint lucrat, cu evantaie de fildeş şi de pene, de care s-a ales praful, cu toate că mama le păstra ascunse. Dar noi, copiii, tot dădeam peste ele şi le stricam fără să vrem, cu mîinile noastre toante. Atît a rămas de la Grette, sfeşnicul ăsta şi ultima broderie la care lucra după ce a născut-o pe mama, şi care e în casetele mele. Am s-o găsesc eu într-o zi, să vi-o arăt.

— Pe scară s-a spînzurat? Pe scara noastră?

— Pe scară. Mai tîrziu, cînd a crescut mama şi a aflat de la slugi, se oprea totdeauna pe scară, acolo, unde face cotul, şi spunea o rugăciune pentru sufletul ei. Mama era o sfîntă.

Trude se ridică, îşi frecă tîmplele obosite.

— Vouă nu vă e foame, copii?

— Am mîncat odată.

— De atunci trebuie să fi trecut cîteva ceasuri. E tîrziu. E aproape unsprezece. Mamă, nu vrei să mănînci şi să te culci ?

— Să mănînce copiii. Mie nu-mi arde. Nici somn nu-mi e. M-am răscolit prea tare cu amintirile. Vorbeam de mama. Ea a făcut de copil binele, fără să aleagă şi fără să ştie cui îl face. Ştiu, bunăoară, că prin '49, pe la sfîrşitul lui '49, de o mie opt sute vorbesc, se înţelege, cînd a fost revoluţia din Transilvania, şi ea avea vreo şapte ani, nu mai mult, a adăpostit, fără să întrebe pe nimeni, a ascuns adică în odaia ei, un revoluţionar rănit. A văzut seara un om „bolnav", spunea ea, furişîndu-se pe lîngă ziduri. Era la fereastră şi l-a văzut ascunzîndu-se în umbra casei lor, clătinîndu-se pe picioare, căutînd cu ochii adăpost. Ştia că taică-său a plecat, ştia că bunica are treabă în bucătărie. A coborît scara, a ieşit prin gang — poarta cea mare nu se mai încuia ca pe vremea străbunicului Johannes, şi l-a adus în casă, l-a ascuns în odaia ei. Nu ştia cine e şi de ar fi ştiut, n-ar fi înţeles. Era un om bolnav şi fără acoperiş, atît pricepea. Şi pricepuse încă ceea ce o rugase el : să nu spună nimănui nimic, pînă se va întări el şi va putea pleca. Cum s-a luat acela după un copil, eu nici azi nu pricep. Se vede că n-avea încotro, se vede că era amărît şi sleit de puteri. Jos, lîngă zidul cetăţii, se auzeau focuri de flintă. A rămas omul acela în casa străbunichii, care n-avea habar, cam vreo două săptămîni, culcat în dulapul cel mare, negru, care stă de vreo şaptezeci de ani încoace în pod. Dulapul acela mare cît o cămară, pe care l-am dat alaltăieri dulgherului, şi rău îmi pare după el ! Mama îl hrănea, mama îl îngrijea. Un copil de şapte ani ! Şi să nu credeţi că ne-a povestit-o ea. Nu ! Tot străbunica Friederike ne-a spus cum a dat într-o zi peste străin în odaie. Îi era mai bine şi ieşise din dulap să se dezmorţească. S-a speriat Friederike de era să i se facă rău. A vrut să cheme slugile. Străinul a rugat-o să tacă, şi mama a îngenuncheat în faţa ei. Omul i-a spus cinstit cine e. Un ungur era, un ungur din armata generalului Bem ! Închipuiţi-vă, copii, cine stă-

tea ascuns în casa lui Gunther! Să fi venit el acasă, mamă Doamne, ce foc ar fi fost! Îl dădea pe loc pe mîna prefectului și pe mama cred că o jupuia, cît era de mică, fără milă... Ar fi putut să i se tragă ruina, nenorocirea, pușcăria chiar de la istoria asta, dacă ar fi aflat cineva. Străbunica Friederike l-a lăsat pe om pînă seara în casă, moartă de frică, dar și moartă de milă, și cînd s-a întunecat, du-te cu Dumnezeu, revoluționarule, că n-avem nevoie de tine! Bine că te ții pe picioare. Mama a făcut toată viața istorii din astea, pentru că la ea omenia întrecea judecata. Și mă gîndesc că o fi făcut și multe prostii, dar frumoase prostii, între atîtea răutăți deștepte cîte se fac de alții. Tata nu i-a dat niciodată nici un ban în mînă, ca să nu-l risipească. Dar parcă îi era greu să-și dea hainele de pe ea sau cerceii din urechi? Numai să-i fi avut, fiindcă de la o vreme nimeni nu i-a mai cumpărat, prea multe perechi prăpădise.

— Și casa, casa cea veche, cine a clădit-o, bunico?

— Casa? Nu mai știu. Un străbun. Nu-i treaba voastră.

— Nu-i treaba noastră? Dar dumneata știi?

Bunica nu mai răspunde. Se vede bine că știe ceva, dar nu mai vrea să răspundă. Se uită țintă la sfeșnicul cu îngerași și tace.

— Mamă, dumneata știi?

Trude e parcă încurcată și ea. Privește spre bunica și-și freacă iar tîmplele de oboseală.

— Mamă, înțeleg că știi. De ce nu ne spui?

— Lucrurile astea sînt prea îndepărtate ca să le știi cu precizie. Există o presupunere. În sfîrșit, în cronica orașului, pe care am cercetat-o la arhivă...

— Sigur, maică-ta s-a dus la arhivă să cerceteze. I-a folosit la ceva că a urmat la școală și la mai multe școli, nu ca noi, celelalte, din neamul ei. Cum a învățat nițică istorie la facultate, cum a alergat la arhive, să dezgroape morții. Asta a fost isprava ei, că mai bine nu mai știam.

Și deodată bunica începe să rîdă încet, cu toată fața.

— Că eu n-am dezgropat pînă acum un cimitir întreg în fața voastră! Apoi se înfurie iar. — Știu eu cum

m-aţi descusut şi m-aţi scormonit, de v-am povestit atîtea ?

Else şi Ionică dau cu seriozitate din cap în semn că nu, că ei n-au scormonit nimic, dar nu se ridică să meargă la masă. Stau locului şi aşteaptă cu nădejde.

— Ei, dacă nu ne spui tu, cronica e doar acolo, ne putem duce să o citim şi noi.

Trude îşi freacă nervos degetele. Nu se hotărăşte să vorbească.

— De ce nu e treaba noastră ? De la început bunica a spus că s-a murit de ciumă în familie, şi de alte nenorociri, şi că nu e treaba noastră. Era mai rău decît nenorocirea străbunichii Grette care s-a spînzurat ?

— Mai rău ! spune bunica. Mă rog, dacă maică-ta vrea să vă spună, eu n-o opresc. Ea ştie, ea a citit, eu n-am citit şi nu ştiu.

— Spune, mamă !

— Asta e istorie, încearcă cu timiditate şi Ionică. Asta nu mai e povestea unei familii care poate să afecteze urmaşii. E ceva care trece dincolo de noi, ceva care n-a putut lăsa urme în strănepoţi, nici umbră asupra lor, după atîtea generaţii.

— Nu e vorba de umbră, nu e vorba nici de urme. E ceva prea tragic şi prea cumplit. In sfîrşit, e o copilărie să ascunzi. Casa a fost clădită se pare în a doua parte a secolului al şaptesprezecelea. A fost clădită de starostele breslei blănarilor, Hildebrand Schaffer, care la un moment dat ajunsese primarul cetăţii. Avea o nevastă, poate prima, poate a doua în viaţa lui, o nevastă foarte tînără, după cîte am înţeles din cronică. Era puternic şi foarte bogat acest Hildebrand, dăruia în fiecare an sume mari de bani bisericii leproşilor şi lagărului, leprozeriei, cum am spune azi, în care erau închişi, jos, în vale, dincolo de linia ferată. Mi se pare că taică-său era lepros, închis acolo, în leprozerie şi pentru taică-său făcea el daniile astea mari, că de văzut nimeni nu mai intra acolo să-şi vadă neamurile. Poate de departe numai, peste cîmp, duminica, cînd se oficia în altarul de afară pentru leproşii care asistau în curte. Hildebrand era stimat. A avut vreodată un conflict cu biserica ? Un om cuvios ca el ? Ar fi de

mirare. A nedreptățit pe cineva, care a vrut pe urmă să se răzbune aducînd o pîră nedreaptă? Dacă s-ar fi întîmplat așa chiar, și el ar fi fost în bune raporturi cu episcopul, tot l-ar fi scăpat. Sau poate Gudrun, nevasta lui, s-a făcut vinovată în adevăr de nu știu ce fapte ciudate, interpretate pe urmă de dușmanii primarului după concepția vremii, și nimeni n-a mai putut-o apăra în fața evidenței? În sfîrșit, cînd s-a întîmplat nenorocirea, averea primarului a trecut toată în patrimoniul bisericii catolice, lucru care mie îmi dă de gîndit. Hildebrand era încă catolic, urmașii lui au devenit evanghelici. Poate că era averea prea mare, tenta. Poate că Hildebrand era chiar pe punctul de a trece la biserica reformată, și atunci episcopul catolic a prins ultimul moment prielnic, ca să nu se înstrăineze această avere.

Faptele s-au petrecut așa: a fost chemat primarul la episcop și i-a spus că nevasta lui e vrăjitoare. Că a fost văzută de toți vecinii din Orașul de Jos zburînd noaptea, pe un cal de foc, pe deasupra acoperișurilor, că a adus ploaie de pucioasă peste satul cel mai apropiat și a pîrjolit grînele, că noaptea ies prin ferăstruica pivniței, ferestruica spre drum, a casei lor noi, flăcări verzui, că toate mamele cu prunci la sîn din vecinătatea lor și-au pierdut laptele. Uneori ferestrele casei lor sclipesc și clipesc noaptea ca niște ochi de pisică, lucru de care a adus mărturie paznicul cetății care, de frică, după ce sună stingerea focurilor, nu mai cutează noaptea să treacă pe strada lor. Că însuși el, primarul, e vrăjit de ea, femeie cu treizeci de ani mai tînără decît el, că judecățile pe care le face sînt strîmbe și blestemate și breasla toată e necinstită de el.

În aceeași zi, seara, soldații au venit s-o ridice pe Gudrun. Primarul s-a încuiat în casă cu ea. Au spart poarta grea de stejar a gangului cu halebarde și cu berbeci, atît era de solidă și de groasă, și au intrat în curte, au suit în casă. La zgomotul pe care l-au făcut, s-a adunat puzderie de lume, și Gudrun, nevasta primarului, a fost tîrîtă de plete pe scara de piatră a casei, tîrîtă de soldații cărora le era și teamă să pună mîna pe ea. Țipetele ei umpleau curtea și strada. Ce

vreţi ! Era o biată femeie de şaptesprezece ani, îşi alăpta al doilea copil cînd au venit s-o ia, şi nu pricepea, sau nu recunoştea nimic, spune cronicarul, din învinuirile care i se aduceau.

Primarul n-a mai fost primar, nici staroste de breaslă, nici breslaş măcar. Mai tîrziu a lucrat prin sate, pe la ţărani, a tăbăcit şi a croit blăni, că asta ştia să facă. Casa i-a rămas. N-ar fi luat-o nimeni nici pe degeaba, era socotită blestemată.

Pe Gudrun au înecat-o jos, în lac. N-au azvîrlit-o în apă să se înece deodată. Au cufundat-o de vreo douăzeci de ori, şi de fiecare dată, cînd era aproape moartă, au scos-o din apă, umflată şi în nesimţire, au ţinut-o cu capul în jos pînă cînd a ieşit apa din ea şi şi-a venit în fire, şi au cufundat-o iar. A douăzecea oară în sfîrşit au lăsat-o să moară. Se adunase lume, se adunase acolo, pe marginea lacului, toată cetatea şi toate satele din jur. Trecuseră ani buni de cînd nu mai fusese ucisă nici o vrăjitoare, şi lumea era setoasă să vadă cum mor afurisitele astea. S-a îmbulzit atunci atîta omenire, încît, cînd s-a întors în oraş, mulţumită că „s-a făcut dreptate în numele celui de sus", podul de lemn de peste rîu s-a rupt sub greutatea norodului, şi mulţi au fost pescuiţi din apă, unii vii, alţii morţi. Şi morţii ăştia, spune cronica, au fost din vina ei, a vrăjitoarei, au fost ultimele ei victime. Se uitase la ei, îi căzuseră ochii pe ei, cînd se trezea, scoasă din apă !

Abia peste trei generaţii a putut familia să se ridice iar, datorită faptului că au intrat în ea bărbaţi de alt sînge, tot saşi, firește, dar din alte familii, care au luat fetele coborîtoare din neam, bărbaţi evanghelici, care nu se temeau de excomunicările papale. Trecuse şi credinţa în vrăjitorie în mare parte, omenirea se mai dezmeticise puţin.

Astea toate sînt scrise de un cronicar necunoscut din secolul al XVIII-lea, culese de el din cine ştie ce scripte pierdute sau rătăcite numai, care se vor găsi odată. Că Gudrun a fost cea mai îndepărtată străbună a noastră a cărei urmă am putut-o găsi, eu nu mă îndoiesc. Despre o Marta Schneider pomeneşte mai tîrziu cronica,

o Martha Schneider, fiică a unei „vrăjitoare", şi străbuna Hermine, de care povesteşte mama că îi povestea străbunica ei Friederike, Schneider a fost născută. Aţi vrut să cunoaşteţi cea mai cumplită taină a familiei? V-am spus-o.

În odaie s-a făcut cumplit de frig. Else tremură, Ionică se înfioară, Trude se înfăşoară în şal.

— Străbună a noastră sau a altora, aşa s-au petrecut lucrurile. De altfel, chiar dacă n-am coborî din ea, ar fi acelaşi lucru, nu vi se pare, copii? Te uiţi în urmă, vezi şiragul ăsta lung de suferinţe, şi ţi se pare că în urma ta zornăie nişte lanţuri grele, din care te miri că ai scăpat. Te pipăi şi vezi cu mirare că eşti scăpată.

Bătrîna însă nu mai ascultă. Ea e plecată dintre cei de faţă, cu gîndul rămas în trecut.

— Da, aşa, aşa s-a întîmplat cu femeile din neamul nostru, înşiră ea. Astea toate s-au perindat în vreme în casa pe care o ştii şi tu, Ionică, casa cea veche, de care ne-am despărţit abia alaltăieri. Ne-a adăpostit şi ceasurile bune, şi ceasurile rele nouă, şi anii albi, şi anii negrii. Dacă mă întrebaţi pe mine, asta care stau acum, încă vie, în faţa voastră, cum am trăit în ea, fericită sau nefericită, nu ştiu să vă spun. Nu mai eram bogaţi noi. Străbunicul Hans, bărbatul Friederikăi pierduse o parte din avere, Gunther, bărbatul bunicăi Grette mai prăpădise ceva şi el după ce i se spînzurase nevasta, pentru că se cam zăpăcise, îşi pierduse niţel minţile. Tatăl meu, care a fost şi el ceasornicar, ucenic al bunicului, a încercat pe la 1900 să facă negustorie mare de ceasornice, să aducă marfă de la Viena şi să deschidă prăvălie pe strada principală, în Oraşul de Sus. Dar mai era una, o prăvălie mai veche, cu vad, şi lui nu i-a mers. A pierdut capitalul. Bărbatul meu a fost vînzător la început, apoi un fel de şef în prăvălia cea mare a lui Baum, care se afla pe locul unde e acum Alimentara din centru, şi peste alte două mai mici de la marginea oraşului. Am trăit din leafă. Ce-am învăţat eu? Să cînt la pian. Cînd eram mică, tata mi-a adus în dar un clavecin mic de la Viena, odată, cînd a venit cu ceasornice, prin o mie nouă sute. Bărbatul meu mi-a luat un pian mare. Abia au putut să-l urce

sus pe scara cea veche și erau să-l fărîme cînd l-au băgat în casă. Cînd am rămas văduvă, prin 1930, mi-a prins bine pianul ăsta. Am dat lecții acasă la mine. Am dat lecții ca s-o țin pe maică-ta, pe Trude, la facultate. Toată ziua intrau și ieșeau codane din casa noastră, și băietani, cu notele sub braț. Parcă se înveselise locul. Îi așteptam, îi auzeam tropăind prin gang și pe scară, rîzînd pînă cînd trăgeau clopoțelul de la ușă. Cînd deschideam, stăteau smirna, nu chicotiseră și nu tropăiseră ei! Dar am ținut-o pe Trude în facultate! Să învețe, să învețe, mă gîndeam, să fie profesoară la o școală, să iasă și să intre în casă cînd i-o plăcea ei, să se ducă în oraș cînd o vrea, să se mărite cu cine o vrea. N-a prea nimerit-o cu măritișul, n-a fost vina ei, dar a nimerit-o mai bine cu despărțirea. Bine că nu mai trăia mama, că tare s-ar fi speriat de despărțirea asta. Și încă în timp de război! Să rămînă femeile singure cu vrere în timp de război? Rămîn ele cîte vrei văduve, asta e altceva, dar fiindcă așa au hotărît ele? Ce s-ar mai fi speriat mama!

— Pe tine te-am născut în zile grele, fetițo, în anul '40! Ne temeam pentru noi, ne temeam pentru tine. Nu ne apucase furia aceea care a intrat în atîția sași, în vremea războiului, nici mîndria lor neroadă. Ne știam prea bine strămoșii, cu binele și cu răul lor, ca al tuturor oamenilor de altfel, ca să-i credem mai deosebiți cu ceva decît ei. Nu eram nici mîndre, nici umile. Dacă ar fi fost să pornim noi două războiul, mama și cu mine, nu l-am fi pornit niciodată. A trecut! Și uită-te, acum! E un drum de la Gudrun la tine, ce zici? Ba încă și de la mine la tine e drum. De la catedra mea la schelele pe care urci tu, e un drum în sus. De la cărțile din care predau eu la planurile de clădiri pe care le faci tu, e drum. Nu-i așa, mamă?

Bunica a aținit, istovită. Nu mai vrea nici să mănînce, nu vrea decît să fie culcată în patul ei. E ursuză, nervoasă, bodogăne somnoroasă. Of, măcar dacă sfeșnicul ei ar putea fi adus alături de pat, ar avea nițică liniște în somn. Ar ști că poate aprinde cînd vrea, dacă o chinuie insomnia. Dar poate că în noaptea asta n-are s-o chinuie, că se culcă tîrziu ca niciodată.

În hol, maldărul de mobile și lucruri de tot felul, care adineauri le păruse micșorat, le apare acum tot enorm și inform. Multe, multe se adunaseră în cotloanele casei aceleia vechi, de care vor trebui totuși să se descotorosească acum.

— Rămîi, Ionică, să mîncăm ceva. Ești flămînd. Nu mai găsești nimic deschis în oraș la ora asta, și gospodăria ta de flăcău...

— Vă mulțumesc, nu vă mai dau și eu de lucru acum. A trecut miezul nopții. Mîine ne sculăm la șase ca să mergem pe șantier. Culcă-te, Else.

Else nu mai stăruie, îl conduce pînă la ușă. E înfrigurată de somn, sau poate de oboseală.

— Ionică, nu mai mergem acolo!

— Nu, draga mea.

— Nu mai mergem pînă în ziua în care n-o mai fi nimic, nimic din tot ce a fost. Pînă în ziua în care se vor ridica pe locul acela schelele altei case.

— Ți-am spus, Else, dragostea a venit cu noi.

— Dar scara, ai auzit, pe scara aceea...

— Mîine n-are să mai fie nici ea. Și prima îmbrățișare uite-o, e asta de acum! Asta, în pragul de aici.

— Ce bine miroase părul tău! A vînt parcă, a primăvară.

— E doar primăvară, iubito! Și uite, luna se uită la tine. Luna care seamănă cu părul tău!

PERSEVERENȚA

Uite, Ileano, asta e locuința mea. Deocamdată o să stăm aici cîteva luni, un an poate, pînă cînd vom primi un apartament întreg, care mi-a fost făgăduit. Poate că o să-l primim chiar mai curînd decît ne închipuim, dar un timp trebuie să te mulțumești cu odaia asta mare și posibilitatea de a găti în bucătăria comună, de a recurge la baia comună. Aici, alături? Da, mai e o cămăruță în care lucrez eu. Ce e? Miroase rău? Sînt mai bine de zece ani de cînd îmi fac experiențele de noapte în ea. Pe cele de noapte, fiindcă ziua lucrez la laborator. Lasă, stai aici, în fotoliul ăsta. Stai aici, lîngă fereastră. Îmi face plăcere să vezi peisajul la care mă uit eu de atîția ani. Altă dată erau mai mulți copaci în grădină, dar s-au uscat și i-a tăiat bătrînul. Uneori a tăiat și pomi care nu se uscaseră, iarna, cînd avea nevoie de lemne. Pe vremuri, cînd am venit eu pentru prima oară aici, era grădină și în fața casei, către stradă. Casa asta era chiar în mijlocul unei grădini, dar prin '47 a vîndut grădina din față, unde e acum blocul pe lîngă care ai trecut. Cînd am venit, copil, în oraș, n-am locuit de la început aici, am stat acolo, în fundul curții, unde vezi grajdul ăla dărăpănat. Pe atunci se mai ținea încă în picioare și ferestrele de sus, pe care le vezi bătute în scînduri, erau ale unei odăițe în care am fost găzduit.

Ah! ce bine mi-e că te văd, în sfîrșit, aici! Ai fi venit mai de mult, dacă te chemam? N-am îndrăznit. E cam urît aici, și pe urmă mi-ar fi părut că nu te poftesc într-o casă, ci că-ți pun în față toată biografia mea. N-am nimic de ascuns, firește, dar nici nu mă deschid ca un album în fața fiecărui prieten vremel-

nic. Nu pot, din discreţia, din lipsa unei nevoi arzătoare de a mă povesti mereu. Cînd am văzut că tu nu eşti pentru mine un prieten vremelnic, am început să doresc să te văd aici. Să ştiu după ce vei fi plecat, că ai fost. Să păstrez imaginea ta aici, sau s-o păstreze odaia. Să fie mobilată de amintirea ta, nu numai de propriile mele gînduri, ca de atîţia ani. De ce te-ai speriat ? De trosniturile astea ? Aşa e casa, trosneşte din toate încheieturile, zi şi noapte. Îi mai pică şi cîte o bucăţică din tavan, îi mai sare şi cîte o uşă din ţîţîni. Are peste o sută de ani. Şi încă odaia mea şi cămăruţa arată bine, le-am mai reparat eu din cînd în cînd, dar să intri în celelalte încăperi, şi mai ales la bătrîn, să vezi ruină ! El şi-a păstrat fostul salon ca să-i încapă cît mai multe boarfe şi ce i-a mai rămas din bibliotecă. Are acolo un tavan pictat în chip de cer, cu îngeraşi, eşarfe şi rîndunele. Din tavan au căzut cîteva bucăţi mari, cu tencuială cu tot. Chiar cînd mai putea încă drege cîte ceva, nu voia. Nu voia să investească bani în ea, am să-ţi explic eu de ce.

Să-ţi fac un ceai ? O cafea ? Ei, trebuie să vrei ceva, ca să-mi cinsteşti casa ! Uite, cafeaua o facem aici, pe birou. Reşoul ăsta e tot o victorie a tinereţii mele. N-aveam voie să am reşou, ca să nu consum mai mult curent electric decît plăteam — şi plăteam foarte mult — n-aveam voie să am maşină de spirt, ca să nu dau foc casei, n-aveam voie să fac experienţe, ca să nu sară „palatul" în aer. Astea toate le-am obţinut într-o singură zi, am să-ţi povestesc eu odată cum. Să-ţi spun acum ? Nu pot, pentru asta ar trebui să iau toată povestea vieţii mele de la început. Vrei s-o ştii ? Nu e o viaţă excepţională, dar ca orice om care a avut multe ceasuri de singurătate, — pentru că, în afară de prieteni, de ceea ce era dincolo de zidurile casei ăsteia, de colectivele cu care am lucrat, în intimitate am trăit singur ca un şoarece şi am avut prea multe ceasuri în care am fost numai eu cu mine, am acest sentiment că viaţa mea e foarte a mea şi că aş putea să spun multe despre ea, cînd m-aş hotărî să vorbesc. Ştii, Ileano, eu n-am avut familie de la paisprezece ani.

Unde te uiți? Da, e o colecție de cărți frumoasă. Multe? Cîte am izbutit să cumpăr de la bătrîn.

Da, cînd mă apropiam de paisprezece ani, asta era chiar pe la sfîrșitul războiului, în primăvara lui '44, prin martie, mama, care era văduvă de cînd împlinisem eu doi ani, m-a adus aici, în oraș. Cred că se simțea foarte slăbită, avea poate chiar bănuiala bolii care a doborît-o după vreo șase luni, și n-a vrut să fiu martor la agonia ei. Tata fusese învățător și, după moartea lui, mama intrase funcționară la poștă, acolo, în tîrgul nostru. M-a adus aici, cu pretextul față de mine că e mai bine să învăț într-un oraș mare, și pentru că n-a găsit nici un loc la internatul de băieți, m-a băgat semiintern și a închiriat pentru mine odăița aceea din fund, de peste grajd — atunci era acolo garaj — de la vara ei, Ina. Cu această Ina era vară după mamă, dar familia Inei făcuse un salt față de restul familiei, era mai avută și mai depărtată deci de noi. Mama și Ina învățaseră totuși în aceeași școală, fuseseră prietene în adolescență, și ceva din romantismul acelei prietenii rămăsese în sufletul mamei și o îndemna să creadă că și Ina îi păstrează o amintire tandră.

Își închipuia mama că, dacă ea se va prăpădi, Ina, din acel rest de prietenie pentru ea, va veghea asupra mea, mă va ajuta material să-mi sfîrșesc școala? Își imagina că sînt atît de fermecător, cum mă vedea ea, sărăcuța, încît nu se va putea ca Ina să nu mă strîngă la piept, ca pe copilul ei, după ce voi rămîne singur? Probabil. În orice caz, e ciudat că mama, care era o intelectuală, dar avea toate prejudecățile micii burghezii în care crescuse, nu s-a temut sau nu s-a rușinat să mă aducă alături de o pereche de oameni care trăiau liber. Ina nu era cununată cu bătrînul, care, firește, nu era atunci atît de bătrîn, iar el era însurat. Poate că se agita atunci problema divorțului lui, știu că la începutul legăturii lui cu Ina a fost vorba de așa ceva, și mama spera că situația Inei va fi în curînd legalizată.

Mi-aduc aminte de ziua în care am intrat pentru prima oară în casa asta. Fusesem cu mama la liceu, izbutise să mă transfere așa, la sfîrșitul anului, și umblam

amîndoi la braţ pe străzi, osteniţi şi amăriţi că în internat nu puteam intra. Era o zi de primăvară neaşteptat de caldă. Pomii erau încă goi, zăpada se curăţase poate numai de două săptămîni, dar venise nu ştiu de unde un vînt călduţ, moleşitor, care făcea să ţiuie vrăbiile în toate tufişurile neînmugurite, care te obosea înveselindu-te şi-ţi pătrundea în toate mădularele, te răscolea şi te tulbura. Ne temeam de toate maşinile, de toate tramvaiele, de oamenii care ne păreau că merg prea repede pe străzi către nişte rosturi necunoscute de noi, rosturi mult mai însemnate decît cele din tîrgul nostru, firește, de vreme ce lumea alerga aşa către ele. Vedeam că mama era foarte palidă, îi simţeam braţul foarte greu pe braţul meu, eu însumi abia îmi mai trăgeam picioarele, dar toate astea erau aburite şi neînsemnate, faţă de marea schimbare care se petrecea cu viaţa mea, faţă de impresia puternică pe care mi-o făcea oraşul, faţă de tot ce stîrnea în mine primăvara, care venea o dată cu răsturnare de existenţă. Mama s-a oprit deodată în loc — e ciudat, nu-i aşa, Ileano, că îţi rămîn în minte după atîţia ani unele momente pe care le-ai înregistrat fugar, aproape inconştient? — şi mi-a spus, cu un ton ciudat, de parcă gîndul i-ar fi venit abia atunci pentru prima oară, dar prea sus, prea tare, ca să nu bănuiesc că se gîndise de multe ori pînă atunci şi nu voise sau nu se hotărîse s-o spună: „Ce-ar fi să mergem la Ina? Am auzit că locuieşte acum într-o casă foarte mare. S-ar putea să aibă acolo loc şi pentru tine!" Era ceva fals în glasul ei, şi eu eram deprins cu vocea de toate zilele a mamei, plină de sinceritate.

Pe Ina n-o cunoscusem niciodată. O auzisem pe mama vorbind despre ea, ştiam că sînt rude, că au fost cîndva prietene. Am luat un tramvai, am coborît la o staţie, ne-am rătăcit cîtva pe nişte străzi, ne-am uitat pe urmă la ceas şi ne-am dat seama că e prea devreme ca să mergem în vizită, ne-am mai rătăcit cîtva cu vrere, sau ne-am tîrît, mai bine zis, picioarele pe caldarîmul tare, ca să cutezăm să intrăm pe poarta mare de fier înflorat la o oră care s-a dovedit a fi totuşi nepotrivită.

Casa era atunci frumoasă, foarte frumoasă, aşa cum arată o casă boierească de oraş mare. Aşezată în mijlocul grădinii încă neînfrunzite, în care doi oameni începuseră să sape răzoarele din anii trecuţi, trufaşă cu scara ei largă de la intrare, cu multele ei geamuri şi balcoane, albă, înaltă, şi zveltă şi masivă în acelaşi timp. Am sunat la uşa mare din faţă, şi cred că şi în inima mamei exista aceeaşi îndoială ce se zbătea pe tăcute în mine: n-ar fi trebuit oare să mai căutăm altă uşă, mai puţin solemnă, nu chiar o uşă de serviciu, dar poate una mai mică, laterală? Ne-a deschis un fecior. Ne-a spus că doamna Ina (nu spunea „doamna Crivăţ", aşa cum se numea Ina de acasă, nici „doamna Balotă", aşa cum se numea bătrînul, ci „doamna Ina", cu un ton şi respectuos şi îndoielnic) doarme, că de obicei se trezeşte la cinci, şi că ne roagă să luăm loc în salonaş, pentru că e cinci fără un sfert.

Am luat loc în salonaş, o încăpere mică, cu mobilă chinezească, după cum mi-a şoptit mama, cu lumina zilei umbrită de o perdea de voal uşor albăstrui. Tăceam amîndoi. Pe la cinci şi zece a intrat o doamnă îmbrăcată de oraş, înaltă, blondă, poate că nu frumoasă chiar, dar care îţi lua ochii. Era graţioasă, subţire, ştie să meargă, ştie să vorbească, ştie să rîdă, aşa cum nu mai văzusem pe nimeni niciodată. N-aveai impresia că e ceva prefăcut în tot ce făcea ea, dimpotrivă, tot părea firesc, dar atît de perfect! Şi mama era firească, dar cît de greoi, de aspru mi s-a părut deodată firescul mamei! Semănau, Ina şi mama semănau, aşa cum seamănă o mănuşă lărgită şi uzată cu una cumpărată azi, încă neatinsă în foiţa care o învelește. Cred că nici n-am auzit începutul conversaţiei lor, atît eram de izbit de asemănarea asta şi de descoperirea pe care o făceam pentru prima oară, că ochii mamei sînt stinşi, că pielea îi e obosită, că mîinile îi sînt îngroşate, că poartă pantofi grosolani, că se ţine puţin adusă de spate. Şi încă o bucată de vreme n-am putut fi atent la amintirile pe care le răscoleau ele, mama cu căldură, Ina cu o desăvîrşită amabilitate, din pricină că feciorul, aducînd nişte cafele, a lăsat deschisă o uşă, o uşă masivă cu mari clanţe de bronz sculptat, către o odaie imensă, plină

de cărți pe toți pereții, de la duşumea pînă la tavan. Erau cărți legate, strălucitoare, multe, multe, de rămîneai încremenit. Nu-mi puteam lua ochii de la cărțile acelea, mă întrebam dacă le-a citit cineva pe toate, mă întrebam cît aș fi eu de fericit dacă aș fi lăsat să le citesc.

Cînd m-am dezmeticit, am început să aud. Ina spunea că ea personal n-ar avea nimic împotrivă, dar că, în orice caz, nu e ea cea care hotărăşte şi că trebuie să-l întrebe pe domnul Georges Balotă care e părerea lui. Mărturisea că nu hotărăşte ea în casa aceea cu liniște şi grație, cu toate că asta însemna, în fața unor oameni străini, că recunoştea situația ei nelegală, situația ei penibilă de fapt. A ieşit, şi am rămas cu mama, şi mai obosită, şi mai neliniştită decît pînă atunci. Cred că-i era foarte ruşine de mine, dar că n-avea altă soluție sau că soluția asta i se părea totuşi bună, gîndindu-se la viitorul meu. „Ştii, Toma, mi-a spus ea încet, după ce şi-a făcut curaj, Ina are să se mărite în curînd cu Georges Balotă, imediat ce va obține el divorțul. Ea locuieşte aici de şase ani." Şi pe urmă, cu o voce mai scăzută, mai tristă : „Eu am trăit cu tatăl tău patru ani."

Era în glasul ei şi toată tristețea văduvei care îşi măcinase tinerețea şi singurătatea într-un birou de la poştă, punînd ştampile pe scrisori, şi un fel de nevoie de a o justifica pe Ina : „Şase ani, ăştia sînt o viață ! A trăi cu cineva şase ani, e ca şi cum ai fi nevasta lui."

Ina s-a întors peste cîteva minute. Ne-a spus cu simplitate, cu amabilitate, parcă n-ar fi vorbit ceva supărător nici pentru ea, nici pentru noi :

— Georges e de părere că băiatul ar putea locui mai bine decît în casă, unde el nu e deprins cu copiii — ştii că n-a avut niciodată — în odăița de deasupra garajului, în grădină. Aşa ar fi şi el mai liber, nu s-ar teme că dacă face zgomot deranjează pe cineva, şi am avea şi noi sentimentul că nu sîntem stingheriți. Pe urmă s-a mai gîndit la ceva : chiria ar fi acolo mult mai mică, n-ar însemna o problemă pentru salariul tău. Georges nu vrea să-ți creeze probleme.

Mama s-a făcut şi mai palidă, cred că nu se gîndise nici o clipă că Ina îi va cere o chirie, dar n-a clipit. A întrebat numai :

— Ar avea acolo un oarecare confort ?

— Cum să nu. E foarte drăguţ acolo, înainte a locuit sus şoferul lui Georges, dar s-a mutat anul trecut, cînd s-a însurat. Dacă vrei, putem merge să vă arăt.

— Încă un cuvînt, Ina. Aş fi vrut totuşi să fii puţin cu ochii pe el. Toma e foarte cuminte, are paisprezece ani, e în clasa cincea de liceu, e un copil cu simţul răspunderii. Dar într-un oraş mare, departe de mine... O boală, o prietenie nepotrivită...

Ina a zîmbit fermecător.

— Cît timp sînt eu aici, are să vină, dacă vrea, să-mi povestească ce face, o dată, de două ori pe săptămînă. Vrei, Toma ? Numai că te previn, Ano, că lipsim mult din oraş. *Ça te va ?*

Trebuie să fi fost la capătul puterilor mama, trebuie să-şi fi simţit moartea foarte aproape, că îi convenea orice.

Am văzut odaia, era drăguţă, am rămas. Mama a dormit acolo o singură noapte cu mine şi a doua zi a plecat. De atunci n-am mai văzut-o niciodată. Întîi mi-a fost foarte dor de ea, pe urmă m-au furat mii de lucruri noi. Şcoala s-a închis devreme, din pricina bombardamentelor. Eu am rămas însă aici, pentru că Ina şi Balotă plecaseră la munte pentru cîteva zile, dar au rămas acolo pînă în toamnă, iar eu mă socoteam într-un fel dator să păzesc casa. De altfel nici n-aş fi avut unde mă duce. oficiul poştal din tîrgul nostru se refugiase, plecase şi mama, încuiase casa noastră în care n-aveam de ce să stau singur, şi acolo, în refugiu fusese internată în spital. La începutul lui septembrie a murit.

Am suferit cumplit de moartea ei. Aş fi suferit probabil şi mai tare, dacă n-am fi fost despărţiţi de şase luni, dacă aş fi fost de faţă la chinurile şi moartea ei. A avut cancer, mama. Avea treizeci şi cinci de ani cînd a murit. Depărtarea din ultimele luni m-a făcut să-i îndur mai uşor moartea. Îmi puteam închipui că mama trăieşte încă, acolo, unde rămăsese departe de mine. Nu-mi închipuiam acest lucru cu vrere, din laşitate, ca

să sufăr mai puţin, era un fel de iluzie subconştientă, a întregii mele făpturi tinere, care refuza să accepte o suferinţă fără limite. Cîteodată însă, mai ales cînd era frumos în grădină, mă apucau adevărate clipe de disperare. Dacă îmi ascundeam vreodată micile mele necazuri de copil şi de elev faţă de ea, bucuriile ne erau comune. Acum nu aveam cu cine împărţi bucuria unui peisaj, a unui succes la şcoală, a unei cărţi bune. Şi încă ceva. Nu mă răsfăţa, în sensul că nu lăuda tot ce fac eu şi nu-mi trecea lesne greşelile, dar era între noi o mare tandreţe, prefăcută mereu în îmbrăţişări, în sărutări. Noi mergeam pe stradă de mînă sau de braţ. Tandreţea asta manifestată îmi lipsea îngrozitor. Nu mă mai mîngîiase nimeni şi n-aveam pe cine mîngîia. Eram ca un căţel luat prea devreme de lîngă căldura maică-si.

Legăturile mele cu Balotă şi cu Ina? Aproape inexistente. Dacă mă duceam, aşa cum îi făgăduisem în faţa mamei, o dată pe săptămînă să-i povestesc ei ce se întîmpla cu mine, eram primit cu amabilitate şi ascultat cu bunăvoinţă. Dacă nu mă duceam, nu mă căuta nimeni. Cînd plecasem la înmormîntarea mamei, Balotă îmi dăduse ca tovarăş de drum, cu misiunea de a ne lichida gospodăria, pe fostul administrator al moşiei lui. Acel Ion Soare vînduse, desfăcuse, rînduise tot. M-am întors cu o sumă de bani pe care i-am încredinţat-o Inei şi care, din pricina inflaţiei, a scăzut văzînd cu ochii ca valoare, cu cîteva lucruri pe care voiam să le păstrez din casa noastră, lucruri mărunte, bineînţeles, cîteva fotografii înrămate, un vas de flori care s-a spart, cîteva cărţi, ceasul care fusese al tatei pe care îl purta mama, şi cîteva mici bijuterii ale ei, două inele, o broşă cît un 25 de bani, pe care mai tîrziu le-am vîndut, cînd a fost nevoie. Aveam aproape cincisprezece ani şi pricepeam că trebuie să învăţ să mă descurc singur şi să hotărăsc pentru mine. Din banii realizaţi de Soare pe lucrurile noastre, din mica pensie care îmi rămînea de la tata pînă la majorat, Ina mi-a plătit şcoala, masa şi odaia. Odaia i-a plătit-o lui Georges Balotă, bineînţeles. Nu-mi luau pe ea o sumă mare, dar Balotă voia, din principiu, ca să nu mă socotesc nici o

clipă în sarcina lui, să mă facă să simt că nu mi-e dator cu nimic şi nu vrea să se angajeze nici pe viitor în nici un chip faţă de mine. Oficial Ina era tutoarea mea, ea primea pensia pentru mine.

— Tînărul meu prieten, mi-a spus într-o zi Balotă, cînd intrasem la Ina, s-o pun la curent cu notele pe care le luasem — grozav îi erau de indiferente aceste note şi admirabil ştia să mimeze un interes momentan, bucuros, faţă de ele — viaţa a fost aspră cu dumneata şi trebuie să-i ţii piept cu bărbăţie. Sînt şi eu de părere să sfîrşeşti liceul, pentru că eşti în penultimul an şi ar fi o absurditate să abandonezi, dar cred că după bacalaureat ar fi foarte potrivit pentru dumneata să intri într-o slujbă. Oricum am socoti şi am răssocoti ceea ce ţi-a rămas, în condiţiile de azi, de devalorizare a banilor, tot ceea ce ai, vînzînd chiar acele mici obiecte nu foarte preţioase, pe care hai să le numim în glumă bijuterii, deşi noţiunea nu le cuprinde, mai mult de doi ani nu vei avea fonduri. Te rog să crezi că am privit cu mult interes situaţia dumitale, pe care doamna a binevoit să mi-o expună în amănunt. Da, m-am aplecat asupra acestei situaţii cu multă simpatie şi cu priceperea pe care mi-a dat-o experienţa.

Ina zîmbea, sub pălăria ei mare, aprobînd din cap. Ştia, şi-i era recunoscătoare domnului Balotă pentru acest interes purtat băiatului de pripas, pe care nu-l chemaseră şi cu care aveau raporturi atît de civilizate. Era îmbrăcată pentru plimbare, şi aştepta cu o nerăbdare foarte bine disimulată, ca discuţia noastră între bărbaţi să se încheie.

El, înalt, încă foarte bine făcut, cu părul uşor rărit şi încărunţit deasupra frunţii, plimba în degetele lui lungi şevaliera purtată pe mîna stîngă, şi rostogolea din gît, ca porumbeii sau ca oamenii deprinşi să vorbească mai mult franţuzeşte decît româneşte, r-urile şi cam toate consoanele.

Nu i-am urît niciodată în adolescenţă sau în tinereţe pentru zgîrcenia şi egoismul lor. Nu se simţeau datori să-mi dea nimic, nu mi-au dat niciodată nimic. Poate chiar de pe atunci, de cînd eram un copil aproape, mi-ar fi fost greu să primesc ceva de la străini, şi mai ales de la

niște străini trufași. Nu i-am urît nici pentru faptul că-i vedeam pornind aproape zilnic cu mașina, foarte eleganți, la petreceri, la teatre, la plimbări, sau îmbrăcați de vînătoare, pentru multe zile în șir, la munte unde el avea o cabană și un teren rezervat, pe cînd eu rămîneam singur, singur în odaia mea și singur pe lume, și nici cînd vedeam ferestrele casei luminate, cînd auzeam muzică și rîsete pînă în fundul grădinii și zvon de petrecere. I-am simțit însă reci ca gheața și nu le-am putut ierta niciodată faptul că n-au simțit nevoia sau au avut prudența să nu stea un ceas cu mine, să nu mă cheme un ceas lîngă ei, după înmormîntarea mamei. Asta a pus din acel moment în sufletul meu temelia unei repulsii și a unui dispreț, căruia abia mai tîrziu, trăind, înțelegînd, i-am găsit și alte justificări.

Ce meserie avea acest Georges ? Cred că n-avusese niciodată vreuna. A avut moșii, a avut cai, a avut puști și costume de vînătoare. Învățase, presupun, în tinerețe, ceva la Paris, ceva ce nu sfîrșise, pentru că n-avea nici o nevoie să sfîrșească. Știa însă foarte multe lucruri, citise mult, felurit, și avea o memorie strașnică. Avea, sau mai bine zis, are cultură, cultură boierească, largă, nesistematizată, ajutată de multe călătorii, de o multitudine de lucruri văzute care le-au fixat și le-au colorat pe cele înmagazinate prin lecturi.

Cred că socotelile între ei și mine erau corecte. Nu le-ar fi trecut niciodată prin cap să rătăcească în buzunarele lor vreun ban de al meu și nici să lase ceva de la ei, chiria, laptele pe care mi l-au trimis într-o iarnă cînd eram bolnav, neachitate.

Am sfîrșit liceul. Mi-aduc aminte foarte tulbure de acei ani. Pe străzi erau manifestații, în piețe mitinguri, în ziare discuții, ciocniri, afirmări de atitudini clare pe de o parte, de încăpățînări pline de înfumurare și violență pe de alta. Învățasem să citesc ziarele de la un coleg al cărui tată, zețar la tipografie, servise, nedescoperit, cauza comunismului și înainte de 23 August. Tot de la ei, de la acest coleg și de la tatăl lui, am înțeles și eu pe care trebuie să le cred. Pricepi, Ileano, că un băiat de cincisprezece, șaisprezece chiar șaptesprezece ani, crescut lîngă maică-sa, cum fusesem eu, într-un tîrg înăbușit, privea pe

acea vreme un ziar, ca pe ceva cu totul străin de el, de preocupările lui mici. Tot de la ei am mai priceput o seamă de lucruri, raţiunea luptei politice la care eram martor. Era o casă primitoare aceea, încercau să mă ţină la ei cît puteau mai mult, să mă hrănească pentru că mă vedeau slab. M-ar fi şi mutat la ei, ca să nu mă lase în singurătatea mea, dar n-aveau unde, erau prea mulţi în două încăperi. Dacă am mai gustat vreodată căldura şi intimitatea unei vieţi de familie, a fost în casa acestui zeţar, care în '45—'46 trăgea şi el bine pe dracu' de coadă. Ei mi-au dat ambiţia, fără să mă îmbie anume, să mai cîştig un ban, şi am dat atunci lecţii altor copii, mai mici sau mai leneşi decît mine, am dat lecţii pînă m-am simţit sleit de oboseală.

Către sfîrşitul liceului, eram chiar în ultima clasă, mi s-a părut că trebuie să iau o atitudine faţă de gazdele mele, deşi nu erau numai gazde. Amestecul lor în ceea ce fusese „moştenirea" mea aproape epuizată, mă umilea. M-am sfătuit cu prietenul meu Dan şi am hotărît să mă rup definitiv de infima lor tutelă. Ei erau de o parte a societăţii, eu de alta, şi asta îmi devenise foarte clar. M-am dus la Ina, pe care o vedeam din ce în ce mai rar. Am nimerit însă o zi nepotrivită, o zi nefericită pentru ei. Ina a venit în micul salon chinezesc în care ne primise prima oară pe mama şi pe mine, cu ochii rătăciţi, foarte palidă, foarte nervoasă. Înainte de a-i vorbi eu, mi-a vorbit ea : „Ştii că s-au luat moşiile ?" „Ştiu !" am răspuns rece. „S-a luat şi moşia lui Georges, dar toată, şi restul care îi rămăsese în '45. Şi moşia soţiei lui ! Tot !" Pomenea pentru prima oară în faţa mea de faptul că Georges avea o soţie. O aflasem destul şi prea destul de la slujitorii casei, care de cîte ori mă prindeau, aveau o mare plăcere să vorbească despre stăpînii lor şi să-mi dea detalii picante, de care n-aveam nici o nevoie, mai ales la vîrsta aceea. Ştiam că şi acea doamnă, adevărata doamnă Balotă, are o legătură cu care trăieşte tot atît de nesinchisit ca soţul ei cu Ina şi că e bogată şi cucoană foarte mare.

Voiam tocmai să-i spun Inei că luarea moşiilor mi se părea un lucru foarte potrivit şi n-aveau decît să lucreze

şi ei ceva, să muncească cum munceau atîţia oameni, dar nu mi-a dat răgaz.

— Nu ştii cît am îndurat în aceşti ani din urmă cu controalele şi obligaţia de a lucra pămîntul, şi cu constrîngerile de tot felul ! Ţie, Toma, nu ţi-am spus niciodată nimic, pentru că m-am interesat totdeauna de problemele tale şi nu te-am pus la curent cu ale mele. Erai prea mic, ca să te încarc cu grijile noastre, nici măcar într-o conversaţie oarecare, în care spui cuiva ce ai pe suflet aşa, numai pentru că te apasă.

Am vrut iar să spun : „Dar puteţi să munciţi ! Mama muncea ! Ai vîrsta ei, ai putea !"

Dar Ina mi-a luat iar vorba din gură :

— Te uiţi lung la mine ? Îţi pare rău pentru noi, îmi dau seama.

— Nu-mi pare rău ! am rostit eu.

— Nu ?

— Nu. Averea nu e un lucru just.

A încremenit.

— Atunci te bucuri, Toma, te bucuri de nenorocirea noastră ? Şi tu eşti de partea duşmanilor noştri ?

Am încercat să-i spun că nu mă „bucur" de nefericirea lor personală, dar că nici nu sufăr pentru ea. Nu m-a priceput.

— Ai fost invidios în tot timpul ăsta pe noi ! Noi am încercat să fim drăguţi cu tine şi tu ne-ai invidiat şi ne-ai urît !

Nu, nu-i invidiasem de fel.

— Mama ta n-ar fi avut asemenea sentimente. Mama ta a avut un suflet mare.

Nu i se putea explica nimic, nu pricepea nimic şi oricît aş fi vrut eu să priceapă problemele în mare, ea se întorcea necontenit la aceeaşi presupunere care mă jignea şi mă umilea :

— Ne-ai invidiat ! Ne urăşti pentru că am avut şi avem mai mult decît tine. Şi atîta vreme cît Georges a fost moşier n-ai avut nimic de spus. Azi, pentru că nu mai e, vii să-ţi exprimi opiniile. E mai uşor, sigur !

Eram prea tînăr ca o asemenea acuzaţie să mă lase nepăsător. Îmi veneau lacrimile în ochi de furie că sînt socotit atît de mic la suflet, că se trece atît de uşor şi de

orbește peste concepția mea nouă despre lume, despre viață, despre societate. Eram prea copil încă, prea sensibil și necopt, ca să nu stau acolo, în fața ei, ca un acuzat, cînd eu mă simțeam acuzator, și să nu îngăim zeci de explicații din care ea nu putea și nu voia să priceapă nimic.

— De ce ai venit tocmai azi la mine, dacă nu ca să-mi arunci în obraz triumful „vostru" ?

Acest „vostru" era într-un fel și măgulitor pentru mine. Am prins curaj :

— Ca să vă rog să-mi restituiți ceea ce mi-a rămas la voi din... moștenirea mea. Și pensia. Vreau să mă gospodăresc singur.

A început să rîdă :

— Cum ai spus ? Moștenire ? Va să zică e bine să ai o moștenire ?

M-am revoltat. Eu îi vorbisem pînă atunci despre averi, despre domenii moștenite, nu de două paturi și trei scoarțe pe care le vînduse Ion Soare împreună cu vasele de bucătărie, cînd lichidase gospodăria mamei.

— Toma, cred că din „moștenirea" ta n-a mai rămas nimic. Am să-l întreb pe Georges, dar mi se pare că l-am auzit zilele trecute spunînd că vrea să te cheme, ca să te anunțe că nu mai ai nimic. Iar mizeria ta de pensie, asta pot chiar azi... dar stai puțin ! Cîți ani ai ?

— Șaptesprezece.

— N-am dreptul să te las de capul tău, așa cum aș avea mare poftă s-o fac, pînă cînd nu vei împlini optsprezece ani. Iar cînd vei împlini această vîrstă, n-ai să mai ai nici pensie, *mon jeune ami*. Regret imprudența pe care am făcut-o acceptînd să-ți fiu tutore. A fost o mică criză de sentimentalism, pricinuită de moartea mamei tale. O, e cert, ea avea alt caracter. Caracterul tău s-a văzut azi. Te-ai temut poate să nu intrăm în banii tăi, dacă s-au luat moșiile ? Nu ? Bine ! Poți să pleci.

M-a concediat ca pe un arendaș. Dan și cu mine nu socotisem bine, fără îndoială că pînă la majorat n-aveam dreptul să mă administrez singur bănește. Altfel, puteam să mă și spînzur în odăița mea, nimeni nu m-ar fi împiedicat și nimeni n-ar fi aflat decît peste o lună poate. Și nici ziua n-o alesesem bine. Dar am avut noroc în acea

epocă. Am avut norocul că am întîlnit familia lui Dan, şi încă unul, că am fost înzestrat cu o fire sobră. Puteam ajunge foarte rău, dacă n-aş fi fost construit aşa, şi dacă oamenii aceştia buni nu m-ar fi privit ca pe unul dintre copiii lor. Ştii cum era casa lor ? Asemenea casă ar putea fi numită o mizerie, dacă nu te-ai fi simţit atît de bine în ea. Şi în bucătărie, şi în odaie, se aflau la rînd paturi. N-aveai cum să te mişti de ele, te strecurai ca o pisică de la uşă la geamul plin de oale ciobite, de foste cutii de conserve pline de muşcate, cerceluşi şi indrăşaim. Stăteam mai mult în bucătărie, mai ales iarna, în bucătăria în care lîngă sobă trebăluia mereu o bunică, după sobă zăcea o mătuşă bătrînă, şi în paturi se jucau fraţii mai mici ai lui Dan. Fraţii mai mari erau ucenici pe la fabrici, pe la ateliere. Erau opt copii, doi părinţi şi două bătrîne. Şi, pe deasupra, foarte des, eu. Nu ştiu, Ileano, dacă pot să-ţi explic cum de te simţi atît de bine într-o casă ca asta, atît de înghesuită, în care cel mai frumos lucru e ţolul împletit din petice foarte colorate de pe pat şi litografia din perete, singura, care reprezintă un cerb rătăcit pe o cîmpie de zăpadă, sub un cer vînăt, înroşit în zare de un amurg însîngerat. Ştiam în acea epocă ce înseamnă frumuseţea, o frumuseţe rafinată, bogată, pentru că intram cînd şi cînd în casa Balotă. Dar tihnă, bucurie, căldură, prietenie, veselie chiar în ceasurile cele mai grele. cînd pe plită fierbe numai o oală mare de varză, cu miros greu, care are să hrănească toată familia, astea le-am aflat numai în casa tipografului Ciucă, tatăl lui Dan.

Seara, cînd veneau toţi de la lucru, cînd povesteau, se întrerupeau unul pe altul, se bucurau de cîte o bătălie cîştigată împotriva patronului sau a unui partid politic pe care azi îl numim „istoric", era o dezlănţuire adevărată de tinereţe. Erau fireşti, fireşti pînă la capăt şi buni fără premeditare. Natural, m-am îndrăgostit de unica soră a lui Dan, pentru că avea şaptesprezece ani, pentru că era singura fată pe care o cunoşteam, pentru că era vioaie, dintr-o bucată, şi avea cel mai frumos păr pe care l-am văzut vreodată. Nu te încrunta, chiar mai frumos decît al tău. Avea un păr negru şi bogat, pe care îl purta împletit şi făcut coc, dar cînd îl desfăcea, primăvara, cînd

stăteam în curte sub salcîm, se prefăcea într-un fel de cortină de catifea, într-o mantie regală. Nu mă lua prea în serios, dar îi făcea plăcere dragostea mea, nu era cochetă, însă simţeam că-i face plăcere. Era cu doi ani mai mare decît mine. S-a măritat cu un maistru cazangiu, tocmai în momentul în care Dan şi cu mine ne-am dat bacalaureatul. A fost un bacalaureat greu obţinut acela, eram nenorocit ca un cîine bătut, şi trebuia să mă concentrez, să mă încordez să-l trec. L-am trecut. În vara aceea au urmat alte nenorociri pentru mine. Familia Ciucă s-a risipit. Bunica a murit, mătuşa a murit şi ea, tipograful a plecat în provincie, activist, şi şi-a luat nevasta cu el. Dan a intrat la Facultatea de agronomie şi eu, după ce m-am bătut mult cu gîndurile, am intrat la chimie. Se creaseră universităţile serale. Ultimul bine pe care mi l-a făcut Ciucă, tipograful, înainte de plecare, a fost faptul că m-a sfătuit să procedez aşa, şi m-a recomandat la un laborator de analize, un fel de laborant, post la care numai liceul nu-mi dădea de fapt dreptul, dar la care mă ajutau studiile în care intrasem. Nu ştiu bine de ce am ales chimia. Cred că dintr-o greşită înţelegere a pasiunii mele pentru evul mediu. De ce rîzi ? Stai să-ţi explic. Obţineam prin Ina, în vremea în care încă ne vorbeam, pentru că după explicaţia pe care ţi-am povestit-o nu m-am mai dus la ei, obţineam prin Ina cărţi din biblioteca lui Balotă. Nu multe deodată, nu cu uşurinţă, nu neîntovărăşite de un mic zîmbet sceptic, de parcă se îndoiau, dîndu-mi-le, că le voi pricepe sau le venea să rîdă de cît de sus mă aruncam şi citisem cîteva volume despre epoca medievală şi despre alchimie. Ceea ce mă fermecase, fusese nădejdea alchimiştilor, absurdă pentru creaţia pozitivistă a secolelor următoare, că vor schimba materia în altceva, această credinţă crîncenă, această speranţă oarbă, nu ştiu pe ce temeiuri aşezată, acest curaj de a împinge mai departe ceva ce mi se părea mie prima sămînţă a ştiinţei adevărate, şi care fusese privită ca impostură, excrocherie şi vrăjitorie. Împotriva acuzaţiilor bisericii şi ameninţării cu rugul, alchimiştii îşi duceau cercetările negre în noaptea evului lor. Că ei înşişi confundau operaţiunile lor de fapt chimice cu nişte acte în care intervenea supranaturalul, nu

mă mai interesa. Perseverența și viziunea lor, care sărea peste veacuri, aprinsese în mine o pasiune adevărată. Și pe urmă, pentru o minte de cincisprezece-șaisprezece ani, gîndește-te ! Laboratorul sumbru, vatra imensă, retortele și instrumentele ciudate, aproape pierite din uz, experiențele la miezul nopții, cînd orașul întreg dormea, la multe ceasuri după ce paznicul sunase stingerea ! În odăița mea de deasupra grajdului, am făcut și eu, nedescoperit de nimeni, multe experiențe la miezul nopții, cu inima bătînd.

Stai, iartă-mă o clipă. Îl aud pe săliță. Asta înseamnă că vrea ceva de la mine. Așa face el, nu bate, umblă numai pe sală.

A vrut o cutie de chibrituri. Mereu le rătăcește pe ale lui. Și cumpără numai cîte una.

Am rămas la laborator ? Da.

În laborator însă eram departe de voluptățile oricărui cabinet de alchimist. Se făceau acolo cinci sau șase feluri de analize totdeauna aceleași, ore nenumărate la rînd. Era un laborator particular încă, în care aparatele care se deterioraseră nu fuseseră înlocuite cu altele noi, proprietarul visînd o plecare sau o fugă în străinătate și nemaiavînd nici un interes pentru întreprinderea lui. Lucram cu multă aproximație și uneori ne chinuiau, pe medicul angajat acolo și pe mine, dubii în privința exactității rezultatelor noastre. Medicul era un om cumsecade, nu dormea o noapte întreagă cînd dădea un rezultat îndoielnic, dar nu punea piciorul în prag, nu-l lua de scurt pe patron, care era și el medic, dar care nu mai lucra de mult, — spunea că are o tensiune ridicată, — să refacă laboratorul, să împrospăteze utilajul. Se temea să nu se închidă taraba și să nu fie nevoit să caute de lucru în altă parte. Suferea, avea insomnii, dar tăcea. Cunoști soiul ăsta de oameni de treabă, atît de lași, încît poți, dacă ești scrupulos să-i asimilezi cu ticăloșii ? El, medicul, nu pricepea nimic din ceea ce se petrecea în jurul nostru, se temea și de umbra lui, vorbea totdeauna în șoaptă, îmi jura la ureche c-a fost democrat de cînd se știa pe lume, că taică-său fusese țăran sărac, dar n-ar fi spus-o tare pentru nimic în lume, de teamă că situația generală ar fi putut-o cîrmi altfel, și aceste mărturisiri s-ar fi putut în-

toarce împotriva lui. I-am spus-o eu într-o zi patronului, cînd n-am mai putut să rabd. Dădusem o analiză de glicemie cu rezultatul negativ, unei femei foarte slabe, tuberculoase cred, căreia diabetul sigur că-i accentua şi mai mult boala. N-am obţinut mare lucru, cîteva retorte în plus şi cîteva substanţe care ne lipseau, dar nici n-am fost concediat, spre marea uimire a medicului, care aştepta cu capul tras între umeri să vadă ce are să mi se întîmple. Eram în sindicatul personalului sanitar, şi patronul o ştia.

Ce este? Nu stai bine? Stai să-ţi pun o pernă la spate. Vorbesc prea mult! Nu? Să continui?

Laboratorul nu-mi plăcea. Cînd plecam istovit de mirosul şi de monotonia lucrului, de lumina puţină şi de aerul îmbîcsit şi viciat de substanţe, mă duceam la facultate. Nu pot spune că acolo cel puţin mă simţeam bine. Nimic nu semăna cu improvizaţia alchimistă, cu aruncările alchimiste în gol, lucrul la care trebuia să mă aştept din liceu. Ne menţineau pe un teren foarte ferm, în care înaintam centimetru cu centimetru, şi mi se părea atunci că niciodată nu vom înainta prea departe. Eram grăbit, pentru că eram foarte tînăr. Tot romantismul meseriei ăştia, toată frumuseţea ei, era ascunsă ochilor mei. Noaptea învăţam. Mi-era greu. Atît de greu, încît de cîteva ori am vrut să renunţ, şi în primul an, şi în al doilea, şi să iau de la capăt altceva. Literele de pildă. Aş fi vrut să mă mut la cămin, dar erau locuri puţine, şi cum aveam de bine, de rău o locuinţă în oraş, am fost sfătuit s-o păstrez. Căminul era pentru cei străini de oraş, care n-aveau altă posibilitate.

Aflasem de la Ion Soare, dar nu ţi-am spus nimic despre acest Soare. Era o dihanie cît uşa asta, foarte politicoasă, corectă aşa cum sînt oamenii vicleni care ştiu exact cît trebuie să fure sau să mintă ca să nu fie prinşi, fost administrator al moşiei lui Balotă, şi mai tîrziu, cînd îşi cumpărase şi el o bucată cam mare de pămînt, un fel de om de afaceri al lui, cu care se sfătuia la nevoie. Îmi povestea, oricît i-aş fi jurat eu că nu mă interesează, toate intimităţile familiei boiereşti. Avea pentru el un fel de ataşament ciudat, amestecat cu ură, invidie şi dispreţ. Spun ataşament totuşi, pentru că atunci cînd Balotă nu l-a mai

putut de loc plăti, el a continuat să alerge pentru el. Să alerge, să se ostenească, şi să-l înjure, şi faţă de alţii, sigur, de vreme ce îl înjura faţă de mine. Fusese modelul lui în viaţă, şi aşa cum nu-i era uşor să renunţe la idealul lui de parvenire — n-am spus devenire, parvenire numai, — îi era greu să renunţe şi la prototipul acestui ideal. Mai tîrziu a fost arestat într-o chestiune de sabotaj chiaburesc, în care Balotă n-a avut nici un amestec şi nici n-a fost nici o clipă implicat. Da, ce spuneam ? Aflasem de la acest Soare că boierul n-a divorţat niciodată de nevasta lui, pentru că şi ea avea mari moşii, pe care, în cazul că ar fi murit, le-ar fi moştenit el. Şi existau oarecari nădejdi ca ea să moară, de vreme ce suferea de inimă din tinereţe. Era mult mai bătrînă decît Ina, aproape de vîrsta lui Balotă, adică trecuse bine de cincizeci de ani. În acelaşi timp nici această debilă doamnă, care avea şi ea un iubit, nu voia să-şi recapete libertatea, pentru că Balotă era bogat, şi cine ştie dacă n-avea să moară el mai curînd. Iubitul ei cheltuia mult, avea nevoie de mulţi bani.

Ei, acum, mi-am închipuit eu, n-au să mai aibă nici un motiv să nu se despartă şi Ina va putea avea în sfîrşit o situaţie legală. N-o să-i mai folosească mult căsătoria asta tîrzie dacă a dorit cumva şi avere, dar e sigur că îl şi iubeşte pe Georges al ei. Au să tragă amîndoi pe dracu' de coadă în casa lor mare, al cărei subsol l-au închiriat de acum cîteva luni, dar cel puţin poate că au să se hotărască împreună să nu moară de foame ţinîndu-se de mînă. E fost moşier, naiba să-l ia, dar dacă cel puţin s-ar apuca să dea lecţii de toate limbile pe care le ştie, ar învăţa o mulţime de oameni ceva de la el. Şi ea ? Ei, să se facă croitoreasă, şi asta e o meserie cumsecade. Aşa gîndeam eu.

Şi uite cum am revăzut-o pe Ina. Asta s-a întîmplat tocmai într-o zi în care eram foarte descurajat. Fusesem obosit, luasem prost un examen, mi-era ruşine de profesor şi de colegi, mă întrebam dacă în adevăr n-am greşit fundamental alegînd chimia şi dacă va ieşi vreodată din mine un chimist onorabil. A doua zi aveam alt examen şi n-aveam tărie să învăţ. Îmi venea să mă uit

pe geam, în grădină și îmi venea, cît eram de mare, să plîng. În jurul meu, tot ce fusese destul de proaspăt și de drăguț, cînd mă adusese mama acolo, se cam uzase, se cam murdărise. Un băiat nu știe să păstreze o casă. Îmi făceam singur curat, mărturisesc că destul de rar. Nu eram stricător, dar reușisem totuși să rup piciorul unui scaun, să pătez divanul cu cerneală. Ce vrei, patru ani, în care lucrurile trebuie mereu întreținute, dacă iei aminte la ele. Și clădirea trebuia întreținută. Se ruina de cîtva timp, ploua înăuntru.

Nu știu cum mă uitam pe geam, de n-am văzut-o pe Ina venind dinspre casa boierească. Pesemne că eram tare absorbit de amărăciunile mele. Am auzit numai cînd cineva a bătut în ușă, și am tresărit. Era ea. În mai bine de un an de cînd nu mai fusesem sus, în casă, ne mai încrucișasem prin curte și o salutasem, fără să ne privim bine. Mi-a părut foarte schimbată. Slăbise, crescuse în ea un soi de nervozitate pe care nu i-o cunoșteam, poate se ivise și un fir de nesiguranță.

— Toma, vreau să vorbesc cu tine.

Am rugat-o să ia loc. S-a așezat pe scaunul cel șchiop și s-a încruntat cînd l-a simțit rupt sub ea. S-a uitat apoi în odaie de jur împrejur. E curios că țin minte toate lucrurile astea, nu-i așa? Dacă n-aș fi fost atît de sensibilizat în perioada aceea de examene, poate că n-aș fi înregistrat chiar tot.

— Am să trimit femeia să scuture puțin aici.

Asta era ceva cu totul nou. În patru ani nu se gîndise să-mi trimeată femeia, una dintre femeile lor de serviciu.

— Mulțumesc.

— Toma, vreau să-ți propun ceva. Noi am închiriat subsolul. Vrem acum să cedăm și cîteva încăperi din casă. Am început să renunțăm la personal, și casa a devenit greu de îngrijit. Nu vrei să te muți sus? Mai bine tu, decît oameni străini. Aici mi se pare că are să cadă tavanul pe tine. Uite, s-a coșcovit.

Am înțeles mai multe lucruri. Întîi, că se temeau, așa cum se auzea, că de voie, de nevoie, din pricina lipsei de locuințe, vor trebui să primească chiriași în casă, și voiau să și-i aleagă din vreme singuri, poate și cu alte chirii decît cele fixate oficial. Pe urmă, că mă preferau unor

necunoscuți, pentru că aveau oarecare încredere în mine. Probabil că așteptaseră mai bine de un an să le fac vreun mare rău, și că acum începuseră să se liniștească. Eu nu aveam motive să le fac nici rău, nici bine. Sigur, dacă l-aș fi surprins pe Balotă încercînd să facă nu știu ce act dușmănos, nu l-aș fi cruțat. Dar de vreme ce stătea acolo, liniștit, n-avea decît să se stingă sau să trăiască ca alții de felul lui, cu gîndurile pe care le putea avea. Eu aveam alte treburi. Nu-mi venea însă să mă reped să le fac un serviciu. Nu lor. Cu toate că în casa cea mare aș fi locuit mai bine, mutarea mea acolo nu trebuia să aibă aspectul unui serviciu pe care l-aș fi făcut boierilor.

— Să mă mai gîndesc. Am să mă gîndesc și am să vă răspund.

A părut dezamăgită. Socotea, desigur, că îmi împlinește un vis nemărturisit și că nu sînt recunoscător.

— Cînd ? m-a întrebat cu un glas puțin iritat.

— Mîine. Mîine seara.

Ar fi trebuit să plece și totuși stătea pe scaunul acela șoldiu, fără să mai spună nimic, gîndindu-se parcă dacă nu uitase vreunul din motivele cu care mă putea ademeni. Nu știu cum s-a trezit în mine o curiozitate ciudată, și am întrebat-o, fără să-mi cîntăresc întrebarea :

— Acum ai să te măriți cu domnul Balotă ?

— Oh ! Nu. Domnul Balotă nu divorțează. Și înțeleg foarte bine că o face pentru mine.

N-am priceput.

— Pentru dumneata ?

— Sigur. Domnul Balotă vrea neapărat să-mi poată lăsa, pentru că știi că e mult mai în vîrstă decît mine, ceva din care să pot trăi mai departe.

— Bine, dar moșiile s-au luat, și a lui, și a soției lui.

A zîmbit ușor.

— Doamna Balotă are o vie. Viile nu se iau. Georges a cheltuit pe vremuri o avere cu via asta. N-ar fi drept s-o piardă. Eu înțeleg că din dragoste pentru mine nu vrea să renunțe la via asta. Tu nu pricepi așa ceva, Toma ? Nu e tocmai acum momentul potrivit pentru divorț. Nu-i dorim doamnei Balotă să se sfîrșească, dar nu putem ignora faptul, fatal, ca să spun așa, că nu mai

poate trăi mult. Ar însemna să nu avem simțul realității. Tocmai acum, cînd sîntem atît de strîmtorați ! Dar despre asta nu vreau să vorbesc cu tine.

Am încremenit. Din dragoste pentru ea ! Din dragoste pentru ea așteptau amîndoi cu răbdare moartea doamnei Clotilda Balotă, moarte care întîrziase destul. Aveau răbdare oamenii ăștia, și știau să urmărească un țel. Sinistră răbdare și înfiorător țel. Așa se ridicaseră, îmi spuneam, mulți alții ca ei, așa ajunseseră la avere. Siniștri și înfiorători oameni ! Nu, n-aveam ce să caut în casa lor. Mai bine aici, să cadă tavanul pe mine.

— Ai să ai și biblioteca la îndemînă. Ai să poți citi în ea cînd vrei și ce vrei.

Știuse să găsească tentația cea mai puternică pentru mine. Erau abili. Aveau oare multe lucruri de ascuns, de se temeau așa de prezențe străine în casă ? Sau poate erau numai comozi, pentru că mare bucurie n-avea de ce să le pricinuiască imediata mea vecinătate. Se îngrozeau de familii cu copii poate, de zgomot, de prea multă mișcare.

A doua zi m-am dus la secretarul meu de U.T.M. să-i cer sfatul.

— Locuiești bine acolo unde stai acum ?

— Eu știu ? M-am deprins. S-ar putea să cadă tavanul pe mine, dar poate că mai ține.

— În casa lor ar fi mai bine ?

— Cred că da.

— Ești slab de înger ? Sentimental ? Duios ? Te temi de influența lor ?

— De fel. Nimic din toate astea.

— Atunci, mută-te. Muncești mult, e dreptul tău să te odihnești bine. Mută-te pentru tine, nu pentru ei. Casa e mare ?

— Oh, da. E foarte mare.

— Atunci nu numai tu, încă multe persoane se vor muta în ea. De asta nu-i poți tu feri. Și cînd ai să fii acolo, orientează-te singur. Nu te lași nici lingușit, nici stingherit. Te-ai descurcat voinicește și pînă acum, ai să te descurci mai departe.

Aşa m-am mutat aici, în odaia asta. Nu ţi-am povestit însă ce s-a petrecut cu mine în noaptea aceea, după plecarea Inei. O adevărată reacţie în făptura mea morală. Ea mă găsise sleit şi gata să renunţ. Cînd am rămas singur, eram încordat şi puternic. Cred că faptul de a o fi văzut urmărind atît de crîncen un scop, mi-a dat încrîncenare şi mie. Eu urmăream ceva curat, întreg, frumos, şi n-aveam tăria oamenilor ăstora cînd voiau un lucru sau altul în viaţă. Nu ştiu dacă am gîndit exact aşa, nu ştiu dacă toată judecata asta a avut loc în mintea mea, dar fără îndoială că am simţit aşa. Mi-a fost ruşine de mine că sînt slab, lîngă nişte oameni atît de tari în încăpăţînările lor rele, cu care au biruit strîmb. Aveam să dau examenul de a doua zi, aveam să le dau şi pe celelalte, trebuia să învăţ, să ştiu, să mă ridic deasupra stării de deznădejde în care mă aflam. Trebuia, cu aceeaşi perseverenţă de care erau ei în stare.

Aşa, atunci m-am mutat aici. Înăuntru nu mai era strălucirea şi curăţenia de odinioară. Ce vrei, concediaseră din personal! Ina nu era o gospodină şi probabil că nici nu-şi dădea osteneala să fie. După cîtva timp s-au mai mutat în casă, aduşi de oficiul de închiriere, un arhitect cu nevasta lui, oameni tineri care petreceau mult, doi muncitori de la filatură, veniţi de curînd din provincie, o gazetăreasă cu ochelari, chiriaşi care s-au primenit pe rînd, s-au schimbat de nici nu mi-i mai aduc aminte. Oameni de toate felurile, unii liniştiţi şi discreţi, alţii mai zurbagii, mă rog, nu traşi pe acelaşi calapod.

Lucram la acelaşi laborator cînd a trecut la stat, s-a contopit cu alt laborator mai mare şi s-a mutat în alt local. Aveam acum de-a face cu un aparataj bun, cu săli luminoase şi mari. Medicul meu cel lipsit de curaj a ieşit la pensie. Lucrul dădea rezultate mai bune, dar eu încă nu-i descoperisem frumuseţea. Mă înnebunea monotonia lui. La facultate însă, începuse să mă pasioneze învăţătura. Colegii mei de la universitatea serală, care lucrau ziua în fabrici de produse chimice, aveau mai mult noroc decît mine. Lor le pica şi cîte o experienţă interesantă, şi cîte un studiu neobişnuit în căutarea unei noi formule, ei aveau la îndemînă aparate şi mijloace mai variate şi mai multe decît cele limitate care se aflau în

laboratorul de analize medicale în care îmi petreceam eu opt-nouă ore pe zi. Cum biblioteca lui Balotă îmi stătea într-adevăr la îndemînă, — se ţinuseră de cuvînt, nu trebuia decît să însemn într-un caiet cartea sau cărţile pe care le luasem şi data la care le puneam înapoi, în raft —, mă mai cufundam uneori, noaptea, în paginile unui tom iubit odinioară sau ale altuia, pe care încă nu-l cunoscusem, şi farmecul bizar şi absurd al chimiei mă apropia mai mult de chimie. Eforturile, foarte des de bună credinţă, ale acelor magi de a transmuta materia, mă chemau către eforturile bine înrădăcinate în ştiinţă ale oamenilor contemporani de a o descompune şi, în esenţă, a o preface în altceva, în energie de pildă. Trecuseră cîţiva ani de cînd abandonasem micul meu „laborator", înfiripat în odaia de sus, de deasupra grajdului. Simţeam nevoia să pot încerca uneori sau mai bine zis să pot repeta acasă un lucru simplu, o experienţă făcută seara la facultate. În odăiţa asta de alături, speram că n-am să fiu descoperit. Am căutat, cu mijloace primitive, să înjgheb ceva, visînd că din nu ştiu ce economii viitoare sau cîştiguri picate din cer, am să-mi cumpăr aparate, am să-mi adun o zestre oarecare. Se ivise talciocul, şi la talcioc găseşti ce nu-ţi trece prin cap. Între un şoşon rupt şi o blană de lup năpîrlită poţi să dai peste o retortă de toată frumuseţea. Cine a avut nevoie de ea, nu-ţi poţi da seama, dacă te uiţi la cele două persoane care o vînd şi vorbesc englezeşte între ele, ca să nu le pricepi tu conversaţia. El te priveşte absent pe sub pălăria de vînător şi stă cu amîndouă mîinile înfundate în buzunarele jachetei de piele cam uzată, cu gulerul ostentativ ridicat. Doamna are unghiile făcute, părul vopsit, o faţă obosită, fumează, poartă o pălărie mare de plajă cu care a fost acum douăzeci şi cinci de ani la Cannes şi tratează afacerea cu o severitate de negustor versat : e hotărîtă la orice, nu se simte înjosită ! Vrea s-o simţi !

De data asta însă nu mi-a mers mult cu experienţele mele. Chimia, din păcate, miroase. Într-o noapte m-am pomenit cu Balotă în faţa mea. Părea scandalizat.

— Cum îndrăzneşti, tinere ? Te-am poftit în casa mea, ţi-am dat ospitalitate sub acelaşi acoperiş cu mine,

după ce ani de zile ai fost ceva mai mult decît chiriaşul meu. Detest să-i aduc aminte cuiva că poate, vag, îmi datorează ceva, şi n-am s-o fac nici de data asta. Dar cum îndrăzneşti dumneata să-mi pui casa în primejdia de a sări în aer, să-mi infectezi atmosfera, fără să-mi ceri cel puţin voie ?

— Mi-ai fi dat ?

— Cert, nu !

— Atunci de asta nu v-am înştiinţat. Şi pentru că ştiu că ceea ce fac eu aici nu prezintă nici un risc.

— Cine mă asigură pe mine de asta ?

— Eu.

— Nu-mi ajunge.

— Nu pot prezenta alte garanţii.

— Pentru mine, tinere, nu eşti nici Lavoisier, nici Copernic. Să fim bine înţeleşi. Eşti numai un băieţel puţin cam impertinent, cu o mare dorinţă de parvenire, destul de abuziv, căruia am făcut greşeala să-i pun la îndemînă biblioteca mea, în care face lecturi *á tort et á travers*, — te-am urmărit ! — şi în adevăr, fără să murdărească cărţile, se molipseşte de o iluzie ciudată că va deveni nu ştiu ce şi nu ştiu cine. Treaba dumitale ! Nu eu te voi deziluziona, asta va fi misiunea realităţii. Experienţe în casa mea, însă, nu admit ! Noapte bună !

A plecat, fluturîndu-şi pulpanele frumosului lui halat de caşmir vişiniu, lăsînd în urmă, peste mirosul de amoniac şi de sulf din cămăruţă, o boare de lavandă. Încă avea eleganţa lui de altădată, dar slăbise mult şi faţa i se strînsese ca un pumn încleştat. Ştiam că îşi cicăleşte mult chiriaşii, că le bate la uşă seara poftindu-i să vorbească mai încet, că inspectează odaia de baie după plecarea lor, ca să vadă dacă au închis robinetele şi dacă nu au făcut lac pe jos, că primeşte uneori scuze şi alte ori e repezit, dar continuă cu seninătate şi superioritate să intervină şi să-şi facă observaţiile. Ce vrei, nu mai avea vînători, nu mai făcea plimbări, vînduse maşina, n-avea nici o treabă, trebuia şi el să-şi piardă timpul cu ceva. Citea, e drept, dar dusese multă vreme o viaţă în aer liber, o viaţă de sport şi petreceri, şi i se ura stînd locului.

M-am hotărît să mă mut, să schimb adică odaia mea cu a unui coleg care locuia la marginea Bucureştilor, într-o curte lungă cu multe căsuţe mărunte. Acolo aş fi fost mai liber. Mă rupeam în gînd cu durere de bibliotecă, nu mă încînta perspectiva cişmelii din curte care îngheaţă iarna şi a noroaielor prin care înoţi toamna pînă acasă, dar nu mă puteam resemna să fiu ţinut de scurt.

I-am comunicat Inei hotărîrea mea.

— Să nu faci asta, Toma! a spus ea repede, cu un glas pentru prima oară rugător. Ne ajung necazurile cu ceilalţi, nu ne mai trebuie un om străin în casă. Tu eşti... civilizat. Nu ştiu cum e prietenul tău.

— Eu trebuie să fac experienţe acasă, şi domnul Balotă a protestat.

— Am să vorbesc eu cu Georges. Dacă tu ne dai cuvîntul tău că n-are să se întîmple nimic...

— Cuvîntul meu nu i-a ajuns. De asta mă mut.

— Îmi dau seama că ai fost foarte amabil că n-ai continuat, după scena pe care ţi-a făcut-o acum cîteva nopţi. E mai bine pentru noi, Toma, să continui, decît să vină altcineva în casă. Închipuieşte-ţi că unul dintre chiriaşi l-a întrebat pe Georges: „Dacă nu te primeşte în nici o slujbă, de ce nu te faci portar? La aşa ceva te-ar primi! Îţi imaginezi?

Îmi venea să rîd.

— Domnul Balotă a căutat slujbă şi n-a fost primit?

— Spune-mi, te rog, ce fel de slujbă ar putea să caute Georges? Într-un post echivalent cu cultura lui n-ar fi primit, în ceva sub nivelul lui nu s-ar angaja el. E şi în vîrstă. Dacă însă... În sfîrşit, sperăm să putem părăsi în curînd oraşul, să ne putem stabili la ţară, şi acolo, din vînzarea vinului, din unele rezerve pe care le mai avem, am fi mai liniştiţi. Ar trăi şi viaţa în aer liber cu care e deprins. Vom vedea.

La ţară? Asta înseamnă că amîndoi, şi Balotă, şi Ina, aşteptau, poate cu nădejdi sporite şi mai îndreptăţite, să moară doamna Balotă, să se mute la vie. Tot asta aşteptau.

— Şi dacă doamna Balotă nu moare? am şoptit eu.

— Oh ! Toma ! Ce brutal eşti ! Dacă biata Clotilde mai trăieşte, deşi e foarte suferindă, rămînem pe loc. Pentru Georges însă, care toată viaţa a făcut schi şi a trăit mai mult în pădure decît în oraş, ca să spun aşa, cu pasiunea lui pentru vînătoare, e foarte greu. Şi pe urmă casa asta, cu impozitele ei, mai mult ne costă, decît ne aduce, deşi e aproape toată închiriată. Atunci rămîi, Toma ?

— Dacă pot experimenta, da. Nu mai sînt un copil şi nu sînt deprins, dumneata ştii, de la moartea mamei, să se amestece cineva în treburile mele sau să-mi poarte de grijă.

Am subliniat acest „să-mi poarte de grijă", ca să-i spulber orice iluzie, în cazul în care şi-ar fi închipuit că m-am socotit vreodată ocrotit.

M-a privit foarte lung şi trist. Poate că în clipa aceea abia îşi dădea seama că nu făcuse niciodată nimic pentru mine şi că ar fi putut face. Mă bucuram că nu le eram lor, mai ales lor, dator cu nimic, dar asta nu-i făcea mai frumoşi în ochii mei.

— Biblioteca însă a fost la dispoziţia ta ! a vorbit ea, ca un răspuns la gîndurile care ne trecuseră amîndurora prin minte. Şi în clipa aceea, în uşă, smerită, a semănat iar puţin cu mama. Pînă atunci, această asemănare din tinereţea lor, de care mama îmi povestise cu înduioşare, nu-mi apăruse decît în prima clipă în care o cunoscusem, ca să se piardă numaidecît. Ina rămăsese pentru mine doamna înaltă, elegantă, zîmbitoare, străină, care locuia în casa cea mare. Acum, cînd devenise slabă şi tristă, privirea ei era acea pe care o avea mama, cînd venea obosită acasă, roasă de gîndul bolii pe care mi-o ascundea.

Nu ştiu în ce măsură asemănarea asta de o clipă, care a răscolit în mine sentimente şi amintiri îngropate adînc, a cîntărit în balanţa hotărîrii mele. Eu n-aş fi vrut să cîntărească. Chiar dacă începuse să privească ca mama, Ina nu semăna cu ea, era altfel croită şi trăise altfel. Ştiam că asta nu trebuie să mă influenţeze. Dacă rămîneam însă în condiţiile dorite de mine, păstram şi biblioteca la îndemînă, şi scăpam de cişmeaua din curte, de maidanele cu noroi, de distanţele mari, făcute noaptea,

uneori fără tramvaie. Nu, nu experienţele pe care le-am făcut aici m-au dus la ceea ce ştiu că e azi preocuparea mea de căpetenie. S-a întîmplat altfel.

Eram în ultimul an de facultate. Dimineaţa, firește, lucram tot la laboratorul de bacteorologie. Mă hotărîsem pentru bacteriologie, nu ştiu dacă ţi-am spus. Doar din asta trăiam. În învăţămînt se petrecuse reforma pe care o ştii. Aş fi putut trece la Facultatea de chimie, obţine o bursă, învăţa dimineaţa şi locui la cămin. Acum eram fruntaş la studii şi mi se propusese această schimbare. Dar tocmai atunci, din întîmplare poate, dacă întîmplare se poate numi un moment de încordată atenţie, în care mintea ţi se ascute în chip ciudat şi ochii încep să vadă ceea ce ar fi putut, poate, vedea şi altădată şi n-au deslușit, tocmai atunci mi s-a părut că descoper, într-o analiză pe care o făcusem de sute, de mii de ori pînă atunci, un microb nou, pe care nu-l distinsesem niciodată. Putea fi foarte bine confundat cu colibacilul patologic, şi totuşi părea a avea ceva distinctiv. Nu intru în amănunte, ar însemna să te plictisesc. Tu, cu pictura ta, n-ai nici un fel de preocupare pentru aşa ceva. Lasă. Trebuia să rămîn în slujbă la laborator, unde aveam zilnic asemenea analize, ca să pot urmări cît mai multe. De altfel, încă un an nu însemna mare lucru. Am început să-l caut, microbul. Apărea foarte rar. N-aveam norocul nici măcar o dată pe lună să dau peste el, deşi îl căutam cu înfrigurare. Nu ştiu dacă poţi să-ţi închipui cîtă frumuseţe are o asemenea căutare. E, ca pentru un astronom, căutarea unei noi stele pe cer. În faţa ta, pe lamă, sub ochiul microscopului, se întinde un univers în mişcare, albăstrui, rozliu ca un cer infinit, în care rotesc, ca nişte planete infime, înlănţuite în galaxii, în constelaţii, mii de corpuscule în necunoscute echilibruri între ele. Numai privirea ta pătrunde în acest univers care are lumina lui, ca un cosmonaut singur în spaţiu. Cîteodată te pierzi atît de adînc în el, ai atît de halucinant impresia că începi să călătoreşti în acel infinit a cărui dimensiune o uiţi, încît, cînd ridici ochiul de pe microscop şi priveşti masa, fereastra, eprubeta, ţi se pare că te afli printre lucruri străine, uriaşe, grosolane.

În vara aceea mi-am petrecut luna de concediu la practică, într-o fabrică de medicamente din provincie. Într-un oraş aproape de oraşul meu natal. M-am repezit să-l văd, am avut curajul, pentru că trecuseră atîţia ani de la moartea mamei. L-am găsit schimbat, şi asta m-a ajutat să nu am o criză de slăbiciune. În centru se ridicaseră case noi, se pavaseră străzile. Chiar în cartierul în care locuiam, se ridicase un spital modern. În fosta noastră casă, reparată şi mărită, era un cămin de copii. Se jucau în grădină cînd am trecut pe acolo. M-am gîndit că mama, dacă ar fi trăit, s-ar fi bucurat să vadă grădina atît de plină de copii, şi asta mi-a făcut bine. Unul mic de tot, într-un „néglijé adorabil", cum ar fi zis Georges Balotă, adică cu nădrăgeii scăpaţi sub burtica arsă de soare şi cu o pălărie albă de pînză dată pe ceafă ca la chef, s-a repezit la gard să mă întrebe: „Nene, cît e ceasul?" „Douăsprezece. Ai nevoie să ştii exact?" „Sigur. Mi-e somn, da întîi mi-e foame!" a răspuns copilul foarte serios, şi a dat fuga înapoi, la covorul de nisip pe care se jucase pînă atunci şi pe care era să se întîmple o catastrofă: o fetiţă îi luase găleata şi lopăţica.

La fabrică erau flăcăi buni, cu care mă înţelegeam bine. Semănau de altfel cu colegii mei de la universitatea serală, care, în majoritate, erau şi ei în producţie peste zi. Nu pot să spun, ca să fac demagogie, că n-aş fi vrut cîteodată să stau de vorbă şi cu cărturari adevăraţi, să aud lucruri pe care nici eu nu le cunoşteam în întregime, dar cu ei aveai o impresie de autenticitate, de cinste morală şi intelectuală, care te făcea să fii mereu limpede. Seara mergeam împreună la marginea gîrlei care curgea lîngă oraş, pescuiam, înotam chiar, pentru că serile erau foarte calde.

Dar lucrul cel mai preţios pe care l-am întîlnit acolo a fost moş Gurău, şi poate că de asta am şi simţit nevoia să-ţi povestesc şi acest episod din tinereţea mea. Moş Gurău fusese toată viaţa lui gunoier. N-a izbutit niciodată să-şi schimbe meseria. Abia în '47 fusese primit paznic de noapte la o şcoală. Apoi paznic de noapte la fabrica asta, şi în sfîrşit intrase, la cincizeci şi opt de ani, muncitor. Eu l-am găsit calificat la înfiolare, şeful

serviciului. Trebuia să-l vezi cum îşi făcea meseria, cu ce dragoste şi delicateţe mînuia fiolele, cum îşi mişca mîinile lui mari printre aparate. Trebuia să vezi cum privea lăzile sau cutiile pline care plecau pe bandă rulantă, cu ce admiraţie niciodată obosită, cu ce satisfacţie a lucrului bine împlinit. Stăteam seara de vorbă, pentru că venea cu noi la rîu.

— Dumneata, nu ştii, tovarăşe, ce înseamnă să fi umblat toată viaţa în gunoaie. Şi nu cu dube de astea care trec azi pe stradă, în care verşi lada şi murdăria arde pe loc. Nu ! cu dumbărăul, care miroase tot timpul în spatele tău, şi cu hainele tale de acasă, care miros şi ele, şi cu mîinile cîteodată, că nu-ţi dă primăria lopeţi. Oricine îşi închipuie că dacă umbli cu gunoiul douăzeci sau treizeci de ani, te-ai obişnuit, gata. Trăieşti în el ca grădinarul între flori. Aş ! Îţi miroase de dimineaţă pînă seara şi cînd te culci îl visezi, şi în vis iar îţi duhneşte, şi ţi-e visul plin de coji de ceapă, de şobolani morţi şi de ghete fără toc, care se cască cu cuiele la tine, ca lupul cu colţii. O nevastă şi-a luat cîmpii. Mi-a spus : „Tudose, prea miroşi !" A zis ea mai rău, nu miroşi, dar nu-ţi mai spun eu dumitale pe româneşte. A doua s-a dus şi ea. Asta era o păcătoasă, crezuse că am să aduc acasă cine ştie ce bunătăţi din gunoaie. Era o fire leneşă, să mai cureţe şi ea în urma mea nici gînd. Aş fi vrut să fac alteeva, dar nici carte nu ştiam, şi cînd mă duceam să caut de lucru, prea miroseam afurisit ca să mă primească. Abia după 23 August, m-a primit paznic la şcoală. A venit acolo un director care m-a pus şi la alfabetizare, şi la o treabă curată. Şi pe urmă, pas cu pas, am ajuns aici. Umblu cu fiole, tovarăşe, cu treabă curată, albă ca lacrima, străvezie ! Ştii dumneata ce înseamnă asta ? Credeam că n-am să mă pricep la nimic, şi uite-mă ! Crezi că puţini au ieşit din bălegarul în care erau îngropaţi, să-şi plimbe mîinile pe maşini, să le strunească, şi să-şi pună mintea la treabă, să sclipească ca apa peste care cade soarele ? Şi încă eu eram, vezi doamne, „salariat", alţii erau slugi. Dar poate că mai urît decît mine nu mirosea nici unul. Să vii la mine acasă, să vezi cum arată, şi încă fără nevastă !

Am fost la el acasă. Avea muşcate în ferestre, mixandre sub ferestre, busuioc la căpătîi. Parcă nu mai ştia ce mirosuri bune să mai bage în odaia lui curată ca să-i şteargă toate amintirile trecutului.

— Ştii — eu tot mai învăţ ! mi-a spus cu mîndrie şi mi-a arătat cărţile de la căpătîi. Erau cărţi de şcoală, de istorie şi geografie. Voia moş Tudose Gurău să ştie mai multe despre lume. — Dacă aş avea cu treizeci de ani mai puţin, ştii ce ar ieşi din mine ? Un inginer ar ieşi, mi-a şoptit el.

— Chimist ?

— Nu, de construcţii. Vrei dumneata cartea asta ? Ţi-o dau.

Era un manual de fizică pentru liceu.

— Mulţumesc, am citit-o.

— Ştii ce frumoasă e ! Atunci să-ţi dau muşcata asta !

I-am explicat că nu prea am unde s-o pun, că e greu s-o iau cu mine la plecare. Dar tot a trebuit să-mi dea ceva, pesemne că nu putea altfel. Mi-a dăruit o carte poştală ilustrată, prinsă în rama oglinzii din perete, care reprezenta un buchet mare de trandafiri. „Numai te uiţi la ei dimineaţa, şi te înveseleşti", mi-a spus el. A doua zi, după lucru, m-a dus să văd, pe şantierul de lîngă oraş, cum se ridică o fabrică de maşini şi piese de maşini.

— El vede în cap cum are să arate fabrica întreagă, mi-a explicat el treaba inginerului, dar vede cum o să fie înăuntru împărţită ca un stup, fiecare despărţitură cu rostul ei. Vede tot, cînd încă nu-i nimic, şi face aşa cum a văzut şi a socotit pe hîrtie. Clădirea creşte în fiecare zi ca din apă, toată deodată, pe toate aripile ei. Pentru o treabă ca aceasta merită să trăieşti. Îl cunosc pe inginer. Ştii cine e ? Să nu crezi că e copilul vreunui profesor, taică-său era plugar. S-a lipit învăţătura de el ca pielea pe om şi i-a intrat în cap ca ploaia în pămîntul uscat. Şi taică-său se sperie cînd îl vede aşa de învăţat. Hei, să fi avut eu barem treizeci de ani !

Te-am plictisit, Ileano, cu moş Gurău al meu ? Nu ? Mulţumesc. Tare l-am iubit. Da. Ştiam de ce am vrut să-ţi povestesc despre vacanţa asta. Într-o duminică

ne-am plimbat, cîţiva băieţi, moş Gurău şi cu mine, în susul rîului, spre deal. Se întindeau acolo nişte vii mari, dar strugurii nu erau încă copţi. Ne era sete. Ne uitam cu jind la agurida acea brumată, la nucii mari cu rod mult, încă necopt şi el, şi sigur că am fi dat iama niţel prin vie, cît eram de mari, cu moş Gurău în frunte, dacă ne-am fi aflat în septembrie, în octombrie, şi nu în august. Ne-am aşezat la umbra unui nuc răsfirat în drum peste zaplazul de sîrmă, care mărginea via spre drum. Prin rămurişul lui aplecat, printre araci, vedeam pe deal casa boierească cu un cat, cu terasă mare la parter, între coloane pătrate de cărămidă, intrată sub etaj, sub altă terasă, aşa cum s-au clădit în stil mai modern vilele între cele două războaie. Acolo, pe terasă, se auzeau glasuri. Moş Gurău a hotărît să se ducă să ceară apă. S-a dus întîi cu mîinile goale să vadă cam cine era pe terasă, de parcă ar fi fost vorba de un trib, despre care voia să se asigure că e blînd. S-a întors repede, niţel cam speriat :

— Măi flăcăi, să vedeţi ce snămenii stau aci ! Un şarpe şi un leu, pe cinstea mea ! Ea şuieră şi el rage ! Şi stau întinşi în fotolii, ca oamenii ! Eu nu mă duc. Să meargă altul, mai curajos.

Am luat termosul şi m-am dus eu, să văd fiarele lui Gurău.

În umbra de pe terasa acoperită, pe două şezlonguri, stăteau o doamnă şi un domn. Ea era într-adevăr foarte lungă ; aşa cum stătea culcată, mi s-a părut că pantofii ei sînt la o distanţă bunicică de capul livid, albăstrui. Da, avea pielea atît de albă, încît parcă era albastră, ochii de un albastru palid, albicios, gura, subţire ca o aţă, albăstruie şi ea. Părul ei n-avea nici o culoare, pierdut demult între blond şi alb. Era băgată toată într-o teacă îngustă de mătase cenuşie, albicioasă, poate veche şi decolorată, poate de o culoare foarte rafinată, pe care eu nu eram în stare să o apreciez.

Domnul avea umeri foarte largi, fusese poate cîndva el întreg herculean, acum era niţel cam prea îndesat în ei înşuşi, ţinea capul nefiresc de sus, aproape pe spate, şi purta o chică uriaşă de păr blond roşcat, uşor amestecat cu fire albe, dar o chică, o coamă în adevăr leonină,

care trebuie să-i fi murdărit des gulerul hainei. M-au privit cum mă apropiam de casă, pe poteca pietruită cu lespezi mari, strecurată între două şiruri de dalii. M-au privit tăcînd, ea îngheţată, el parcă gata să ragă de furie. Am salutat, am cerut voie să iau apă în termos. S-au privit. Îşi cereau parcă părerea cu privirea, de parcă aş fi solicitat găzduire peste noapte pentru mine şi o ceată de tîlhari. Pe urmă doamna a vorbit cu un glas înalt, rece, lunecat printre buzele strînse, un glas pe care l-ar avea nu un şarpe, o ştiucă dacă ar vorbi : „De ce îţi trebuie apă în termos ?" „Pentru că nu sînt singur, le e sete şi prietenilor care mă aşteaptă în drum". S-au privit iar. „În drum, aici, aproape ?" „Da, aproape". „Nu era apă la fîntîna de pe deal ?" „N-am văzut nici o fîntînă pe deal. Poate că am trecut pe lîngă ea şi n-am văzut-o". Atunci a vorbit el, ca din fundul unui cavou negru : „Totuşi e o fîntînă pe deal. Poate că veniţi de la vale. Atunci mai urcaţi, şi o s-o găsiţi". „Nu, venim de la deal. Vă mulţumesc. O să mai coborîm şi o să găsim poate altă gospodărie, unde are să ni se dea puţină apă". „Nu te grăbi, domnule !". M-am oprit. S-au sfătuit iar din ochi. „Pan, a spus doamna, ia cheia puţului şi du-te, dacă eşti amabil, cu domnul." „Cum vrei tu, Clotilde !" Am ciulit urechea : Clotilde ! Parcă doamna Balotă era de prin partea locului. Dar Pan ? Iubitul doamnei se numea Bogdan. Bogdan-Alexiu, auzisem eu cîndva. Leul s-a ridicat, şi-a scuturat coama, era mult mai înalt decît mine şi cum mă privea, cu capul dat pe spate, avea aerul că mă priveşte din foişorul viei. A luat-o pe o potecă spre un puţ acoperit cu capac, prins cu lacăt. „Oricine trece pe drum, e dispus să bea din puţul ăsta, mi-a explicat el. Dacă seacă într-o zi, n-o să mai putem umple nici rezervorul din podul casei". Aveau deci şi apă în casă, de la rezervorul din pod, dar era prea mult, probabil, să mă invite să iau apă din bucătărie. Am scos o găleată şi mi-am umplut termosul. Stăpînul casei a privit cîtă apă mai rămăsese în găleată şi m-a rugat s-o slobod la loc, în puţ. „A fost secetă pe aici ?" am întrebat mirat, ştiind că în vale plouase des. „Nu, dar e o măsură de prevedere". Cînd am ajuns din nou în faţa verandei, doamna voia să

aprindă o ţigară şi-şi căuta chibriturile. Am suit treptele şi i-am aprins eu ţigara. „Doamna Balotă îşi pierde mereu chibriturile!", a zîmbit domnul cel pletos, cu o cruţare care parcă voia să spună că aşa era doamna, zăpăcită, şi asta îi stătea atît de bine! Era, va să zică, Clotilda Balotă. „Doamna Balotă! am spus eu, conştient că încep să fac o indiscreţie, dar foarte curios de ce aveam să mai aflu. Şi eu locuiesc la un domn Balotă, la Georges Balotă". S-au privit din nou. Oamenii ăştia aveau, în adevăr, un dar minunat de a se înţelege pe tăcute. Ea s-a ridicat într-un cot. Pînă atunci, chiar cînd îşi căutase cu o mînă chibriturile, rămăsese tot lungită. S-a ridicat cu vioiciune: „La Georges? Şi nu l-ai mai văzut de mult?" „De o lună". „Cum arată? Cum se simte? Cum îi merge?" „A slăbit puţin, am impresia. Altfel, e destul de bine." Iar s-au uitat unul la altul. „Bine?" a întrebat ea nervoasă." „Bine?" a întrebat şi el cu ton adînc şi plin de îndoieli. „De cînd duce viaţa asta de claustrare cu care nu-i obişnuit, trebuie să fie destul de anemiat. Are aproape şaptezeci de ani Georges!" „E încă viguros, nu-i dai vîrsta asta", m-a împins un diavol să afirm. Doamna s-a ridicat din şezlong. S-a dezdoit, s-a desfăşurat ca un şarpe. Domnul i-a pus o mînă pe umăr: *„Il n'y a pas motif pour que tu t'énerve, ma chère!"* a rostit el. *„Mais pas du tout, pas du tout"*, a afirmat doamna, frecîndu-şi repede degetele. „Casa cel puţin cred că n-are să şi-o piardă, nu-i aşa, domnule? Casa va şti s-o păstreze... bietul Georges." „Depinde de împrejurări, doamnă. Vă mulţumesc. La revedere"... „Bogdan, vrei să încui tu poarta după domnul?" Am priceput, Bogdan era probabil Zeul Pan al acestor locuri. Zeul a pus zăvorul pe poartă în urma mea, ca să nu mă mai întorc o dată după apă.

Aşa am cunoscut cealaltă pereche a acestui cadril. În drum mă aşteptau băieţii şi moş Gurău, fostul gunoier, care nu avusese niciodată nimic, care nu rîvnea la nimic decît la mai multă carte, şi care, dacă ar fi posedat ceva, ar fi dat cu amîndouă mîinile.

M-am întîlnit acum doi ani cu unul dintre tovarăşii din fabrică, cu care lucrasem. Mi-a povestit că atunci cînd a trebuit să fie scos la pensie moş Gurău, a trăit o

asemenea dramă, încît directorul, un om sensibil şi deştept, l-a lăsat mai departe în producţie, datorită faptului că mai putea încă munci, că era voinic.

Toamna, m-am întors la treburile mele. Acum nimeni nu mă mai împiedica să lucrez în cămăruţa de colo şi un profesor al meu mi-a încredinţat cu împrumut un microscop, pentru că îl făcusem părtaş la zbuciumul şi căutările mele. Cariera spre care crezusem la început că mă îndrept luase cu totul alt drum, neaşteptat chiar pentru mine. Acum mi-era vădit că voi rămîne un chimist, un bacteriolog, şi nu „alchimistul" rîvnit cîndva sau atomistul modern, aşa cum se visau colegii mei. Microbul X îşi făcea de cap. Îl găseam rar, dar îl găseam uneori, tocmai cînd mi se părea că fusese o năzărire a mea şi că îl confundasem cu colibacilul patologic. Cînd dam de el, îmi părea şi asemănător foarte, şi deosebit. Încercam să urmăresc bolnavii în a căror analiză îl găsisem, diagnosticile care le fuseseră puse, evoluţia bolii lor. Majoritatea intrau în categoria „colită", fără să prezinte sau fără să le fie detectate alte simptome. Pentru mine era evident că dacă microbul X există, el trebuie să aducă o modificare colitei obişnuite sau poate s-o pricinuiască chiar. Nu putea face parte din flora banală a intestinelor, de vreme ce la sute de alte anlize asupra unor oameni sănătoşi, nu-l găsisem niciodată. În sfîrşit, mă chinuia.

Îmi dădeam examenul de stat. Asta era în perioada în care începuse să se clădească cartierul nou prin care treci venind dinspre centru aici, în care numărul fabricilor creşteau în ţară şi începuseră să se închege primele gospodării agricole colective. Toată frămîntarea asta avea un ecou adînc în noi. Dacă citeai zilnic ziarele, te simţeai şi pe tine ca pe un teren pe care se ridicau case, se clădea ceva, se prefăcea ceva. Voiai să fii atent numai la învăţătura ta, la examenele tale, şi nu era cu putinţă. Sau vedeai pe stradă ceva care îţi fura privirea, sau întîlneai un om venit de undeva, unde clocotea o problemă şi cerea dezlegare, sau citeai un reportaj dintr-o uzină, dintr-o mină, şi te simţeai furat, depărtat de propriile tale preocupări. Cu cît voiam să mă concentrez mai mult în primăvara aceea, cu atît mă sim-

ţeam mai receptiv şi mai furat de lumea din afară. Într-o sîmbătă, ca să mă odihnesc de învăţătură — aveam concediu de la laborator pentru examene — am plecat cu un prieten ziarist la o uzină, cu o maşină iute, care mergea îndrăcit. Întîi m-a fermecat peisajul, pe urmă m-a entuziasmat uzina. Tot ce devenise mecanizat, tot ce zbura în aer, ce alerga şerpeşte pe ciment la laminoare, tot ce mergea în rîuri de foc, şi toată luciditatea şi forţa oamenilor de acolo m-a înnebunit pe mine, om care stăteam cît era ziua de lungă în faţa unei mese cu fiole şi retorte, care privisem ceasuri întregi prin microscop, sau, cel mult, mă mutam în bancă, la facultate.

Mai fusesem şi în alte fabrici, în trecere, lucrasem chiar acolo, la practică, la fabrica de medicamente, dar nu întîlnisem ceva atît de colosal, care să-mi dea dimensiunile muncitorului contemporan cu mine. După-masă am asistat şi la o şedinţă de producţie, la care oamenii au discutat probleme de muncă — era marea perioadă a avîntului în întreceri — cu atîta pricepere şi pasiune, încît am plecat beat de forţă parcă.

Cînd am ajuns seara acasă, toată lumea se culcase. Am intrat în vîrful picioarelor. Numai cînd am trecut prin hol, am zărit lumină în salon, acolo unde se mutaseră Ina şi Balotă. Nu le mai rămăsese decît salonul şi biblioteca. Mai tîrziu şi-au mutat şi cărţile în salon.

Nu-mi venea să învăţ, îmi venea să caut pe o lamă proaspătă pe care mi-o lăsase în timpul zilei un coleg de la laborator pe masă, sub microscop, afurisitul meu de „X", care se ascundea de mine cînd îi ardea lui. Colegul ăsta ştia că caut ceva, şi, în concediu, îmi aducea la întîmplare cîte o lamă, pe care o avea în dublu. M-am aşezat şi m-am cufundat în universul meu opalin. Aş fi vrut atît de mult, atît de mult să aduc şi eu ceva lumii ăştia care clocotea ca un vulcan. Nu ca să fiu lăudat, nu ca să fiu un descoperitor, dar ca să vin şi eu cu mîinile pline în această lume cu mîinile pline. „X" era, era acolo ! Plutea în acel ecran plin de alge, de stele marine şi de monştri, în acel cer în care roteau planete. „X" era acolo, se ascundea şi arăta vederii mele de îndrăgostit, care îl căuta cu lăcomie. Deodată am auzit o bă-

taie în ușă. Nu mă căutau decît, uneori, niște vecini tineri, care locuiau o odaie cu ferestrele spre grădină și aveau un copil mic. Mă căutau ca să-și pună ceasul după al meu, ca să știe femeia la ce oră exact să alăpteze țîncul. Dar la ceasul ăsta din noapte? Era Georges Balotă. Uitasem complet de existența lor, parcă ar fi trăit nu la depărtare de kilometri de mine, ci în alt veac, în trecut, și ar fi fost de mult îngropați de mersul vremii. Înalt în halatul lui de cașmir vișiniu acum nițel mai uzat, cu o expresie de oboseală și de puțină spaimă pe chip, stătea în pragul ușii. „Tinere prieten — nu-mi mai spusese „prietene" de mult — poți să vii o clipă cu mine? Te rog să mă ierți că te deranjez, Inei, îi e rău. Știi, noi nu mai avem nici o femeie de serviciu, chiriașii... nu știam pe cine să chem în ajutor. Nici telefon nu mai am!"

Am lăsat microscopul și l-am urmat în salon. Era ciudat acolo, la ei. E și acum. Trăseseră într-o parte mobila de salon propriu-zisă, o mobilă *Empire*, și aduseseră într-un colț patul cu polog de tul alb, în alt colț cîteva lăzi suprapuse, în mijloc masa florentină din sufragerie. Era mare salonul, dar tot te strecurai printre mobile și stiluri. Ina avea febră mare și aiura. Vorbea repede, cînd în românește, cînd în franțuzește, despre niște bilete de tren pe care nu știa unde le-a pus, despre o rochie care trebuie călcată, despre calul ei murg, care și-a scrîntit un picior. Descosîndu-l puțin pe Balotă, care se zăpăcise, am aflat că se suise peste zi în pod să aducă sau să ducă ceva, căzuse pe scări, și acuma avea, după cum mi s-a părut mie, fie efectele întîrziate ale unui șoc, fie ceva mai grav, o hemoragie internă poate. Am hotărît să mă duc să aduc un doctor. Balotă a rămas uimit: nu voia chiar să mă deranjez atît de tare! Asta nu pentru că mă ridicasem atît de mult în ochii lui, dar pentru că nu-i venea a crede că un om străin e capabil de o asemenea jertfă. Doctorul pe care l-am adus a opinat pentru un șoc. I-a dat Inei calmante și m-a sfătuit, dacă starea se menține, s-o ducem a doua zi la spital.

Balotă a avut bani în buzunar pentru medic, dar n-a avut pentru mașina cu care îl adusesem, sau poate n-a vrut să-i caute în fața mea cine știe unde. Am plătit eu.

Și-a cerut o mie de iertăciuni și mi-a făgăduit că mi-i restituie a doua zi. Mi i-a restituit. Ceea ce era însă comic, era surprinderea lui, camuflată, bineînțeles, că am putut fi atît de „amabil". Nu spunea că e mirat de faptul că un om de neam prost, sau unul care nu-i datorează nimic e amabil, dar se mira cu toată grația și discreția, că l-am îndatorat atît. M-a rugat să mai rămîn puțin cu ei. Ardea locul sub mine să mă întorc la microscop, dar nu știam cum să-l las baltă cu spaima lui, de care mi-era milă, și cu politețile lui exagerate, de care mi-era cam scîrbă. Mă uitam la el : chelise complet, avea întipărită pe chip o expresie de ură, de disperț, de nerăbdare. Frumoasele lui degete lungi erau acum noduroase și se mișcau convulsiv, fără rost.

Ina și-a revenit, s-a calmat încet, a redevenit lucidă.

— Dacă aș putea s-o duc la țară, la o viață în aer liber, spunea Balotă, i-ar merge mult mai bine. Dar uite că n-avem încă această posibilitate. Abia acolo are să fie la largul ei, aici are mereu neplăceri. Nouă nu ne trebuie o viață de citadini, noi am gustat totdeauna natura și am luat din oraș ceea ce ne-a trebuit și cînd ne-a trebuit. La țară o să trăim altfel.

— O să avem și spațiu, grădină, și casa numai pentru noi, a îngînat Ina, care acum ne auzea limpede, dar probabil că nu-și controla vorbele. O să trăim ca altădată, pînă cînd se va reveni la timpuri normale.

Am sărit în sus ca un arc. Ce căutam eu acolo, să mi se vorbească despre „timpuri normale", de către aceste două arătări pentru care nu exista nimic din tot ceea ce se ridica cu atîta vigoare, și dăinuia încă ceea ce murise ? Și cum se agățau de tenace de moartea acelei doamne ca un șarpe, care nici nu avea de gînd să moară, și care se agăța cu aceeași tenacitate de moartea speratâ a acestui bătrîn ? Cum se pîndeau de la depărtare ca două fiare, ca să-și ia reciproc ceea ce le mai rămăsese. Clotilda, casa asta mare, Georgees, via în care „investise atîția bani !" Și pentru fiecare, răbdarea asta diabolică, nădejdea asta atroce, era o expresie a iubirii, vai de ea de iubire ! *Pan* trebuia să fie asigurat, Ina trebuia să moștenească. Moștenirile astea îndepărtau divorțul, numai moartea putea înzestra cum trebuie omul iubit.

Am alergat în odaia mea. „X" pierise din cîmpul microscopului. Se ascunsese în ecranul acela mişcător. Dar pricepeam mai bine decît oricînd că trebuie să-l urmăresc cu aceeaşi statornică încăpăţînare cu care urmăreau ei moartea. La capătul drumului meu, poate că stătea viaţa a sute de mii de oameni pe care descoperirea mea avea să-i salveze. Tot ce era puternic şi orientat spre rău în aceşti indivizi trebuie să fie şi mai puternic orientat spre bine în făptura mea. Puteam să iau pildă de la ei, dar o pildă întoarsă. Nu aveam nimic de adus spre mine, tot şuvoiul puterii mele trebuia orientat spre în afară.

Mi-am luat examenul de stat şi am fost chemat să lucrez în laboratorul facultăţii de medicină. Foarte curînd, peste nici un an, am fost numit şi lector la catedra de biologie. Situaţia mea materială era acum foarte bună. Puteam să cumpăr destul de des cărţi din biblioteca lui Balotă, pentru că începuse să le vîndă. Nu-l plîngeam. Foarte multe nu fusese probabil nici deschise de el, nici frunzărite de taică-său, de la care moştenise mare parte din bibliotecă. Şi cumpăraseră colecţii întregi, ediţii rare sau volume îmbrăcate în piele, aşa cum îşi cumpăraseră mobilele sau bibelourile. Făceau frumos! Nu vreau să fiu nedrept, Georges citea literatură şi taică-său se ocupase puţin, în amator, de arheologie, pe astea probabil că le citiseră, dar restul: istorie, filozofie, ştiinţă, istoria religiilor, tomuri rare şi serii nesfîrşite, nu cred că fuseseră atinse vreodată decît de puful de şters praful. Balotă stătea mult în casă, nu era la curent cu nimic, putea după primul colţ să se ridice un oraş nou şi el nu-l vedea sau nu-l observa, dar nu greşea niciodată cînd cerea un preţ pe o carte sau pe un obiect de artă. Şi nici nu aştepta banii sau nu vindea în rate.

În acel prim an după examenul de stat, am fost sigur, în sfîrşit, că l-am găsit şi l-am izolat pe X. Am început să-l inoculez pe cobai, să fac culturi, să colaborez cu doctorul Iordănescu pe care îl cunoşti, şi să sperăm amîndoi că ne aflăm pe un drum just. El a dus mai tîrziu studiul nostru mai departe, cu toate

implicațiile bolii specifice pe care o dă microbul „X" în căile urinare și în tot tubul digestiv. Am antrenat un colectiv întreg, nu mai era vorba de o iluzie sau de o „fantomă", și colectivul a luat peste doi ani Premiul de Stat.

Nu pot să-ți spun cum a fost pentru mine ziua în care l-am izolat în sfîrșit. Era o după-masă de aprilie. Eram singur în laboratorul facultății. Cînd am avut siguranța că am izbutit în sfîrșit, am deschis larg ferestrele. Mi se părea că am nevoie de aer. Trebuia să spun cuiva și n-aveam cui. Am telefonat profesorului meu, nu era acasă. Lui Dan, pe care îl vedeam rar, dar îl iubeam ca în adolescență. Era pe teren. Adevărul meu mă umplea de o bucurie clocotitoare, aș fi vrut să cînt, să alerg, să rîd. Am plecat de la laborator, am apucat-o spre marginea orașului, acolo unde încep cîmpiile, și am alergat, am cîntat, am rîs. Apunea soarele, cerul era nesfîrșit, cenușiu, albăstrui, cu lacuri și șerpi și flori sîngerii la marginea zării. Bătea un vîntuleț acrui, rece, care netezea deodată, ca o palmă uriașă, toată iarba tînără de pe cîmpie, și pe urmă, după ce o înfiora ca pe fața unei ape, se ridica în ramurile încă golașe ale pomilor, trecea peste fața mea încinsă, peste părul meu răvășit. Îmi venea să alerg cu el, să mă întrec cu el. Nu știu pînă unde am ajuns, cît de departe. Pe un ogor arau niște țărani. Arau încă cu plugul, nu cu tractorul. M-am oprit rîzînd. Au rîs și ei. „Ați găsit ceva în pămînt?" i-am întrebat. „Ce să găsim? Deocamdată îi dăm noi lui". „Eu am găsit ceva!" „În pămînt?" „Nu, am găsit cu capul ăsta al meu". „Bravo dumitale! Pesemne că ai băgat întîi ceva în el, de-ai putut pe urmă să scoți! mi-a spus cel care era la coarnele plugului. Că de unde nu pui, nu iese!" Eu am rîs iar, și au rîs și ei. Nu știu dacă le-am părut năuc sau foarte fericit, cum eram.

Cînd am ajuns acasă, foarte tîrziu, m-am întîlnit cu Ina pe scări. Căra un coș de cartofi. Își păstrase silueta suplă, mișcările grațioase. Chiar îmbrăcămintea ei, deși modestă, avea o grație în linie, o feminitate dulce. Ai fi spus că făptura asta trebuie să fie numai

grație și înăuntrul ei. I-am luat coșul din mînă. M-a privit pierdută, cu o amărăciune nesfîrșită.

— Știi, Toma, s-a întîmplat ceva. A murit Bogdan Alexiu !

— Ah ! da ! am răspuns eu, după ce am făcut un mic efort să-mi aduc aminte cine e Bogdan Alexiu. Și asta e bine pentru voi ?

— Pentru noi ? Ce fel de bine ? Dacă ar fi murit Clotilda era altceva, dar așa, ea tot acolo rămîne, nedescurcată cum e, să mai ceară poate și ajutorul lui Georges. E ceva cu totul neașteptat. Era un om atît de voinic, și ea, care e bolnavă de inimă de treizeci de ani, trăiește !

I-am pus coșul la picioare în fața ușii lor și am intrat aici, la mine. Petrecusem o zi prea frumoasă, ca să-mi aduc aminte de tot ce viermuia în aceste făpturi civilizate, de viță veche, care trăiau alături de mine. Tu știi că în vara aceea te-am văzut pentru prima oară ? Nu știi. La mare, seara, pe faleză. La Mangalia. Nu erai tu ? N-ai stat nici o vacanță la Mangalia ? Să-ți spun : era o noapte cu lună și au trecut pe lîngă mine două fete. Una era foarte blondă, și alta subțire și neagră, ușoară ca o căprioară. S-au așezat pe o bancă lîngă banca mea. M-am uitat atît de mult la cea neagră, încît, cînd te-am cunoscut anul trecut la expoziție, mi-am spus : „E fata de la Mangalia, pe care am văzut-o acum doi ani". Am fost sigur de asta. Nu erai tu ? Cum ? S-o caut pe aceea, pentru că are să-mi placă poate mai mult ? N-o caut, și nu poate să-mi placă mai mult decît tine. Ea era numai o prevestire. Sigur, o halucinație. Nu rîde, n-am halucinații, nu.

Nu, nu vine înăuntru. Ai auzit zgomot la ușă ? Poate că umblă bătrînul pe culoar, dar nu are ce să caute la mine. De cînd a murit Ina, mă caută numai noaptea uneori, cînd nu poate dormi și are stări de panică. Știe că lucrez totdeauna tîrziu, vine, se așază pe un scaun, aține cîteodată, stă treaz alteori și se uită la mine, dar mă lasă în pace. Ce pot să-i fac ? Îl las să stea, pînă îi trece panica. Ina a murit cam de vreun an. A făcut un cancer pulmonar, care a chinuit-o puțin, și a luat-o destul de repede. Cam într-o lună.

A murit aici, în salon, într-o dimineaţă de 1 Mai, în care prin toate radiourile deschise ale chiriaşilor din casă şi din blocul de la stradă, răsuna muzica şi zvonul sărbătoresc al mitingului. Ea însă agoniza şi nu-l auzea mai mult decît auzise cînd era sănătoasă şi puternică zvonul vieţii vii pe care îl sărbătoreşte 1 Mai. Eu m-am întors pe la unu de la miting, îşi dădea sufletul, şi Balotă, lîngă ea, o privea cu atenţia cu care priveşti o experienţă care merge greu. Bătrînul a rămas singur. El stă aici, să-şi păzească casa, şi nevastă-sa, Clotilda, a rămas în două odăi în casa de la vie. Via a trecut la stat. Acum nici unul dintre ei nu mai are motivul ibovnicei sau ibovnicului căruia vrea să-i lase moştenire şi averea celuilalt. Nu le mai e necesar nici divorţul. Dar tot îşi aşteaptă unul altuia moartea. Ea ca să se mute în oraş, aici, în locul lui, aşa îşi închipuie cel puţin, el ca să plece la vie, să locuiască acolo „la aer", şi să încaseze de departe chiriile de aici. Ar putea face şi schimb, dar nu vor, ca să nu piardă vreunul ceva, nu ştiu ce, prin schimbul ăsta. Sau poate fără să se gîndească bine de ce, numai aşa, pentru că asta au aşteptat ani de zile şi nimic altceva, decît poate întoarcerea „timpurilor normale", cum spun ei. Sînt doi strigoi, care aşteaptă.

Noi o să ne mutăm în curînd de aici. Dacă am să ajung să găsesc microbul Y pe care îl caut acum, am să-mi iau o vacanţă adevărată şi o să mergem amîndoi undeva, lîngă o apă mare „care şi-a pus cerul pe fund, peste nisip", cum spunea moş Gurău. Dar să-l găsesc întîi. E cînd aproape, cînd departe. Ştii tu ce-ar însemna să-l găsesc ? Ştii cîţi oameni ar putea fi vindecaţi ? Acum am început lucrul de la început cu alţi trei tovarăşi, nu mai lucrez izolat ca data trecută. Are să meargă mai repede. Îl visez şi noaptea. Nu, nu te supăra ! Te visez şi pe tine, sigur, tu primăvara visului, dar cîteodată viscoleşte rău prin nopţile mele. Caut, caut ! Iar bîjbîie bătrînul la uşă. Nu vrea să aprindă lumina, deşi o plătesc eu, lumina de pe culoar. E urmărit de groază că într-o zi am să refuz deodată s-o plătesc şi are să-i rămînă lui în cîrcă. Face economie de curent, şi numai luna trecută i-am cumpărat cărţi de

două mii de lei. Se gîndeşte ce-o să facă la bătrîneţe! Şi are aproape optzeci de ani.

Mă întreb şi eu de ce ţi-am vorbit atîta despre ei. Ştiu eu? Pentru că avîndu-i aici, în coasta mea, i-am văzut mereu. Dar mai ales pentru că am luat două lucruri de la ei: biblioteca şi perseverenţa. De fapt, e tot ce se poate lua de la ei, şi pentru asta e bine că i-am cunoscut. Şi pe urmă e bine ca experienţă de viaţă, te duci şi la muzee în care sînt fosile sau animale împăiate, ca să le cunoşti.

Noi o să lucrăm foarte bine împreună, eu cu lumea mea nevăzută, tu cu imaginile tale pline de culoare. Am să-ţi arăt universul meu prin microscop. Ţie, ca pictor, are să-ţi placă, ai să vezi. E o lume de opal, infinită, necunoscută în întregime. O s-o cunoaştem pînă la capăt.

VESTITORII MORȚII

Sub fereastra căsuței de lemn cu un cat se desfășura pe o palmă de loc grădina, deasă ca o perie, îmbulzindu-și pînă la gardul ocrotit de tufe înalte de liliac, mixandrele, petuniile, nalbele, de-a valma, năpădite unele peste celelalte, unele mai sus cu un cap decît celelalte, ca să răzbească mai din plin la lumină. Dincolo de ea, dincolo de lilieci și peste creștetele lor, de la fereastra de sus a vilei, — fereastra îngropată în iederă multă, în care, la vremea asta, bîzîiau încet și fără contenire mii de musculițe și albine, ca o pînză sonoră, otova, subțire, între odaia liniștită și peisajul vast liniștit, — se vedeau colinele ridicîndu-se, îmbinîndu-se și desfăcîndu-se ca să cuprindă între brațele lor văile, colinele acoperite de livezi de meri. Dincolo de coline se ridicau deodată munții, cu trupurile voinice îmbrăcate în păduri, cu creștetele golașe, ascuțite, dințate, albăstrui, cufundate în albastrul neprihănit al cerului de vară.

Corina se rezema de fereastră și-și plimba privirea de la grădina mică, ciufulită, pestriță, treptat, peste lilieci, încet peste livezile în care merele începuseră să se îmbujoreze ușor, să-și vestească pîrguiala în frunzișul care le înghițise pînă acum, verzi în verdele lui, peste colinele line, peste colinele din ce în ce mai înalte, îmbrățișînd în ele văi adînci, de taină, apoi și-o urca pe robustele, catifelatele desișuri ale pădurilor, peste voinicile rotunzimi ale munților care creșteau, creșteau, nebiruiți. Cînd ajungea cu ochii sus, pe piscurile albe, pure, trandafirii cîteodată în bătaia soarelui în apus, glaciale după ce el lunecase dincolo de munții dimpotrivă, respira deodată adînc, de parcă ar fi fost aici, aerul acela

al piscurilor, aerul fără nici un amestec, în care nu se strecoară nici una din duhorile pămîntului, care are puritatea zilei celei dintîi a facerii lumii, şi noutatea ei, şi transparenţa ei fără ascunzişuri şi pată. Ar fi vrut să mai urce o dată acolo, hei, cum ar mai fi vrut! dar inima asta care de o vreme începuse să dea semne că e de carne în pieptul în care n-o ştiuse, şi că osteneşte ca orice carne, nu-i îngăduia să mai spere vreodată că ar putea să-şi încerce puterile răzbind muntele.

Copiii plecaseră de dimineaţă. Aveau să se ducă la tenis, la ştrand, poate şi în pădure, după ciuperci. O vestiseră să nu-i aştepte la masă. Le dăduse sandvice, conserve, pesmeţi. Era a lor vara asta bogată în soare, în poame, în flori, şi-o cîştigaseră cu destulă trudă, Liliana cu maturitatea trecută, Ştefan cu examenele de anul patru la medicină, la care muncise destul. Corinei îi fusese totdeauna milă de copiii ăştia care de la şapte ani trebuiseră să stea într-o bancă, între ziduri de clasă, să stea cuminţi cînd le-ar fi venit să alerge sau să ţipe cum ţipă şi chelălăie cît vor puii de animale plini de viaţă, cărora nimeni nu le cere disciplină, să înveţe ce trebuie şi ce nu trebuie, să facă ce trebuie şi să nu facă ce nu trebuie, să-şi sugrume fiecare elan cînd aud: „Nu e voie!", să se domesticească din clipa în care încep să aibă personalitate şi voinţă, să se domolească, să se constrîngă. Dar cum nu dibuise alt mijloc de educaţie în afară de cel găsit de mii de ani, i se supusese şi-şi supusese copiii la el, oftînd. O mamă singură, al cărui bărbat a murit, trebuie să fie şi mai neînduplecată, chiar dacă inima o îndeamnă la îngăduinţe. O mamă care lucrează într-un laborator, care nu-şi are toată ziua copiii sub ochi, trebuie să-i deschidă şi mai atenţi în ceasurile în care îi întîlneşte. Acum, slavă Domnului, erau mari. Ştefan era un om, de acum înainte ea îi putea cere ajutor lui, şi Liliana pornea să fie, dar şi în ea, ca şi în Ştefan, se deslușea limpede de pe acum un fel de severitate, o exigenţă morală, care făgăduia o linie dreaptă şi pentru mai tîrziu. Sigur, nu se putea lăsa cu totul în nădejdea făgăduielilor de acum, Corina. Sigur, trebuia să mai vegheze încă o bună bucată de vreme, apele acestea limpezi se puteau

tulbura sau îmbina cu altele, ivite dinăuntru sau dinafară, mai tulburi, cel puţin în Liliana, dar grijile cele mari trecuseră, perioadele de zbucium nelămurit fuseseră înfrînte. Erau doi oameni cu profil sufletesc clar, precis, copiii ei. Tinereţea lor, care nu era nici ursuză, nici rigidă din pricina siguranţei lor asupra ceea ce aveau de făcut, a ceea ce credeau şi voiau, nu le risipise nici veselia, nici frăgezimea. Uite, petreceau acum ca nişte copii adevăraţi, cu toate că Ştefan avea douăzeci şi unu de ani, cu toate că Liliana avea şaptesprezece. Ştiau ce înseamnă dulcea pierdere de timp a vacanţei, şi irosirea puterilor, şi entuziasmul nelimitat în faţa unui plan de plimbare, de descoperire a unor drumuri noi, de „aventură", cum spuneau ei. Da, sigur, Liliana era puţin egoistă, puţin avară, poate că asta avea să treacă, sau în orice caz fata avea să se domine, Ştefan avea uneori mici, scurte crize de descurajare, cînd nu mai credea în forţele lui, în puterea lui de a realiza un lucru sau altul la care năzuia, dar nu se putea aştepta ca copiii ei să fie chiar desăvîrşiţi. Moşteniseră tot ce fusese mai bun în tatăl lor, în ea. Putea să fie liniştită.

Putea să se uite, liniştită, după ce îşi punea ochelarii, la munţii ăştia înalţi pe care nu se mai cuvenea să se urce. În definitiv s-ar fi urcat cu orice preţ, chiar dacă după asta avea să aibă o criză de inimă, dacă n-ar fi fost Ştefan, care o rugase să nu încerce, dacă n-ar fi fost copiii, pentru care n-ai voie să fii încă foarte bolnavă. Dar putea să meargă încet în pădure, după ce străbătea livezile pline de mireasma fînului cosit pentru a doua oară, să stea la rădăcina fagului în care e un cuib de veveriţe, sau mai sus unde încep pinii, unde luneci pe cetina aurie din anii trecuţi, unde miroase adînc a răşină. Putea să rătăcească ore în şir prin livezile scăldate în mierea topită a soarelui, să meargă la pîrîiaşul care vine din sus, din fund de munte, străbate pădurea pe un vad de piatră, şi sare acolo, sub desişuri sau în luminişuri, din piatră în piatră, îngust, un fir de apă vie, rece, curată. Găseşti acolo, în lungul lui, căderi mici, de pe un bolovan înalt, pe care le numeşti „cascade", în cîte un lighenaş de piatră, căruia îi spui

„bazin", și în care, în picioare, poți să te speli de sus pînă jos cu apa asta minunată, ieșită de undeva, din inima de cremene a muntelui, neîncepută, iute, arzător de înghețată. Alteori poți merge cu copiii mai departe, la rîul cel mare, un rîu adevărat, care trece pe sub sălcii și le răsfrînge în oglinda lui, care are adîncimi nebănuite din loc în loc, care murmură, vuiește uneori, după ploi, care își întinde pînzele cînd dă de larg, ca pe niște cearceafuri lichide, fără cute, cu norii plutind pe fața lor netedă.

Corina și-a adus un vraf de cărți, și-a adus și lînă de împletit jachete pentru copii, și ziua e atît de plină, încît nu mai încape nimic în ea. Sînt ani parcă de cînd n-a mai trăit o asemenea viață destinsă. Laboratorul a rămas acolo, departe, are cine să-i poarte de grijă. Pînă și studiul ei asupra virușilor febrei aftoase, ajuns acum în stadiul de experimentare, poate fi continuat de doctorul Pandele cît timp ține concediul ei. Și ea va mai trebui să continue experiențele cel puțin un an, ca să știe dacă descoperirea ei e valabilă sau nu. Cealaltă lucrare, a profesorului, e în mîini bune, și la întoarcere are să se ocupe de ea. Acum e vorba de odihnă, numai de odihnă, dacă vrea să mai poată lucra cîțiva ani. Trebuie cîteodată să-ți tragi sufletul, să nu te gîndești la nimic, să te uiți în jurul tău, să sorbi frumusețea în toată făptura ta ani de zile pînă acum încordată, ca să te întorci la toate cu liniștea celui care le-ar privi pentru întîia oară. Cu liniștea și cu curiozitatea lui. Cu o curiozitate peste care nu s-a așezat, ca o rugină, uzura.

O pasăre mică, cu cioc lung și ascuțit, dă tîrcoale ferestrei. Se repede la peretele acoperit de iederă și fuge înapoi, în frunzișul unui măr. Se repede iar, și iar se ascunde. Zumzăitul necurmat din iederă se țese mereu ca o pînză în jurul casei și păsăruica vînează, parcă cronometrată, la răstimpuri egale, în roiul de musculițe ascuns în plasa de frunze. De jos, din livezi, răsună țîrîit de greieri, altă plasă sonoră, care acoperă pămîntul.

Corina coboară și o apucă spre pădure. Acolo, ceva mai sus, unde încep să crească stejarii, unde e o poiană urcată lin pe o coastă de deal, o poiană cu iarbă înaltă, deasă, aspră la fir, de un verde cenușiu, a descoperit

mai zilele trecute un loc, mare cît o pernă, în care iarba culcată dovedea că acolo dormise o sălbătăciune. O căutase mergînd încet, fără zgomot ca să n-o sperie, şi între copaci o văzuse. Da, întîlnise cerbul al cărui culcuş îl bănuise, la cîţiva paşi de acolo, singur în umbra copacilor, tînăr, de necrezut de zvelt, de adevărat, de viu. Trecea printre trunchiuri aruncîndu-şi uşor picioarele lungi, subţiri, ca în joacă, ducîndu-şi uşor trupul neted, lucios, de culoarea alunei. Întorsese capul spre ea. O privise. Avea nări umede de catifea neagră, ochi mari catifelaţi şi ei, întrebători. Gîtul lung i se întorsese ca un lujer de floare, nările îi palpitaseră, ochii cercetau, miraţi şi dulci. Coarnele mari luceau în lumina prefiratã prin frunze. Încordase gîtul de parcă ar fi căutat pe pămînt un drum, îl ridicase, mirosise aerul, ţîşnise înainte ca o năluca, cu capul mereu întors, cu ochi întrebători. Pierise. Nici ciocănitul picioarelor subţiri nu se auzise pe pămîntul uscat.

Corina grăbea spre stejari, mai repede decît îi făgăduise lui Ştefan să urce vreodată. Avea să vină înserarea. Soarele începuse să se apropie de piscurile din dreapta, cele care îl înghiţeau în fiecare seară. Poate că cerbul era şi acum acolo, în iarba înaltă, în culcuşul lui de acum cîteva zile. Poate că avea să-l întîlnească printre stejari, alergînd ca în joacă, nedumerit, nehotărît, gata s-o ia la stînga cînd o pornise la dreapta. Poate că la izvor venea şi el să bea la ora asta. Ar fi vrut să-i mai vadă o dată neînchipuit de frumoasele mişcări, salturile aeriene, privirea, botul de catifea neagră. Grăbea. Îi bătea puţin inima, dar e plicticos să te gîndeşti că bate. Un asemenea gînd îţi ia orice bucurie. Nu poţi sta să te drămui. Dacă te drămui, începi să renunţi cu bună ştiinţă. Ai renunţat în viaţă la multe, fără regret, trebuia, şi nu aveai timp de regrete. Uneori merita, era mai scump preţul renunţării, decît ea dureroasă. Dar acum ? Lasă, să bată !

Colo, un pîlc de tei, rătăciţi la marginea pădurii, lasă să se cearnă prin frunza lui mai străvezie o lumină bălaie din ultima lumină a după-amiezii. E mai palidă frunza, de un verde mai deschis, sau s-a strecurat în sfîrşitul acesta de august tiptila respiraţie a lui septem-

brie, înaintaşii lui, aurul lui înşelător, care a şi atins frunzişul mai delicat, mai sfios, al teilor ?

Uite, unele frunze se şi desfac uşor, de parcă ar vrea să nu li se ia în seamă despărţirea de ramuri, şi după cîteva pîlpîiri nehotărîte prin aer, cad fără zgomot pe pămînt.

Dar dincolo, în vîlceaua pîrîului, unde e umezeală multă, ce îmbulzeală de ferigi şi arnice cu capete mari, rotunde, galbene, ce năvală de buruieni şi flori, ce lăstăriş încurcat şi tenace, lîngă murmurul care îşi dă aere de grabă şi activitate al firului de apă curată !

Deasupra cărării ce suie printre trunchiurile groase, uriaşe coloane unice sau gemeni voinici, în bolta împletită din ramuri şi frunze, în bolta înnodată cu aer şi cer, între ochiurile ei, verdele stejarilor e încă verde intens, hotărît. Nu, toamna e departe, se mîngîie Corina, toamna care are să încheie vacanţa asta a tuturor libertăţilor, vacanţa asta care nu mai seamănă cu nici una din ultimii douăzeci de ani poate. Toamna e încă dincolo de hotarele verii stăpîne. Cine ştie ce li s-a părut teilor !

Dar în iarba înaltă, cu fir verde-cenuşiu, nu mai e nici o urmă. Pe toată colina, în tot lanul acela des, unduios, nici o palmă de iarbă culcată. Îşi mutase cerbul locul ? Fusese poate o întîmplare atunci că poposise aici, venit de cine ştie unde, din străfunduri de păduri în care ea nu putea pătrunde ? Îl speriase ea poate ? Dar dacă chiar acum, cînd îl caută aici, el hoinăreşte colo, printre copaci, unde l-a văzut data trecută alergînd ? Hai, încă un efort pînă în vîrful colinei, pînă sub copacii cei abia sus rămuroşi, printre care alergase el, privind înapoi.

Cînd ajunge acolo, pe muchea care e numai treaptă din care suie alte înălţimi, începute una din alta ca valurile, Corina se aşază la pîndă, pe un trunchi retezat. E o mare linişte, pe care dacă o asculţi bine, o auzi plină de zgomote mici, de piuit şi ciocănit de păsări, de foşnet în ierburi, de bîzîituri suave, de strecurări nevăzute în iarbă, de urmăriri poate, de mici crime care nu contenesc cît e ziua de lungă şi nici noaptea, de o imensă viaţă întinsă peste tot pămîntul, plină

de drame și victorii. Și copacii ăștia, în care necontenit aleargă seva ca într-un trup omenesc, care cresc, se întind, se resfiră, se înalță, înfrunzesc, în vreme ce în ei laborios, stăruitor, se petrece marele travaliu, și tîmpla rezemată de trunchiul aspru nu simte nimic, urechea lipită de coaja cenușie nu aude nimic ! Corina se înfioară. Dacă și în oameni de pildă, în copiii ei bunăoară, se petrec lucruri de ea neștiute ? Omul se apără, spune cuvinte, te trimite cu ele departe de propriile lui gînduri cînd vrea, te rătăcește pe alte drumuri, cînd are intenția să-ți ascundă un singur drum, cel pe care a pornit el. De ce ? De ce copiii ei ar ascunde acum ceva ? Nici unul nu dă semne că are de gînd să ascundă. Așteaptă semne ? Dacă au o fărîmă de abilitate, nu vor începe ascunzișurile cu semne. Dar n-au de ce. N-a intrat niciodată în panică din pricina vreunei greșeli de a lor, nu s-a lăsat să intre de față cu ei, nu i-a speriat niciodată așa ca să nu cuteze să se mărturisească. I-a făcut într-un chip pe care nici ea nu știa cum și cînd l-a dobîndit, să se cîntărească, să se judece singuri, să se osîndească, dacă era nevoie. Au povestit totdeauna tot despre ei. De ce de-acum înainte ar ascunde ? Liliana intră de mîine altfel în viață, facultatea e altceva, dar poate se va continua, nu se va rupe de ceea ce a fost în adolescență.

Nu, era vorba să-și alunge toată vara grijile, să nu se gîndească la viruși, la laborator, la viitor, la probleme grele. Copiii sînt aici, deocamdată vezi în ei ca într-un pahar de apă, dacă s-ar tulbura apa din pahar, atunci sigur, făgăduielile pentru vacanță n-ar mai fi ținute.

Jos, la picioarele ei, o șopîrliță îngustă ca un pai, cu spinarea verzui-albăstruie, cu piciorușe mici și repezi, grăbește să se ascundă sub frunze. S-a rătăcit pesemne, a prins-o înserarea departe de culcușul ei, sau cine știe, șopîrlele n-or fi avînd unul anume, or fi dormind unde găsesc trei frunze una peste alta, dar răcoarea, sigur, nu le place. Ciocănitoarea bate încă, harnica. Cerbul nu vine, și n-are să mai vină. A fost destul o minune, să-l întîlnească o dată. Cu cerbii se întîlnesc doar vînătorii, pentru că știu să-i caute și vor să-i ucidă. Drumeții, cei care se plimbă prin pădure ca să

asculte cîntec şi zvon, ca să găsească poieni şi flori rare, oamenii paşnici şi fermecaţi de tot ce văd, nu se întîlnesc cu căprioarele, cu cerbii. Odată poate, din întîmplare, ca să nu mai uite toată viaţa, dar nu aşa, cînd le trece lor prin cap să vadă dulcele animal. Şi ce copilăreşte, ce omeneşte se uita înapoi sălbătăciunea, cu aceeaşi curiozitate parcă cu care se uita ea la el, dar mai mirat, mai fremătător, mai sfios şi grăbit. Cu cine îi semănase o clipă, pentru că îi semănase cu ceva sau cu cineva ? Îi adusese aminte de ceva. De ceva văzut aievea sau citit, sau zugrăvit undeva, într-un tablou ? Nu, trăit parcă. Văzut de aproape, şi nu de mult. Îi trecuse repede prin minte şi în clipa întîlnirii că seamănă cu cineva, dar gîndul pierise iute, chiar atunci, cufundată cum era în contemplarea lui, fericită cum era de neprevăzutul întîmplării, grăbită să-l vadă întreg, să-l vadă bine, să nu-i piardă nici o mişcare. Şi acum, aşteptîndu-l şi ştiindu-l că nu va veni, pentru că un cerb nu are drumurile lui ca furnica şi dacă s-a speriat o dată se îndepărtează de locul spaimei, asemănarea aceea ieşea mai mult din străfundurile minţii care nici atunci n-o scosese bine la iveală, o atinsese doar în treacăt, ieşea şi o chinuia. Cine se mişcase aşa ? Cine privise odată aşa ? În goană şi totuşi stăruitor, cu sfială, cu căldură, cu întrebare şi cu naivitate ? Şi se strecurase aşa ca cerbul, se strecurase fără să fie la loc strîmt, avusese o mişcare de strecurare, ca şi cum şi aerul l-ar fi apăsat sau el n-ar fi vrut să spintece nici aerul cu brutalitate ? Ieşise pe o uşă sau intrase pe o uşă ? Ieşise din spatele unui birou ? Cînd fusese asta ?

Ah, da, da ! Se dusese odată la Biblioteca Republicană să caute o carte despre istoria piramidelor. Odată, într-o după-masă prin extraordinar liberă, fusese prinsă de dorinţa să afle ceva mai precis decît ştia despre piramide, după ce în ajun Liliana îi pusese zeci de întrebări la care nu putuse răspunde. Acolo, la secţia de istorie, într-un birou cam întunecat, stătea la lumina unei lămpi de planşetă un subdirector sau cam aşa ceva, singurul care putea aproba împrumutarea cărţii acasă. Fusese amabil, aprobase. Îi mai oferise o carte, pe care o scosese din biroul lui. Peste o săptămînă îi dusese cărţile îna-

poi. Prima dată îşi spusese că e un om drăguţ şi amabil. A doua oară nu-şi mai spusese nimic, nici nu se uitase la el, preocupată grozav de o reacţie ciudată, neaşteptată a virusului febrei aftoase, pe care în laborator îl botezaseră „Diabolicul", atîta le dădea de lucru. Şi acum, deodată, se ivea din întuneric, de pe pînzele întunecate ale subconştientului, pe care fusese înregistrată mişcarea pe care o făcuse omul acela cînd se ridicase din spatele biroului, mersul lui uşor, grăbit, strecurat parcă prin mijlocul odăii goale pînă la raftul spre care se înălţase zvelt, chipul în care întorsese gîtul înalt, privirea ochilor lui cafenii. Nu, nu erau cafenii, erau mai mult aurii, erau ca frunzele de toamnă pe care nu le-a ars încă bruma, pe care le-a copt numai soarele vara întreagă şi şi-a lăsat în ele tot aurul după-amiezelor calde. Semăna cu cerbul, în adevăr, semăna la privire, la mişcare.

Corina se ridică. Între copaci aerul se făcuse cenuşiu, cerul cenuşiu şi el deasupra. Dacă întîrzia, n-avea să mai vadă potecile. Seara, cu ochelari sau fără, îi era totuna, toate se pierdeau, lipsite de contururi precise, toate deveneau puţin vagi, puţin inconsistente. Coborîşul era uşor, hei, la coborîş inima n-avea nimic de spus, şi picioarele, ele cel puţin, ştiau încă să alerge. Cînd se deschiseră livezile în faţa ei, Corina mai prinse încă ceva din lumina amurgului, atît cît mai rămăsese pe colinele cu meri, deasupra vîlcelelor pline de umbre. Soarele pierise după colţii muntelui, încă roşcaţi şi, dintr-o mare de ceaţă vînătă, dindărătul celorlalţi munţi, albaştri şi înghеţaţi, se ridică luna pe sfert, ca de sticlă de Murano, străvezie şi fragilă.

Copiii veniseră. Povesteau cum înotaseră, cît era de caldă apa, cît de multă lume fusese la ştrand, cît de prost fusese filmul pentru care renunţaseră la pădure şi la ciuperci, dar cum se despăgubiseră pe urmă de plictiseala îndurată, venind pînă aici, sus, nu pe drumul obişnuit, ci prin livezi străine, printr-o gospodărie de stat, unde fuseseră trataţi cu miere şi văzuseră, într-o singură încăpere, patru sute de pui abia ieşiţi din ou, care piuiau în cor şi alcătuiau, după părerea lor, cel mai frumos concert pe care îl auziseră vreodată.

Se părea că niciodată nu mîncaseră miere mai bună, ori poate chiar nu mîncaseră de loc şi dăduse azi fericirea peste ei, că nu văzuseră niciodată luna răsărind, atît erau de entuziasmaţi de ea. Corina îi lăsa să vorbească şi îi sorbea pe rînd cu privirea. Ce mari erau, ce sănătoşi erau, cît de copii rămăseseră, cu bucuriile lor întregi, care explodau fără fereală şi fără sfială.

Tîrziu, în odaia pe care o împărţea cu Liliana, după ce stinse lampa ca să nu tulbure somnul zdravăn al fetei, aşezată pe prichiciul ferestrei, primind în piept toate miresmele nopţii, primind în obraz răcoarea ei curată, urmărind cu ochii luna care se pierdea dincolo de pădure, într-un cer adînc, nepătat, Corina îşi mai aduse aminte o dată de chipul în care străbătuse odaia, atunci, demult, acum mai bine de o lună, acel bibliotecar — profesor de istorie ? cercetător ? cine ştie, nu se informase, — de felul în care întorsese capul, privise. Avea parcă şi un zîmbet frumos, da, da, uite, acum îşi aduce aminte, un zîmbet luminos, peste o mulţime de dinţi foarte albi, şi ochi aurii, şi trişti şi tineri în acelaşi timp, poate pe rînd, dar asta era impresia pe care o lăsa, cîteva fire de păr albe pe tîmple, cîteva cute subţiri în colţul ochilor. Cînd văzuse oare toate astea ? Pesemne că ochii noştri văd foarte multe deodată, dar toate preocupările care ne încarcă, ne hărţuie, ne grăbesc, nu ne îngăduie să ne dăm măcar seama că am văzut. Cum îl chema ? Andronescu parcă, profesor Andronescu, aşa i-a spus fata care a trimis-o la el, profesor el ştie unde, dar Andronescu, asta e sigur. Ei, începe să fie răcoare. Din iarbă, din frunziş, din desişuri vine recele umed al nopţii, din munţi coboară o răsuflare stăruitor, pătrunzător îngheţată. Corina se înfioară, îşi strînge cămaşa la piept. Se aplecă deasupra Lilianei care doarme destinsă, cu braţele şi picioarele aruncate de parcă încă ar înota, cu părul ei auriu-roşcat răspîndit peste pernă. Doarme activ, cu energie, parcă ar face o treabă de seamă, parcă în adevăr ar înota în apele somnului, să-l străbată întreg pînă în zori. Corina îi înveleşte umerii rotunzi, puternici, picioarele arse de soare, îi ridică părul de pe ochi. Apoi se culcă în patul rece deocamdată,

se adună ghem, își încrucișează brațele, se răsucește, oftează, se răsucește iar, își găsește locul și așteaptă. Odată și odată are să vină și somnul.

Ștefan a răcit la strand. Stă necăjit pe terasă, cu un fular în jurul gîtului, cu o jachetă de lînă pe umeri, pentru că, uite, cerul e înnorat, s-ar putea dinspre munte să vină ploaie. Corina nu-l scapă din ochi și-l stăpînește, încruntîndu-se, de cîte ori vrea să coboare treptele în grădină. De la un timp au început să se joace așa, el să se prefacă a vrea să se strecoare afară, ea să se încrunte. Pe urmă rîd amîndoi.

— Ce s-ar putea face acum ? Ce faceți voi în tabere cînd vine ploaia ?

— Întîi o ocărîm, și mai rău încă.

— Și pe urmă ?

— Pe urmă ne culcăm și dormim pînă trece.

— Poftim ! Du-te și te culcă. Te scol eu mîine, cînd trece.

— Bem o cafea.

— Lasă, mai tîrziu.

— Ieșim în ploaie. E foarte sănătos. Eu chiar am recomandat ca tratament.

— Aici eu recomand tratamente, tu te supui. Cu mine nu ești medicinist, ești copil.

Liliana, îmbrăcată cu șort și ou un tricou, trece grăbită prin fața terasei, cu cîteva ghivece în brațe. I s-au promis de mult de aici, de la vilă, cîteva răsaduri de flori, și cum azi e vreme închisă, cum se stă acasă, e tocmai potrivit să le transplanteze în ghivecele ei. Picioarele ei lungi, musculoase, de culoarea pămîntului ars, aleargă agil, pe vîrfuri, ca la un exercițiu de gimnastică. E prea voinică ? se întreabă îngrijorată Corina. E prea musculoasă ? A făcut prea mult sport. Nu, are șaptesprezece ani, are tot timpul să devină mai suplă, mai feminină. La vîrsta ei poate să mai și crească încă — numai de n-ar crește prea mult ! Are să fie ca o statuie greacă, ca o Veneră cu plete de foc.

Corina citește cum n-a mai citit de mult, un roman, un roman adevărat, în care nu e vorba de nici un fel de bacili, de viruși sau de microbi, ci de oameni care ig-

nară toate astea, pentru care tuberculoza e o dramă familială, o pacoste care dă peste o iubire mult încercată, şi care trece peste toate încercările. Cînd te-ai desprins de mult de literatură, pare ciudat să vezi, pe sute de pagini oamenii altceva decît nişte fiole pline de microbi, fiole în care se petrec procese sumbre şi complicate, la temelia, într-un fel, a sentimentele lor, care n-au habar din ce maia le sorb rădăcinile viaţă. Însuşi fenomenul creşterii copiilor ei îi apăruse uneori sub latura lui biologică numai, acoperindu-i cu obsesia ştiinţei, noua şi complicata reţea a frămîntărilor psihice. Şi pe ele, pe aceste frămîntări, prea des poate le explicase faţă de sine prin preacunoscuta de ea evoluţie a organismelor lor, prin metabolisme care trebuiau echilibrate, prin secreţii interne care trebuiau stăvilite sau provocate. Acum, cu romanul în faţă, îşi aduce aminte ca din altă viaţă de diverşi Sparekenbrocki sau Imoralişti uitaţi de mult. citiţi şi pe atunci chiar cu dezgustul distrat al omului care are sentimentul penibil că merge împotriva vîntului nefiind în stare să simtă extazul celorlalţi de „Sonata Kreutzer" sau „Zbor de noapte" în alt chip tulburătoare, de care se despărţise numai ca să se cufunde în cîmpul limitat aparent, infinit de fapt, al microscopului.

Ca un parfum simţit odată, pierdut de mult, trezit în amintirea mirosului, venea acum să-şi ceară dreptul tot omenescul acelei iubiri puţin prea literare, acelei iubiri care semăna cu altele, deci şi cu ale ei, trăite pe vremuri. De cînd le uitase ? De ani. Nici nu se mai întrebase măcar de ce le-a uitat. Avusese de lucru. Laboratorul. Copiii. Da, se gîndise că ei pot iubi. Ştefan fusese chiar îndrăgostit odată. Nu-l luase în serios, ştiuse că-i va trece şi în adevăr îi trecuse. Se gîndise că „fenomenul" va fi şi serios odată şi că şi ea îl va privi cu cea mai mare seriozitate. Să nu se înşele, copiii, să nu se înşele. Asta era esenţialul. Avea să vegheze. Nu se gîndise mai mult. Acum, cartea asta îi răsturna în braţe, ca pe un coş de mere, frămîntări, amănunte, suferinţe despicate mărunt în şuviţe, în bucăţi, gustate îndelung, una după alta, cu voluptate, ca bucuriile, şi faţete, nuanţe, belşug de nuanţe. Ce multe lucruri uitate, cît de multe

şi preţioase cîndva ! Firește, ea era cea vinovată. Nu lucrurile astea se aflau la periferia vieţii, ci ea se izolase de viaţă, devenise un microscop, un filtru, o eprubetă în care colcăiau nişte adevăruri, dar nu singurele. Ei, acum toate celelalte erau de o parte, ea de alta, cununie între ele nu mai era cu putinţă, era şi prea tîrziu, şi fără nici un folos. Avea şi prea mult de lucru, un lucru util de data asta.

În cer se petrecuse ceva. După cîteva bubuituri surde, îndepărtate, în mijlocul cerului, deasupra grădinii, se despicase o potecă între nori, întîi subţire ca un şarpe, pe urmă largă ca o şosea, şi prin şoseaua asta care începuse să curgă cu amîndouă capetele către marginile zării, un puhoi de lumină blondă invadase pămîntul. Soarele era în creştetul cerului, soarele se arăta în mijlocul pîrtiei albastre, şi bolovanii cenuşii ai norilor se rostogoleau, se îngrămădeau, fugeau.

— Întîi staţi la masă ! se grăbi să spună Corina, sigură că n-avea să-i mai poată ţine mult pe copii. Uite, mîncăm mai devreme dacă vreţi, dar nu fugiţi acum, că nu vă mai pot aduna. Ştefan, tu, dacă ai fi cuminte n-ai pleca de loc, măcar azi.

Se vedea bine însă că Ştefan n-avea de gînd să fie prea cuminte. Începuse de pe acum să-i ţină prea cald basmaua de la gît, să se simtă bine, fără pic de febră. Îl duruse gîtul de dimineaţă ? Nici măcar nu-şi aducea aminte.

Se mîncă foarte repede în ziua aceea. Pădurea era scăldată în soare, şi copiii plecară în pădure. Corina, nu ştia nici ea de ce, nu-i întovărăşise. Avea un sentiment nemărturisit că n-are să mai vadă niciodată animalul frumos pe care îl căutase în ajun, şi ca să nu-l caute iar degeaba, rămase acasă. Sigur, pădurea era frumoasă oricum, toată viaţa fusese în pădure pentru frumuseţea ei, dar prea de curînd o dezamăgise. Avea să se ducă mîine, poimîine.

Stătea pe pat, cu ochii la perdeaua de creton portocalie, cu flori galbene, pe care soarele de după-masă o făcea arzătoare. Odată, în prima tinereţe, la mare, stătuse într-o căsuţă de piatră, cu perdele portocalii. Cînd adia briza, perdelele se dădeau la o parte şi lăsau să se

vadă albastrul adînc, violent, al mării. Şi deodată îi fu cumplit dor de mare, de mirosul ei, de vîntul care aleargă peste ea şi răbufneşte pe ţărm, de întinderea ei care seamănă cu marile nădejdi omeneşti sau, poate, cu marile deznădejdi, de soarele care te topeşte, te desfiinţează, te preface, sufleteşte, într-o masă uniformă, fără limite precise, fericită. Ar fi putut, în vara asta, să meargă cu copiii la mare. Aleseseră toţi muntele. Şi ea îl alesese. Acum se întorcea la una din tulburările tinereţii ei zbuciumate, oh ! înăuntrul ei zbuciumate, discret, pe tăcute, de a dori lucrul la care renunţase, de a vrea să fie altundeva decît era, de a regreta, după ce optase, că nu se putea avea tot în acelaşi timp. De cîtă vreme nu se mai gîndise la tinereţe ? De cîtă vreme nu-şi mai adusese aminte cum era atunci, ce voia atunci, în ce laţuri, puse de mîna ei chiar, se încurca uneori cu deliciu, alte ori cu parapon ? Nu, nu e bună o vacanţă ca asta, totală, ridică stavila amintirilor şi dă sevă nouă uscăturilor aruncate într-un ungher.

Perdeaua arzătoare pălise. Soarele pesemne că trecea, cu focuri domolite, pe drumul lui resemnat spre pieire, către colţii de piatră ce aveau să-l dumice. Dormise oare, de se făcuse atît de tîrziu ? Gîndindu-se numai, se scursese, nebăgată în seamă după-masa ? Acum perdeaua avea tonuri de jar acoperit, adormit, şi marile ei flori galbene se umpluseră de o tristeţe de toamnă. Parcă nu mai erau flori, erau frunze veştede. Erau, da, erau de culoarea aurie, obosită, a ochilor din biblioteca tăcută. Ei, Doamne, iar venea să se instaleze în gîndurile ei ? De ce răsărea aşa nechemat, neaşteptat, nepoftit ? De ce el şi nu altul ? De ce nu i se ivea în minte mutra ciobanului pe care îl întîlnise acum trei zile, a ciobanului care o crezuse medic curant şi-i arătase o plagă veche şi rea la picior. La ciobanul ăsta merita să te gîndeşti, se ferea de policlinici, nu voia să treacă pe la farmacie, ar fi vrut să scoată ea din buzunar un leac cu care să-l vindece în cîteva minute. Avea o faţă lungă, slabă, mustăcioasă, şi o ceafă pe care cute lungi o brăzdau în toate chipurile ca nişte şanţuri săpate de un nebun, fără nici un rost, nişte cute adînci care te făceau să te întrebi în ce chip şi în cîte chipuri o fi întors omul ăsta gîtul o

viață întreagă, de a putut să-și facă asemenea păienjeniș la ceafă.

Corina încearcă, cu un efort pe care nu vrea să-l recunoască, să înlocuiască în mintea ei imaginea bibliotecarului cu a ciobanului, și ca dintr-o apă pe care o tulburi cu o piatră, cînd cercurile pe care le face silit chipul ciobanului se liniștesc, se ivește din fund, chinuitor, chipul bibliotecarului. Și nu e întreg, uite, nu e întreg. Fruntea n-are o linie sigură, bărbia se pierde, nasul, cum îi e nasul? Uite că nu știe ce fel de nas are. Nu urît, în orice caz, dacă ar fi fost urît, ar fi izbit-o. E enervant să nu-l deosebești bine tot, și să te urmărească așa unele trăsături, ochii, privirea, mișcarea. Ce absurditate! Merită să faci asemenea eforturi de aducere aminte pentru un Breughel, nu pentru figura unui bibliotecar văzut în fugă de două ori, fie el subdirector sau profesor, sau savant, treaba lui. În domeniul ăsta Corina nu prea știe cine a ajuns la celebritate în ultimii ani, cine a publicat studii, al cui nume circulă și al cui nu.

Zăcerea asta nu-i bună, se gîndește ea. Te plimbi sau citești, ceva trebuie să faci. Nu, nu romanul de azi de dimineață cu langorile lui „nuanțate". O carte bună, o carte adevărată, ca asta despre virusul gripei pentru că, orice ai face, viața ta de acum înainte tot între viruși se va petrece. E trist? Ce să-i faci, asta ai ales de mult.

Tîrziu, cînd se întorc copiii, cînd li se aude larma în grădină, și lătratul lui Puk care îi primește, și strigătele gazdei din bucătărie pentru că au dat, probabil, iama în vreo farfurie așezată pe masă frumos, cu garnituri și dichis, Corina se smulge din carte. Trece prin fața oglinzii să-și așeze în grabă părul, și chipul ei îi răspunde de acolo cu o privire obosită, plecată departe. Doamne! Ce veștedă e în unele seri! Ca o cîrpă veche scoasă din apă caldă. Uzată ca un papuc prea mult purtat.

— Ah! Se vede cale de o poștă că te-ai ținut de făgăduială! strigă Ștefan de cum o vede coborînd scara. Ai citit? Ai scris? Ce-ai făcut? N-a fost vorba să fie o vacanță adevărată? Uite! și băiatul îi trece degetul

peste rădăcina nasului, uite urmele ochelarilor ! Nu mai poţi ascunde nimic !

— Eu pun ochelari şi ca să mă uit bine la tine !

— Da, îi pui, îi scoţi, ştiu eu. Toată ziua îi manevrezi. Dar urme vinete pe şaua nasului n-ai decît atunci cînd îi porţi cîteva ore în şir, la citit. Atunci şi eu mă apuc de cursul de neurologie, dacă e vorba să ne călcăm cuvîntul.

— Şi eu învăţ a doua oară pentru maturitate ! spune serios Liliana, muşcînd dintr-o roşie. Ce, crezi că mi-ar strica s-o mai dau o dată ? Poate că atunci aş fi matură cu adevărat !

— Să te ferească Dumnezeu ! strigă Corina. Lasă, fii adolescentă cîtă vreme mai poţi !

De unde a ieşit strigătul ăsta din ea ? Doar pînă acum a aşteptat încordat să se isprăvească adolescenţa copiilor, perioada febrilă, nesigură, iresponsabilă, în care stătea la pîndă să vadă ce trăsături anume din caracterul lor se vor preciza, ce se va risipi, cum vor fi. Respirase, mulţumită că trecuseră un hop, că se cristalizaseră, unul mai mult, celălalt mai puţin şi arătau, sufleteşte, cum trebuie. Şi acum, deodată, îşi vrea iar fata copil. Poate, poate că în adîncul sufletului ei îi era milă tocmai de răspunderea asta, a oricărui gînd, a oricărui fapt, care aveau s-o împovăreze pe Liliana. Nu spusese ea, cu ton monoton, de atîtea ori : „Răspunderea, copiii mei, e lucrul cel mai nobil care îl deosebeşte pe om..." şi aşa mai departe, şi aşa mai departe !

Dar vezi, îi era milă. Nu e uşor, şi cînd ai acceptat-o o dată, te ţine în mîinile ei toată viaţa, răspunderea.

Noaptea, Corina se trezi de propriul ei ţipăt, un ţipăt mic, fericit, ţipătul pe care-l scoţi în faţa unui neaşteptat peisaj extraordinar, ţipătul pe care îl scosese în Grota Azzura de pildă, cu treizeci de ani în urmă.

Îl vedea ! Îl vedea ! Îl văzuse în vis şi imaginea lui era şi acum în faţa ochilor ei, amănunţită, întreagă, vie, adevărată. Întreaga lui faţă frumoasă, cu ochii aurii-cafenii, şi obosiţi şi strălucitori. Ce ciudat ! şi una şi alta, — ochi care au sperat, au fost dezamăgiţi, n-au uitat dezamăgirea, dar încă mai speră, copilăreşte, încrezător, înconjuraţi de o reţea uşoară, diafană, de mici

riduri, cu lumina dinţilor albi ca un fulger în faţa închisă, de culoarea aurului vechi pe care o găseşti numai pe unele frunze de toamnă, frunze care n-au murit încă, s-au îmbogăţit numai, cu mersul iute, sfios şi într-un fel avîntat. Mersul unui om care îşi înfrînge sfiala şi zboară. Şi glasul ! I-a auzit glasul, visul şi-a adus aminte de el, picurat ca stropii unei fîntîni ţîşnitoare, jucăuş, cald şi jucăuş, limpede şi iute. Ca mersul ! Uite, imaginea e încă aici, o mai vede ! o mai vede ! Se pierde acum, se destramă, aşa cum norii de vară îşi schimbă forma sub privirea ta aţintită. Nu mai e. Nu mai e sigură, nu mai e precisă. A rămas ceva ce mintea se chinuie să proiecteze, ca ieri, ceva nehotărît, neîntreg. Dar ce frumos era ! Ce căldură, ce bucurie fierbinte are şi acum în toată făptura ei.

Liliana respiră adînc şi regulat în somn. Ce bine că n-a trezit-o cu ţipătul ei. Poate că nici n-a ţipat tare, poate că a ţipat numai în vis. Şi totuşi parcă s-a auzit, parcă ţipătul a tăiat noaptea ca un cuţit, cu ascuţişul lui, cu lumina lui. Corina se întinde pe spate în pat şi priveşte prin fereastra deschisă cerul luminat de lună, atît de adînc, atît de adînc luminat, încît infinitul nu mai e de loc o presupunere omenească. Ceva ca o bucată de catifea moale intră de sub întunericul streaşinei în întunericul odăii, pluteşte fără zgomot peste faţa tavanului, se îndreaptă, de parcă ar închina încăperea, de la un colţ la altul, caută, în plutirea lui care nu dislocă aerul şi nu pricinuieşte adiere, caută şi iese din nou pe fereastră, se pierde în umbra streaşinei. Un liliac ! În cavoul meu ! Ce prostie ! Ce imagine literară, întunecată şi de prost gust. Dar uite, stau aici ca morţii care şi-ar mai putea încă aduce aminte, stau doborîtă de oboseala mea de ani, pe care nu vreau s-o recunosc şi de care ziua nu ţin seama, stau, şi mi se năzare, ca o pecete scumpă pe un pergament care n-a fost scris, un chip. Dacă l-aş fi întîlnit acum zece, cincisprezece ani, l-am fi scris ? L-am fi scris cu zilele, cu nopţile noastre, cu bătăile inimilor noastre, cu îmbrăţişări, cu cuvinte mari, cu patimă şi pătimiri ? Poate, poate ! Ce gînduri bizare, ruşinoase, sigur, şi bizare, aduc nopţile vacanţei ăsteia de destindere, aduce pădurea, luna poate, livada.

Și liliacul, da, și liliacul. Cu rătăcirea lui de catifea deasupra capului meu care îl merită, aduce un gînd ciudat, poate cel mai adevărat din toate, unul negîndit pînă acum, pentru că n-a fost timp nici pentru el : ești bătrînă, Corino ! Așternutul tău nu e departe de linţoliu. Chiar atît de bătrînă, chiar atît ? Cînd sînt odihnită — și cînd sînt odihnită ? mi se spune : „Arăţi bine ! Azi ești frumoasă ! Tu ai acum o distincţie pe care n-ai avut-o în tinereţe !" Și ce se poate face pe lume cu distincţia, nu zău, ce se poate face ? Urîtă întrebare ! Parcă ea ar mai vrea să facă altceva decît laborator, decît să-și crească copiii, cîtă vreme se mai lăsau crescuţi. Dacă ar fi fost mai tînără cu cincisprezece ani, măcar... Da. L-ar fi iubit. Nu e plăcut să recunoști, în toi de noapte, că deodată, după ani de zile de austeritate, ţi-a venit ideea asta năstrușnică. Dar asta e. Dacă îi învaţă pe copii să recunoască cinstit față de ei înșiși de cîte ori îi mușcă un gînd nepotrivit, s-o recunoască pentru a putea lupta împotriva lui, are să recunoască acum și ea : l-ar fi putut iubi. Altădată, în trecut, cîndva. Te-am întîlnit prea tîrziu, tovarășe Andronescu. Nu știu ce-ai fi făcut dumneata atunci, poate că ai fi trecut pe lîngă mine ca pe lîngă monumentul aviatorilor, cum treci și azi văzîndu-ţi de drum, dar eu te-aș fi iubit. Oh ! cît de mult te-aș fi iubit ! Poate că în viaţa dumitale n-ai fost iubit așa cum te-aș fi iubit eu.

Oare cît de bătrînă par azi unui om care mă întîlnește prima dată ? Aș vrea să mă pot vedea o dată cu ochii lui. M-aș duce acum la oglindă să mă privesc ca pe o străină, să încerc să mă privesc ca și cum nu m-aș cunoaște. Ei nu, pesemne că așa începe nebunia. Mi-a fost scris oare să am o bătrîneţe rușinoasă ? Și dacă mi-a fost scris, eu nu o pot lua în mîini, cum mi-am luat toată viaţa pînă acum, să o îndrept pe căi mai demne, mai controlate ? Ah ! să dorm, să dorm, să dorm odată, să nu mă mai gîndesc la nimic !

— Mamă, nu mergi cu noi la ștrand ?

— Nu.

— De ce ? Îţi place să înoţi ! Nu te simţi bine ? N-ai dormit ? Arăţi rău. Ce ai ?

— N-am nimic, Ştefane. Poate că n-am dormit bine.

— Nu ţi-e dor de apă? Uite, trece vara şi toată iarna o să ne gîndim cum a fost rîul, cum a fost pădurea, cum a fost pajiştea. Hai, mamă!

— Duceţi-vă, duceţi-vă! Hai! Poate că am să vin mîine. Fuga!

Copiii au plecat. Trece vara. Trece încă o vară. Au trecut atîtea veri. Are acum vreo însemnătate că mai trece şi asta? Se pierde ceva cu ea? O, dacă toate verile viitoare ar putea trece acum, repede, prin faţa ei, repede ca nişte căluşei, să se deşire tot mosorul vieţii, ca să se isprăvească. Să ajungă în ceasul acela, de vară sau de iarnă fie el, în care să spună: gata! E atît de tîrziu, încît nu se mai poate regreta nimic. E ultimul ceas. Acum încă totul nu e stricat, dar nimic nu mai e întreg. Cine a spus marea dobitocie că e o fericire să rămîi cu un suflet tînăr? Şi ce să facă un suflet tînăr într-o păstaie uscată, într-un trup ponosit de ani, umilit de ani? Natura asta admirabilă, dumnezeiască, a adus vieţuitoarelor cea mai mare insultă, cea mai cumplită umilinţă: bătrîneţea. Asta a ştiut-o foarte bine Rembrandt. Bătrînii, bătrînele lui, cu acea nesfîrşită, sfîşietoare tristeţe în privire, nu sînt trişti pentru că au trăit mult, sau pentru că au suferit, au acumulat suferinţă, sînt dezolaţi pentru că nu mai pot trăi încă, pentru că fizic sînt siliţi să renunţe, sînt zdrobiţi de gîndul că nimic nu se mai poate pentru ei, că nimic nu se poate lua de la capăt, oricîte suferinţe ar include.

Uite, în oglindă nu se răsfrînge de loc un tip rembrandtian. Pînă la el mai are poate douăzeci de ani, poate mai mult chiar. Dar cearcănele de sub ochi? Dar gîtul acesta obosit, cu pielea uşor delicat mototolită, ca o foiţă care a fost strînsă ghem şi pe urmă întinsă cu grijă mare? Dar dinţii, dinţii ăştia care străluceau odată, transparenţi de albeaţă, şi azi au plecat de la locurile lor, ca o turmă de oi nesigure în ce parte să apuce? Şi copiii te mai poftesc cu ei la ştrand. În rochie, da, îmbrăcat trupul ăsta mai are ceva din graţia lui de odinioară. Înalt, suplu, iute în mişcări a rămas. Ştii însă cum arăţi în costum de baie? Nici măcar nu ştii, că nu ţi-a fost aminte să te uiţi vreodată într-o

oglindă, cu o atenţie feminină, cînd ai îmbrăcat costumul. Uite braţul, braţul care e încă rotund şi subţire, cînd îl ridici, aşa cum îl ridici în clipa asta, face, dedesubt un soi de sac, un sac abia schiţat azi. Dar mîine? Înapoi nu mergi, mergi înainte. Dinţii au să devină şi mai inegali, braţul are să se lăbărţeze şi mai tare, gîtul are să se facă de broască ţestoasă. Şi mai ce? Tot, tot are să se strice. Nu poţi opri nimic, nimic. A fost odată, drăguţă, clădită bine. Ce avuţie! Nu şi-a dat seama. Nu s-a gîndit la asta. Ce avuţie! Ce putea face cu ea? Nimic. Dar să fi fost măcar conştientă că e aşa! Să se fi bucurat cînd era întreagă. Să fi ştiut, or să fi gîndit la asta ca omul care posedă ceva de preţ. A fost şi tînără, cu atîta intensitate, cu atîta putere, cu atîta flacără, încît cînd se gîndeşte la tinereţea ei, i se pare că a avut o calitate personală, nu comună, un merit care nu se putea pune în cîntar cu al altora, pe care l-a pierdut din nebăgare de seamă. Orice se putea face atunci, orice! Ce regretă că n-a făcut? Nimic. A trăit aşa cum trebuia să trăiască, drept, plin, corect. Dar să fi ştiut măcar atunci că poate face orice, s-o fi umplut atunci acest sentiment fericit, aşa cum o umple azi cu amar sentimentul că nu se mai poate face nimic. Nici omul acela nu-i tînăr, îi trece prin minte. Ei şi? Dacă mai poate iubi, va iubi tinereţea dătătoare de viaţă.

Dimineaţa, cu tot soarele ei fastuos, cu lumina ei multă, turnată în cele mai ascunse unghere, trece peste grădina scînteietoare de culori, peste frunza lucioasă a pomilor, peste emaiul pestriţ al florilor, peste casa îmbrăcată în iederă, încet, ţipător de sclipitoare. Trece peste Corina, bolovănos şi îndelung, asemeni unui tren cu vagoane multe, încete, strălucitoare, care nu te-ar purta, care ar merge peste tine şi te-ar strivi.

După-masă, Corina plecă peste livezi, spre locul în care apune soarele, spre munţii cu colţi de stîncă care îl aşteaptă ca să-l înghită. Merge mereu înainte, fără să-şi aleagă potecile, cu sentimentul penibil că a intrat într-o criză necunoscută, o criză sufletească urîtă, nevrednică de un om cu treburi şi cu îndatoriri, că tot ce a gîndit în dimineaţa aceea şi gîndeşte încă şi acum

sînt niște adevăruri adevărate, dar că trebuie să iasă de sub stăpînirea lor. De mîine chiar are să înceapă să lucreze, oricît ar protesta copiii. Le făgăduise, dar luase în fundul valizei cărți, caiete de note. Nu se putuse despărți de ele. Are să se întoarcă dar mai curînd decît crezuse, la munca aceea bună care nu te lasă să întîrzii cu gîndul la iremediabil, la urît, la tristețe, de mîine dimineață. Sub pomul japonez, întors ca o umbrelă, încape o masă mică. Era foarte bine acolo, lîngă zidul acoperit de iederă. Are să audă toată ziua zumzetul albinelor în iedera în floare, au să treacă deasupra ei păsărelele cu cioc lung, care vînează în iederă. Așa, ca deasupra Sfîntului Francisc. Și el renunțase! Corina rîde tare și închide pe urmă repede gura. Dinții ăștia urîți! N-are nici o însemnătate că nu e nimeni pe drum, să nu arăți ca o hîrcă care rîde. Să te înveți să nu mai rîzi, să te gîndești ce urîtă ești dacă rîzi. Așa, bun, nu mai rîdem!

— Unde ai fost, mamă? Parcă ești un cățeluș tăvălit prin praf și jerpelit! Ce-i cu tine?

Ce ochi buni are Liliana! Dacă aș fi vrut să spun cum mă simt, se gîndi Corina, n-aș fi putut-o exprima mai bine decît ea. Un cățeluș tăvălit prin praf și jerpelit, așa e sufletul în mine și așa pesemne arăt.

— Mama mea e frumoasă! Mama mea e frumoasă! o strînge Ștefan la piept. Ea nu e un cățeluș și nu e nici jerpelită, e un dulău mare, la pîndă să nu facem noi o prostie, gata să facă: ham!

„Dacă ai ști tu ce „ham!" aș face acum la mine însămi! își spune Corina. M-aș sfîșia dacă aș putea, și pentru cum sînt, și pentru cum arăt, și pentru tot ce gîndesc." Ridică mîna să-l mîngîie pe cap și-și vede brațul cu mușchiul lui de dedesubt muiat. Coboară repede mîna. De ce să mai vadă și copiii? Să-și spună: „Săraca, mama, a început să îmbătrînească." Și nu e numai atît, își căută ea scuze, puncte de sprijin, dar mai departe vor gîndi: „Mama a îmbătrînit, e firesc să nu mai înțeleagă ce se petrece în noi, nu mai poți să iei în serios toate observațiile ei, pentru că mama nu mai

înțelege !" Un bătrîn nu mai înțelege, au să aibă dreptate ei față de ei înșiși.

A doua zi însă Corina nu se așază la lucru, așa cum se hotărîse. Nu scoate nici masa în curte, nici caietele și cărțile din valiză. Rămîne în pat, cu ochii închiși, pînă cînd Liliana coboară. Îi aude pe copii foindu-se prin fața ferestrei, întrebîndu-se cum de doarme mama atît, îl aude pe Ștefan presupunînd că zilele astea nu i-a fost bine, se simțea după cît arătase de rău, și că ăsta e poate somnul care înseamnă vindecare. Se sfătuiesc dacă pot să plece sau să mai aștepte, se hotărăsc să se ducă la pescuit. Au plecat.

Corina a dormit, în adevăr, un somn vindecător. S-a trezit cu soarele în odaie, cu căldura lui pe obraz, s-a trezit fără strop din disperarea din ajun, cu sufletul plin, ca un pahar de miere, de o dulce putere, de o dulce mulțumire. Se pare că somnul prin care a trecut n-a fost numai somn, s-au amestecat în el, ca într-o fiertură de descîntec, mirodenii ciudate, licori puternice și miresmate. Parcă ar fi băut toată noaptea un alcool ușor și volatil, un alcool care nu lasă gura amară și coclită, ci gust de floare și în trup o senzație de zbor. A visat ? Nu mai știe. A deschis deodată ochii asupra ferestrei luminate, și-a adus aminte de un chip, de unul dintre miile de chipuri pe care le-a văzut în viață, imprecis, neîntreg, dar sclipitor de lumina dinților, încălzit de lumina ochilor, mobil, viu, fermecător. A închis repede ochii la loc, să nu vadă trezirea Lilianei, să nu vorbească, să nu fie întrebată, să nu fie stînjenită. Lasă, lumea întreagă să fie cuprinsă de el, de chipul acesta, de silueta aceasta, sfios, grăbit grațioasă, să nu mai existe decît ea în tot universul. Ajunge ! Poate umple universul. Nu mai e nevoie de nimic altceva, de nimic. De nici un gînd. De nici o altă amintire. De nici o prevedere pentru viitor. De nici o prudență față de prezent. Numai atît.

Acum, după ce copiii au plecat, poate sări din pat, se poate spăla, îmbrăca repede. Poate pleca. E acolo, peste prima colină din fața casei, o livadă în care n-au cosit încă, sau nu cosiseră pînă mai ieri. Acolo ar fi bine de stat în iarba înaltă, amestecată cu flori și buruieni, pe pămîntul tare, sub cerul de cobalt al dimineții de august.

Şi uite că nici acum n-au cosit. Miroase bine a ierburi încinse, a flori străpunse pînă în inimă de soare printre petalele lor răsfrînte de atîta dogoare, a izmă care îşi dă duhul de pîrjolită ce e. Bondarii mari de catifea îi zumzuie pe lîngă urechi, furnici năuce i se suie pe picioarele goale, picioarele încă suple, încă harnice, încă vii. Sub ea pămîntul cald şi vîrtos, inegal şi aspru, se întinde, se întinde, ca o apă încremenită care se duce dar nu te duce nicăieri ; deasupra cerul, apa cu adînc necunoscut, nepipăit încă, îşi plimbă norii mici, scămoşaţi, şi te fură spre zările lui fără margini. E bine, e bine ! Cît cerul de larg ţi se deschide pieptul, şi cuprinde. Nu trebuie să socoteşti ce sau cîte, e infinit şi cuprinde o singură, mare fericire care nu, nu e mai mică decît cerul, decît pămîntul. Inima bate puternic, egal, cu gravitate, ca toaca unei mînăstiri pe înserat, bate plin, afirmă cu fiecare bătaie, de parcă ar vrea să se audă pînă în tării, că e aici, că trăieşte, că e plină, puternică. N-a izgonit din ea nimic din tot ce îmbrăţişase pînă acum, dar şi-a crescut vigoarea, a cuprins, a înghiţit, ca florile lacome care înghit insecte, un chip. Şi dinăuntrul ei, cu fiecare bătaie care răsună de umple văzduhul, îl trimite înapoi lumii în cercuri concentrice, din ce în ce mai mari, din ce în ce mai mari, aşa, ca să se umple văzduhul de el. Nu mai există ani, nu mai există vîrste, nu mai există limite. Faptul e aici, şi nu poate fi contestat. Faptul ! Iubirea ! Peste timp, peste realităţi sau realizări. Atît. Iubire. Ajunge. Ca un vulcan care ar ţîşni aici, din livada asta. Ar ţîşni din pieptul ei. Ca un copac nemaipomenit, cu ramuri care cuprind văzduhul şi încurcă norii între ele, şi opresc lumina soarelui în loc, şi îşi agaţă luna într-o cracă, ca pe un mărţişor. Puterea asta ar putea muta munţii din loc, ar putea opri fluviile din mers. Şi e bine să te simţi atît de puternic. Restul ? Dar mai e oare ceva care mai rămîne pe dinafară ? Nu, în clipa asta cel puţin, nimic. Asta e tot. Această absolută independenţă, acest nemaipomenit sentiment de posesie a tot ce există, a tot ce se tîrăşte sau creşte, a tot ce înfloreşte şi aspiră, de posesie, pentru că le cuprinzi mai total decît Dumnezeu în clipa în care le-a creat, le posezi cuprinzîndu-le, iu-

bindu-le ; văzîndu-le aşa cum nu le-a văzut nimeni niciodată. Independenţă şi faţă de tine, graţie, bibliotecar prăfuit sau istoric savant, ce vei fi acolo unde eşti, pentru că chipul tău de antilopă n-a trăit, n-a strălucit, n-a vibrat cu asemenea intensitate niciodată, în nici o oglindă, în ochii nici unei fiinţe vii, în conştiinţa lucidă a nimănui pe lume. Eşti bunul meu, fără să ştii, eşti în stăpînirea mea atîta vreme cît te voi iubi, eşti poate opera mea, opera mea asupra căreia, azi, răstorn, ca soarele în asfinţit, toate flăcările şi toate luminile incendiarului meu amurg.

Fericirea asta mistuitoare, incandescentă, rămase pe chipul Corinei multe zile încă. Acasă, în jurul mesei, cu copiii lîngă ea, la rîu cu ei, în pădure, îşi păstra necunoscuta bucurie, prefăcută în bunăvoinţă, expansiune, haz !

— Ce frumoasă te-ai făcut, mamă ! spunea cîteodată Ştefan.

Corina ridica din umeri. Frumoasă, urîtă, era totuna. Trăia ! I se părea mai de preţ. Îi fusese dat să mai trăiască o dată, de nimeni ştiută, o tinereţe fremătătoare, nelimitată. Izgonea gîndul că va trece o dată cu vacanţa şi că se cuvenea să treacă o dată cu vacanţa. Acum trebuia numai să trăiască.

Cîteodată lumea i se părea prea mică pentru puhoiul bucuriei care pornea din ea. Ar fi vrut să întindă bucuria asta în patru zări, ca pe un gherghef gigantic, dar şi zările erau margini. Ar fi vrut s-o prefacă în ceva, i s-ar fi părut firesc să se nască ceva din ea, ceva material, colosal, ca un munte, ca un ocean. Din respiraţia ei numai, din gîndurile ei aruncate spre toate vînturile. Aşa, aşa trebuie să se fi născut lumea, spaţiul, galaxiile, dintr-un sentiment asemănător. Pe urmă i se părea că se adună toată ca un pumn, ca să ţină la căldură imaginea scumpă, ascunsă, în trainică intimitate numai cu ea.

Într-o dimineaţă îi veni în minte că poate acel bibliotecar graţios ca un preludiu îngînat de flaut pentru o simfonie plină de adîncime catifelată, scrisese cărţi, opuri sau opuscule. Că aceste cărţi s-ar fi putut afla în

biblioteca orașului alăturat. Cine era el ? Ce știa, cum gîndea el ? Cine era ? Își jurase să nu părăsească vila pînă la sfîrșitul vacanței, dar nu se putu împotrivi nevoii de a ști ceva despre el, măcar o parte din ce se putea afla despre un om prin opera lui. Se îmbrăcă încet, ca pentru zile mari, de parcă avea să-l întîlnească chiar pe el și luă autobuzul care ducea în oraș. Curiozitatea asta, strecurată în echilibrul dobîndit în ultimul timp, năștea și altele, multe altele, care se îmbulzeau și tulburau apele fericirii smintite pe care crezuse că o va putea ține pe loc cît va vrea. Cum îi erau mîinile ? Nu-i văzuse mîinile. Dacă erau mici, meschine ? Groase nu puteau fi, un om ca o ciută nu poate avea mîini grosolane, dar mici, urîte, da. Care era viața lui ? Avea nevastă, copii ? Petrecea nopțile, îmbrăcat pretențios, colinda restaurantele ? Sau stătea la concerte cu tîmpla în palmă ca atîția snobi care nu pricep nimic și mimează melancolia meditativă ? Era un șoarece de bibliotecă sau un om cu mintea largă, înaripată ? Cum arăta pe stradă, în haine, fără halatul cafeniu cu care stătea în biroul lui ? Halatul acela nu era un obicei de maniac sau de poseur, că doar nu se suia pe scări să scoată cărți din rafturi în fiecare zi ? Cum era odaia în care dormea ? Și chipul lui în somn, abandonat, cum arăta ? Ce-ar fi să-l găsească aici, în biblioteca din acest oraș, venit să caute ceva, o carte rară, care nu se găsește decît aici ? Ar fi cu neputință ? De ce ? Ar fi o întîmplare așa cum știe viața să pună la cale, cînd e milostivă. S-ar putea să fie la bibliotecă. S-ar putea. Și ea, poate că asta a sperat cînd a plecat de acasă. Da, asta a sperat, și nici n-a știut că o speră.

Inima bate ca o toantă, bate cu copite parcă în piept. Corina respiră adînc și intră. În bibliotecă sînt numai doi-trei cititori. O fată mioapă, cu păr blond și creț, veghează pe o mică estradă. La manuscrise ! Trebuie să fie la manuscrise ! Sau la textele rare, la care nu intră decît puțini. Corina își spuse numele și funcția. Îi e îngăduit să intre la manuscrise, la cărți rare, la unicate. Caută ceva ce nu poate fi găsit, vede tulbure oamenii care vor s-o servească, scormonește cu ochii în toate colțurile. O decepție grea îi umple inima, de parcă i-ar fi

făgăduit că va fi aici şi n-a venit, nu s-a ţinut de cuvînt. Ah ! da, la fişier. Voise doar să vadă dacă n-a publicat vreo carte, n-a venit pentru asta ? Andronescu-Salcîm Tiberiu, Andronescu Pîrvu, Andronescu Dragomir. Ei, nu, nu se poate să-l cheme Tiberiu, Pîrvu, Dragomir ! Asta e cu neputinţă. Asta e fişierul de istorie, dar pe el nu-l poate chema Dragomir, nici Salcîm, nici nu poate scrie despre „Originea ţepelor la Vlad Ţepeş" ca acest Pîrvu. Şi chiar dacă a scris, uite, ea n-are să citească, mai ales că nu-l poate chema Pîrvu.

El trebuie să aibă un nume care să-i semene, un nume ales.

N-a fost la bibliotecă ! Străzile sînt pline de lume. Au venit în oraşul ăsta frumos, înconjurat de staţiuni balneare, din Bucureşti, din toată ţara, de peste hotare. Se învîrtesc pe străzile vechi, înguste, printre case dese, cenuşii, cu ganguri lungi, sonore, în fundul cărora zăreşti grădini exuberante, se învîrtesc pe strada principală, sugrumată de ziduri, prin faţa vitrinelor, în jurul catedralei cu turnuri înalte, strecurate printre roiuri de porumbei. Nu s-ar fi putut să vină şi el să vadă oraşul ? De ce n-ar fi cu putinţă ? Vin atîţia oameni doar. Poate că e aici, la cîţiva paşi, pe o stradă paralelă cu asta, merge în acelaşi sens cu ea şi are să-l întîlnească la capăt, în piaţă, neapărat are să-l întîlnească. Sau, Doamne fereşte, vine din sens opus şi n-are să-l mai întîlnească niciodată. S-ar putea, s-ar putea ! Oricum, trebuie să meargă repede, pe toate străzile, să nu piardă nici una. De ce îi aduce aminte goana asta, căutarea asta ? Cînd... oh ! da, acum foarte mulţi ani, ea avea peste optsprezece, cînd alerga aşa năucă pe străzile Bucureştiului, pentru că se îndrăgostise pentru prima oară, şi trebuia să-l mai vadă o dată, să vadă cum e, cu înfrigurarea, cu mirarea, cu setea tinereţii. Cu uluiala care întovărăşea atunci marile descoperiri. Şi acum, cu tîmplele încărunţite, deodată, acelaşi lucru ! Ce ruşinos, ce trist, ce umilitor ! Dar nu se poate opri. Dacă el e cumva pe o stradă, pe aici, pe aproape, n-ar fi păcat, n-ar fi îngrozitor să nu-l întîlnească ? Să ştie măcar bine, exact, cum arată. Să-l audă vorbind. Trebuie. Poate că e cu totul altfel decît şi-l aduce aminte, decît îşi închipuie ea că ar fi,

și atunci, ce eliberare! Ce liniște! Sau poate că e așa cum îl vede în minte, poate că și mai desăvîrșit încă. Oh! Ce fericire să te pierzi în el, să te pierzi privindu-l, sorbindu-l cu ochii, să astîmperi această sete nesfîrșită, să te destrami ca un nor în fața unui soare prea puternic, să nu mai fie în tine nici întrebare, nici îndoială, nici căutare, nici foame, ci numai o mare, o imensă confirmare! Așa e! Și să nu mai vrei nimic mai departe. Ar fi un capăt, ai putea să te isprăvești.

Ăsta e orașul de jos. Pe străzile lui mai puțină lume, mai puțini vizitatori. Aici nu sînt vitrine, nu sînt restaurante, nu sînt mașini. Aici se ridică de cîteva sute de ani frumusețea aceea încărcată de severa poezie a evului mediu. Cerul s-a înnorat, și în lumina acum difuză, amară, zidurile înalte, mîncate de vreme, roșii-verzui, șerpuiesc și cotesc de-a lungul ulițelor de piatră, suie plan cu plan, o dată cu treptele vetuste, se boltesc, se îmbină în bolți întunecate, azvîrle turnuri solide, pe jumătate surpate, spre cerul întunecat, înconjoară biserica, pornesc la vale ca rîurile. Pe aici, unde e adunată atîta frumusețe bizară, de taină, trebuie să se plimbe bibliotecarul. El nici n-are ce căuta sus, în orașul prea plin. Din capul unei scări se văd, deasupra a două ulițe cotite și îngemănate, o cascadă de acoperișuri de olane roșii, de olane cenușii, de olane verzi. Sub streșinile adînc plecate, la ferestruicile mici, ghivece de flori. Cum va fi înăuntru? Cum ar fi fost acum douăzeci de ani poate, cu el, în una din aceste odăi, privind cascada de acoperișuri, zidurile ulițelor grăbite la vale, ascultînd clopotele catedralei care sperie de sute de ani porumbeii și așterne în cetate sunetul lor adînc și cuprinzător ca o liniște nouă? Cum ar fi arătat o astfel de viață alături de armonia, de farmecul care se desprinde din făptura lui grațios-virilă?

Uite și piața mică, piața în trei colțuri, cu patru pomi atît de departe unul de altul cît le îngăduie gluma asta de piață, cu case colorate, cocoșate, nițel strîmbe, toate cu flori îndărătul ferestrelor cu obloane lipite de perete, plină de o liniște atît de intactă, atît de blajină, încît timpul pare a fi încremenit de mult aici, o bucată din el uitată între zidurile strînse, strîmbe, o bucată pe

care nici o curgere n-a mai antrenat-o cu ea, care a rămas aruncată pe mal de bătrînul fluviu şi neatinsă de atunci de nici un val. La douăzeci de ani să fi început viaţa cu el, acolo, sus, în dosul ghivecelor de muşcate care îşi pleacă obrazul rotund, rozliu, peste piaţă. Altă viaţă, lîngă umărul lui. Nu pentru că o regret pe cea pe care am trăit-o, nu pentru că n-aş fi izbutit nimic în ea, nu pentru că aş vrea să nu fi fost ceva din tot ce a fost, dar pentru că mai vreau una. Una care să înceapă de aici, chiar de aici. Dacă aş avea azi douăzeci de ani, aş putea-o începe. La douăzeci de ani poţi începe orice. Poţi porni pe o sută, pe o mie de drumuri. Pe oricare. Poţi alege. Poţi schimba. Acum totul a fost ales, a fost hotărît, a fost trăit, se apropie de sfîrşit. Nu se mai poate nimic. Nu se mai poate *începe* nimic. Ar putea dulcele bibliotecar să se ivească acum după colţ, să vină, să vorbească, cu cel mai melodios glas din lume care e glasul lui, cu cei mai aurii şi sfioşi şi încrezători ochi din lume, care sînt ochii lui. Nu se mai poate începe nimic. Nu, nu i-ar zîmbi larg, pentru că dinţii, vezi, dinţii nu-i mai sînt albi şi egali, s-ar grăbi să se despartă repede de el, ca să nu-i vadă din întîmplare braţul, nici gîtul ofilit, s-ar grăbi să-l lase, chinuită, ruşinată, plină de taina ei înăbuşitoare. Dar întîi l-ar privi, l-ar privi aşa ca să nu-l mai uite niciodată, l-ar privi în amănunt, ca să-l ţină minte pînă în ceasul morţii. Oh, poate că moartea nu e departe, poate că izbucnirea asta de viaţă nepotrivită va fi un sol al ei, va fi o veste. „Uită-te bine la tot ce rămîne ! Trebuie să ştii ce ai fost, ce ai putut, ce ai avut, acum, înainte de a-ţi lua rămas bun."

Picături mari de ploaie cad din loc în loc, ca printr-un ciur rar, cu un plescăit lat pe pietrele tocite. Să plece. Da, despre ce era vorba ? L-ar privi, ar pune şi ochelarii să-l vadă mai bine, ochelarii ăştia pe care i-a ţinut azi toată dimineaţa în buzunar, ca să n-o vadă cu ei dacă l-ar întîlni, şi din lipsa cărora s-a împiedicat, s-a lovit de oameni, de ziduri. Nu, n-are să-l întîlnească nici aici, nici nicăieri. Şi n-are să se ducă la bibliotecă să caute cărţi rare, pentru că n-are timp să citească, pen-

tru că nu poate recurge la minciuni mici și scîrboase, pentru că n-are rost, pentru că n-are rost. Ce-ar gîndi copiii ei, dacă ar ști? Ei n-au să știe niciodată, dar presupunînd că ar ști, ce milă le-ar fi de ea! Nu are însemnătate că un om știe sau nu un lucru pe care trebuie să i-l ascunzi, însemnat e faptul că există un lucru ascuns de cei mai de aproape, de cei pe care trebuie să-i respecți. Le-ai creat o imagine a ta pe care o iubesc, pe care o stimează. N-ai dreptul să pocești imaginea aceea, n-ai dreptul s-o surpi, chiar dacă ei nu știu. E ca și cum i-ai fura, pentru că nu și-au făcut bine socoteala avutului lor. Un om nu fură ca să nu fie știut drept hoț, sau nu fură pentru că nu poate fura? Oh, cum le strică acum copiilor ei, fără ca ei să aibă habar, imaginea mamei lor!

De ce aleargă acum? De ce aleargă pe scări? Uite, trebuie să se rezeme de zidul ăsta, cu respirația tăiată, cu inima bătînd nebunește. Nu pentru că plouă, ci pentru că nu-l mai caută. Nu poate fi aici, în oraș, și chiar dacă ar fi, n-are să-l întîlnească, și chiar dacă l-ar întîlni, nu s-ar schimba nimic. Nădăjduise vreodată că s-ar putea schimba? Te pomenești că nădăjduise și asta în sminteala ei, în beția asta absurdă care a cuprins-o de zile întregi. Și uite că iar aleargă să prindă autobuzul, să plece odată din orașul ăsta de la care a sperat ceva, spre care a venit cu grabă, cu fericire, dezlănțuit. Aleargă, și inima își încalecă bătăile.

Ploaia curge, puhoi, tropotă pe acoperișul autobuzului. Din pămîntul prea îndelung încins se ridică aburi, în șanțuri șiruie pîrîiașe murdare, pe alocuri, în răstimpul ăsta scurt, mijlocul șoselei s-a prefăcut într-o baltă prin care mașina trece greoi, aruncînd jerbe lichide în lături. Corina se simte obosită ca după un drum nesfîrșit, după un drum făcut în vis, cînd mădularele nu mai pot și nu mai vor, și visul te îndeamnă totuși să mergi. I se pare că s-a hrănit cu cenușă, o simte în gură, în piept, în măruntaie. Îi usucă cenușa respirația, îi arde ochii. S-ar încovoia peste spătarul băncii din față, așa cum se îndoaie un sac golit, și ar geme încet, înfînat, geamăt după geamăt, o dată cu fiecare răsuflare. Hainele

ude s-au lipit de ea, i se pare că va fi greu să le deslipească, recele lor e una cu carnea. În autobuz miroase a lînă udă, a abur de trup omenesc, a praf muiat. Acum întreaga şosea e o gîrlă în care maşina înaintează nesigur, cu zgomot de pînze mari, sfîşiate.

Ploaia durează. Plouă de trei zile, de patru. Copiii născocesc jocuri, primesc musafiri în sufrageria de la parter, tineri care vorbesc tare, rîd mult, pun radio, dansează. Unul ciufulit, cu tot părul în ochi, vine chiar cu radioul prins de gît, cu toate că al casei urlă cît poate. Ştefan urcă scara de cîteva ori pe zi în odaia ei, se aşază pe duşumea, lîngă genunchii maică-si sau în braţele ei, uşor, nu cu toată greutatea, o ia de gît şi o întreabă :

— Spune, mamă ! Cînd ai fost în oraş, te-ai dus la un doctor pentru inima ta ?

— Nu, fiule !

— Nu pot să-mi scot asta din cap. Atunci de ce te-ai întors atît de amărîtă ? Ce s-a întîmplat acolo ?

— Nimic.

— Ce e cu tine ? Erai atît de veselă ! Vacanţa a fost atît de bună. Înainte de a pleca în oraş chiar, păreai atît de fericită. Ce ţi s-a întîmplat acolo ?

— Nimic, Ştefane. Poate că am obosit. Nu te îngrijora. Petrece cu prietenii. Hai, du-te.

— N-ai fost la medic ?

— Nu.

— Juri ?

— Pe nasul tău !

— Nu aşa. Serios. Cuvîntul tău !

— N-am fost la nici un medic. Şi chiar dacă mi-ar fi spus vreunul că e ceva grav, n-ar fi un motiv de amărăciune.

— Mamă !

Ce disperaţi au fost ochii lui verzui, străvezii, luminoşi, ce disperat glasul ! Corina îl sărută repede pe cap, de multe ori, grăbit.

— Fiul meu, glumesc. Are să-mi treacă. Pesemne că sînt foarte obosită, şi de mult. Hai, du-te jos.

Liliana nu urcă niciodată peste zi. Petrece prea bine, uită. La prînz sau seara, cînd îşi aduce aminte pentru că o întîlneşte pe maică-sa, întreabă cu glasul ei cam gros, fără şovăiri :

— Şi azi ai citit ? Ai să-ţi prăpădeşti ochii, mamă.

— Ce vrei să fac dacă plouă ? Să ascult radioul prietenului ăla al tău cu breton ?

— Îi stă bine bretonul !

Numai din tonul supărat al Lilianei se înţelege că băiatul cu breton îi place. Bine că rămîne aici, cu bretonul şi radioul lui, se gîndeşte Corina. Bine că e de aici, din oraş, pentru că nu pare nici deştept, nici sensibil. E însă un mare înotător, cum spune cu competenţă Liliana, şi a luat şi un premiu la aruncat discul. Ce să-i faci, Liliana e la vîrsta aprecierii unor asemenea valori. Nu trebuie s-o faci să sară etapele. N-are nevoie.

Şi pe urmă copiii intră într-un soi de întuneric, al cărui murmur se aude nelămurit de departe. În întuneric intră amintiri, prezent, peisajul, vila, tot. Mintea se răsuceşte pe loc ca un titirez în jurul aceleiaşi obsesii, luminate ca de un far rotund, cu cerc limitat : un chip, o făptură care se mişcă ca o ciută, o făptură care e departe, care va rămîne totdeauna departe. Gîndurile astea durează mult, ca un somn sub anestezie, ca o beţie absurdă şi lîncedă. Ca să iasă din ea, se duce în faţa oglinzii. Ca să se vindece. Acolo se judecă îndelung, cu cruzime : „Te vezi ? Cute în dreptul gurii, cute la ochi. Nu zîmbi ! N-ai voie ! Se văd dinţii ! Ce e ? Nu ţi se par destul de urîţi ? Există şi alţii mai urîţi, te cred. Capul lui Yorick i-o fi avut şi plini de pămînt. Ţi-a murit părul pe cap, s-a grăbit înaintea ta. I-a pierit lumina, puterea. Sînt alte femei, care la vîrsta asta încă... da ? Asta vrei să spui ? Ei, uite că la vîrsta ta, tu arăţi cum arăţi, şi alte femei nu s-au tocit ca banii şterşi. Vrei să te mai priveşti ? Mai vrei ? Mai vrei să vezi ochii ăştia obosiţi, năuci ? Ţi-ajunge ? Foarte bine. Culcă-te !"

Copiii, jos, dansau. Prin fereastra deschisă venea umezeala ploii, zgomotul ei. Ştefan intra în vîrful picioarelor în odaie, se trudea să vadă prin întuneric dacă ea doarme, îi închidea uşor ferestrele, să nu răcească.

Şi într-o dimineaţă soarele izbucni pe un cer palid, istovit parcă de norii care îl treieraseră zile în şir, care îi sorbiseră vlaga, care îi răciseră apele intens albastre. Pămîntul se usca încet. Iarba măruntă din livezi chiftea sub pas, noroiul încerca să-ţi înghită picioarele, să te ţină locului sub pomii care se scuturau deasupra creştetului tău.

De la fereastra de sus a vilei, Corina vedea merii livezilor cu frunzişul presărat de roade roşii, aurii, lustruite, spălate proaspăt de ploile ce abia conteniseră, aplecîndu-şi crengile grele de bogăţie, ghicea văile dulci dintre colinele molcome, vedea spinările colinelor urcîndu-se treptat, şi în spatele lor munţii, fumegînd necontenit din peria deasă a pădurilor, cu creştetele încă înghiţite de ceţuri.

Venise septembrie, şi merele începură să fie culese. Cînd unul, cînd altul dintre pomii care ardeau de rod, îşi pierdea dintr-o dată miile de focuri, şi rămînea sărăcuţ, umilit, îmbrăcat numai în frunze care începuseră să pălească. Cald nu mai era. Soarele trudea ziua întreagă să usuce pămîntul, trudea să-şi spună puterea vegetaţiei şi vietăţilor, dar razele lui treceau ca nişte degete firave peste faţa pămîntului, ca nişte degete ce nu mai ştiau mîngîia tulburător, ci şovăielnic, fricos, bolnav. Din iederă plecaseră albinele; păsărica cu cioc lung, ascuţit, pierise.

Sfîrşitul vacanţei se apropia. Mai aveau şase zile, mai aveau cinci. Vremea se încălzise deodată, în mijlocul unei dimineţi care se născuse nesigură de ea. Peste păduri, toamna se năpustise cu lăcomia cu care se năpusteşte primăvara, dezlănţuită, cuprinzătoare. Nu-ţi puteai da seama cînd, alaltăieri sau azi, fără să fi băgat tu de seamă, se schimbase chipul frunzelor. Aramă, aur vechi, paloare de păpădie, pete de sînge proaspăt, verde acum bătrîn, cenuşiu ca pelinul, coclit ca otrava, se îmbină în bolţile pădurii, picură printre trunchiuri, se aştern pe faţa încă umedă a pămîntului.

Copiii începuseră să colinde iar împrejurimile, să meargă în munţi, să dea tîrcoale cu jind rîului neprimitor, rece. Corina nu cuteza să iasă din casă. Îi părea că fiecare pas ar fi istovitor, aşa se sleise în ea orice do-

rință de a se mișca, de a vedea, de a schimba, de a mai primi ceva. Într-o seară totuși, cu șalul pe umeri, trecu drumeagul în livada de peste drum, cea ridicată pe o culme, de pe care cuprindeai cu ochii întreaga, încremenita desfășurare a colinelor. O lună mare, uriașă, neverosimilă, sărise parcă din adînc la marginea zării. Ochiul ei de uriaș, care privea de dincolo, te înfiora. Era roșcată, sîngerie, sălbatică. Pămîntul negru nu-i primea lumina. Stăteau așa, pămîntul de o parte, ea în cerul ei, în care se înscrisese cu violență, și părea că niciodată n-aveau să aibă nimic de schimbat unul cu celălalt. Apoi urcase, începuse să-și piardă sîngele din fața teribilă, se aurise, se argintase. Era sus. Primitoare, văile respiraseră adînc și-i îmbrățișaseră întreg argintul turnat, ca dintr-o nemaipomenită cascadă, în căușurile lor. Un abur diafan, transparent, strălucitor se înălța ca un vis al pămîntului de pe întreaga întindere, către cerul de vis acum.

Corina se smulsese din loc. Era prea frumos. Un om chinuit, un om singur, un om care nu mai are dreptul la îmbrățișare, nu merită să stea față-n față cu atîta frumusețe. Era o noapte pentru îndrăgostiți asta, era o noapte pentru fericiți.

A doua zi casa începu să se umple de valize, de vrafuri de mape, de cărți, de flanele. Copiii hotărîseră că fac ei bagajele, ca s-o cruțe. Ideea venise, firește, de la Ștefan. Corina porni după-masă spre pădure, socotea că va putea urca puțin, măcar puțin. Nu, nu chiar pînă la culcușul cerbului, era prea sus. Măcar pînă la pîrîiașul care sărea peste pietre, la pîrîiașul care acum trebuie să se fi învolburat nevoie mare, după atîtea ploi.

— Să nu te obosești! Să nu mergi prea departe! Vrei să vin și eu cu tine? întrebase Ștefan.

— Nu, nu! strigase cu teamă Corina, cu o teamă absurdă, pentru că în inima ei despărțirea de pădure însemna obscur, nedeslușit, despărțirea de ceea ce se ivise atunci, de ceea ce descoperise atunci! Copilul nu trebuia să fie martor. Știa bine ce gînduri o vor frămînta. Copilul îi va putea înțelege gîndurile.

Pîlcul de tei își scutura acum necurmat fluturii palizi, delicați, îi scutura ca dintr-o sită mare pe care, nevăzut,

ar fi clătinat-o cineva. Dacă legănai puţin un trunchi, ninsoarea frunzelor se grăbea, năucă, alarmată, împînzind aerul cu zborul lor cuprins de panică.

Stejarii îşi strîngeau avar palmele cu multe degete pătate de rugină. Pătrundea mai multă lumină în pădure şi lumina asta era tristă, goală, rătăcea printre trunchiuri dezorientată, uimită că îi pierise ceva ce poate fusese duhul ei. De departe se auzeau loviturile egale, seci, ale unui topor în inima unui arbore, şi lătratul sonor al cîinelui pădurarului. Sub picior, la fiecare pas, foşnea uşor stratul de frunze căzute.

Corina porni pe drumuri pe care nu le mai străbătuse. Unul ca o mare alee printre coloane înalte şi drepte, susţinătoare parcă a marii catedrale a pădurii, solemn şi larg, altul pierdut şi mereu regăsit printre desişuri. Undeva o mocirlă într-o rarişte, neuscată încă, purta urmele trupului unui mistreţ care rîmase, apoi se tăvălise în ea, urmele labelor lui. Un miros greu, de fiară puturoasă, mai dăinuia încă în aer. Mistreţul pesemne că trecuse chiar azi pe aici, poate că nici acum nu era departe. Corina se înfioră şi o apucă la dreapta, acolo unde, de jos, se ridica pădurea de brazi. Da, mai era de urcat pînă la ea, dar acum, dacă se afla aici, ce însemnătate mai avea ? Are să bată inima ceva mai tare. Să bată ! În laborator, zile şi nopţi, nu bate cu toate că stai pe scaun, nu bate în faţa microscopului, cînd crezi că ai greşit, cînd vezi că te-ai înşelat ? Porneşte şi acolo, năstruşnica, de parcă ar vrea neapărat ca fiecare bătaie să fie ultima, să semneze, ca o pecete pusă greu, un pact de ea cunoscut, făcut cu moartea.

Un pact cu moartea ? Pentru ce ? Care e preţul lui ? Eu nu-l cunosc ! îşi spune Corina. Ah ! dacă ar fi cu putinţă un pact cu diavolul, un pact cu acel Mephisto care nu există, şi e sigur că nu există, pentru că altfel ar fi venit de mult la chemarea mea, cum aş semna cu sîngele meu acest pact, pentru o fărîmă de tinereţe. Pentru o fărîmă de tinereţe, limitată, scurtă, dar în care să mă iubească omul acela. Uite, aşa am ajuns. Da. Nimic nu mi se pare mai preţios pe lume decît dragostea lui, dragostea mea pentru el. Sînt mii de lucruri mai preţioase, ştiu, chiar viaţa mea e mai de preţ, în-

datoririle mele față de copiii mei, față de știință sînt mai însemnate, mai mari, dar acum, în clipa asta, pentru mine el e Marele Tot. Să mă disprețuiesc pentru asta ? Oho ! m-aș pălmui. să mă scutur ? Nu pot, încă nu pot. E o farsă vulgară a vîrstei ? Frumos chip a îmbrăcat farsa asta vulgară. E apropierea morții, care îți trece prin suflet, încă o dată, ca să-i înțelegi întreaga cruzime, ca să înțelegi căror intense trăiri te smulge, întreg fascicolul de lumină al dimineții. E răzbunarea unor lucruri pe care nu le-am trăit la vremea lor și care se îmbulzesc acum, pentru că erau scrise în mine, să se consume înainte de totala vestejire, de marea plecare ?

Pădurea de brazi care începe pe culme, coboară repede pe celălalt versant. Trunchiurile cresc drept, solemn, și sus de tot se desfac în crengi rigide, solemne și ele. În seara care a venit, lumina dintre brazi e de zgură, pustietatea dintre ei e de zgură, funebră. Nici un zvon, nici o adiere, nici un început de freamăt. O pădure moartă, o pădure de vis rău, o pădure care dă naștere nopții. O pădure blestemată la încremenire. Aici, aici ar trebui să fie diavolul acela care răspunde la fantastice chemări. Dacă nu e nici aici, nu poate fi nici unde. Corina îl cheamă, îi șoptește numele cu buze uscate. Pădurea rămîne împietrită, cenușie, plină de taine, morocănoasă.

O groază fizică, pornită din îmbrățișarea mormîntului, o prinde. Coboară pe unde a urcat, cu pași lunecoși, cu grabă. Nu întoarce capul înapoi, nu vrea să mai vadă. Are parcă sinistra pădure lipită de spate. Acum e pretutindeni întuneric. Acum nu mai nimerește nici un fel de potecă. Merge la întîmplare, pentru că știe că vila e în vale și ea e sus. Coboară. Nu mai simte frigul, pentru că fuga o încălzește. Și s-a făcut frig, de-a binelea frig.

În fața Corinei se deschid luminișuri. Livezile ! Nu cele cunoscute. Sînt altele. Unde o fi ajuns ? Aici lumina e mai limpede, e de un cenușiu deschis, se mai poate încă zări, se mai poate încă ghici. A coborît spre ogoare, nu spre livezi, nu spre vilă. Se poate trece peste coline și văi, se poate ajunge acasă. De ce aleargă ? E întuneric, din ce în ce mai întuneric, dar ca aseară, are să iasă luna. Și uite, tot aleargă. Nu, nu de frica pădurii, mo-

mentul acela ridicol a trecut de mult. Aleargă pentru că nu se poate potoli.

Mai e un colnic. Aici trebuie să sari peste un şanţ, îl ştie. Acum o vale şi încă o colină. Departe, jos, se zăresc luminile satului ca nişte albine mici, ca nişte ţinte de aur prinse pe catifeaua văii. Vila e mai aproape, e mult mai aproape. Acum, după colina asta, are să se vadă lumina ei printre pomi.

Corina urcă colina, un fleac de colină, un val de pămînt. Ajunge pe muchie. Respiră. Vila clipeşte în grădina ei, cu trei ferestre, cu trei ochi sclipitori.

Dar în piept se întîmplă ceva. Scurt, brusc, ca un plesnet, ca un bobîrnac dat de un deget uriaş. Apoi o mare, o imensă durere. Năvăleşte ca o apă care a smuls zăgazuri, inundă tot trupul, dar acolo, în piept, e mai puternică decît oriunde. E burghiu, e cuţit, e gheară. „Infarct!" se gîndeşte Corina.

Culcată în iarba udă, cu un genunchi la gură şi un picior prins sub ea, neînstare să se mişte, ascultă durerea care sapă încă, dezlănţuită. Acolo, în vilă, sînt copiii. Le era încă datoare. Au să se sperie. N-au s-o găsească. Poate că o vor găsi mai tîrziu, în noapte. Să strige n-are putere. Le era încă datoare. Lilianei mai ales, e încă mică. Nu se poate clinti. Studiul îl va sfîrşi altcineva. Doare îngrozitor. Doare necontenit.

Luna răsare tot rotundă ca în ajun, tot roşie. Se înalţă. Nici degetele mîinii nu le poate resfira. Asta fusese? Pentru că venea ea, cernita, veşnica, mai pîlpîise o dată viaţa în pieptul ei? Şi cum venea, sfîşiind, şi zdrobind, ce zbuciumată venea, potolita! Sau poate n-avea să moară. Nu orice infarct aduce moartea. Te pregăteşte numai pentru ea. Oricum, nu mai e departe. Oricum, multă vreme nu-l voi mai iubi. Uite-l cum trece de la birou la bibliotecă, cu o mişcare uşoară, sfioasă, de ciută. Se uită la mine cu ochii lui aurii... zîmbeşte, un fulger alb pe faţa închisă. Vine, se apleacă... nu, se duce.

Pentru nimeni, niciodată... farmecul fericitor ca pentru mine acum. Pentru nimeni, niciodată... cum? Ştefan are să sufere mult. Ştefan e atît de... Doamne, ce om frumos, ce om armonios! Ce rece e pămîntul ăsta ud!

Şi doare, şi doare... copiii au să mă găsească poate... chiar în noaptea asta... E bine că te-am întîlnit !

Corina se pierde, cu ochii aţintiţi la luna care se ridică încet, aurie, în cerul suflat cu aur, cu argint. O aripă mare de vînt culcă iarba şi-i flutură părul. Căuşul văilor se umple de abur strălucitor. Un măr uitat la cules pică cu zgomot înfundat în iarbă, alături. Şi iar e linişte, o linişte rece, umedă, întinsă ca pînza unei ape stătătoare, pe care timpul alunecă fără şovăiri şi fără piedică. O linişte dintr-o singură bucată, fără sfîrşit !

PAGINI DE JURNAL

Prietenul nostru a murit anul trecut, în luna mai. Prin nu știu ce întîmplare nefericită sau printr-o neglijență a familiei lui cînd a încercat să adune și să trieze ceea ce a găsit în sertarele scriitorului, un manuscris desperecheat n-a putut nici cum fi atribuit unuia sau altuia dintre operele nepublicate, cu mai multe variante, care se aflau acolo. Ni s-a dat nouă manuscrisul. Ne-am aflat în posesia a cîteva pagini numai, scrise la mari răstimpuri. Să nu fi notat el decît din cînd în cînd, impresii mari sau mărunte, pe care le găsise vrednice de a fi păstrate din cine știe ce pricină interioară a cărei importanță pentru el ne rămîne deocamdată neclară, prin inegalitatea dimensiunilor lor obiective? Să fi cîntărit lucrurile cu o balanță necunoscută de noi, punînd într-un talger faptul (cîteodată insignifiant pentru altcineva decît el) și în cellalt niște etaloane a căror valoare n-o pricepem? Să se fi pierdut o sumă de pagini, acum, după moartea lui sau mai înainte? Să fi rupt el însuși restul, crispat la gîndul că anumite note care reprezentau înfiorări prea adînci ale făpturii lui spirituale, suferințe, bucurii sau reflecții prea intime, nu trebuie să ajungă niciodată sub ochi străini, din acel sentiment de pudoare care îl face pe scriitor să pună în eroii lui cele mai autentice și profunde trăiri personale, dar îl oprește să le mărturisească paginii albe la persoana întîi, chiar în singurătatea cabinetului lui de lucru? Fapt este că avem în față acum, noi, amicii lui apropiați, zece-douăzeci de pagini scrise mărunt, nelegate între ele, adunate între scoarțele negre, scorojite, ale unui fost caiet de școală, și le citim cu sfială justificată, pentru că poate nici ele, puținele, n-au fost sortite

altor ochi, chiar prieteni, şi de fel publicităţii. Dacă le publicăm totuşi, o facem cu sentimentul că asta va clarifica într-o anumită măsură, pentru cei al căror drum turmentat urmează linia sinuoasă pe care a mers el, momentele de cumpănă şi de răscruce şi le va uşura înţelegerea propriilor lor procese de concepere şi de creaţie.

5 februarie 1925. M-am uitat pînă acum pe fereastră. Ninge des, cu o grabă ciudată, de parcă norii ar vrea neapărat să ridice un pavaj moale, de zăpadă, pînă la înălţimea etajului întîi. Mi-am pus ghetele să se usuce după sobă, dar mi se pare că n-am făcut bine, pentru că au fumegat şi au început să se zbîrcească. Asta mi-ar mai lipsi, să se strice! În odaie miroase urît. Deschid geamul, e frig şi umed, e ca adineauri pe drum, la marginea oraşului, pe buza văii foarte larg deschisă. Ah! cum bătea vîntul, te îmbrăţişa, te îndemna să faci ceva curajos, neobişnuit! Mi se părea că am să pot orice, că nu trebuie să mă tem de nimic, că e destul să vrei, să încerci, să cutezi. O ceaţă subţire umplea valea, o ceaţă străvezie, întîi argintie, pe urmă plină de fum, şi aş fi vrut să pornesc chiuind peste vale, peste rîul îngheţat, spre malul celălalt, spre pădurile negre, pline de vietăţi şi de freamăt ud. Aş fi vrut să am un prieten la care să mă duc şi să-i spun că e uşor să cutezi, că uite, avem aripi, că e caraghios să fii necăjit că îţi lipseşte nu ştiu ce, că nu trebuie să te temi de oamenii în toată firea pentru că eşti tînăr şi nu pricepi despre ce vorbesc ei cînd sînt preocupaţi şi sorbiţi numai de ei înşişi, cînd te loveşti de ei ca de nişte ziduri fără ferestre. Aş fi vrut să intru într-o casă, în una din casele astea mari, cu ferestre înguste şi înalte, cu ganguri adînci şi întunecate. Să intru, înăuntru să fie lumină multă şi caldă peste mobilele îmbrăcate în pluş şi peste oglinzile mari, şi cei dinăuntru să deschidă braţele şi să strige cu bucurie: „Ai venit!" Aş fi vrut să fiu singur şi să văd cît pot rezista, în singurătate, să mă concentrez asupra teoriei cunoaşterii. Aş fi vrut să mă întîlnesc, din întîmplare, cu Ema, şi să mă verific. M-am întors acasă şi mă rotesc în jurul ferestrei, în jurul mesei, în jurul divanului. De ce vreau totdeauna mai multe lucruri în acelaşi timp?

De ce mi se pare că oamenii sînt mult mai deştepţi decît mine şi mult mai proşti, şi mă pierd în faţa lor ? De ce îi doresc şi fug de ei ? Şi, în definitiv, de ce toată ziua mă întreb şi niciodată nu-mi răspund, iar răspunsurile altora nu mă mulţumesc, de parcă ar vrea să mă bage într-o cutie prea mică, în care nu încap ? Nu cumva sînt orgolios şi îmi închipui cine ştie ce despre mine ?

În odaie s-a făcut foarte frig, am închis fereastra. Viaţa a rămas afară, eu înăuntru. Care viaţă ? Tot ! Oameni care se întîlnesc, se bucură, petrec împreună, pleacă sau vin, au planuri pentru mîine, planuri mari, care vor schimba ceva pentru ei. Ce-am să fac eu mîine ? Am să merg la cursuri, am să vin acasă. Am să merg pînă la marginea văii. Nu ştiu să trăiesc. Nu vreau să trăiesc obişnuit. Adică ce vreau eu ? Nu ştiu, nu ştiu ! Dar îmi simt cîteodată inima ca un bob cum stă gata să plesnească şi să încolţească. Ce are să crească din ea, nu ştiu. Poate că inima fiecărui om încolţeşte, de ce mi se pare a mea deosebită de toate ? Numai pentru că e aici, în pieptul meu, şi ştiu despre ea mai mult decît despre oricare alta, ca despre mutra mea în oglindă, mai mult decît despre alte chipuri ?

10 august 1928. Am un prieten ! Ne privim de mult unul pe altul la cursuri, ne ascultăm şi ne completăm la seminarii, dar ne-a ţinut departe unul de altul un fel de frică, frica de a nu ne dezamăgi cînd ne vom cunoaşte. Şi o nădejde care cerea mereu amînări, nădejdea într-o revelaţie. Cînd ne-am vorbit, ne-am mărturisit unul altuia nădejdea asta. Şi am rîs amîndoi. Am fost stingheriţi, ştiind că unul aşteaptă de la celălalt foarte mult. Pe urmă am prins curaj, pe urmă expansiunea noastră n-a mai cunoscut limite. Fiecare avea să-i spună celuilalt atîtea lucruri gîndite în singurătate, lucruri pentru care avea nevoie de o aprobare entuziastă. Alexandru e sensibil, cald şi discret. Îmi pare că sînt grosolan pe lîngă el. Nu m-a făcut s-o simt niciodată, oh ! nu, dar e sentimentul cu care mă despart uneori seara de el şi cu care adorm, după ce mi-am perindat prin minte tot ce am vorbit în ziua aceea. Mă îndeamnă să

mă pregătesc, ca el, pentru cronică plastică. El e, în adevăr, foarte dăruit pentru asta. De mine nu sînt sigur.

Dar descoperirea prieteniei, a prieteniei adevărate, nu a micii amiciții care piere ca o toană la cea mai mică fluctuație a caracterului pe care nu l-ai cunoscut bine, a prieteniei fierbinți și adînci, făcută din încredere, admirație, afecțiune, asemănare, devotament, îmi umple viața cu o bucurie nouă, la fiecare deșteptare în zori.

15 octombrie 1928. Am văzut cu Alexandru o expoziție retrospectivă Andreescu. Să nu uit niciodată serile lui, melancolia cîmpiei vaste, prospețimea pămîntului de curînd plouat. Și poezia lui infinită.

3 mai 1930. Nici nu-mi dau seama dacă a fost o dragoste mare. Știu numai că m-a bîntuit și m-a scuturat ca o furtună. Mă ridic greu în picioare ca un om care a zăcut de friguri. Îmi potrivesc la loc ființa morală, așa cum ai lipi un vas spart în zeci de bucăți, ca să mai semene cu ce a fost. Îmi dau examenele greu. Și nu-mi găsesc nici o vină. Eu m-am dăruit, eu am crezut sau mi-am închipuit. Ea e atît și așa cum poate fi. Alexandru a disprețuit-o de la început. Eu n-am dreptul s-o fac nici azi, după ce am iubit-o și tocmai pentru asta. Cumplit este însă că nu mai văd nimic în jurul meu. Nimic frumos, nimic vrednic de efort, nimic care să-mi cheme interesul sau să-mi deștepte sensibilitatea. Parcă a trecut peste lume un imens burete care i-a șters culoarea și conturul. Știu bine că ăsta nu poate fi sfîrșitul tinereții mele, dar nu-mi folosește la nimic că știu. Am senzația cuiva care ar fi făcut o lungă ascensiune, cu certitudinea că va ajunge pe piscuri și se pomenește într-o prăpastie adîncă, sub buza pămîntului, într-o prăpastie cu miros de putregai.

30 august 1932. Am văzut azi o pădure dantescă. Nu erau copaci acolo, ci niște făpturi care aveau, sînt sigur, inteligență, năzuințe clare, voințe de nebiruit. Chipul în care se zvîrcoleau, se aruncau, se înălțau, se împleteau, își furau pămîntul și cerul, nu la întîmplare, ci într-o luptă încremenită, condusă parcă de certe și lu-

cide intenții omenești, într-o tragică luptă de coloși, nu-ți lăsa nici un dubiu în privința caracterului lor uman. Aceeași tendință, ca a omului : de a ajunge cît mai aproape de soare și de a pune piedici altuia să ajungă. Și pentru ei, ca și pentru oameni, pămîntul era prea mic. Am înghețat în fața încăierării acesteia colosale și m-am rupt de ea, am început să fug la vale, ca să nu fiu martor. Dar valea ! Cît era de deschisă și de întinsă ca să primească lumina toată ! Ce zaiafet de culori, de zumzete mici, de soare și de adieri miresmate ! Cînd m-am întors acasă, am simțit nevoia să scriu, nu aici, în jurnal, ci ceva care în mintea mea se chema o nuvelă. Și a ieșit o drăcie fără început și fără sfîrșit, cu gust de marmeladă, plată de parcă era călcată cu fierul încins, semănată cu „ah !" și „oh !". Și totuși trebuie pus undeva, turnat în ceva, prefăcut în ceva, tot acest tumult din mine. Această vibrație intensă și nesfîrșită care nu conține niciodată, trebuie să se cheltuiască, schimbată în nu știu ce, dacă nu vreau să mor intoxicat de ea. E ciudat că scriind am avut pentru prima oară sentimentul că trăiesc. Adică această senzație după care alerg de cînd mă cunosc. Am simțit că sînt în miezul lucrurilor și eu, că e vorba și de mine așa cum e vorba de ceilalți, că nu mă privesc pe de o parte pe mine dinafară și mă văd la marginea șuvoiului, iar pe de alta pe ei, care sînt șuvoiul sau viața, care sînt adevăratul puhoi, cu ochii unuia care nu e în stare să participe. Sentimentul ăsta a dispărut pentru două ore, atît cît m-a ținut „criza". Cît am scris, eram în centrul universului, și fiecare bătaie a inimii lui răsuna multiplicat în inima mea. Dar a ieșit ceva stupid, și sînt iar privitorul pe lîngă care se trece.

2 februarie 1933. O revistă mică mi-a publicat, cu litere mici, o schiță. Mi-a publicat-o ! Mi se pare că e altfel decît tot ce s-a scris pe lume pînă azi și în același timp că poate nu e nimic. Am mers beat toată ziua cu revista în buzunar. Seara, cînd veneam spre casă, un exemplar din revista asta zăcea pe trotuar, aruncat de cineva și călcat de pașii grăbiți ai altora. Peste ultima pagină, peste numele meu, era o urmă mare de toc băr-

bătesc înnoroiat. Şi mi s-a strîns inima. Eu nu încetasem toată ziua s-o scot din buzunar cînd eram singur şi să mă uit la titlu, la literă, la semnătură. Îmi vine să gem : „Şi totuşi nu e un eveniment, ştiam eu !"

Martie 1935. Paula se uită pe fereastră. Mă prefac că scriu, dar o privesc mereu pe furiş, ca să mă conving că e aici, că e cu adevărat aici. Ne-am căsătorit de două săptămîni. O iubesc cu mirare şi cu recunoştinţă. Iubirea, după Ema, rămăsese în mintea mea un clocot plin de suferinţă, de îndoieli, de zbucium şi dezgust. S-a putut iubire şi fără ele ? Şi tot iubire e şi asta ? De atîta nedumerire era să trec mai departe, pe lîngă ea. A ştiut ea să mă oprească.

E o făptură cuminte, înţeleaptă şi tare, cu tot aerul ei de gingăşie, de graţie. E frumoasă. Alexandru o preţuieşte mult. Ciudat mi se pare faptul că universul întreg parcă a dispărut din jurul meu, că universul s-a limitat la odaia asta, la noi doi, la tot ce ne dăm unul altuia şi tot ce ne cerem. Aş vrea să rămînă necontenit aşa, şi mi-e frică să rămînă aşa. Nu mai pot scrie, mă uit la ea. La gîtul ei lung şi rotund, la zulufii castanii care îi lunecă pe ceafa fierbinte, la mîinile ei fluide, încrucişate pe genunchi.

Noiembrie 1939. Ultima mea carte a căzut într-un gol. Nimeni nu are timp să se ocupe de apariţia unei cărţi. Tot ceea ce clocoteşte în jurul meu de cîţiva ani cu ape tulburi şi murdare, a ieşit acum la suprafaţă, se afirmă ca un mare drept la viaţă. Mi se pare că am trăit eu în vis sau într-o vinovată inconştienţă. Polonia a fost invadată de nemţi. Fascismul se întinde ca o plagă, ca o lepră. La noi ies la iveală tendinţe pe care cu un cuvînt şters le poţi numi inumane, violenţe, cruzimi. N-am cunoscut nimic din toate acestea ? Ba da, dar nu m-am gîndit la ele. Pe de altă parte, lumea afacerilor, a compromisului, a jafului nu lasă din mînă nimic. Şi asta am cunoscut şi nu mi-a oprit atenţia. Mi-am păstrat puritatea ? Nu. Mi-am păstrat indiferenţa ! Tot ceea ce aspiră în mine la frumuseţe şi echilibru e cumplit de rănit şi dezorientat. Încotro ? Încotro ? Scriu

cartea unei mari iubiri cu sentimentul penibil că n-ar trebui să fie de loc vorba despre asta în literatură, acum. Dar despre ce? Nevasta mea, care a citit aseară un capitol, a spus „Admirabil!" şi în loc să mă bucur, am simţit o cumplită ruşine. Şi totuşi literatura e aripa care te duce, vîslind puternic, altundeva, dincolo de mizeriile mari şi mici ale cotidianului. Nu pot să fac din ea nici palton pentru cei goi, nici măturâ şi făraş pentru păcătoşi. E aripă. Atunci unde stă greşeala cea mare? De unde sentimentul de insatisfacţie ca acela din adolescenţă, care îmi dă tîrcoale mereu şi uneori se aşază temeinic în mine? „Sînt alături! Alături de fluviu." Literaturii mele îi lipseşte o dimensiune. E ca picturile primitive, fără adîncime. Nu ştiu încă legea perspectivei, sau nu ştiu nici măcar de unde să iau perspectiva. Alexandru îmi spune: „Din natură, e simplu". E simplu poate pentru cel care nu crede că trebuie să exprime clar ceea ce simte confuz.

5 februarie 1942. Pagina pe care îi scriam nevestei a fost împroşcată cu sînge. Am mototolit-o repede, ca să nu văd bine, să nu văd printre petele roşii, ude, aprinse, ceva alb-cenuşiu, ceva moale, ceva parcă viu încă: o bucată de creier. Lîngă mine explodase o ghiulea. Nu m-a atins. A spart ţeasta lui Matei Constantin. Capul lui tuns scurt, auriu, rotund ca un măr. Mi-am schimbat locul şi am intrat în altă groapă cu noroi. Mă tîrăsc din groapă în groapă. Noi toţi ne tîrîm din groapă în groapă, prin băltoace. Murim pe rînd, omorîm cît putem. În auz am detunături şi urlete, în ochi zvîrcoliri şi cîmpii acoperite cu hoituri, pe mine cojii de noroi. Unde eşti, poezie? Unde sînteţi, fraze armonioase, luminoase, care vorbiţi despre iubire, prietenie, divinitatea din om, peisaje străvezii şi senine, măreţia făpturii care cugetă? Mă tîrăsc, mi-e frig, mă doare, mi-e foame. Nici o cauză dreaptă nu se poate soluţiona cu asemenea jertfe şi decădere, şi cruzime. Nu vreau, şi merg înainte. Şi merg, pentru o cauză care nu e dreaptă. Cînd pot să pun cap la cap două gînduri clare toată fiinţa mea se încrîncenează şi se răscoală. Nu există nici o soluţie pentru om ca să trăiască şi să moară omeneşte?

Trebuie să fie una, trebuie să fie, fără s-o cunosc eu. Am ştiut prea bine cum cîntă privighetoarea şi ciocîrlia, şi prea puţin ce vor oamenii. Nu ce vor imediat, ca lupii. Ce vrea neamul omenesc în mersul lui înainte. Cineva trebuie să ştie ceva. Se întunecă. E şi mai frig. Sufăr în toată carnea şi în tot sufletul meu. Sufăr orbeşte, animalic, infinit, fără să pricep nimic.

2 august 1947. Fetiţa are pojar şi băiatul şi-a rupt un picior. Nevastă-mea aleargă de la un pat la altul şi face interminabile cozi la mălai. Pe străzi trec manifestanţi care vorbesc despre cu totul altceva şi cer cu totul altceva. Altădată am fi numit chestiunea mălaiului o lipsă reală. Azi e clar pentru foarte mulţi oameni că lipsurile reale sînt altele. Cînd o populaţie flămîndă cere altceva decît bucata imediată de pîine, înseamnă că în străfunduri, acolo unde se ascunde conştiinţa ei, s-a petrecut un fenomen mare, de detectare a unor cauze mai profunde, generatoare de efecte mai *supărătoare*, mai de durată, mai importante chiar decît foamea. Că, din toate aceste efecte, foamea e numai unul. Lucrez la un birou. Opt ore de lucru, apoi şedinţe, conferinţe, mitinguri, lecturi în comun. N-am scris un rînd de literatură din 1940, cînd am plecat pe front. Şapte ani. Înainte nu treceau şapte zile fără să scriu. Nimic nu se adună, nu se cristalizează, nu se revarsă. Noaptea tresar în somn sau sar din pat strigînd, pentru că văd cadavre, sînge, aud explozii. O imagine mai ales vine şi revine, şi cutreieră prin visele mele : soldaţii stau la rînd cu gamelele. O rafală culcă cîţiva la pămînt. Alerg, cînd a încetat, să văd cine mai trăieşte. Marinică stă în dosul cazanului care a rămas întreg şi mănîncă fasole din cască. Gamela i-a zburat adîncauri din mînă. Stă jos, mănîncă pentru că n-a mîncat de ieri dimineaţă, cu o mutră încordată, pe care nu se vede nimic. În jurul lui gîlgîie încă sînge cald din braţe, din pîntece sfîrtecate. Marinică, cel mai blajin, cel mai inimos soldat din batalionul meu !

Mă trezesc, mă aşez la fereastră, încerc să mă gîndesc la altceva. Despre asta nu pot să scriu. Nici despre altceva. Despre nimic. Nu înţeleg bine rostul meu,

de care eram sigur pînă acum şapte ani. Unul, trebuie să fie. Nu dau de el. Paula mă urmăreşte cu ochi neliniştiţi. Nu mă întreabă nimic. Uneori se poartă cu mine ca cu 'un bolnav. Alteori îmi dau seama că mă crede isprăvit, epuizat, mort, şi trece pe lîngă mine ca pe lîngă o mobilă. Şi nu sînt un mort, eu n-am rămas acolo cu creierii împroşcaţi pe cîmpii înnoroiate, sîngele meu nu hrăneşte buruieni şi flori, ci aleargă fierbinte încă în trupul ăsta pe care îl port de-a lungul străzilor, pe care oamenii îl cunosc, de vreme ce mă salută. Ceva însă a ruginit sau s-a oprit din mers, şi nu vrea să se urnească. Nu scriu pentru că nu ştiu ce să scriu. Din toate cîte sînt, nu ştiu despre ce să scriu. Despre ce am scris înainte? Nu se mai poate! Despre ce e mai important, despre asta ar trebui scris. Dar nu ştiu cum. Şi poate încă nu ştiu bine nici ce e mai important. Mi se pare că oamenii ăştia care fac coadă la mălai şi manifestă pentru altceva, ştiu mai mult decît mine. Dar cum se poate scrie despre asta? Literatura e deci altceva? Sau poate fi şi asta?

Fetiţa plînge în odaia vecină. O doare capul şi se plictiseşte singură. Un copil are nevoie de bucurii, şi eu nu-i pot face nici o bucurie. Nici una. Nici o păpuşă, nici o piersică, nici o rochie nouă. Nu pot să dau nimic copilului meu. Şi oamenii au nevoie de bucurii. Am să socotesc odată cîte milioane de oameni au trăit şi trăiesc pe lume fără bucurii. Ar fi o cifră care te-ar putea ucide numai prin cumplita ei evidenţă.

3 septembrie 1948. De zece nopţi reiau de la capăt aceeaşi nuvelă. A fost discutată într-o redacţie şi s-au emis multe păreri. Era să plec din mijlocul discuţiei de cîteva ori. Tot orgoliul meu scriitoricesc urla, jignit de amestecul atîtor incompetenţe şi competenţe chiar, în ceea ce e un act intim, un travaliu tainic aproape, al unei singure minţi, rezultatul unor concluzii personale, al unui proces complex şi îndelung care se petrece într-un singur individ. Dacă rescriu totuşi, n-o fac din ambiţia de a rămîne scriitor, de a pluti la suprafaţă într-o lume în care au ieşit la iveală nume noi şi s-au înecat nume vechi, ci pentru că toţi acei oameni care

tul glasului ei proaspăt. Şi nu văd decît privirea ochilor ei în ultimele ceasuri, aţintiţi asupra mea cu încredere. Dacă eu eram acolo, nu-şi putea închipui că n-am s-o scap. Acum fetiţa mea nu mai aleargă, nu mai vorbeşte, nu mai priveşte. Şi doar am văzut atîţia oameni murind în război...

16 octombrie 1958. Copilul zăplanului care a venit să scuture nucii, mi-a spus azi : „Moşule, dă-mi şi mie nişte nuci". Întîi nu mi-am dat seama că vorbeşte cu mine. Pe urmă am înţeles cum arăt şi cîteva clipe am fost trist. M-am uitat la Paula cu ochii unui străin şi am văzut-o şi pe ea cu pielea obrazului mai cenuşie, cu colţul pleoapelor căzut, cu părul stins şi mort, cu gura subţiată. De ea, care a fost atît de frumoasă, mi-a fost mult mai milă decît de mine.

Aici, la poalele pădurii, în casa asta în care ne-am mutat, e o linişte mare şi uneori grea. Cartea mea nu merge în ritmul în care am sperat. Mă duc din ce în ce mai rar la Bucureşti, numai cînd mă cheamă Uniunea. Oamenii despre care scriu sînt aici, în jurul meu, dar îmi dau seama că trebuie să treacă mai mult decît cele opt luni care au trecut, ca să-i pot zugrăvi cu tot adevărul lor. Sînt eu într-o carenţă de mijloace sau exigenţa mea a crescut ? Nu scriu o pagină de care să fiu mulţumit, un capitol care să-mi pară încheiat. Într-un fel m-am întors parcă la nesiguranţa tinereţii, dar mai plină de amar şi de grabă. Timpul în faţa mea s-a scurtat.

O certam : „Nu ciripi, fetiţo, vorbeşte !" Se răsfăţa şi mai tare, rîdea cu hohote mici şi-ţi înţepa urechea cu vocalele ei ascuţite. Acum avem o grădină în care ar alerga şi-n care s-ar ascunde ca să citească cărţile despre care îi spuneam : „Asta mai tîrziu". Mînuţele ei erau atît de repezi şi mici !

Dan e altfel de copil, e serios, e înţelept, e poate lipsit de fantezie. Între noi nu s-a înfiripat nici un fel de prietenie. Ne iubim cumpătat. Asta e bine pentru el. Peste un an sfîrşeşte medicina

Mai 1960. Am fost foarte de dimineață la mormîntul Paulei, și l-am găsit pe Dan acolo. De la gară se oprise întîi la cimitir. Poate că are sentimente mai adînci decît bănui eu, eu care socot că cunosc oamenii. Am stat apoi amîndoi în grădină, am mîncat împreună, și a plecat cu trenul de după-masă. Băiatul ăsta nu vrea niciodată nimic de la mine. Aș fi bucuros să-mi ceară ceva : ceasul de la mînă, un sfat, o mie de lei, să-i povestesc o amintire, să-i dau un coș de cartofi din grădină. Dar el nu vrea nimic. Și nici măcar n-are alte păreri, cădem de acord în toate. Nu se entuziasmează și nu se deznădăjduiește. Își vede de treabă. Nimeni în jurul meu nu-mi mai cere nimic. Nu mai are cine să-mi ceară. Vecinii, țăranii de aproape da, sigur, o furcă, un sac, un împrumut. Astea le dau prea ușor. Să vorbesc duminică la Casa de cultură. E prea puțin. Să scriu un articol despre refacerea pădurilor. Nu mi-e greu. Alexandru n-a mai venit de două luni, are reumatism.

Și atunci mă așez la masa mea și încep să-mi cer eu. N-am făcut încă nimic din tot ceea ce se cuvenea să fac, eu, martorul revoluției fără sînge. Am oglindit momente, episoade, figuri. N-am cuprins, n-am crescut la dimensiunile ei. Și trebuie s-o ajung. Să dau la o parte tot ce e întîmplător și acoperă liniile uriașe ale esențialului, cu o daltă pe care mîinile mele nu știu dacă sînt destul de puternice ca s-o salte. E vorba numai de voință aici ? Poate că ar trebui în locul meu altul care poate chiar există azi, și care are și puterea s-o facă. Dar pînă în ceasul morții, mă auzi, bătrîne, pînă în ceasul morții, trebuie să crezi că va sosi momentul în care ai să vezi, ai să poți, ai să duci la capăt. Fără nădejdea asta oarbă, nărăvașă, încăpățînată, nu se poate lucra. Mîine, mîine, ai să izbutești ! Tu uită-te, scormonește, pricepe, încearcă, schimbă uneltele, schimbă unghiurile din care privești, frămîntă-te pe tine ca pe un aluat nemernic, cere-ți, cere-ți necontenit, nu te odihni, nu te resemna.

August 1960. Forme noi ! E absurd. Nu „se caută" forme noi în scris și expresia chiar e o barbarie. Nu poți căuta forma. Forma se naște singură, irupe din conți-

nutul nou sau vechi, care îşi ţese singur haina, după necesităţile lui. Dacă nu ştii să vezi fenomenul nou, degeaba ai să-i pui valtrapuri cu flori şi zurgălăi vechiturii tale şi ai să-i potriveşti săniei frumuseţea asta de valtrap cu capul la coadă. Tînărul prozator care a venit să mă vadă, părea preocupat de un singur lucru : cum să spună lucrurile într-un chip în care n-au mai fost spuse niciodată. Sub toată combustia lui aparentă, există o mare şi crîncenă dorinţă de originalitate care să aducă glorie. Se învîrtea frenetic în jurul fotoliului din care eu mă ridic greu şi rar, şi turuia năprasnic despre saturaţia lectorului în faţa aceloraşi forme care urmăresc linia firească a timpului sau a aşezării fenomenului în spaţiu. După el, arta trebuie să fie un spărgător de norme logice, un semănător de dezordine, o vraişte dezmăţată, în care amăritul de cititor să caute, asudînd, un firicel de înţeles şi să cadă jos, uluit de atîta noutate haotică. Cu asta vrea tînărul meu prozator să construiască suflete omeneşti tari şi limpezi. Cel puţin susţine că o vrea. Dar dacă ar fi şi sigur că o poate sau că se poate, n-ar fi străbătut pînă la mine două sute de kilometri, să afle părerea unui scriitor care nu lucrează nici cu praştia, nici cu buzduganul, nici cu mina. Poate că a venit numai să-mi spună ce crede el. Dorinţa asta e atît de puternică uneori în oamenii tineri care „au descoperit" pentru prima oară ceva ce ştia mult mai bine Eschil, dar nu sînt de loc de acord cu el, încît le e uşor şi necesar chiar să alerge departe, să-şi descarce încă o dată sufletul. De pe terasa pe care stăteam cu el, se vedea întreaga grădină desfăşurîndu-se sub lumina de august, gîlgîind de culori, sevă şi lumină, în matura ei plinătate, în echilibrul ei admirabil. Şi mă gîndeam cum ar transpune-o el în literatură, conform necesităţilor lui de răsturnare, şi ce hidoasă ar fi dezordinea introdusă de el în splendoarea ei strălucitoare. I-ar da o formă nouă grădinii mele, tînărul avangardist. Cum l-ar transforma pe Simion Ducu al cărui mers e atît de liniar şi luminos ? Ce-ar face din vecinul meu de grădină ? Ce bine că tînărul a plecat cu trenul de seară !

Iunie 1963. Am atacat prea frontal problema. Mă grăbesc, sînt urmărit, chinuit de senzaţia că nu mai am timp. Am intrat din plin în miezul ei, fără să-mi pregătesc treptele de ascensiune către ea, fără să pregătesc planul de desfăşurare a încăierărilor şi confruntărilor. Şi femeia trebuie cunoscută dinainte. Nimeni n-are să înţeleagă importanţa loviturii pe care o primeşte buna ei credinţă şi eroismul redresării ei, adîncimea şi frumuseţea încrederii ei în viaţă, dacă nu-i are antecedentele. Trebuie să reiau. Dacă aş sfîrşi această nuvelă ! Aşa am spus totdeauna, cu impresia că aş respira din adînc dacă aş sfîrşi-o şi pe asta. Şi pe urmă am început alta, şi am tremurat că n-o s-o sfîrşesc. E bun sau nu e bun ceva din tot ce am făcut nu ştiu, ştiu însă că atît cît am putut străpunge cu ochii şi pricepe cu toată mintea încordată şi atentă am transformat în ceva, şi în ceasul morţii mă voi ierta numai pentru că am fost cinstit cu mine, cu viaţa. Alte merite nu-mi cunosc.

M-am oprit uneori la imagini fugare. Am zugrăvit momente, nu mersul însuşi. Am făcut fotografii, nu portretul omului. Am stăruit pe înţelesuri pe care trebuia să le las sugerate, făcînd credit cititorului care înţelege. Cît rămîne din ce-am scris ? Rămîne ? Asta nu mai e treaba mea. Eu mai scriu încă, despre voi, viaţă, frumuseţe, omenie, bucurie şi durere, despre graiul nostru comun omenesc, despre graiul nostru în care ne înţelegem. În forme noi, cum spunea tînărul scriitor alarmat ? Nu ştiu nimic despre formele noi. Ştiu ceva despre nişte adîncimi pe care le pipăi, pe care le întrevăd, şi care poate că vor răsuna altcum în scrisul meu. Acest altcum va fi nou, şi în formă pesemne. Şi ceva despre un sens, un înţeles al vieţii. Un mare înţeles, vrednic de trăit.

28 iunie, 1965. În faţa ferestrei se leagănă o ramură din trandafirul roşu care îmbracă zidul casei. Se leagănă roşie pe un cer albastru. O pasăre mică, cu un cioc lung şi ascuţit, se repede undeva, deasupra ferestrei, în frunzişul în care roiesc musculiţe. Lumea mea s-a rezumat la atît. Şi e frumos acest peisaj concentrat,

care spune tot despre univers. În odaie intră din cînd în cînd o fetiţă cu lăbuţele goale, vine lîngă pat, şi spune ceva foarte greu de înţeles cu guriţa ei mică, în care sclipesc dinţi mărunţei şi albi. Nu seamănă cu fetiţa mea, dar de cîte ori intră, închid o clipă ochii, să-mi închipui că e ea.

Dan vine de două, de trei ori pe săptămînă să mă vadă. Vine cu medicamente, cu fiole, cu seringi. Conştiincios, cuminte.

Dreapta mi-a rămas puternică. Am corectat azi ultimele pagini în şpalt. Aş vrea să scriu o nuvelă despre prietenie. În centrul ei, Alexandru, care nu conteneşte să vină pînă aici, să mă vadă, să-l văd. Alexandru cel robust şi delicat. Şi veşnica lui receptivitate care...

A intrat fetiţa şi m-a întrerupt. Soarele apune în dosul casei şi cerul pe care se clatină ramuri e acum de aur topit, cu înfiorări rozlii, infinit de dulci.

Trebuie să mai scriu o nuvelă. N-am spus încă tot şi n-am spus destul de bine. Chipul lui Alexandru cere tuşe de pensulă foarte delicate, sugerări, indicaţii. Nu se poate sculpta cu ciocanul ca altele. Am să găsesc mijlocul. Îmi trebuie culori proaspete.

O CĂLĂTORIE CIUDATĂ

Modelul nu era nici tînăr, nici bătrîn. Emil n-ar fi putut spune de ce lucra de atîta timp la el cu îndîrjirea cu care nu lucrase încă la nimic. Îi plăcea ceva în acest chip al vechiului lui prieten, ceva ce nu putea prinde, şi nu prindea pentru că nu se dumirise încă despre ce e vorba. Pe Petru îl cunoştea de mult, fusese coleg cu fraţii lui mai mari. Petru îl ocrotise puţin în perioada în care venise în oraş şi sălbatic, şi timid, şi entuziast, îl dusese el însuşi la şcoala de Bele-Arte, îl împrumutase cu bani pe care nu mai voia niciodată să-i primească înapoi sub pretext că a uitat cu desăvîrşire de ei, că nu i-a dat niciodată, îl ascultase zîmbind de cîte ori vorbea despre pictură, niţel cam dezlînat şi cam haotic, dar plin de elan. Petru susţinea că nu se pricepe la artă, că îi plac unele lucruri şi altele îi displac, dar că n-ar cuteza niciodată să-şi teoretizeze gusturile, pentru că nici lui nu-i plăcea să se amestece cineva în calculele lui, din care n-ar înţelege bob. Era inginer, Petru, la o fabrică de avioane, şi numai pe seară avea vreme să vină să pozeze.

— Ai ceva în ochi, Petrule. Ai ceva deosebit şi emoţionant. Convingător !

— Fugi de aici, băieţele. Îţi pare ţie, pentru că ne întîlnim numai în amurg, şi lumina asta generează mister. Ia să mă pictezi dimineaţa, să vezi ce bine m-ai desluşi.

— Cîteodată mi se pare că citesc în ochii dumitale putere şi duritate, alteori căldură şi omenie.

— Omenia exclude puterea ?

— Nu, dar exclude duritatea.

— Nu le mai tot încurca acolo, și pictează. Se întunecă.

Grozav i-ar fi plăcut lui Emil să se întindă cu Petru la una dintre acele discuții fierbinți, încîlcite și violente, care nu duceau la nimic, așa cum făcea adesea cu amicii lui tineri, discuții în care fiecare susținea cu patimă ceva, nu asculta argumentele adversarului, uita în timpul discuției ce anume a vrut de la început, dar se îmbăta de cuvinte, de teorii, de controversa în sine, de sentimentul combativității, și încheia cu senzația că e puternic, că a luptat, că a rostit niște idei definitive. Grozav i-ar fi plăcut ca în seara asta, în care nu izbutea de fel să picteze pentru că i se părea că aleargă după o expresie care fuge de el, să înceapă o luptă de idei cu Petru și să fie triumfător, după ce ar fi aflat ce crede Petru, ar fi deslușit poate din părerile lui care e temeiul acestei expresii fugare, și, în sfîrșit, ar fi făcut să treacă seara.

— În artă, încearcă Emil, criteriile au o mobilitate care mă înspăimîntă, și eu cred că ar trebui să fie totuși eterne.

— Nu știu, răspunde potolit Petru.

— Cum nu știi ? Doar te-am văzut la muzeu, la expoziții, la concerte.

— Mă duc. Dacă îmi face bine, stau. Dacă mă zgîndăre, plec.

— Ce înseamnă : îți face bine ? Tizian îți face bine și Daumier îți face rău ? Pleci de la Daumier ?

— Nu, rămîn.

— Și de ce îți face bine ?

— Mă răzbună. Am plecat, băieții, mă așteaptă nevasta. La noapte am de lucru.

— Mîine vii ?

— Mîine ? Nu. Poimîine, joi, vin.

Nu ! Cu Petru nu se poate sta de vorbă. Și modul ăsta atît de personal de a judeca opera de artă, atît de utilitarist ! Mie, îmi face bine ! Pe mine, mă răzbună ! Doar nu s-a pictat numai pentru tine ! Ah ! cîte ar fi putut să-i răspundă Emil, dacă ar mai fi stat. Și totuși, vezi, pentru el pictezi pentru cel care se oprește în fața tabloului tău. Are într-un fel dreptate. Dar nu pentru

fiecare, pictura nu e mîncare de birt dietetic, şi sărată, şi nesărată, şi vegetale, şi lactate, pentru bolnavi de rinichi, stomac şi ficat, separat. E un limbaj pe care îl înţeleg cei care ştiu vorbi o limbă, una puţin mai evoluată.

În odaia de la etajul opt, prin ferestrele foarte largi, Emil vede cerul întinzîndu-se deasupra oraşului. E un cer de seară, în care n-a poposit încă noaptea, un cer larg, cenuşiu deschis, cu lumini opaline în zare, cu noruleţi roziatici, fîşii parcă dintr-un nor mare, sfîşiat pe drum, un nor care şi-a lăsat seame şi zdrenţe străvezii în nu ştiu ce mărăcini nevăzuţi cu ai bolţii. Jos, oraşul e mult mai întunecat, jos se aprind colierele de neon şi pîlpîie, pîlpîie pînă cînd prind viaţă, maşinile aleargă cu farurile aprinse pe străzi lungi, printre case ca nişte blocuri de umbră, dar deasupra talazurilor inegale de acoperişuri, cerul se întinde dincolo de orice margini, cu lumina lui difuză, adîncă, nehotărîtă. Şi deodată, chiar în locul în care au rămas pironiţi ochii lui Emil, înfloreşte o lumină mică, mică, aurie, sigură. Şi mai departe, la dreapta, alta, mai mare, mai sclipitoare. Şi în zare iese un sfert de lună, palidă, ca tăiată dintr-o bucată de geam galben, străveziu, aşezată acolo, lăsînd parcă să se întrevadă prin ea cerul. Pe urmă noaptea e ca toate nopţile, întunecată, cu stele multe, cu lună strălucitoare şi consistentă.

Emil se învîrteşte fără rost în odaia lui de la etajul opt. Îşi aşază pensulele, îşi curăţă paleta care s-a uscat. Să se ducă să-şi caute prietenii? Unde pot fi în seara asta? Sau la Dan acasă, care s-a însurat de curînd şi primeşte în fiecare seară, sau la Ema, sau, poate, la un spectacol. Omul poate sta şi acasă odată, să citească o carte, se cumineţeşte el. Dar omul nu are ce mînca! îşi mai spune înţelept. Doar dacă acceptă să mănînce pîine veche, de alaltăieri, cu iaurt. Şi asta se poate, în seara în care te-ai hotărît să te aduni puţin cu gîndurile tale, să nu le tot arunci ca pe nişte zaruri pe masa prietenilor, fără pierdere şi fără cîştig.

Emil mănîncă iaurt în faţa portretului lui Petru, şi se gîndeşte adînc. De ce, Doamne, l-a făcut într-o gamă de albastru? Petru e brun, cu nuanţe de Terra di Siena

pe față, cu nuanțe castanii în păr. Ochii lui sînt foarte albaștri, și Emil a simțit nevoia să le răspîndească lumina pe tot chipul, așa cum peste un peisaj însorit se așază o boare de aur. Asta totuși e o minciună, e o scorneală. Frumusețea și ciudățenia chipului lui Petru, stă tocmai în contrastul ăsta grozav dintre lumina bizară a ochilor și tonalitățile închise, fierbinți ale feței lui. A făcut altfel, și a făcut literatură. Din pricina asta ochii nu mai au personalitatea lor, nu mai au adîncimea lor. Acum pricepe de ce e nemulțumit de zile întregi. Mîine dimineață are să schimbe. Mîine în zori. Pe altă lumină ? Pe alta, cu perdelele trase. De ce înclinarea asta spre tonurile reci ? De unde vine asta ? Din cap, natural. O formulă proprie. Obiectivă ! Obiectivizăm ! Distanțăm ! Și ce naiba mai facem ? Olandezul acela din odăița de sus a muzeului, odăița depozit în care nu intră nimeni, olandezul acela necunoscut, de unde scoate tonuri atît de calde ? Nu prea distanța olandezul, nu obiectiviza, era nițel cam fotograf domnul olandez, dar ce bine picta ! Toată grăsimea lui de nordic sătul, toată berea băută și cîrnații înghițiți, musteau în culoarea lui plină și bine așezată. Asta e cînd mănînci iaurt ! încheie Emil, pictezi albastru !, și întoarce tabloul cu fața la perete, să nu-și mai vadă literatura. Dar nici de a altora nu are chef. Nu mai are chef de nimic. Vrea să doarmă, devreme cum n-a mai dormit de zece ani poate, să uite toate formulele și teoriile din lume, să se scoale proaspăt, să vadă limpede unde a ajuns și încotro o apucă.

Cînd se trezește a doua zi, Emil nu se mai îndură să se atingă de portretul lui Petru. Îl privește de aproape, de departe, cu pleoapele strînse, în oglindă, fel și chip. Totuși ăsta e un tablou ! Lumina asta care curge din ochi, se prelinge de-a lungul obrajilor uscați și se adună, două șuvițe albastre care converg spre bărbie ca un mic lac de munte, e o concepție ! E o concepție, dar nu e Petru. Pînă ieri a vrut pe el să-l surprindă, personalitatea lui, și acum, deodată, e foarte satisfăcut de concepția lui. Omul albastru ! Cine e ăsta ? Treaba mea, e un om bizar. N-are nimic uman în el. E necesar neapărat să aibă ? De ce n-ai pictat atunci dumneata o

pară albastră ? Am să pictez, cînd am să am chef. Şi cu toate astea pînă aseară m-am chinuit să fie el. Repede cedez, cînd mă văd slab. Ba încă îmi mai fac şi complimente. Nu ! Gata ! La rebuturi cu dumneata, domnule pe care nu te cunosc.

Emil începe, înfrigurat, să deseneze în linii grăbite chipul atît de binecunoscut. Nu desenul e de vină, nu desenul, care era destul de interesant. Culoarea a falsificat tot. Trebuie marcată culoarea cu cîteva pete numai, cu cîteva atingeri de penel, culoarea lui adevărată, fierbinte, ca să n-o uite aşa cum o are acum clar în minte, ca să meargă pe urmele ei mîine, cînd va veni Petru. E o fidelitate mică asta, lasă destul loc de interpretare, lasă loc marii dumitale personalităţi, domnule Emil, să pună accente, să aşeze centrul de greutate pe ce vrea, dar e o fidelitate necesară. Şi în ochi, loialitatea lui şi dură şi caldă, pentru că e loialitate, nu sentimentalism, nici hachiţe. Ei, la asta să te văd cum ai să ajungi, dacă o vrei în adevăr, dacă nu alergi neapărat după concepţii inovatoare. Atunci pictează-ţi pisica, domnule Emil, nu pe Petru, care e un om fără pereche. El n-are nevoie de... el n-are nevoie de... Nu mai ştiu de ce n-are el nevoie, dar eu am nevoie de aer. Nu sînt un fotograf, nu developez cu retuş.

Emil pleacă la plimbare. E nemulţumit de el cum n-a mai fost de mult, şi grozav i-ar plăcea să întîlnească acum un prieten care e exact de aceeaşi părere cu el, ca să discute în contradictoriu pînă la epuizare. Dar nu-i iese nici un prieten în drum. Mănîncă repede într-un restaurant şi colindă iar. Strada e plină de oameni care se grăbesc toţi, de parcă ar fi chemaţi la telefon de provincie, de parcă toţi aud soneria telefonului în ureche. În toată lumea asta care aleargă, o singură fată, mare, blondă, albă, plină, merge agale şi zîmbeşte gîndurilor ei, zîmbeşte în neştire şi calcă leneş. Seamănă cu fata din tabloul olandez ! Cu fata care stă acolo, în faţa gherghefului, şi zîmbeşte ţesăturii, cu gîndurile aiurea, rotundă, albă, cuminte.

La muzeu ! îşi spune Emil. Am să mă potolesc, am să mă clarific. Vorba lui Petru „o să-mi facă bine". Nu e chiar atît de naivă vorba asta. O să-mi facă bine.

Emil străbate, nervos, lungile săli de marmoră în care lumina intră prin perdelele subțiri de voal alb, ca să nu fie prea crudă. De pe pereți îl privesc mari portrete cu peruci albe, cu haine de catifea și mătase. Nu, nu aici. O sală de statui albe și reci. Nici aici. Peisaje ale căror culori învecinate, pete mari care strigă, parcă vor să se desperecheze și nu pot. Nici aici.

O scară urcă spre pod. Dacă nu e paznicul pe aproape, e bine. Și paznicul nu e. Emil urcă ușor, cu pași de pisică, urcă în umbra care crește spre capătul scării. Acum, dacă ușa e tot deschisă, e foarte bine. Și uite că ușa a rămas deschisă.

În odăița scundă, prăfuită, e o puzderie de tablouri. Unele stau vraf, altele adunate lîngă perete. Cîteva rezemate de zid, cu fața la lumină. Emil le-a scos din maldărul celorlalte și le-a așezat așa, mai zilele trecute, prima dată cînd a nimerit din întîmplare aici. Sînt cópii ? Le-ar cunoaște originalul. Sînt opere încă neidentificate, pentru care va veni în curînd o expertiză care să le scoată din anonimat, să le aducă jos, în lumina sălilor tăcute și largi ? Mai curînd asta.

Uite iubitul lui olandez. Într-o odaie largă, nesfîrșită, cu dale albe și negre pe jos, un bărbat, așezat la o masă în mijlocul încăperii, ridică paharul și privește, în lumina care intră printr-o fereastră cu vitralii, licoarea roșie, bogată ca sîngele. Pe masă se înșiră bunătăți de tot felul, pentru viitorul ospăț al omului vesel. O femeie plină ca și el, robustă, de cealaltă parte a mesei, ține în mîinile ei voinice un ciorchine de strugure, pictați bob cu bob, transparenți, plini de miere parcă. În fund, o fată aurie țese la gherghef, cufundată în gînduri de aur și ele. O slujnică așezată pe vine suflă în foc, i se vede o fărîmă de profil și obrazul umflat. Un copil se joacă pe podea. Un cîine lățos, negru, roade un os. Toate sînt bine așezate, la locul lor, și în spațiul ăsta larg și populat plutește un duh de tihnă, de plăcere de a trăi, de bucurie pămîntească, poate prea pămîntească, care te soarbe și te desprinde parcă de propria ta viață, ca să te topească în atmosfera caldă, grasă a tabloului. Ce roșu ! Ce galben ! Ce lumină bine împărțită cade prin geamul acela cu vitralii ! se îmbată Emil. Și fata

de la gherghef, în ultimul plan care după legile perspectivei nu-i ultimul atît de precise sînt detaliile — greşeală grosolană ? indiferenţă voită din care se naşte un efect puternic şi ciudat ? — e tot atît de proaspătă ca fructele de pe masă, de strălucitoare ca paharele subţiri şi înalte de cristal aşezate între ceainicul de alamă şi şunca din talgerul de aur, plină de vitalitate ca omul cu pantalonii bufanţi şi ciorapi întinşi pe pulpele pline, omul care priveşte vinul din pahar şi trebuie să-i fie tată. Dacă n-ar pluti tinereţea în jurul ei, ca un nimb de aur, ar fi poate şi ca o bucată de şuncă. Dar musteşte, izvorăşte din ea un farmec, o gingăşie robustă, o inocenţă căptuşită de senzualitate, care îl vrăjeşte pe Emil şi-l ţintuieşte locului. Asta trebuie să zugrăvească pictorul şi aşa ? îşi scormone el entuziasmul şi-i pune piedici. Carne vie şi carne moartă, în cele mai fireşti culori ale ei ? Nu cumva oare oamenii albaştri, pentru că, nu-i aşa, optica noastră.... Şi fiecare fir de păr, fiecare grăunte de catifea, fiecare obiect cu graniţele lui fireşti de linie şi culoare în lumea care îl înconjoară ? E fermecător, e fermecător ! Binecuvîntată fie ziua în care în casa asta, în clipa asta încremenită aici pe vecie, a poposit un pictor, care va fi fost el, şi a surprins înfăţişarea acestei fericiri, moarte poate de trei sute de ani. Peste ruinele acestei case demolate de mult, peste temeliile ei scufundate în pămînt, trece azi poate o autostradă largă, de asfalt strălucitor, trec sute de automobile iuţi, în care stră-strănepoţii grăsanului ăstuia fericit grăbesc spre treburi însemnate şi nu ştiu că sub roţile lor de cauciuc bun, la fund, în adînc, a mai rămas ceva din zidurile între care străbunii au trăit plini de limitata şi intensa lor fericire. Nu ştiu şi nu le pasă, şi aleargă grăbiţi spre treburile lor importante, trepidante, care nu le mai lasă timp să trăiască. Binecuvîntat fie pictorul !

Emil se rupe greu de tablou. Alături, cules tot de el din mulţimea celorlalte, alt tablou. Un colţ de terasă de cafenea, peste care cad umbrele unui copac cu frunzişul dantelat şi petele unui soare ascuns de copac, petele ca nişte paiete între umbrele străvezii şi calde. Lumina tremură, vibrează. Două femei la o masă, cu mari pă-

lării așezate peste coafurile înalte, cu voalete și pene. Două femei cu talie subțire, cu zîmbete ascunse, cu pleoape verzui, cu umbre verzui între gulerele înalte ale jachetelor și gîturile lungi, pe care zboară zulufi aurii. Un colț de trăsură depășește colțul terasei, alte siluete, la alte mese mai depărtate, pete de roz, de gri, de verzui în umbra care topește liniile planului doi. Primăvara parcă circulă printre mese ca un șuvoi nevăzut, un vînt pe care îl simți răcoros înfioară voaluri și pene, miresme ascuțite și calde se desprind din veșminte, din decoltee, se risipesc în odăița de pod. Culorile se întrepătrund, liniile se pierd abia începute, fug, nimic nu e așezat temeinic, mișcarea s-a oprit parcă pentru o secundă, ca să se continue sub ochii tăi.

Înfiorat, Emil trece mai departe, dar se întoarce repede înapoi. Nu-i mai place parcă azi tabloul care l-a fascinat ieri și alaltăieri, acea mare care privește cu zeci de ochi tulburi, — ochi de înecați? ochii mării? ochii destinului oglindiți în ape? — acea mare tulburată, murdară, răsturnată parcă cu susul în jos, spartă ca un pîntece din care se varsă măruntaiele. Și asta e literatură. Ar trebui să pictezi fără nici un fel de literatură, să desparți tărîmurile. Dar se poate total? Asta se poate numai pe stămburi, pe imprimeuri pe care faci pete de culoare și linii jucăușe.

Un pas se aude pe scară. Vine cineva! Vine cineva care are să intre aici, are să dea de el, să-l întrebe ce caută, să-l bănuiască, să-l mustre. Are să explice, n-a venit doar să fure sau să strice. Va fi neplăcut, în orice caz. Asta poate să ajungă pînă la custodele muzeului. Ei, custodele e un om inteligent, îl cunoaște, cu el va fi mai ușor. Numai să nu-l ducă de mînecă prin toate sălile, pînă în biroul custodelui. E loc unde să te ascunzi aici? Colo, în fund, unde coboară acoperișul, unde sînt înghesuite niște fotolii vechi, desfundate.

Poate omul care urcă încet nici nu va intra aici. Mai e și altă ușă pe alături? Parcă mai e una.

Emil răsuflă adînc, speriat, lipit de zid, curmat în două, în ungherul cu fotolii stil, desfundate. Pașii sînt la ușă. Nu. E mai onorabil să-l găsească în mijlocul

odăii. Nu ascuns, ca pe un răufăcător. Dar se întîmplă ceva cu totul neașteptat. În broasca ușii răsună o cheie întoarsă. De două ori ! Apoi pașii încep să coboare.

Pe Emil îl pufnește rîsul. Apoi îl apucă disperarea. Se repede la ușă. Bate cu pumnii. Pașii coboară mereu. Omul acela face anume ? Vrea să se întoarcă cu încă cineva, mai oficial, cu un milițian poate, să-l prindă aici ? Prostii ! Cu ce să-l prindă ? Uitîndu-se la tablourile puse la rebut sau poate pentru expertiză ? N-aveau decît să scrie pe ușă sau în capătul de jos al scării „Intrarea oprită". Bate iar. Cu furie. Pașii se aud din ce în ce mai slab. Nu se mai aud de loc. Emil izbucnește iar în rîs. Ăsta trebuie să fi fost paznicul cel surd, din sala „Renașterea Italiană". L-a întrebat odată, răspicat, de trei ori la rînd, pe unde se ajunge la Moderni și n-a fost în stare să-l audă. Pesemne că el are cheile podului, că el răspunde de mansardă. Și-a adus aminte că a uitat descuiat aici de o săptămînă și a venit să încuie. Bine ! Și ce ne facem acum ? Ceasul e patru. Dacă pînă la șase, cînd se închide Muzeul, nu mai urcă nimeni aici, rămînem pînă mîine. Și mîine parcă, în zori, se grăbește cineva să vină la pod, să vadă ce fac păianjenii ? Scara măcar are s-o măture cineva. Bați atunci, că doar n-o mătura tot surdul ăsta. Se poate ieși pe fereastră ? Ferestruica dă spre niște acoperișuri prăvălite, multe, cărora nu le vezi sfîrșitul. Tot acoperișul muzeului e în fața lui, la diverse planuri. Pentru asta trebuie să fii Jean Valjean și să fie noapte. Ziua se face de basm în oraș. Pînă la șase însă poate că se mai aude vreun zgomot de jos.

Se face șase, și de jos nu s-a mai auzit nici un zgomot. Acum, băiețele, cum spune Petru, poți să te culci și să dormi pînă mîine, dacă nu cumva la noapte te prinde curajul să explorezi acoperișurile, se gîndește Emil. Și te văd milițienii, și atunci în adevăr ești luat drept un răufăcător, și trece vreme bunicică pînă cînd, cu martori și acte, izbutești să dovedești că spui adevărul. Nu mai rămîne decît să te mai uiți, cît mai e lumină, la tablourile astea, să mai cauți în vrafuri, să mai descoperi poate ceva care să-ți meargă la inimă și să-ți încurce ideile, sau, dimpotrivă, să ți le descurce.

O copie netă după un Goya, un Grigorescu incert, o madonă primitivă din şcoala italiană, şi multe, multe lucruri lipsite de orice fel de valoare, noi şi vechi, dăruite poate Muzeului cîndva, achiziţionate din greşeală, îngrămădite aici. Odăiţa s-a umplut de praful pe care l-a stîrnit el. În adevăr, tot ce a fost mai bun a găsit acum trei zile. Restul poate fi îngrămădit la loc.

Lumina care intră pe fereastră păleşte încet peste omul voinic care priveşte vinul din pahar, peste faţa lui încremenită cu mîinile ei albe, grăsuţe, deasupra gherghefului, peste căţelul care roade osul. Primăvara de pe terasa cafenelei se încăpăţînează să clipească parcă cu luminile ei multe, să înfioare cu vîntuleţul care agită frunzişul copacului de lîngă terasă. Ochii bolnavi, nebuni, ficşi, de pe talazurile mării murdare răscolesc în umbra care se aşterne.

Emil le întoarce spatele tuturor, se uită prin ferestruică peste marea de acoperişuri de tablă, netedă, moartă, cenuşie. Ca în ajun, cerul începe să se închidă la culoare rămînînd transparent, ca în ajun, o stea mică se iveşte deodată, ţintă de aur bătută în boltă, în faţa privirii lui, apoi se acoperă de un nor pe care ochii lui nu-l pot deosebi, cenuşiu în cenuşiul bolţii. Apoi o scînteiere palidă, verzuie, străbate cerul. Un bubuit îi urmează în stînga. Altă scînteiere, alt bubuit. Cerul se umple de fulgere deasupra creştetului lui, la orizontul bănuit, nevăzut de el. Şi pe urmă picături dure cad peste multele acoperişuri, răsună pe tablă ca un sac uriaş de mazăre uscată, aruncată de undeva. Un gust de praf muiat pătrunde în odăiţă, apoi o umezeală, bună, curată.

Emil stă ridicat pe vîrful picioarelor, rezemat cu coatele de fereastră şi respiră adînc. I se pare că ploaia de afară curăţă şi de pe el praful, căldura zilei, oboseala şi îngrijorarea. De la o vreme îşi dă seama că părul i-e ud, că i s-a udat cămaşa la piept, că de pe braţele încrucişate pe pervazul ferestruicii îi curg şiroaie de apă.

Aşa ! În odăiţă aerul e tot încins. Să mai lase fereastra deschisă. Dar se udă tablourile din drepul ei. Trebuie mutate. Cu atît mai bine. Are de lucru. Ehei ! dacă ar avea acum măcar iaurtul de acasă, măcar bu-

cata aceea de pîine uscată, uitată. Ce bună e pîinea uscată ! E chiar mai bună decît pîinea proaspătă. Te satură !

Acum trebuie să dezgroape niște fotolii de astea princiare, să-și facă un culcuș. Dacă de jos ar auzi cineva zgomotul pe care îl face el aici, ar crede de bună seamă că a pătruns o armată de șobolani la mansardă. Ce șobolani ! O herghelie de mînji !

Printr-un fotoliu îi scapă în jos un șold, prin celălalt îi pătrunde în șale un drot. Hei, oițe și lupi Aubusson, după ce va necinstit vremea, vă necinstesc și sandalele mele. Dar uite, desculț nu pot dormi într-o casă străină ! Să vină gazda să mă găsească în picioarele goale ? Mai mare rușinea !

Ploaia s-a potolit afară. Nu se mai aude nimic, nu se mai simte nimic. Ba da ! Se vede o lumină. O lumină care cade drept pe tablourile lui preferate, pe cele două pe care le iubește și pe cel pe care îl detestă. Îl detestă poate pentru că nu poate face unul la fel, o mare atît de răvășită, o mare care te privește. O lumină arde pe ele, pentru că afară a răsărit luna.

Norii s-au dus care încotro și pe cerul limpede luna, mai plină, mai certă decît ieri, a încremenit galbenă, liniștită. Emil se răsucește pe jilțurile lui, să întoarcă spatele ferestrei — au ! șoldul ! au ! coastele ! — și se așază cu fața la tabloul olandez. Așa, o să petrecem noaptea împreună, voi încremeniți acolo, eu înțepenit aici pentru că mi-e frică să mă mai mișc, privindu-ne, iubiții mei. Să nu vă supărați dacă am să adorm, dar m-a cam cuprins somnul. Am mai dormit eu odată într-o gară pe o bancă de lemn, atunci cînd am fugit de acasă să fac pictură, la cincisprezece ani și m-a adus tata înapoi de ciuf, dar parcă era ceva mai bine decît aici. Era mai neted. Mi-e somn, și nu pot dormi. Mă înghimpă cumplit în coastă. Mă înghimpă de-mi alungă somnul. Mi l-a și alungat. Sînt treaz ca azi de dimineață. Zău că muzeele nu sînt ospitaliere. Și părul ăsta ud, parcă mi-a pus o cataplasmă rece pe cap. Cum să dormi, cu o cataplasmă înghețată pe creștet ? Asta te trezește, nu te adoarme. Să țin minte pentru altă dată, cînd mi-o fi somn în orele de lucru. E ceva util și...

Ce se întîmplă ? Ce-i... asta ? Olandezul cel gros pune paharul pe masă cu zgomot. Cîteva picături de vin roşu dau pe dinafară, stropesc dantela albă a feţei de masă, dantela ale cărei flori se văd clar. Scoate un hohot de rîs şi spune tare :

— Straşnic vin ! Vin de Rhin, adus de cumnatul meu Iacob cînd a coborît să-şi vîndă porcelanurile la Aix-La-Chapelle.

Emil se ridică într-un cot. Se ciupeşte tare de braţ, îşi muşcă apăsat un deget. Îl dor ! E treaz !

Femeia voinică mută ciorchinele dintr-o mînă în alta şi întreabă :

— Să fierb şunca, Jan ?

Fata clipeşte uşor, zîmbind gîndurilor ei, absentă, şi împunge cu acul în gherghef. Pînă aici se aude cum slujnica suflă în foc, pînă aici se aude cum roade cîinele osul. Şi deodată copilul, ţîncul care se joacă pe podea, trage un chiot lung şi începe să plîngă.

Emil se freacă la ochi. Nu se sperie, şi se miră grozav că nu se sperie. Se dă jos de pe patul lui improvizat. Unul dintre fotolii scîrţîie lung şi se răstoarnă. Jan, nevasta, fata, chiar şi slujnica atît de ocupată pînă acum de focul ei, întorc capul şi-l privesc cu surprindere. Trebuie să le spun un cuvînt ! se gîndeşte Emil. Sînt în stare să se sperie ei de mine.

Se apropie. Păşeşte peste rama tabloului, dar nu e de loc rama tabloului, e pragul scund al odăii. Paşii lui răsună pe dale. E mult mai mult aer aici decît în odăiţa de mansardă, şi nu miroase a mucegai ca acolo. Şi ce lumină, Doamne, ce lumină intră prin vitraiul galben cu flori verzui ! Jan face un pas spre el. Femeia lui face un pas înapoi. Fata înfige acul în pînză şi rămîne cu privirea la el. Ochii ei sînt albaştri. Emil le vede pe toate într-o secundă, dar se grăbeşte spre gazdă, ca să le scurteze uimirea.

— Bună ziua ! spune el.

— Bună ziua ! răspunde Jan.

Femeia mai face un pas înapoi.

— Aş vrea... dacă îmi daţi voie...

— Călător ? întrebă Jan, cu bunăvoinţă şi linişte.

— Călător, răspunde Emil uşurat.

— De foarte departe ! dă din cap Jan şi se uită la hainele lui.

— Oh ! de departe de tot.

Deodată căţelul lasă osul şi începe să-l latre cu furie. Un alt personaj, pe care Emil nu l-a văzut niciodată, vine parcă din spatele lui, din alt colţ al odăii în care Emil abia acum descoperă o spinetă, un şevalet şi un taburet lat, de lemn, cu fund mare de piele. E un om înalt, cu păr lung, buclat, care îi ajunge pînă la umeri, cu o mare beretă de catifea, cu o haină ca o bluză vărgată, de catifea şi ea, prinsă cu un brîu lat. Poartă, ca şi gazda, pantaloni largi, bufanţi, ciorapi întinşi pe pulpe, pantofi cu agrafe mari, de metal, şi are o bărbuţă mică, aurie, ondulată. E tînăr, voinic, zîmbitor.

— Cum ai venit pînă aici ? întrebă el, şi-l măsoară din cap pînă în picioare.

Emil vrea să spună repede „cu avionul", dar se opreşte la timp, şi rosteşte primul lucru care-i trece prin cap.

— Călare !

— Călare ! fluieră gazda. Te-a plouat ?

— M-a plouat şi pe mine, şi calul. Calul l-am lăsat la han, dar odăi n-aveau. — Se minunează singur cît se descurcă de bine. — Jos, în sala în care se mănîncă, era un tărăboi... şi nici un colţişor.

— Cred şi eu ! Azi e zi de tîrg.

Femeia îşi ia copilul în braţe şi-l linişteşte. Cîinele mîrîie înfundat şi pîndeşte sandalele oaspetelui.

— Beer, la mine ! şopteşte fata de la gherghef, şi-i face semn cîinelui care vine la picioarele ei, se lipeşte de fustele ei multe şi nu-şi ia ochii de la Emil. Doamne, ce privire albastră are fata !

— Să-mi curăţ pensulele ! spune tînărul cu bărbuţă, şi se întoarce la şevalet.

— Pictorul ! strigă Emil, dumerit deodată, şi se repede la el cu mîinile întinse. Şi eu sînt pictor !

O undă de neîncredere trece prin ochii tînărului, apoi, după o mică şovăială, pune pensulele din nou jos, prinde mîinile lui Emil.

— Pictor ? întreabă gazda şi toată faţa i se luminează. Rămîi să mănînci cu noi, călătorule. Du-te şi te usucă la vatră.

Slujnica, încremenită de cînd a intrat Emil în odaie, tresare şi se depărtează de foc. Aici e mai bine, e mai aproape de fată ! gîndeşte Emil.

Femeia şi slujnica iau repede de pe masă talgerele cu resturi, şunca, şterg pëtele de vin şi pleacă în bucătăria vecină, din care începe să vină un miros bun, îmbătător, de mirodenii, de vin fiert, de carne prăjită, de afumături care aburesc în sosuri felurite, de vînat.

Gazda se apropie de Emil cu un pahar înalt, subţire, străveziu, şi i-l umple cu vin roşu dintr-un ulcior care pare foarte greu. În schimb paharul e ca un fulg în mîna lui Emil. Pictorul apropie două jilţuri de piele cu lemnăria bătută în ţinte înflorate, gazda apropie încă unul, şi se aşază temeinic toţi trei în faţa vetrei.

— Credeam că ai venit să vinzi ceva, că eşti un negustor ! rîde plin gazda. Şi cînd colo, uite încă un pictor.

— Ai pînzele cu dumneata, în lăzile de la han, sau ai lucrat pînă acum numai comenzi ?

Ce uşor e să răspunzi ! Ei singuri îţi dau răspunsurile.

— Comenzi, portrete ! spune modest Emil, şi pleacă fruntea. Un fulger îi trece prin inimă. Dacă ar fi văzut ei, ieri, portretul albastru al lui Petru, poate că nu-l mai îmbiau să stea la vatră.

Gazda ridică paharul şi-şi toarnă pe gît licoarea rubinie. Emil soarbe încet, picătură cu picătură, un vin cum n-a mai băut în viaţa lui, un vin care pare miresmat în gură, arzător pe gîtlej, sonor în cap. Gazda, cu privirea aţintită, îi aşteaptă laudele.

— Grozav vin ! exclamă el.

— Ai văzut, meştere Piter ? rosteşte Jan cu vocea lui adîncă, bubuitoare, groasă. Adus în burdufuri de piele, ca pe vremea străbunilor mei, nu în butoiaşe de lemn ca azi, turnat în ulcioare de lut, nu în vase de argint, oricît ar fi de frumoase, băut numai în pahare de cristal ! Meşterul Piter a umblat prin ţări străine, a în-

văţat obiceiuri noi, şi-a stricat gusturile şi a uitat tradiţiile. In sănătatea meşterului Piter !

Pictorul Piter tresare. Ridică paharul. Se uitase pînă acum pierdut la fata care nu s-a clintit de la gherghefu1 ei şi fata se uitase la el. Lui Emil i se strînge inima. Aşa stau deci lucrurile ? El a venit prea tîrziu ? Adevărat că a venit cam tîrziu, dar cît de bine l-au primit ! S-ar mai putea, poate, schimba ceva, s-ar mai putea întîmpla ceva, poate că nu e totul pierdut.

— Vă mulţumesc ! In sănătatea pictorului călător !

— Şi cum e în ţara dumitale, străine ? întreabă gazda, înfundîndu-se în jilţul lui, trăgîndu-şi bărbia dublă în gulerul de blană.

Acum e acum ! se gîndeşte Emil, în vreme ce toţi ochii sînt aţintiţi la veşmintele lui, la capul lui cu păr scurt, buclat, cu obraji raşi. Acum trebuie să povestesc ceva care să poată fi crezut şi care s-o atragă pe fată ! Acum ! Să nu pierd momentul !

— In ţara mea ? E cald. E cald vara, şi primăvara, şi toamna, de nu putem îndura pe noi catifea, jabouri, cingători, dantele şi pene. Şi ca să ne acoperim firească goliciune, am născocit cămăşile astea uşoare, deschise la gît, sandalele astea din trei fire de piele.

Piter şi Jan se apleacă să-i privească sandalele. Fata, din dosul gherghefului ei, întinde capul, să le vadă mai bine.

— Apropie-te, Isabela ! îngăduie tatăl.

Fata se apropie, se aşază pe colţul ieşit al vetrei.

— Şi regele vostru se poartă aşa ? întreabă Jan.

— Şi... înalţii prelaţi ! murmură Emil.

— Sînteţi creştini ? rosteşte cu îndoială gazda.

— Creştini ! murmură Emil, şi n-ar vrea să intre în probleme religioase. Inchiziţie, Reformă, abia au trecut. Se află între cunoştinţe prea noi, ca să le bănuie gîndurile. Se grăbeşte să spună.

— Şi pe cal se stă mai bine în hainele astea uşoare. M-a purtat ca pe un fulg.

Prietenii îi pipăie stofa pantalonilor, îl fac să se ridice în picioare, îl sucesc şi-l răsucesc cu uimire abia acum făţişă.

— Eu n-aş putea pentru o mie de guldeni să port asemenea haine! mărturiseşte Jan. Mi-ar părea, fie-mi iertat, străine, mi-ar părea că umblu dezbrăcat. Şi oraşul, şi marea mea clientelă, ce părere ar avea despre negustorul de catifele şi brocarturi, despre proprietarul marilor ateliere din Harlem? Nu l-ar crede oare ruinat, sărac ca Iov, dacă nu mai poate arăta lumii, numai prin propria lui înfăţişare, cît de prosper e negoţul lui? Dar colierele, brelocurile, lanţurile de aur, cum vin ele peste cămaşa asta, călătorule? Sau poate că în zile de sărbătoare pui una de mătase măcar?

— Pun una de mătase, firește! aprobă Emil.

Meşterul Piter, care admiră simplitatea hainelor lui Emil din amabilitate, ca să acopere explozia prea sinceră a lui Jan, mărturiseşte şi el că, în adevăr, ca pictor, preferă materialele grele, lucioase sau calde, catifelele profunde, în nuanţe bogate, dantelele pe care pensula le zugrăveşte cu migala cu care le-a făcut acul, voalurile străvezii, prin care carnea te tulbură cu trandafiriul sau auriul ei. Şi din nou ochii lui se opresc asupra Isabelei.

Emil se grăbeşte iar să i-o fure, privirea aceea albastră.

— Sînt grădini în ţara mea, grădini nesfîrşite. Avem mii de flori care la voi nu sînt cunoscute. Cresc pretutindeni, de la malul mării pînă în vîrful munţilor înalţi, cu creştete golaşe de piatră. Cresc în pădurile pline de puzderie de păsări. Ştiţi cît de mari sînt pădurile noastre? Şi livezile de meri, de cireşi, de pruni? Fără margini. Şi e cald, e înflorit, e felurit. Un colţ al ţării nu seamănă cu celălalt.

— Aveţi munţi cu creştete de piatră? îngînă sfios Isabela.

— Munţi mari? se minunează şi Jan.

— Lanţuri întregi de munţi, împăduriţi pe trupurile lor voinice, cu piscuri înalte, care sparg norii, piscuri pleşuve, cu cuiburi de vulturi.

Fata deschide şi mai mari marii ei ochi albaştri, brumaţi ca apele nordului.

— Să bem, prieteni! rosteşte gazda, şi umple din nou paharele înalte.

Copilul care fusese scos adineauri din odaie pe braţe, ca să fie potolit, a intrat din nou tiptil şi s-a apropiat, curios, de străin. Are atîtea haine pe el, încît te minunezi că poate merge, mic cum e. Emil îl ia în braţe, îl saltă pe genunchi şi ţîncul nu se împotriveşte. Rîde cu chiote mici şi-şi trece mînuţele peste obrazul ras de ieri al lui Emil, obrazul care poate că îl înţeapă şi-l miră nesfîrşit. Pipăie cu degeţelul întins buza lui de sus, apoi buza fără mustaţă a străinului, şi rîde iar, ca de o descoperire hazlie, pe care n-o spune nimănui.

Slujnica cea cu bonetă albă lipită pe urechi, cu fuste multe, una peste alta, care se văd una de sub alta, aşază talgere aurite pe masă, talgere de porcelan delicat.

În cinstea oaspetelui.

Stăpîna casei se întoarce, încă rumenă la faţă. Peste rochia de catifea albastră şi-a pus un colier şi în toate degetele inele multe, grele, sclipitoare.

Ah ! cît ar fi vrut ea să le pună cînd e pictată de meşterul Piter, dar uite că ideea lui a fost să zugrăvească familia într-o dimineaţă tihnită, obişnuită, familia cu bucuriile ei zilnice, nu în zile de sărbătoare. Şi Jan s-a învoit, Jan n-a avut nimic de spus, pentru că n-are prea mare încredere în pictorul ăsta tînăr, şi vrea să comande portretul ei la meşterul Van Ryn.

Stăpînul se aşază în capul mesei, nevasta lîngă el, cei doi pictori alături şi Isabela cu copilul cel mic în faţa lor. Femeia cu fuste multe începe să care cu braţele ei roşii, voinice, tăvi mari pline de fripturi, de vînat, de tocane care aburesc, de şunci fierte. E un belşug, e o orgie de mîncare. Emil nu mai pridideşte, Emil înfulecă cu grabă — doar n-a mîncat nimic aseară ! — dar nu izbuteşte nici pe departe să ajungă gazdele. Chiar şi Isabela ştie să mănînce vîrtos, pe tăcute, cînd nu înfundă linguri pline în gura ţîncului de lîngă ea.

Feţele s-au îmbujorat foarte. Slujnica aduce un ulcior de hidromel care se bea între un fel şi altul de vin.

Piter, care stă lîngă Jan, îşi împarte privirile între el, cu care vorbeşte tare, foarte tare acum, şi Isabela, cu care nu vorbeşte de loc, dar către care lunecă mereu o undă aprinsă din ochii lui căprui, o undă plină de dorinţă şi rugăminte.

Emil a amuţit. Emil, sătul, ameţit, priveşte obrazul rotund al Isabelei, obrazul ei de aur şi roze, de miere şi crin. Cum a dispus natura cu atîta măiestrie culorile astea care se înfrăţesc şi se armonizează, care se echilibrează cu desăvîrşire, care au toate aceeaşi valoare în diversitatea lor? De la trandafiriul obrajilor ei ajungi la auriul cald al tîmplelor, la auriul aprins al părului care pluteşte ca un nimb deasupra frunţii ei albe.

Sub bărbia rotunjoară şi plină se adună umbre care trec de la aur la aramă. Parcă şi gîtul, pe măsură ce coboară spre umerii largi, devine din ce în ce mai alb, strălucitor ca pieptul care se străvede prin plastronul de voal, ca sînii puternici şi tineri, a căror rotunjime se ghiceşte între plastron şi corseleta de catifea tivită cu perle. Gura ei mică, cu buze pline ca nişte fructe care plesnesc de sevă, se deschide peste dinţii strălucitori cu o neghiobie atît de tinerească, atît de neprefăcută, încît în Emil se trezeşte dorinţa să ocolească masa, să îngenunche în faţa Isabelei şi să sărute picioarele ei încălţate în conduri mari, de catifea. Asta e viaţa însăşi, îşi spune el şi simte că se înfierbîntă şi mai tare, viaţa în puritatea ei dintru început, directă, simplă, clocotitoare, fragedă, viaţa peste care n-a trecut nici o undă de făţărnicie, nici un strop de fard, viaţa care nu se contorsionează ca să *pară*, ci *este*.

Un zgomot de fiare vine de undeva. Jan ridică fruntea şi strigă, de zăngănesc înaltele pahare de pe masă.

— Căpitanul Van Ostade!

E zgomot de săbii ăsta! Vine un căpitan! se sperie Emil. Vine oare pentru mine? S-a aflat în oraş de vizita unui străin atît de ciudat îmbrăcat, şi poliţia vrea să mă cerceteze? Ce-am să-i spun? N-am cal la han! Nu-i pot explica lui cît de simplu am intrat aici. Dacă am să-i explic că sînt mai tînăr decît el cu cîteva secole şi că trebuie să se poarte blajin, cum te porţi cu un copil, are să mă socotească nebun sau tîlhar.

În încăpere pătrund doi oşteni, poate ofiţeri! Poartă pălării uriaşe, cizme răsfrînte, pieptare de metal, haine bogate, săbii la brîu. Jan sare de pe scaun şi-i îmbră-

ţişează. Isabela se înroşeşte puternic şi-şi pleacă fruntea peste taler. Nevasta lui Jan îşi încrucişează pe masă, la vedere, mîinile pline de inele şi zîmbeşte.

Noii veniţi, bărboşi şi mustăcioşi, nu-i dau nici un fel de atenţie lui Emil, deşi le e prezentat. Parcă nu-i văd ciudăţenia îmbrăcăminţii, parcă nu socotesc că asemenea făptură merită să te opreşti asupra ei. Căpitanul Van Ostade îi face cîteva complimente Isabelei, complimente groase în care o compară cu un pahar de lapte şi cu o găinuşă care plesneşte de sănătate, şi se aşază între stăpînii casei. Celălalt militar, aghiotantul lui pesemne, se instalează între Jan şi Piter, trăgîndu-şi cu zgomot mare un scaun pe dalele de piatră.

Numai o şoaptă aude Emil :

— E din colonii ?

— Nu, din altă parte, un om liber ! suflă Jan.

Şi căpitanul îşi descreţeşte sprîncenele.

Şi încep să bea, încep să bea şi să povestească. Au străbătut marea, i-a prins o furtună. Au scăpat de furtună şi erau să se lovească, noaptea, de un colţ stîncos al ţărmului Bretaniei, lîngă care nici nu ştiau că ajunseseră. Au vîndut mărfuri la Baulogne, au vîndut mărfuri la Marsilia. Au desfăcut toată catifeaua şi tot brocardul pe care l-au luat de la Jan. Viitorul lui socru, spune Van Ostade, poate fi mîndru de el, care se descurcă atît de bine pe mare şi în porturi.

Inima lui Emil se opreşte. E logodnicul Isabelei ! O clipă se reazămă, zdrobit de durere, de bietul Piter, de bietul pictor, fratele lui de visare, care o iubeşte şi el, o iubeşte, a înţeles-o de mult Emil, şi care are s-o piardă, aşa cum o pierde şi el în clipa asta, pentru că Van Ostade e căpitan, are vase pe mare, face negoţ, se descurcă pe ape şi pe uscat. Piter se lipeşte şi el de Emil, l-a înţeles, şi un suspin adînc iese în acelaşi timp din piepturile celor doi artişti. Pentru noi e veşnicia, se gîndeşte Emil, veşnicia în muzee şi albume, şi niciodată, niciodată prezentul ! N-avem corăbii pe mare !

— Două mii de guldeni de aur ! răsună glasul lui Jan. E puţin !

— Cînd s-a frînt catargul cel mare... începe să povestească cellalt ofiţer, dar Emil nu mai aude nimic, Emil e nenorocit.

— Ascultă, Piter, strigă Jan, de parcă Piter ar fi în stradă, ascultă puţin o poveste interesantă. Ascultă ce-au făcut papistaşii la Roma !

Piter se dezlipeşte cu regret de umărul de care se lipise al lui Emil, şi se întoarce politicos spre stînga.

Emil se pierde din nou în privirea albastră a Isabelei. Nu, ea nu priveşte spre marinari, ea nu-l ascultă pe logodnicul ei bărbos, rumen, gras, guraliv, ea se uită la el ! O fărîmă de căldură, de nădejde se întoarce în pieptul lui.

— Nu, nu eşti ca un pahar de lapte, frumoasa mea ! şopteşte el peste masă.

Zgomotul celorlalte voci e acum enorm. Copilul clipeşte de două ori şi adoarme, răsturnat pe scaun, cu gura întredeschisă.

— Eşti ca o lalea albă şi roz, care nu şi-a deschis încă petalele. Ca o lalea cu carnea sidefie şi lucioasă, pe care o scaldă în razele lui soarele de dimineaţă şi o poleieşte. Nu plesneşti de sănătate ca o găinuşă, eşti sănătoasă, şi pură, şi limpede, ca primăvara. Ochii tăi seamănă cu apele voastre albastre, în zori, cînd vîntul dimineţii le alungă ceaţa şi devin străvezii ca cristalul. Părul tău e ca aburul care se aşază uneori în jurul lunii.

— Cînd s-a frînt catargul... Dar am să-l repar înainte de a pleca în colonii ca să aduc cîteva tone de cafea ! urlă Van Ostade.

— Cîntărit cu greutatea lui în aur ! strigă peste glasul lui, Jan.

— Brodat cu perle mici şi cu peruzele ! răsună vocea femeii. Lucrătură veneţiană !

— Ca un abur în jurul lunii. Mîinile tale, ca puful de lebădă, dacă s-ar aşeza pe o frunte, ar lecui-o de orice durere.

Isabela îi soarbe cuvintele. Isabela parcă n-ar fi în odaia asta, nu aude rîsetele groase şi strigătele vesele, nu întoarce capul nici o clipă spre logodnicul ei bărbos, cu nasul lat, nu-şi mai strecoară privirile spre Piter, pe care ofiţerul secund l-a apucat de umăr şi-l ţine bine,

ca să-i istorisească în amănunt cum a trosnit corabia, cînd s-a lovit de stîncile din Bretania.

Acum Jan şi Van Ostade joacă zaruri pe colţul unei măsuţe alăturate. Acum ofiţerul secund îi povesteşte femeii, adică mamei Isabelei ceva de mare haz, pentru că ea rîde cu hohote prelungi, care îi scutură tot trupul bine învelit în carne, îi scutură colierele pe sînul bogat, strîns tare în pieptarul de brocard roşu cu flori de aur.

Piter se poate întoarce către Emil :

— Îţi prepari culorile singur sau ai meşterul dumitale care ţi le face ?

Fără să-şi dea seama cînd, Emil scoate din buzunar un tub de culoare, pe jumătate plin, uitat acolo de alaltăieri.

— Ce-i asta ? se miră Piter.

Emil scurge din tub un bob de pastă groasă, roşie. Piter e în extaz.

— Cu ou ? Cu cinabru ? Cu zinc ? Cu ulei de in ?

— Cu de toate ! spune neglijent Emil, pentru că, în adevăr, nu prea ştie cu ce sînt făcut culorile astea.

— Şi cum le bagi aici ?

— Le bagă meşterul meu, vorbeşte Emil neglijent. Ştii, ca pe pasta de dinţi.

Prin ochii lui Piter, trece o mare uimire şi o mare sfială. Pentru prima oară de cînd a venit pictorul călător în casă, îi trece prin minte că ar putea şti ceva mai mult decît el, că ar putea stăpîni nişte taine pe care el nu le cunoaşte încă. În hainele astea sărace, subţirel, bărbierit, golaş, l-a socotit mai mult un cerşetor, un vagabond venit de departe, care poate că totuşi şi pictează puţin. Despre dinţi n-a înţeles ce a spus.

— Cum tratezi întîi pînza ?

— Meşterul meu o tratează, rosteşte repede Emil, ca să scape. Ah ! şi cum ar vrea să scape şi de Piter cu totul, acum cînd Isabela îl ascultă, cucerită.

— Mai ai acasă alte pînze ? Nu vrei să le aduci aici, să le văd ? Îmi place atît de mult tabloul dumitale de colo, de pe şevalet.

Ochii lui Piter strălucesc.

— Îţi place ?

— Sînt îndrăgostit de el ! Odată, crede-mă pe mine, are să ajungă într-un muzeu. Şi oamenii care se vor naşte peste trei sute de ani te vor admira pe dumneata, Piter, şi te vor iubi !

Îi spun adevărul, îi spun adevărul dar în clipa asta îi vreau răul ! Vreau să i-o fur pe iubita lui Isabela, nu pot să nu i-o fur ! Doamne, ajută-mă s-o fur !

— Vino la mine acasă ! spune emoţionat şi bucuros Piter. Mai am acolo tablouri. Să vezi femeia cu guler de blană ! Îmi place să pictez blana ! Şi cristalul ! Dar blana e pasiunea mea. Am acasă mai multe tablouri. Eu n-am lucrat numai comenzi, ca dumneata, şopteşte el cu jind.

N-am avut în viaţa mea o comandă, se gîndeşte Emil, dar trebuie să te mint, să te mint, Piter, dragul meu, în fel şi chip, ca să ţi-o fur pe Isabela.

— Nu pot veni acum, rosteşte el, pe seară plec mai departe. Îmi place să călăresc noaptea, cu slujitorul meu după mine, pe calul încărcat cu bagaje. Adu aici o pînză, două, Piter, să-mi îmbăt ochii cu ele, să nu le mai uit niciodată.

— Tu ai pînze la tine ? şi ochii lui Piter sclipesc.

— N-am nimic, dar mă duc să lucrez la Anvers. Cînd mă voi întoarce din Flandra poposesc la tine, Piter, cu tot ce voi lucra acolo.

Vai, vai, vai ! Să vezi tu portretele mele albastre, peisajele mele „interpretate", fructele mele pătrate şi copacii ca nişte umbrele rupte, şi o să fii încîntat. Ai să te uiţi la mine ca în clipa în care ţi-am vorbit despre pasta de dinţi !

Piter se ridică. Pleacă. Acum, acum e momentul. Emil trece de cealaltă parte a mesei, se aşază lîngă Isabela. Toată literatura timpurilor care a trecut vreodată pe sub ochii lui îi izvorăşte cu sinceritate de pe buze. Gîndit de el, gîndit de altul, ce are a face ? O iubeşte pe Isabela, o iubeşte pentru autenticitatea ei, pentru prospeţimea ei de apă neîncepută, pentru naivitatea ei adevărată, îmbrăcată într-o haină atît de robustă şi totuşi florală. O iubeşte.

— Atît de fragedă, te-asemeni cu floarea albă de cireş ! şopteşte el. Răsură din grădina îmbrăţişărilor !

traduce repede în cap, și-i privește gura rotundă și roșie. Ploaie de aur peste gîndurile mele ! Înger păzitor, muză și madonă !

Isabela pleacă ochii.

— Mai încet ! spune ea. Căpitanul e dintr-un neam de reformați pătimași. Bunicii lui au murit uciși pentru credința lor și el nu poate suferi catolicii ! Nu vorbi de îngeri și de madone !

— Vrăjitoare cu ochi de cer !

— Nu ! Nu ! geme încet Isabela. Toți își aduc aminte încă de ultima vrăjitoare arsă pe rug la Leyda. Jur pe fericirea mea că n-am cunoscut niciodată nici una !

— Copilul meu ! Copilul meu speriat ! rîde Emil și-i sărută aprins mîinile albe, grăsuțe, cu degete trandafirii. A fost o glumă ! Ai putea să mă vrăjești cu ochii tăi.

— Nu, n-aș putea ! Jur.

— Dacă nu m-ai cuceri cu ei omenește ! Înțelegi, Isabela ? M-ai cucerit ! Sînt robul tău. N-am corăbii și nu fac negoț cu nimic, n-am nici ateliere și nici depozite de mărfuri. Am cîteva pensule, ca Piter, și o inimă care bate pentru tine. Vin de departe, tu nu poți să știi de cît de departe.

— Și ai să pleci iar ? În ochii Isabelei se ivesc lacrimi.

— Vii cu mine !

— Unde ?

— În lume !

— Nu ! Nu !

— Vino, Isabelo. N-am nici un cal la han, cum am spus adineauri, și nici lăzi cu schimburi și pînze. N-am nici un galben la mine. Ție îți spun adevărul adevărat. Numai ție. Hai să plecăm în țara mea, sau oriunde, hai să fugim, numai noi doi, cu dragostea noastră mare !

Zarurile răsună, săbiile scăpate pe dușumea zăngănesc, paharele clinchetă, hohotele urcă și coboară, un cîntec țîșnește, se oprește și țîșnește iar, e o hărmălaie din care nu se mai pricepe nimic.

— Vino, Isabelo, pînă cînd nu se întoarce Piter. Vino, frumoasa mea, cîtă vreme nimeni nu-și mai aduce aminte de noi. Nu-i vezi ce bine petrec ? Au uitat toți că sîn-

tem aici. Logodnicul tău benchetuieşte ca pe corabie, la o mie de leghe de aici, ca şi cum fata cea mai frumoasă din lume, care e logodnica lui, n-ar exista aproape, să-i bucure ochii. Are să plece în curînd în colonii, după cafea. Numai să repare catargul cel mare. Ai să fii singură luni şi ani întregi. Ce putem să trăim noi doi aici, între pulpe de viţel fripte, în miros de vin, într-o lume în care lucrurile se cîntăresc în greutatea lor în aur ? Tu vrei corăbii şi negoţ pe mare, sau vrei o dragoste imensă, eternă ? Vino, Isabelo !

Isabela se ridică încet, în foşnet moale de mătăsuri. Ca fascinată, calcă uşor pe urmele lui Emil. Ajung la prag, îl trec. Afară e cenuşiu, e seară. Departe sclipeşte apa, îndărătul cheiului de piatră, apa peste care plutesc aburii uşori, albăstrui.

Cîteva corăbii cu trei catarge îşi ridică umbrele negre în port, umbrele pîntecoase, boturile sculptate bogat. O moară de vînt cu aripi mari se zăreşte hăt, departe şi cheiul e pustiu.

În spatele lor răsună, în liniştea serii un lipăit mic, egal, uşor. Cîinele cel negru a venit după ei. Isabela se înfioară de teamă, de nesiguranţă.

— Uite şi Beer ! o încurajează Emil, şi-i trece un braţ peste umeri. A venit cu noi, Beer al tău, ca să ne păzească.

Oraşul parcă s-a sfîrşit, merg de-a lungul unor canale îndiguite, apoi într-un ţinut mlăştinos în care condurii Isabelei se înfundă.

— Să te duc în braţe, iubita mea !

Nu-i chiar atît de uşor de dus în braţe Isabela. Noroc că mlaştina s-a isprăvit. Pămîntul e uscat. În faţa lor se întinde o pădure cu copaci înalţi, rari.

— Unde mergem ? întreabă Isabela.

— Ajungem acum, acum ! spune liniştitor Emil, şi nu minte, e sigur că vor ajunge undeva, că vor poposi, că într-un fel toate se vor încheia cu bine. Trebuie să ajungă pe un drum în odăiţa de mansardă, din care a plecat.

Pădurea e nesfîrşită, umedă. Nu mai e seară, nu e nici noapte, e mai curînd o dimineaţă luminoasă. Emil nu se întreabă cum şi cînd s-a făcut ziuă, Isabela nu se miră nici ea. Pădurea nu se mai sfîrşeşte.

— Parcă sîntem într-un Ian Van Ruisdael ! spune Emil.

— În ce ? nu pricepe Isabela.

— Într-o pădure, iubito, într-o pădure pe care o cunosc dintr-un album.

A obosit şi Beer. Gîfîie şi scoate limba alergînd în urma lor. Departe, într-un luminiş, o cireadă de vaci. Pasc, încremenite, enorme, albe, roşcate. Nici ţipenie de om. Pe o culme scundă, un castel de piatră pustiu, o mănăstire părăsită.

— Să stăm jos, iubito, să ne odihnim.

Patul de muşchi e moale şi profund. Beer bea din apa unui izvor şi nu se mai satură. Braţele Isabelei sînt pline şi albe, sînul ei e rotund şi puternic. Îmbrăţişarea ei e fierbinte şi nesfîrşită. Părul de aur moale se desface şi-i înveleşte umerii nemaipomenit de albi. N-are sfieli prefăcute şi nici elanuri prea cutezătoare. Răspunde sărutării, înlănţuirii, cu tot adevărul făpturii ei întregi, puternice şi fruste. Eva ? se întreabă Emil. E Terra ? E ea, Isabela, cea de la gherghef, cu tot aurul din lume pulverizat pe făptura ei caldă.

Dimineaţa e încremenită în loc. Nu se apropie amiaza. Pădurea nu foşneşte, nu cîntă, e numai umedă, rară, întinsă şi adîncă. Emil abia acum ciuleşte urechea, abia acum aude acea mare linişte moartă, care îl neliniştеşte. Nu, nu mai vrea să fie aici, aşa cum adineauri îl sufoca odaia cea largă şi zgomotoasă a lui Jan. Nu aici. Altundeva.

— Să mergem, Isabelo !

— Unde ? şi fata îşi lipeşte tîmpla de umărul lui.

— Ai să vezi. Trebuie să ajungem. O să ajungem curînd. Undeva, într-un loc în care e mai mult zgomot, nu asurzitor, sau nu zgomot vreau, mişcare. Poate viaţă. Altfel decît aici. Aş vrea să-ţi povestesc, dar nu ştiu cum. Şi parcă am şi uitat. Mi-aduc aminte numai de casa tatălui tău, de sunetul săbiilor, al zarurilor, al paharelor. Acolo unde vreau să te duc eu sînt alte sunete. Ştiu că sînt, dar le-am uitat. Ceva s-a aburit în amintirea mea. Să mergem. Am să-mi aduc aminte, o să găsim.

Pornesc. Beer aleargă înaintea şi-n urma lor. A tras un somn, s-a odihnit. Latră către liniştea pădurii, şi

pădurea nu răsună de lătratul lui. Asta e ceva ciudat, e foarte ciudat ! se gîndeşte Emil. Sigur că am nimerit într-un Ruisdael. Unde am nimerit ? Nu se mai înţelege singur, nu ştie ce a vrut să spună.

Dar uite colo, în zare, ceva. E ceva cunoscut. E un copac cunoscut. E un drum asfaltat. Calcă pe asfalt. Isabela merge cu grijă, ca pe gheaţă. Se teme să nu alunece.

— Nu, draga mea, calcă firesc, nu te teme, n-ai să aluneci !

O trăsură înaltă, subţire, trece pe lîngă ei în fîşîitul roţilor de cauciuc, în tropotul calului murg, lucios, care loveşte ritmic pavajul.

— Are să se răstoarne, are să se răstoarne ! suflă Isabela şi-i strînge speriată braţul. E prea îngustă, prea înaltă, n-are decît un singur cal. Are să se răstoarne.

Emil rîde încetişor, îi strînge şi el braţul. Ştie acum foarte bine că au ajuns. Uite colţul cafenelei, colţul pe care cad petele de umbră şi de soare, uite măsuţele cu picioare de fier răsucit, uite doamnele cu voalete şi pene.

— Să ne aşezăm aici, la o masă.

— Aici ? şopteşte Isabela şi priveşte neîncrezătoare, uimită, spăimîntată în jurul ei. Aici ? Ce e aici ?

— O cafenea.

Isabela nu pricepe. Se agaţă cu ochii de el. Se aşază cu teamă pe un scaun rotund, cu picioare subţiri, cu spetează de fier ondulat, care e gata să se răstoarne cu ea.

Toată lumea de la mese se întoarce să-i privească. Toată lumea zîmbeşte, îşi vorbeşte încet. Unii îi arată altora. Cele două doamne care stau chiar la colţul terasei, sub copac, la masa vecină cu ei, îşi întorc gîturile lungi, se întorc cu totul chiar din taliile lor nemaipomenit de subţiri, şi ochii le sticlesc prin voaletele străvezii. E un zgomot de colivie de peruşi, un zgomot continuu, ca un ciripit puternic şi dezordonat în cafeneaua asta. Strada răsună şi ea, trec necontenit trăsuri în tropot de cal, trec pietoni care vorbesc tare, ascuţit parcă.

Un bărbat în haină strînsă pe talie, albastră, se apropie de masa lui Emil. Poartă barba despărţită în două pe bărbie. Pare foarte binevoitor şi îşi stăpîneşte rîsul.

— Domnul, doreşte ?

— Două cafele ! spune Emil cu inima strînsă, pentru că își aduce aminte că n-are nici un ban în buzunar. Ar putea să lase ochelarii de soare, da, ar fi o idee !

Chelnerul în frac albastru însă nu se îndură atît de repede să se despartă de masa lor.

— De la bal costumat ? întreabă el. Cam tîrziu ! Cam tîrziu ! Domnul și doamna au petrecut bine !

Emil își acoperă repede cu mîna gîtul gol în gulerul răsfrînt al cămășii. Dar ideea asta a balului costumat e bună, e foarte bună.

— Ce bine am petrecut la bal, iubita mea ! spune el tare, cel puțin să afle toată lumea asta curioasă, să afle cele două doamne care se distrează atît de bine pe socoteala lor.

Isabela însă nu se preocupă de bal. Poate că nici n-a auzit bine.

— N-ar fi trebuit... poate... poate mai bine să începem cu o pulpă de porc ? Mi-e foame !

Emil e disperat.

— Dar ajungem acum acasă, Isabelo. Ne stricăm foamea. Nu mai avem mult.

Eu știu cît mai avem de mult ? se gîndește el. Eu știu ? M-am rătăcit, nu mai știu drumul. Isabela e flămîndă și eu nu mai știu de unde vin și unde mă duc. Nu mai știu decît odaia cu vitralii galbene, cu zornăit de săbii și zaruri.

— Iubitule !

— Da, dragă !

— Nu mai văd bine.

— Cum se poate ? Ce e cu ochii tăi frumoși ?

— Nu știu. Nu mi s-a mai întîmplat niciodată. Totul e tulbure, tremură și se topește. Se topește lumea ! Ce se întîmplă cu mine ?

— Ai obosit, draga mea. Nu se întîmplă nimic.

Cele două doamne par că ascultă convorbirea lor și se distrează din ce în ce mai tare.

— Doamna e bolnavă ? rostește una cu o falsă solicitudine și ochii ei negri, mari, ca două pete a căror margine nu se vede, privesc lung și stăruitor la Emil, privesc cu un fel de cutezanță provocatoare.

— Am la mine un flacon de apă sedativă, rostește cealaltă, cea cu părul și carnea roșcată, și ridică deasupra măsuței un săculeț minuscul, cu ciucuri de mătase.

— Vă mulțumesc, nu e nevoie ! se înclină Emil.

Isabela e cumplit de nefericită.

— Cu noi au vorbit ? De ce au ceafa verzuie ? De ce dantelele de la gîtul lor se topesc pe rochii ? De ce domnii din fund n-au obraz ? Uite cum sînt îmbrăcați ! Și ele n-au mîncat de mult, nu-i așa ? Au mijlocul atît de subțire ! Mi-e frică de trăsăturile astea, au să se răstoarne pe noi ! Mi-e cumplit de foame, și aici toată lumea bea cafea. De asta sînt slabi ! N-au altceva. Unde e Beer ? S-a pierdut Beer ! Nu, uite-l ! Vine ! credeam că l-a călcat un cal din ăsta grăbit. Cînd pun caii picioarele pe pămînt ? Parcă le țin tot timpul în aer. Aleargă pe aer ! Mă dor ochii de lumina asta care tremură. Să mergem la un han, un han bun, cu fripturi la frigare și poloboace de vin. Ăla e un preot care trece strada ! Papistaș ? Vai de sufletul meu ! Vine aici ? Emil, mi-e frică de toate ! Și femeile astea de ce au venit singure aici ? Doar nu-i biserică asta. Unde sînt slugile care le întovărășesc ? De ce se uită la noi ?

— Plecăm acum, Isabela mea, plecăm acum !

Ah ! și cum îl ard pe Emil ochii negri, care cheamă și mîngîie ai doamnei de la masa de alături. Mîinile ei delicate și fluide, cu care își așază acum zulufii negri pe gîtul alb cu umbre verzui, cu degete care pîlpîie ca niște flăcări palide. E subțire, subțire, și din subțirimea asta care nu e slăbiciune, care făgăduiește rotunzimi delicate și penumbre fierbinți, se degajă, ca o mireasmă, o sensualitate subtilă, rafinată, încercată. Și femeia cea roșcată e atrăgătoare, și ea trebuie să miroasă a verbină și a ambră, și gura ei pare o garoafă sîngerie. Și cu toate astea, amîndouă au ceva de zbor, aplecate cum stau, ceva imponderabil și totuși pămîntesc, au o vibrație care purcede din carnea, din privirea, din atitudinea lor de păsări care s-au așezat pentru o clipă numai pe pămînt.

Emil se scutură de înfiorarea care l-a străbătut. Încearcă să le prindă o clipă, cu urechea atîntită, convorbirea.

— Colierul de briliante pe care i l-a dat contele, era o imitaţie. Briliantele erau false !

— Care conte ?

— Cel care a murit în duel.

— Şi actualul ?

— Nu-l mai poate scoate din culisele operei. S-a îndrăgostit de o baletistă.

Stai, ce e asta ? Vorbesc ele sau are el reminiscenţe din Maupassant ? Se întoarce spre Isabela. Are ochii plini de lacrimi. E robustă, bine aşezată pe scaun, bine conturată în lumina asta care difuzează tot, parcă a venit de acasă nu numai cu veşmintele, dar şi cu lumina care o înconjura acolo. E prea robustă ! îi trece prin minte lui Emil. Şi e plîngăcioasă ! Uite-o cum lăcrimează. Dar o iubesc ! se încăpăţînează el. Am luat-o de acasă, răspund de ea. Odată am să-i pun un corset... îi trece prin minte. Da, răspund de ea !

Doamnele şi-au aţintit privirea asupra condurilor groşi, mari, ai Isabelei. Una scoate la iveală, de sub marginea fustei lungi, un picior îngust, încălţat cu o ghetuţă cu toc înalt, şi priveşte şi mai provocator la Emil.

Lasă, am văzut eu şi picioare mai descoperite, sub fuste mai scurte, şi pantofi mai uşori ! se gîndeşte el, dar nu-şi mai aduce aminte unde şi cînd le-a văzut. Vrea să se potolească pe sine, să se gîndească numai la Isabela.

— Să mergem acasă, înapoi ! suspină ea.

— Mergem, iubito, dar mergem mai departe.

— Mai departe ?

E groază în glasul ei.

— Mai departe, la mine, acolo... Ai să vezi.

Chelnerul s-a apropiat. Acum e grav. Emil scoate din buzunar ochelarii de soare, îi întinde ruşinat.

— Zălog ! spune el. Trec diseară pe aici şi plătesc.

— Ochelari de orb ! exclamă chelnerul şi-i răsuceşte pe toate părţile ca pe un obiect foarte ciudat. Tinere, dacă n-ai veni de la bal costumat... Te-ai scuturat bine de bani acolo ! Ce să-ţi fac ? Te aştept diseară.

Ochelarii trec de la o masă la alta, şi toate persoanele acelea cu pălării urcate în vîrful capului, peste

cocuri, cu fracuri colorate şi cu mănuşi, fără chipuri, îi cercetează cu mare curiozitate.

Emil profită de interesul ăsta general, care l-a părăsit pentru o clipă, o ia de mînă pe Isabela şi fuge cu ea. Isabela fuge încet, şi Emil o trage greu după el. Beer se strecoară printre fustele lungi ale femeilor, printre pantalonii înguşti ai bărbaţilor, şi-i urmează gîfîind. Pe străzi lumina clipeşte, şi difuză şi strălucitoare, frunzele copacilor de pe bulevard nu sînt frunze, sînt puncte, sînt pete care clipesc şi ele, podurile se topesc în ceaţa apelor şi apele se topesc între cheiuri.

— E frumos ! E frumos ! strigă Emil, ca să-l audă Isabela în zgomotul străzii.

— Mi-e frică ! strigă şi Isabela, alergînd mereu.

E ciudat, dar oamenii nu-i mai văd. Nimeni nu se mai opreşte ca pe terasa cafenelei, să se uite la ei. Nu se izbesc de nimeni, în goana lor nebună.

O haraba trasă de patru cai, ceva asemănător cu un autobuz lung, cu etaj, trece cu zgomot mare pe lîngă ei. Isabela se reazămă de un zid, gata să leşine.

— Au înhămat caii la o casă şi au pornit cu ea ! suflă încet.

Emil face semne voioase spre imperială, îşi aduce aminte, îşi aduce aminte că a văzut cîndva în cărţi imaginea asta, dar oamenii de acolo îl privesc cu ochi orbi, indiferenţi. Zidurile se moaie şi se dilucează sub ochii lui, zidurile par o perdea subţire sub ploaia de aur a cerului.

Au ajuns pe un drum de ţară, între copaci, între holde. Lumina tremură la fel, holdele vibrează, cerul e ca o sită albastră, ca o grindină suavă de picături albastre. Şi se înserează, dar amurgul roşu la orizont e şi el ca o ploaie de picături roşii.

— E frumos ! rosteşte Emil.

— E îngrozitor ! geme sfîrşită Isabela. Vreau acasă !

— Să mergem mai departe, Isabela mea.

— Să ne întoarcem.

— Nu, mergem înainte. Acasă la mine.

Oare cum e casa mea ? îl sfredeleşte o întrebare, dar nu poate de loc, de loc să-şi răspundă. Vede în faţa ochilor numai cafeneaua, pe cele două doamne cu care

sigur că ar fi putut rămîne, şi umbra copacului pe masa de marmură.

Casa mea e oare casa de colo, casa care se strîmbă toată pe o parte, asta e casa mea ? Nu, n-o recunosc, n-am locuit niciodată aici. Liniile îi joacă ciudat, pomii se întretaie, parcă portocalii de la rădăcină la ultima frunză. Frunze ? Nu, pete mari, triunghiulare, care depăşesc desenul. Trec oameni iar. Trec pe lîngă ei. Nu-i văd. Nu e nici o mirare că oamenii ăştia nu te văd, oameni care au cîte doi o singură faţă, oameni cu un singur picior, oameni pătraţi, oameni rotunzi, oameni hidoşi !

— Aşa sînt oamenii în ţara ta ? geme Isabela.

— Nu, nu, iubita mea. De ăştia îmi mai aduc vag aminte, i-am mai văzut cîndva, nu erau vii, dar noi mergem dincolo de ei, mai departe. Vino !

Un cal verde cu două capete, unul plecat altul întins, cu trei picioare, aleargă pe lîngă ei, tîrîndu-şi umbra roşie după el. Nu i se aude galopul, nu nechează. Beer se ascunde în fustele Isabelei, scheunînd, dîrdîind. Am ajuns în Apocalips ! se gîndeşte Emil. Unde e ţara mea ? Nu mai ştiu să nimeresc în ţara mea ?

Şi uite marea !

— Am ajuns ! strigă triumfător Isabela.

— N-am ajuns încă !

— E marea !

— Dar mai sînt şi alte mări.

— Şi noi am ajuns la altă mare ? se cutremură fata.

— Cred că e alta ! rosteşte cu îndoială Emil. Nu, nu are transparenţa mării aceleia de sus, din nord, nici ceaţa ei subţire, nici aerul lichid parcă după ce se adună ceţurile. E o mare grea, de un albastru profund, cenuşiu pe alocuri, o mare care are de gînd ceva, care pregăteşte ceva.

— Am obosit ! spune Isabela şi se aşază jos, în nisip. A obosit şi Beer, care se ghemuie lîngă ea, în nisipul îngheţat, gemînd.

Cerul coboară, coboară, o masă informă, în care nu deslueşti nici nori, nici pete de senin. E otova, ca un capac, ca o lespede vînătă. Nu e cer, e o piatră. Peste mare s-a aşezat atît de jos, încît marea nu mai poate

respira. Își mișcă încet valurile negre, violete, ca niște cete de bivoli uriași, care vin și cînd se apropie sînt supți de ceva care se află în fundul acestei mări, ceva care vrea să tragă aer și se înecă cu valuri. Nici o creastă nu e înspumată, albă, înflorită. Toate sînt negre, creste de păcură, peste talazuri violete. O mare murdară, urîtă, neadevărată. O mare scornită și bolnavă.

Isabela plînge încet, lipită de pieptul lui Emil.

— E o mare interpretată ! spune Emil, dar groaza îl pătrunde, nu crede nici el ce spune și nici nu știe bine ce-a spus.

— Ce fel de mare ?

Emil renunță la teorii. E o mare oribilă, asta e.

— E furtună, fetița mea, are să treacă. Noi sîntem pe mal, nu ni se poate întîmpla nimic.

— Am mai văzut furtuni, suspină ea, am mai văzut multe furtuni, dar nici una nu era atît de neagră, de lipsită de aer. Sigur că acum se înecă și căpitanul Van Ostade, cu corabia lui cu trei catarge. Nu l-am iubit, dar mi-e milă de el !

Emil o dezmiardă încet pe părul auriu, muiat de umezeala mării, descrețit, care atîrnă ca o petică udă.

— Taci, Isabelo ! Taci, iubita mea ! Căpitanul Ostade a murit de mult, vasul lui s-a înecat acum trei sute de ani, lîngă coastele Indiei.

— A murit ? întreabă Isabela. Atunci ar trebui să port o rochie neagră, am fost logodnica lui !

— Nu e nevoie, draga mea, nu e nevoie. E prea mult de atunci. Toți au murit ! Numai noi am scăpat pentru că am fugit la timp.

— Dar oare am scăpat ? și Isabela se uită cu o groază care crește, la mare. Beer doarme gemînd, și blana i se zburlește, pielea se încrețește pe el, parcă i-ar veni duhoare de lup.

Emil se întoarce și el către mare și-i vede ! Ochii ! Răsar din adîncuri unul cîte unul, roșii, portocalii, rătăciți. Valurile îi aduc, valurile îi poartă. Întreabă, răscolesc cu privirea lor dementă țărmul, aerul, cerul scund. Se apropie și se depărtează, nu vin pe țărm, rămîn în apă, și întreabă, și se răsucesc ca niște burghie.

Dor ! El e, tabloul ! Trebuia să ajungă şi la el ! Asta înseamnă că nu mai e mult pînă acasă, pînă acolo, nu ştie unde, de unde a plecat. Dar trebuie să treci prin asta, îşi spune el, trebuie neapărat să treci prin asta, dacă poţi, dacă răzbeşti, dacă eşti destul de tare ca să treci !

— Acasă ! Acasă ! Înapoi ! strigă Isabela, şi strigătul ei se preface în urlet.

— Nu, mai departe, acolo, vino cu mine ! strigă şi Emil.

Isabela a început să alerge înebunită de-a lungul plăjii, pe o palmă de loc, la stînga şi la dreapta, de parcă ar opri-o ceva să meargă mai departe, de parcă ar fi cuprinsă într-un cadru nevăzut, din care nu poate ieşi. Şi nu-şi ia privirea de la mare. Emil încearcă s-o prindă, şi cu toate că condurii ei grei se înfundă mereu în nisipul umed, fuge mai repede decît el sau se întoarce în loc pe neaşteptate, sau se destramă în mîinile lui ca un nor, dar n-o poate prinde. Beer s-a deşteptat şi aleargă după Isabela scheunînd, gemînd.

— Iubita mea ! strigă Emil. Floarea mea de cireş ! Tu, care eşti toată aurită şi trandafirie ca aurora ! Isabelo ! Stai ! Vino cu mine ! Să mergem mai departe !

Valurile aduc şi duc ochii monstruoşi, ochii de ucigaşi, ochii de nebuni. Isabela se întoarce spre mare, o priveşte o clipă încremenită, apoi se repede spre ea, în ea, cu braţele întinse, cu multele ei fuste foşnitoare fîlfîindu-i în urmă. Valurile o sug, valurile o acoperă. Ochii apei scormonesc mereu ţărmul. Beer urlă lung spre mare, urlă a mort. Un val mai îndrăzneţ îl măturâ şi-l duce, îl pierde între muchile negre.

Emil aleargă pe ţărm plîngînd, smulgîndu-şi părul. Emil simte că înnebuneşte. Cum s-o scoată ? Cum s-o caute ? Cum s-o aducă la mal ? Ar trebui să înoate, să răscolească apele, să se cufunde în ele. Doar răspunde de ea ! A furat-o de acasă. I-a făgăduit iubire eternă ! Dar nu se poate arunca în marea asta murdară s-o caute, nu, nu se poate arunca pentru nimic în lume. E laş, e păcătos, dar apa e de lături şi de crimă. I-e groază de ea, şi-l ţine pe loc o durere cumplită în coaste. Trebuie să scoată lancea asta din el, trebuie să scoată sabia

cu care l-a înjunghiat căpitanul Van Ostade. L-a înjunghiat şi a plecat cu corabia. Sabia lui a rămas în el. Îl doare. Nu se mai poate mişca.

Droturile scîrţîie lung. Ceva se prăbuşeşte sub el. Se prăbuşeşte şi el. Unde e? Printr-o ferestruică deschisă intră soarele cald, de vară. În raza lui joacă fire de praf ca nişte albine infinit de mici, milioane. Vrafuri de tablouri. Şi, rezemate de perete, în faţa lui, minunatul olandez, cafeneaua în lumina care vibrează, cumplita mare suprarealistă. Isabela stă acolo încremenită, cu pleoapele plecate, cu un zîmbet depărtat. Isabela nu-l priveşte, ochii ei albaştri sînt acoperiţi de pleoapele delicate, Isabela nu-l mai cunoaşte, nu-şi mai aminteşte. Zîmbeşte unui gînd al ei, încremenită. Ţi-aduci aminte, Isabelo, patul de muşchi de sub marii copaci, cînd tu erai fierbinte, castă şi pătimaşă? Nu, să nu-ţi aduci aminte, iubita mea, tot ce-a urmat pe urmă a fost prea rău pentru tine. Să ştii că te-am minţit, căpitanul Van Ostade nu s-a înecat. Va veni să se cunune cu tine, va veni într-o zi, pentru că tu valorezi cît greutatea ta în aur!

Şi voi, doamnelor cu ochi catifelaţi şi ştiutori, am fi putut petrece o noapte galantă, dacă... Şi pe urmă eu nu ştiu să mă bat în duel! Nu pot dărui coliere de diamante.

Nu, marea asta bolnavă, nu! Tu eşti pricina nefericirilor mele. Stai cu faţa la perete, rămîi acolo, sub vraf mai bine. Între noi doi, începînd de azi, totul s-a sfîrşit, ca în romane!

Cineva urcă cu paşi apăsaţi, începeţi, scara. Acum, acum e momentul să bat, dar tare, pentru că paznicul e surd. Custodele are să rîdă, ah! cît are să mai rîdă pe socoteala mea. Cîteva momente penibile pînă la el, dus de guler de paznicul ăsta. Sigur că de guler. Şi pe urmă? Pe urmă ne întoarcem la portretul lui Petru. Nu, nu cel albastru. Celălalt, adică mergem ceva mai departe. În inima lui Petru. Cu ce mijloace? Om vedea!

CUPRINS

Povestea unei iubiri 5

Tibi 38

Împlinirea 65

Scara 104

Perseverență 134

Vestitorii morții 176

Pagini de jurnal 213

O călătorie ciudată 229

Lei 6.25

EDITURA TINERETULUI